

54321

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'AN-I KERİM SURELERİ ARASINDAKİ MÜNASEBET
(Tenasübü's - Süver)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

54321

Danışman:
Prof.Dr. Abdülbaki TURAN

Hazırlayan:
İlhami GÜNAY

KONYA - 1996

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I-IV
KISALTMALAR.....	5
MUKADDİME.....	6
* KUR'AN-I KERİMİN NÜZULÜ.....	8
* KUR'AN-I KERİMİN CEMİ, AYET VE SURELERİNİN TERTİBİNİN TARİHİ SEYRİ.....	12
I. B Ö L Ü M	
1. SURE NE DEMEKTİR.....	15
a. Lügavi Manası	
b. İstilahî Manası	
c. Adedi Kaçtır	
d. İsimlerini Nereden Almıştır	
e. İsimleri Tevkîfî Midir ?	
f. Farklı İsimlerle Tesmiye Edilen Sureler	
2. İNİŞ YERLERİNE GÖRE SURELERİN TAKSİMİ.....	18
a. Mekki Sureler (Tertip Sırasına Göre)	
b. Medeni Sureler	
c. İhtilafî Olanlar	
d. Mekki - Medeni Olmasının Mümeyyiz Vasıfları (Zaman, Mekan ve Hitap İtibarıyla)	
3. UZUNLUK - KISALIK CİHETİNDEN SURELERİN TAKSİMİ.....	19
a. Seb-i Tıval	
b. Miun	
c. Mesani	
d. Mufassal (Tıval, Evsat, Kısar)	
4. SURELERİN TERTİBİ.....	20
a. "Mevcut Tertibi İctihadidir" Diyenler ve Delilleri	
b. "Tamamen İctihadidir" Diyenler ve Delilleri	
c. "Bir Kısmı İctihadi, Bir Kısmı Tevkîfidir" Diyenler ve Delilleri	
II. B Ö L Ü M	
I. TENASÜP İLMİ.....	21
1. TENASÜP İLMİ NE DEMEKTİR.....	21
a. Lügavi Manası	
b. İstilahî Manası (Tarifi)	
2. TENASÜP İLMİNİN KIYMETİ.....	22
a. "K. Kerim'de Tenasüp Vardır" Diyenler ve Delilleri	
b. "K. Kerim'de Tenasüp Yoktur" Diyenler ve Delilleri	
c. Bu İlim Tevkîfî midir ?	
d. Münasebet Kurma Şartları Nelerdir ?	

3. TENASÜP İLMİNİN KISIMLARI.....	23
A. Ayetler Arasındaki Münasebet Nevileri	
a. Önceki Ayet Ecli İçin Harf Ziyadesi	
b. Uygunluk İçin Hemze Veya Bir Harfin Hazfi	
c. Mecrurlar Arasını Cem'	
d. Takdim Hakkı Olanın Te'hir Edilmesi	
e. Cem' Hakkı Olanın Müfret Gelmesi	
f. Müfret Hakkı Olanın Cem' Gelmesi	
g. Müfret Hakkı Olanın Tesniye Gelmesi	
h. Müzekker Hakkı Olanın Müennes Gelmesi	
ı. Sure Fasılasına Riayet İçin Ziyadelik Yapılması	
i. Hakkı Munsarif Olmayanın Munsarif Gelmesi	
j. İmale Olunmayacak Yerde İmale Yapılması	
k. Mazi Sigasından İstikbale Geçilmesi	
II. TENASÜP İLMİNİN ZUHURU VE İLK MÜELLİFLER.....	28
III. BU KONUDA, GÜNÜMÜZE KADAR YAPILAN İLMİ ÇALIŞMALAR.....	29
Tenasübü Reddeden Alimler ve Onların Telifatı.....	31
Tenasüpte Orta Yol.....	34
B. Sureler Arasındaki Münasebet.....	35
Fatiha Suresi.....	35
Bakara Suresi.....	39
Al-i İmran Suresi.....	43
Nisa Suresi.....	45
Maide Suresi.....	48
En'am Suresi.....	51
A'raf Suresi.....	54
Enfal Suresi.....	56
Tevbe Suresi.....	59
Yunus Suresi.....	61
Hüd Suresi.....	63
Yusuf Suresi.....	65
Ra'd Suresi.....	68
İbrahim Suresi.....	70
Hicr Suresi.....	73
Nahl Suresi.....	75
İsra Suresi.....	77
Kehf Suresi.....	79
Meryem Suresi.....	81
Ta. Ha. Suresi.....	83
Enbiya Suresi.....	85
Hac Suresi.....	87
Mü'minun Suresi.....	89
Nur Suresi.....	91
Furkan Suresi.....	93
Şuara Suresi.....	95

Neml Suresi.....	97
Kasas Suresi.....	99
Ankebüt Suresi.....	101
Rum Suresi.....	104
Lokman Suresi.....	106
Secde Suresi.....	108
Ahzab Suresi.....	110
Sebe' Suresi.....	112
Fatır Suresi.....	114
Ya.Sin Suresi.....	116
Saffat Suresi.....	118
Sad Suresi.....	120
Zümer Suresi.....	122
Mü'min Suresi.....	124
Fussilet Suresi.....	126
Şura Suresi.....	128
Zuhruf Suresi.....	129
Duhan Suresi.....	131
Casiye Suresi.....	133
Ahkaf Suresi.....	134
Muhammed Suresi.....	136
Fetih Suresi.....	138
Hucurat Suresi.....	141
Kaf. Suresi.....	143
Zariyat Suresi.....	145
Tur Suresi.....	147
Necm Suresi.....	149
Kamer Suresi.....	151
Rahman Suresi.....	153
Vakıa Suresi.....	155
Hadid Suresi.....	157
Mücadele Suresi.....	159
Haşr Suresi.....	161
Mümtehine Suresi.....	164
Saf Suresi.....	166
Cum'a Suresi.....	169
Münafıkun Suresi.....	171
Teğabün Suresi.....	173
Talak Suresi.....	175
Tahrim Suresi.....	177
Mülk Suresi.....	179
Kalem Suresi.....	181
Hakka Suresi.....	183
Mearic Suresi.....	185
Nuh Suresi.....	187
Cin Suresi.....	189
Müzzemmil Suresi.....	191
Müddessir Suresi.....	193
Kıyame Suresi.....	194

İnsan Suresi.....	196
Mürselat Suresi.....	198
Nebe' Suresi.....	200
Naziat Suresi.....	202
Abese Suresi.....	204
Tekvir Suresi.....	206
İnfitar Suresi.....	208
Mutaffifin Suresi.....	210
İnşikak Suresi.....	211
Büruc Suresi.....	213
Tarık Suresi.....	215
A'la Suresi.....	217
Ğaşiye Suresi.....	219
Fecr Suresi.....	221
Beled Suresi.....	223
Şems Suresi.....	225
Leyl Suresi.....	227
Duha Suresi.....	229
İnşirah Suresi.....	231
Tin Suresi.....	233
Alak Suresi.....	235
Kadr Suresi.....	237
Beyyine Suresi.....	239
Zilzal Suresi.....	241
Adiyat Suresi.....	243
Karia Suresi.....	244
Tekasür Suresi.....	246
Asr Suresi.....	247
Hümeze Suresi.....	249
Fil Suresi.....	250
Kureyş Suresi.....	251
Maun Suresi.....	252
Kevser Suresi.....	254
Kafirun Suresi.....	255
Nasr Suresi.....	257
Tebbet Suresi.....	258
İhlas Suresi.....	260
Felak Suresi.....	261
Nas Suresi.....	262
NETİCE.....	263
BİBLİYOGRAFYA.....	265

KISALTMALAR

- A.g.e. : Adı geçen eser
A.S. : Aleyhisselam
A.y. : Aynı yer
B. : İbn
Bkz. : Bakınız
C.C. : Celle Celalühü
Ef. : Efendi
H. : Hicri
Haz. : Hazırlayan
Hz. : Hazret-i
İ. : İmam
İlh. : İla ahirihi
İsl. : İslam
M. : Miladi
R.A. : Radıyallah-ü anh
R.Ah. : Radıyallah-ü anha
S. : Sahife
S.A.V. : Sallallah-ü Aleyhi Ve sellem
V. : Vefat
V.b. : Ve benzeri
V.d. : Ve diğerleri & Ve devamı
V.s. : Vesaire

MUKADDİME

Dipsiz ve uçsuz bucaksız bir deniz mesabesindeki mevzuumuzu -kendi istiabımız nisbetinde- ikmal etmenin hazzını tattıran Mevlamız'a namütenahi hamd-ü senalar olsun. O engin kaynağı, kaymak kaymak bizim oymağımıza tebliğ ve tebellür eden Sak-i Pak'imiz (s.a.v.)'e, O'nun tertemiz, pampak, büyük-ufak Al-ü Ashabına salat-ü selam olsun. Öyle salat-ı selam ki, sahil-i gayri mahdud muhabbet deryalarımızın bütün katreleri sayı ve saflığınca...

Koskoca islam dünyası, cehalet, sefalet, acı, kan ve gözyaşı içinde çırpınmaya mahkum görünüyor. Müslümanca yaşayabileceği çevre ve toplumun oluşturulması da en azından şimdilik gayri mümkün gibi. Bidayetinde saadet asrı ve toplumunu oluşturan islam, devrinin müntesiplerini iki ana kaynakla besleyerek buna muvaffak olmuştu. Sonraları ise, beynin oksijen ve glikoz alamaması halinde vücudu felç etmesi misali, ferdi ve içtimai felçlerimizin de kitap ve sünnet gıdasını tam alamadığından dolayı vücuda geldiği inancındayız.

Bu sebeple şifayı, Yüce Kitap ve O'nun Mübelliğ'inin reçetelerinde arayan her mümin gibi biz de okurken sesimizi titreten, cildimizi ürperten " **أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ** " *" أم على قلوب أقبالها (Hala Kur'an'ı) gereği gibi düşünmüyorlar mı? Yoksa onların kalpleri kilitli mi?" (Muhammed,47/24)* ayetinin dizinin dibinde bende olarak aramaya çalışmayı tercih ettik. Şifamızı aramada benzeri ayetler muharrikimiz olmuştur. Kitabımızı, -sureleri arasındaki tenasüp ve insicam hususunda- tedebbür etmeye azm-ü cezm etmemiz de, yukarıda zikrettiğimiz gayeye matuflur.

Bütün inci arayıcılarının; bilgi, beceri ve malzeme üçgeni içerisinde başarı elde etmeye çalıştıkları gibi biz de bu üç esas dairesinde çalışmaya koyulduk. Çalışmamızı, aşağıdaki usullerle şekillendirmeye gayret ettik.

Evvela, K.Kerim'in merhale merhale nüzulünü, cem' ediliş seyrini, ayet ve sure olarak tertibini, değişik zaviyelerden surelerin taksimatını, tenasüp ilminin tarifi, kıymeti, nevileri, bu ilmin leh ve aleyhinde bulunanların görüşlerini ihtiva eden hususlarda malûmat vermeyi zaruret addettik.

Eserlerinde, tenasüp ilmine yer veren alimleri, tarihi periyotlar halinde seçmeye çalıştık. Bu mevzuda ilk devirlerden günümüze kadar yapılan ilmi çalışmalardan istifadeye gayret sarfettik. Surelerin münasebeti hakkında müstakil eser veren tek alimimiz Celalü'd-Din es-Suyuti hz.leridir. Ancak -o da dahil olmak üzere hiçbir alimin, sure münasebetini bütün halinde altı cihetle ele aldığı görülmez. İlk defa biz altı başlık altında sureleri irtibatlandırmaya çalıştık:

- a. Bir Surenin Kendi Başıyla Sonu Arasındaki Münasebet
- b. Bir Surenin Başıyla Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet
- c. Bir Surenin Sonuyla Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet
- d. Bir Surenin Muhtevasıyla Müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet
- e. Bir Surenin Başıyla Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet
- f. Bir Surenin Sonuyla Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Lakin onların bazan temas ettikleri "Müteakip Olmayan İki Surenin Arasındaki Münasebet" şikkını ihmal ettik.

Çalışmamızda, nasslara tezat görüldüğünü düşündüğümüz ve izahı güç rivayetlere yer vermemeye gayret gösterdik. Keza, bir müellifin temas ettiği bazı mevzuları -birbirine yakın ifadeler olmasına rağmen- tatlı üslupları hasebiyle ayrı ayrı almaktan haz duyduk. İlmi istilahları, günümüz türkçesiyle manasını tam ifade edememe korkusuyla aynen aldık. Ancak, bazı arapça sigaları da lisanımızın ifade üsluplarına uydurduğumuz oldu.

Orjinal haliyle aldığımız ayetleri *italik* yazıyla dercederken, hikayeten iktibas ettiklerimizi ise normal düz yazıyla yazdık. Bazı yerlerde surelerin ismini parantez içinde ve italik şeklinde göstermekle birlikte, ekseriyetle K.Kerim'deki sıra numarasını ve " / " (taksim) işaretinden sonra da ayet numarasını verdik. Mesela (*Ahzap,33/18*) yerine (*33/18*) gibi. Birbirini takip eden ayetleri gösterirken, ilk ve son ayetin numaraları arasına " - " (kesme) işaretini; müstakil ayetleri gösterirken de ", " (virgül) koyduk. Mesala, (Fussilet,41/1-2) ve (Fussilet,41/2,4,7,13) gibi. Surelerin isimleri altındaki, -o sureyi tanıtan- kısa malûmatı TDV. İslam Ansiklopedisi'nin K.Kerim ve Açıklamalı Meali'nden iktibas ettik.

Münasebet ilmiyle meşgul olan ulemanın. "... Allah'ın yardımıyla kalbime ilham olundu ki..." ifadeleri ve benzerlerinden sonra münasebet vecihlerine başlamalarından cesaret aldığımız oldu. Bu sebeple -ismimizin ilhamı lafzan olsa da- ehl-i sünnet itikadına tezat olmadığını yakinen bildiğimiz noktalarda kalbimize damlayanları söylemekten de kendimizi men' edemedik. Pek tabii olarak bu tevcihleri me'hazsiz olarak kaydettik. Münasebet kuramadığımız yerlerde sadece başlığını yazarak -ehl-i irfanın inayetiyle ileride doldurmak üzere- altını boş bıraktık.

" Her bilenin üzerinde daha iyi bilen biri vardır" düsturunun idrakıyla bitirdiğimiz bu mütevazi çalışmamızın, Allah'ın rızasına ve Rasülünün ümmetinin faidesine vesile olmasını ümit ederiz.

İlahi ! Sen ne kadar yücesin ki, kullarının kalbine çok hoş şeyler ilka edersin. Ona nail olabilmeleri için de onları; iman, ilim, idrak, tefekkür, aşk ve ilham gibi nice lütuflarla bezersin. İlk söz de Sen'inle, son söz de Sen'inle kıvama erer. Her güzel şey Sen'in. Kusurlar ve noksanlar ise, benliğini Sen'in marifetinde eritememiş bedbinlere aittir. Allah bize kafidir. O, ne hoş Mevla, ne hoş yardımcıdır.

KUR'AN-I KERİM'İN NÜZÜLÜ

K. Kerim, Allah(c.c.)'ın kelim sıfatının bir tecellisi olarak safha safha insanlara kadar indirilmiş, onlara bir hidayet ve kurtuluşa erdiren sağlam bir ip kılınmıştır. İndirilme safhalarını şu şekilde hülasa etmek mümkündür.

1. Levh-i Mahfuz'a İnzali

Buraya indirilişinin delili, Allah(c.c.)'ın şu kavli-i şerifidir: *Hakikatte 0 (yalanladıkları, aslı) levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kur'an'dır"*(Büruc,85/21-22) Levh-i Mahfuz'da bulunuş şekli ve vaktini ancak Allah (c.c.) ve gaybini bildirdiği kimseler bilebilir. Buraya, -tedricen olmayıp- topluca indirilmiştir. Çünkü mutlak olarak bildirilen lafzın (**كُرْآن**) zahiri itibara alınır ve ondan başkaca birşey anlaşılmaz (1).

Levh-ı Mahfuz'a İnzalin Hikmeti:

Levh-i Mahfuz'un bizzat kendisinin, Allah (c.c.)'ın olmuş-olacak takdir ettiği ve yarattığı her şeyi kendisinde kayıtlı olarak bulundurması hikmetine racidir. Böyle bir yerin olması, Allah-ü Teala'nın büyüklüğünü, ilmini, kudret ve otoritesini açıkça gösteren bir şahittir. Şüphesiz ki Levh-i Mahfuz'un varlığına inanmak, kulun Allah(c.c.)'a imanını bu yönden de kuvvetlendirir ve kendisine itmi'nan verir. Levh-i Mahfuz ve her şeyin orada yazılı olduğuna inanmak, Allah(c.c.)'ın rızası ve taatı doğrultusunda, ehl-i sünnetin caddesi boyunca dosdoğru salih bir yürümedir. Herşeyin Allah(c.c.) katında Levh-i Mahfuzda yazılı ve kayıtlı olduğu inancı dışında bir itikada kapılmak Allah(c.c.)'a isyan olur ve gadabını celbeder. Zira Allah Teala: "*Küçük-büyük her şey satır satır yazılmıştır.*"(Kamer, 54/53) buyuruyor (2).

1- Menahilü'l-İrfan Fi Ulümü'l-Kur'an, Ahmed Abdül'azim ez-Zerkani, I/36, Darü İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, Tarihsiz.
2- a.g.e.,I/ 37.

2. Levh-i Mahfuz'dan Dünya Semasına İnzali:

Nasıl indirildiği mevzuunda muhtelif görüşler olmakla beraber (3) en doğrusu ve en meşhur olanı, ekseri alimlerin kabul ettiği görüş şudur(4):

K. Kerim dünya semasına (Beytü'l-İzzet'e) (5) kadir gecesinde topluca ve bir defada indirilmiştir. Ondan sonra, Rasûlullah(s.a.v.)'ın bi'setten sonra Mekke'de ikamet müddetinin farklılığına göre yirmi, yirmiüç veya yirmibeş sene boyunca tedricen indirilmiştir. Bu nüzülün delili şu ayetler ve rivayetlerdir.

1. *"Ramazan ayı, K. Kerim'in kendisinde indirildiği aydır" (Bakara, 2/185)*

2. *"Biz o Kur'an'ı mübarek bir gecede indirdik" (Duhan, 44/3).*

3. *"Biz K. Kerim'i Kadir gecesinde inzal ettik" (Kadr, 97/3) (6).*

el-Hakim, el-Beyhaki ve diğer muhaddislerin tahriç ettikleri; Mansur ve Said b. Cüreyc yoluyla İbn-i Abbas'tan (r.a.) rivayet edilen şu haber (ki Hakim, Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahih demiştir) hadis canibindeki delilidir. "K.Kerim *"Yıldızların yerleri"*(Vakıa,56/75)'nde iken kadir gecesinde dünya semasına bir defada topluca indirilmiştir. Ondan sonra Allah Teala Rasülü'ne sırası geldikçe parça parça indirmiştir." (7)

Nesai, Hakim ve Beyhaki; Davud b. Ebi Hind, İkrime yoluyla İbn-i Abbas'tan (r.a.) şöyle dediğini tahriç etmişlerdir. " K. Kerim Kadir Gecesinde bir defada topluca dünya semasına, sonra da yirmi -küsür- sene boyunca Rasûlullah (s.a.v.)'a indirilmiştir." dedikten sonra *"Biz onu, Kur'an olarak, insanlara dura dura okuyasın diye (ayet ayet, Sure sure) ayırdık; ve onu peyderpey indirdik"*(İsra,17/106). ve *"Onlar sana getirdikleri hiçbir temsil yoktur ki, (onun karşılığında) sana doğrusunu ve daha açığını vermeyelim"* (Furkan,25/33). ayetlerini okudu" (8).

3. Bkz. el-Burhan Fi Ulumi'l-Kur'an, I/228 İmam Bedrü'd-Din Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşi, Darü'l-Ma'rife, 1972, Beyrut.

4. a.g.e., I/228; el-İtkan Fi Ulumi'l-Kur'an, Celalüddin Abdürrahman es-Suyuti, I/53, Darü Kahraman, İstanbul, 1978.

5. Menahil, I/37

6. a.g.e., I/37

7. İtkan, I/53v.d. Ayrıca benzeri rivayetler için bkz. Burhan,I/228, Menahil, I/37-38, .

8. İtkan, I/53, Menahil,I/38

KUR'AN-I KERİM'İN DÜNYA SEMASINA İNZALİNİN HİKMETİ

a. İnzal işinin ve kendisine indirilen kimsenin kadrinin büyüklüğünü bildirmek, Bu; yedi kat semanın sakinlerine, indirilen semavi kitapların sonuncusunun, ümmetlerin en hayırlısı için gelecek olan peygamberlerin sonuncusu olduğunu ilan etmektir(9).

b. İmam-ı Sehavi, "Cemalü'l-Kurra" isimli eserinde şöyle diyor: "K. Kerim'in dünya semasına bir defada topluca inmesinde ademoğlunu meleklerle karşı büyütmek ve Allah(c.c.)'ın onlara rahmet ve yardımını göstermek hikmeti vardır. Bu sebeple yetmişbin melek, En'am suresini merasimle indirmek için emrolunmuşlardır(10).

c. K. Kerim; Muhammed (a.s.)'in bi'setiyle kendilerine büyük bir nasip verilen ümmete teslim edilmek üzere bir defada topluca dünya semasına indirilmiştir. Çünkü Muhammed (a.s.)'in peygamber olarak gönderilmesi büyük bir rahmettir. Ne zaman ki kapının açılmasıyla bu rahmet çıkmıştır, O zaman Muhammed (a.s.)'ı ve K. Kerim'i beraberinde getirmiştir. Ancak K.Kerim, Dünya'ya indirilmek üzere dünya semasındaki Beytü'l-İzzet'e; Peygamberlik ise Muhammed (s.a.v.)'in kalbine konmuştur. Cebrail (a.s.), önce risaleti sonra vahyi getirmiştir. Sanki Allah (c.c.), bu ümmetin nasibi olan bu rahmeti, -kendi katından bir rahmet olarak- bu ümmete teslim etmiştir(11).

Bütün bu izahtan sonra diyebiliriz ki, biz bu mevzuun etrafında dolaşmaktan başka bir şey yapamıyoruz. Bu hususta işin en doğrusunu bilen yalnız Allah Teala'dır(12).

3. K. Kerim'in, Beytü'l-İzzet'ten Rasülullah (s.a.v.)'e Tenzili

Bu indiriliş, Kadir Gecesi'nde başlamış, bundan sonra değişik vakitlerde parça parça devam etmiştir(13). Bu merhale, K. Kerim'in indirilişinin noktalanmasına bir vasıta. Çünkü nuru ile alemleri parlatan ve Allah (c.c.)'ın hidayetini mahlûka ulaştırılan bu son yolculuktur. Bu iniş; vahiy emini olan Cebrail (a.s.)'ın, K. Kerim'i Rasülullah (s.a.v.)'in kalbine indirmesidir. Bunun delili şu ayet(14)lerdir (15):

9. Burhan, I/230, İtkan, I/54

10. İtkan, I/55

11. Burhan, I/55

12. el-Vahdetü'l-Mevduyye Fi'l-Kur'ani'l-Kerim, 74, Dr. Muhammed Mahmud el-Hicazi, Daru'l-Kütübü'l-Hadise, Kahire, 1970

13. Burhan, I/228

14. Menahil, I/39-40

15. Mebahis Fi Ulumi'l-Kur'an, Menna' Kattan, 105, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 22. Baskı, 1987.

a. "Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sure getirin..." (Bakara,2/23).

b. " De ki : Cebrail'e kim düşman ise şunu iyi bilsin ki Allah (c.c.)'ın izniyle Kur'an'ı senin kalbine bir hidayet rehberi, önce gelen kitapları doğrulayıcı ve mü'minler için de müjdeci olarak O indirmiştir" (Bakara,2/97).

c. "De ki: O'nu, Mukaddes Ruh (Cebrail), iman edenlere sebat vermek, müslümanları doğru yola iletmek ve onlara müjde vermek için, Rabbin katından hak olarak indirdi "(Nahl,16/102).

d. "Kitap, aziz ve hakim olan Allah (c.c.) tarafından indirilmiştir." (Casiye,45/2).

e. "(Rasülüm!) Onu Ruhü'l-emin (Cebrail) uyarıcılardan olası diye, apaçık Arap lisaniyle, senin kalbine indirmiştir" (Şuara, 26 / 193-195).

Bütün bu ayetler, K. Kerim'in -arapça lafzıyla- Allah(c.c.)'ın kelamı olduğunu ve Cebrail (a.s.)'ın onu Rasülullah (s.a.v.)'in kalbine indirdiğini bildirmektedir. Burada inişin "tenzil" tabiri ile yapılmış olması, dünya semasına değil de, Peygamberimiz (s.a.v.)'e peyder pey indirilişini gösterir. Çünkü lügat alimleri, "inzal" ile "tenzil" i birbirinden ayırarak "tenzil"i parça parça inmekte, "inzal"i ise daha umumi olarak kullanmışlardır(16).

K. Kerim'in Tedricen İndirilmesinin Hikmetleri

- Rasülullah(s.a.v.) 'in kalbini ve gönlünü huzurla mutmain kılmak, (tesebbüt)
- Yüce Kitab'ın icaz ve eşsizliğini bildirmek.
- Rahat anlaşılmasını ve ezberlenmesini kolaylaştırmak.
- Hadiselerin seyrine göre tedricen hüküm koymak.
- O'nun, Allah(c.c.) katından indirildiğini kesin bir şekilde göstermek(17).

Netice olarak K. Kerim'in inişinin merhale merhale olması, yerinin bazen Levh-i Mahfuz, bazen Beytü'l-İzzet, üçüncü olarak da Rasülullah (s.a.v.)'in kalbi olmasının hikmetini şu şekilde düşünebiliriz:

16. a.g.e.,105

17. Tafsilat için bkz. a.g.e.,107 v.d. , Mebahis fî Ulumi'l-Kur'an, Dr. Subhi Salih, 49 v.d ., Der Saadet, İstanbul, Tarihsiz; V. Mevzuuiyye, 70 v.d.

Yerinin değişmesi ve inzalin tekrarlanmasıyla, K. Kerim hakkındaki şüpheleri kaldırmakta mübalağa edilmiş, O'na imanın artması sağlanmış ve O'nun doğruluğu ve sağlamlığı bildirilmiş olur. Çünkü bir söz defalarca tescil edildiği ve onun varlığı çokça bildirildiği zaman varlığını kabul etmeye, kendisinden şüpheleri daha çok kaldırmaya ve yakini bilgiye ulaşmaya; varlığı bir defa bildirilip tescil edilen sözden daha çok layıktır (18).

Ancak bütün bunların ötesinde mesele çok incedir. Burada tamamını insan gücünün araştırmaktan aciz olduğu ince bir sır vardır(19).

KUR'AN-I KERİM'İN CEM'İ (TOPLANMASI)

1. Rasülullah (s.a.v.) Zamanındaki Durum

Asr-ı Saadet'te Rasülullah (s.a.v.), devamlı vahye açık durumda olduğu ve ayetlerin tertibi vahiyle tesbit edildiği için, K. Kerim bugün elimizde bulunduğu gibi toplanmamıştı. Ancak, muhtelif malzemelere yazılıyor ve dağınık bir durumda Ashab-ı Kiram'ın ellerinde bulunuyordu. En mühim olanı; Peygamber (s.a.v.) ve diğer bazı sahabiler, gelen her ayeti ezberliyordı. İnen ayetler Rasülullah (s.a.v.) tarafından her ramazan ayında Cebrail (a.s.)'a arz yoluyla okunarak Kalb-i Muhammedi'de iyice yerleşiyordu. İndirilmesi ve indirildikten sonra da kıyamete kadar korunması garanti altına alınan [*"Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız"*(Hıcr,15/9) ve *"Şüphesiz onu, toplamak, kalbine yerleştirmek ve onu okutmak bize aittir"* (Kıyame, 75/17)] K. Kerim'in asr-ı saadetteki durumunu Buhari'nin "Sahih'inde naklettiği şu haberde de müşahede etmekteyiz(*)).

Zeyd b. Sabit (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir. " Ebu Bekir (r.a.) beni Yemame harbinde şehit olanların buldukları yere çağırttı. Orada yanında Ömer b. Hattab (r.a.) da vardı. Ebu Bekr (r.a.) bana:

" Bak ! Ömer (r.a.) bana gelip: "Hafız-ı kurraların da katıldığı Yemame harbi şiddetlendi. Her yerde yapılan savaşların kurraları tüketeceğinden, onlarla beraber Kur'an'ın da kaybolacağından korkuyorum. Bu yüzden Kitabımız'ı cem' etmeyi emretmeni münasip buluyorum!" dedi. Ben de kendisine:

"Rasülullah(s.a.v.)'in yapmadığı bir şeyi nasıl yapabilirim?" dedim. Lakin Ömer b. Hattap (r.a.): "Bu işte hayır var" diye ısrar etti. Ben her ne kadar bu işi kabüle yanaşmadımsa da Ömer (r.a.), talebini ısrarla tekrarladı. Neticede Allah (c.c.), Ömer (r.a.)'in aklını yatırdığı şeye benim de aklımı yatırdı ve onun gibi düşünmeye başladım".

18. Menahil, I/39

19. el-Vahdetü'l-Mevduiyye F'il-Kur'ani'l-Kerim, Dr. Muhammed Mahmud el-Hicazi, 74, Daru'l-Kütübü'l-Hadise, Kahire, 1970

(*) . Burhan, I/ 233-234

Zeyd (r.a.) devamla diyor ki : "Ebu Bekr (r.a.) bana yönelerek buyurdu ki:

"Sen genç ve akıllı birisin, hiçbir mevzuda sana karşı itimatsızlığımız yoktur. Ayrıca sen Rasûlullah (s.a.v.)'in vahiy katipliği de yaptın, inzal buyurulan ayetleri kaydettin. Şimdi Kur'an-ı Kerim'in arkasına düş ve onu topla!"

Hz. Zeyd (r.a.) -bu talimata karşı- dedi ki: "Allah (c.c.)'a yemin ederim ki. Ebu Bekr bana dağlardan birini taşımakla vazifelendirseydi bu teklif ettiği işten daha ağır gelmezdi. Kendisine itirazda bulundum":

" Siz, Allah (c.c.)'in Rasûlü'nün yapmadığı bir şeyi nasıl yaparsınız ?" dedim. Ebu Bekr (r.a.) beni ikna etmek için: "Vallahi bu hayırlı bir iştir!" dedi, talep ve ricasında çok ısrarlı davrandı. Neticede bu vazifeye benim de gönlüm yattı, beni ikna etti.

Bunun üzerine K. Kerim'in peşine düştüm. Onu kumaş parçaları, hurma yaprakları, düzeltilmiş taş parçaları ve hafızların ezberinden toplamaya başladım. Tevbe suresinin son kısmını Huzeyme el-Ensari (r.a.)nin yanında buldum. Bu kısmı ondan başkasının yanında bulamamıştım...."(*)

Rasûlullah (s.a.v.)'in zamanında K. Kerim'in te'lif ve toplanması bu şekildeydi. Vahyin inmeye devam ettiği ve bazı ayetlerin bazılarını nesh etmesi muhtemel olduğu için iki kapak arasında bir mushafta toplanmamıştı. Şayet bu durum gözetilmeden bir toplama yapılmış olsaydı, tilaveti sonradan nesh olunanlar dinin -kaidelerinin- karışmasına ve birçok ihtilaflara yol açardı. Allah (c.c.), O'nu bu gibi tehlikelerden mushafta toplanıncaya kadar kalplerde -ve diğer mezkûr malzeme üzerinde- muhafaza buyurdu (20).

2. Hz. Ebu Bekir (r.a.) Zamanında Cem'i

O'nun zamanındaki durumu, Zeyd b. Sabit (r.a.)'in rivayet ettiği yukarıdaki hadis anlatmaktadır. K. Kerim'i iki kapak arasında bir mushafta toplayan ilk zat Ebu Bekir (r.a.)dir. Bunu İmam-ı Beyhaki şöyle naklediyor:

"Bize Zeyd b. Sabit (r.a.) dan bildirildi ki K. Kerim'in bir mushafta toplanması Ebu Bekir (r.a.)'in halifeliği zamanında olmuştur. Onlar, kendilerince bilinen, daha önce kemik, deri, taş ve hurma lifi gibi malzeme üzerine yazıp topladıkları ve hafızların ezberleriyle de sabit olan ayetleri toplamışlardı. Yapılan bütün bu çalışmalar, parçayı getiren sahabinin istişaresi ve Ali b. Ebi Talib (r.a.)'in da tasdikiyle yapılıyordu.(21)

(*) Buhari, Fadailü'l-Kur'an, 3,44, Tefsir, Tevbe 20; Tirmizi, Tefsir, Tevbe (3102).

20. Burhan, I / 235

21. a.g.e., I/235

Hız. Ebu Bekir'in K. Kerim'i toplatması; kemik, deri, ağaç ve taş parçaları gibi birçok yerde ayrı ayrı yazılı bulunan ayetleri, bir sahife üzerine düzgünce koymaktan ibarettir. Ancak, sadece bu malzemeler üzerinde yazılmakla kalmayıp, sure sure sahabilerce de ezberlenmesine rağmen Ebu Bekir es-Sıddık (r.a.) tek bir ayet bile kaydettirmedi. Bütün bu şartların yanında, Peygamberimiz'in Mescidinde tayin ettiği herkesin görüş ve itirazına açık olan komisyona, getirdiği parçanın K. Kerim'den olduğunu bir şahitle isbat edenlerin verdikleri ayetleri yazdırdı(22).

3. Hız. Osman (r.a.)'in İstinsahı

İslam toprakları çok genişlediği ve arap olmayan diğer unsurların İslam'a girmeleri hasebiyle K. Kerim'in okunmasında ihtilaf çıkmaya başlamıştı. Bu ihtilafın ortadan kaldırılması için ilk harekete geçen Huzeyfe b. el- Yemani (r.a.) oldu. Bu hadiseyi Buhari'nin Enes (r.a.)'ten rivayet ederek Sahih'ine aldığı şu haberdan takip edelim.

"Ermenistan ve Azerbeycan'ın fethi için Şam ve Iraklı'larla beraber harbeden Huzeyfe b. el-Yemani Osman (r.a.)'a gelerek: "Yahudi ve hıristiyanların kitapları konusunda ihtilafa düşmeleri gibi bu ümmet de kitabı hakkında tefrikaya düşmeden önce onların imdadına koş !" Bunun üzerine Halife Osman (r.a.), Hafsa (r.ah.) Validemiz'e : "Hız. Ebu Bekir (r.a.)'ın topladığı "Ümm"(Ana) nüshayı bana gönder, ondan mushafı istinsah ettikten sonra sana tekrar iade edelim" diye haber gönderdi. Hafsa (r.ah.)'a da mezkür nüshayı gönderince Hız. Osman (r.a.); Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Zübeyir, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Abdürrahman b. el-Haris b. Hişam (r.a.)'a emir ederek esas nüshadan 3-7 tane mushaf çoğalttılar. Sonra Osman (r.a.), Ebu Bekir (r.a.)'in nüshasını Hafsa (r.ah.)'ya geri verdi"(23).

Hız. Osman (r.a.)'ın yaptığı bu iş, Hız. Ebu Bekir'in yaptığı gibi K.Kerim'i iki kapak arasında toplamak değildir. O'nun maksadı sadece Peygamber (s.a.v.)'den sabit olan, bilinen kıraatlara göre çoğaltıp, diğerlerini geçersiz kılmaktır. Bu sebeple onun tayin ettiği ilmi heyet, esas nüshayı -kıraat hariç- olduğu gibi hiç değiştirmeden aldılar(24).

Netice olarak Hız. Osman'ın mushafı çoğaltması, esas nüshayı Kureyş lehçesine göre çoğaltmak ve müslümanların yaşadığı büyük şehir merkezlerine göndermek suretiyle kıraat konusunda ihtilafa düşmeyi önleyecek bir nüsha ortaya çıkarmaktan ibarettir(25).

22. V. Mevduiyye, 11

23. Burhan, I / 236

24. a.g.e. I / 235-236

25. V. Mevduiyye, 11

SURE NE DEMEKTİR.

a. Lügavi Manası:

Sülasi aslı "*Se Ve Ra*" dır. "*es-Sür*" şehri çevreleyen duvar (sur) demektir. Cem'i "*Esvâr*" ve "*Siran*" gelir. "*es-Süratü*", "*Büsrün*" ve "*Büsratün*" kalıbı gibi olup binanın her bir bölümüne denir. Cem'i "*Süvürun*", "*Süverun*", "*Süvrün*", "*Süvüraatün*", "*Süveraatün*", "*Es-Sivarü*", "*Esviratün*" ve cem'u'l-Cem olarak "*Esaviratün*" şeklinde gelir. "*Ona altın bilezikler verilmeli veya yanında ona melekler gelmeli değil miydi?*"(*Zuhruf, 43/53*) ayetinde olduğu gibi(26). Keza Araplar; "*Lehü indeke süüretün* (Onun senin yanında itibar ve değeri var)" ve "*Lehüü süüratün fil-mecdi* (Onun cömertlikte büyük yeri var)" tabirlerini kullanırlar(27). "*Süre*"nin "*mertebe*" manasına kullanılması da muhtemeldir. Çünkü ayetler her bir surede münasip bir tertiple mertebe mertebe dizilmiştir. "*Süre*"nin bu manayı ifade etmesi, ayetler arasında münasebet kurmaya çalışanlar için bir delildir (28).

b. İstılahi Manası

* SURE; Baş ve sonu bulunan, ayetleri içine toplayan Kur'an -parçası- dır(29).

* Başlangıcı ve sonu bulunan, Kur'an ayetlerinden meydana gelen müstakil bir ayetler topluluğudur(30).

c. Surelerin Adedi

Ehl-i hall ve'l-Akd'in ittifakıyla K. Kerim'in sure adedi 114 tanedir. Bu, Hz. Osman (r.a.)'ın istinsah ettiği K. Kerimde de böyledir. Ki evvelinde Fatiha, sonunda ise Nas suresi vardır(31). Ancak bazı müfessirler şöyle bir mülahazada bulunmuşlardır. -İ. Mücahid bunlardan birisidir- : "K. Kerim surelerinin adedi 113'tür. Enfal ve Tevbe surelerinin arasında besmele yazılmadığı ve her iki surenin muhtevası aynı olduğu için bir suredir" demişlerdir(32).

26. Muhtaru's-Sıhah, Zeynüddin muhammet b. Ebi Bekr b. Abdülkadir er-Razi, 320, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1988.

27. Müncit, 362

28. Burhan, I/263 Geniş bilgi iç. aynı yer v.d.

29. a.g.e., I/264

30. Menahil, I / 343.

31. Burhan, I/251

32. a.g.e., I/251

d. İsimlerini Nereden Almışlardır?

Araplar bir şeye isim verirken ekseriyetle onun nadir tarafını, yaratılışında bulunan garip tarafını, ona ait bir vasfi veyahut görenin hemen anlamasını sağlayacak en eski veya bariz yönünü itibara alarak isim verirler. Kelam içindeki bir cümleye veya uzun bir kasideye, onun içinde geçen en meşhur tarafını isim olarak koyarlar.

Kur'an-ı Kerim'in sureleri de bu adete binaen isimlerini almışlardır. Mesela Bakara suresi bu isimle; kendisinde zikredilen bakara kıssasının anlatılma karinesi ve onda acaip hikmet gizlediği için isimlendirilmiştir. Keza Nisa suresi, kendisinde kadınlara ait hükümler çokça tekrarlandığı için bu isimle isimlendirilmiştir...(33). "Kaf " suresi bu ismi, içinde geçen kelimelerde "kaf" harfi çok tekrarlandığı için almıştır(34). Zira surenin en dikkat çeken tarafı budur. Ayrıca, başında huruf-u mukattaattan "Kaf" da vardır.

Her bir surenin ismi onun maksadının tercümanıdır. Zira her şeyin ismi onun tafsilatını icmalen gösterir(35).

Surelerin İsimleri Tevkîfi midir? Yoksa İctihadi midir?

Bu hususta, İmam Bikai'den şöyle bir nakil yapılmaktadır: "...Bu eserime başladıktan on sene sonra -ki Sebe'(34. sure) suresine gelmişim- bana zahir oldu ki; her surenin ismi, muhteva ve maksadını özetlemektedir. Zira her bir eşyanın ismi, kendi ile ismi arasındaki münasebeti icmalen açıklamaktadır"(36) sözüyle sure isimlerinin içtihadi olduğu yönünde kanaat serdedilmektedir. Surelerin birden çok isim alması da bu reyin isabetliliğine delil sayılabilir.

İ. Zerkeşi ise Burhan'ında: " Surelerin isimleri tevkîfi midir? yoksa surelerin muhtevasında geçen hadiselerle münasebetinden dolayı mı isimlendirilmiştir? diye iyice araştırmak lazımdır. Eğer ikinci görüş kabul edilecek olursa, her bir zeki ilim adamı surelerin münderecatından, o surenin ismi olabilecek değişik manalar çıkarabilir. Dolayısıyla sure isimlerinin içtihadi olması fikri kabûlden uzak görünmektedir"(37) diyerek, sure isimlerinin tevkîfi olduğunu ihsas ettirmektedir.

33. Burhan, I/270

34. a.g.e., aynı yer

35. Mebahis Fi't-Tefsiri'l-Mevzui, 42, Dr. Mustafa Müslim, Darü'l-İlm, 1989, Birinci Basım, Beyrut.

36. T.Mevdui,41-42

37. Burhan,I/270

38. Burhan,I/269

f. Farklı İsimle Tesmiye Edilen Sureler

Surelerin çoğu tek isimle şöhret bulmuştur. Ancak, bazıları iki, bir kısmı üç ve bir kısmı da üçten fazla isimle tesmiye edilmiştir(38). Çoğu tek isimle meşhur olduğu (*) için farklı isimle tesmiye edilmiş olanları tasnif etmekle iktifa edeceğiz.

a. İki İsimli Olanlar

1. Bakara ----> Kıymet ve büyüklüğünden dolayı "Füstatü'l-Kur'an da denilmiştir.
2. Al-i İmran ----> Tevrat'ta ismi "Tıybe" dir.
3. Nahl ----> Allah(c.c.)' bu surede kullarına olan nimetini çokça saydığı için "Niam" da denilmiştir.
4. " Ha Mim Ayn Sin Kaf " ----> Şura
5. Casiye ----> eş-Şeriatü

b. Üç İsmi Olan Sureler

1. Maide ----> el-Kuud ----> el-Munkızetü
2. Ğafir ----> et-Tuul ----> el- Mü'min (39)

c. Üçten Fazla İsmi Olan Sureler

1. Berae, Tevbe, Faziha, Hafira, Süratü'l-Arap, Müşakşaka, Müba'sıra, Müsevvira, Behüüş.
2. Fatiha ----> Bazıları yirmiden fazla isim saymıştır. Ümmü'l-Kitap, Ümmü'l-Kur'an, Kerahiyye, Seb'ü'l-Mesani, Hamd, Mesani, Afiye, Kenz, Safiye, Şifa, Kafiye, Esas(40)

(*) Hemen hemen her surenin meşhur olmayan isimleri mevcuttur. Bu hususta geniş malumat için bkz. Elmalılı Tefsiri, ilgili sure başları

38. Burhan, I/269

39. Burhan, I/269

40. a.g.e., aynı yer

2. İNİŞ YERLERİNE GÖRE SURELERİN TAKSİMİ

a. Mekki Sureler (K.Kerim'deki Tertip Sırasına(*) Göre)

Fatiha, En'am, A'raf, Yunus, Hüd, Yusuf, İbrahim, Hicr, Nahl, İsrâ, Kehf, Meryem, Ta Ha, Enbiya, Mü'minün, Fırkan, Şuara, Neml, Kasas, Ankebüt, Rum, Lokman, Secde, Sebe', Fatır, Yasin, Saffat, Sad, Zümer, Mü'min, Fussilet, Şura, Zuhruf, Duhan, Casiye, Ahkaf, Kaf, Zariyat, Tur, Necm, Kamer, Rahman, Vakıa, Mülk, Kalem, Hakka, Mearic, Nuh, Cin, Müzzemmil, Müddessir, Kıyame, Mürselat, Nebe', Naziat, Abese, Tekvir, İnfitar, Mütaffifin, İnşikak, Büruc, Tarık, A'la, Ğaşiye, Fecr, Beled, Şems, Leyl, Duha, İnşirah, Tin, Alak, Kadir, Adiyat, Karia, Tekasür, Asr, Hümeze, Fil, Kureyş, Maun, Kevser, Kafirun, Tebbet, İhlas.

b. Medeni Sureler

Bakara, Al-i İmran, Nisa, Maide, Enfal, Tevbe, Ra'd, Hac, Nur, Ahzab, Muhammed, Fetih, Hucurat, Hadid, Mücadele, Haşr, Mümtehine, Saf, Cum'a, Münafikun, Teğabün, Talak, Tahrim, İnsan(Dehr), Beyyine, Zilzal, Nasr, Felak, Nas.

c. İhtilaflı Olanlar

Fatiha suresi için, İbn-i Abbas, Dahhak, Mukatil ve Ata mekkidir; Mücahid ise medenidir demiştir. Mutaffifin'e İbn-i Abbas medenidir ; Ata ise Mekke'de inen son suredir demiştir(41). Hicr suresi de ihtilaflı olanlar arasındadır. Böylece mekki surelerin adedi 85; medeni sureler ise 29 adetten ibarettir.

d. Surelerin Mekki ve Medeni Olmasının(**) Mümeyyiz Vasıfları

Alimlerimiz umumi olarak bu konuyu üç noktada hülasa etmiştir:

a. MEKAN : Mekki sureler Mekke'de nazil olanlardır. Medeni sureler ise Medine'de indirilenlerdir. Mina , Arafat ve Hudeybiye gibi Mekke'ye yakın yerlerde nazil olanlar mekki; Uhud, Kuba, Sel' mıntıkasında nazil olanlar da medeni sayılmışlardır (42)

Ancak bu şekilde yapılan tarif, sureleri mekki ve medeni diye ikiye ayırmayı mümkün kılmaz. Çünkü, Efta', Tebük veya Beyt-i Makdis'te nazil olan surelere ne mekki ne de medeni denilebilir.(43) Bunun için ulema, mekki ve medeni sureleri, ihtiva ettiği üslup ve konularına ve hususiyetlerini belirten kıyasi amiller istinbat ederek bir araya toplamışlar, birini diğerinden ayıran kaideler vaz'etmişlerdir(44)

(*) Nüzul sırasına göre surelerin sırası için bkz. Burhan, I/193

41. a.g.e., I/194

(**) Surelerin mekki - medeni olmasını bilmenin faydaları hk. bkz.

Mebahis lil-Menna' Kattan, 59-60

42. Burhan, I/ 187 Bu görüşün tenkidi iç. bkz. Menna' Kattan, 62.

43. Mebahis lil-Menna' kattan, 62

44. Konunun tafsilatı için bkz. Menna' Kattan, 62 v.d.)

b. ZAMAN: Bu mekana göre taksimden daha meşhurdur. Mekki sureler hicretten önce inen surelerdir, velev ki Medine'de indirilmiş olsun. Medeni sureler de hicretten sonra nazil olan surelerdir. velev ki Mekke'de nazil olsun.

c. HİTAP : Mekki sureler Mekke'lilere; medeni sureler ise Medine'lilere hitabeden surelerdir. Bu görüş, İbn-i Mesud (r.a.)'in şu sözüne istinat eder: "Mekke sakinlerinde küfür hakim olduğu için onlara -aralarında başkaları bulunsa da- "*Ey insanlar!*" şeklinde hitap edilmiştir. Medine ahalisinde iman hakim olduğu için -aralarında kafir ve münafik bulunsa da- onlara: "*Ey iman edenler!*" şeklinde hitap edilmiştir(45).

UZUNLUK KISALIK CİHETİNDEN SURELER

Ulema rahimehullah buyurmuştur ki: K. Kerim, uzunluk-kısalık cihetinden dört kısımdır.

1. Tıval
2. Miun
3. Mesani
4. Mufassal

Bu taksim; Ebu Ubeyd'in, Said b. Beşir, Katade, Ebi'l-Melek Vaile b. Eska', Rasülullah (s.a.v.) zinciriyle tahriç ettiği şu hadise göre yapılmaktadır. Rasülullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bana Tevrat'ın yerine Seb'i-Tıval (Yedi uzun), İncil'in yerine Miuun, Zebur'un yerine de Mesani sureleri verildi. Ve ben bunlara ilaveten Mufassal sureleriyle şerefli kıldım".

1. S e b ' i - T ı v a l :

Bakara suresinden Berae suresine kadar olan surelerdir. Bu rey sahibi alimler, Enfal ve Berae suresinin her ikisi de Rasülullah (s.a.v.)'in harpleri hakkında nazil olduğu için aralarını fasletmemişler ve bir sure saymışlardır. Böylece bu yedi sureye uzun olmalarından dolayı bu isim verilmiştir(46).

2. e l - M i u n :

İlk yedi sureyi takip ettiği için bu isim verilmiştir. Çünkü bu surelerin herbiri yüzden fazla veya yüze yakın ayeti ihtiva etmektedir. Berae suresinden başlar. Berae suresinin başında besmele olmadığı için Enfal suresiyle ikisi bir suredir diyenlere göre ise Yunus suresinden başlar(Menahil,I/345). Hangi sureye kadar devam ettiği hakkında kesin bir sarahat yoktur.

3. e l - M e s a n i :

Miuun'u takip eden surelerdir. "*Allah (c.c.), sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi.*" (Zümer,39/23) ve "*Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi ayeti ve yüce Kur'an-ı verdik.*" (Hicr,15/87) ayetlerinin beyanıyla bütün sureler bu isimle de tesmiye edilmiştir.

45. Burhan, I/187

46. a.g.e., I/244

4. e l - M u f a s s a l :

Mesani'yi takip eden kısa surelerdir. Surelerin arası besmele ile çok fasledildiği için bu ismi almıştır. Mufassal surelerin sonuncusu Nas suresidir. Hangi sureden başladığı hususunda oniki ayrı görüş vardır. Bunlar: 1. Casiye 2. Kıtıl 3. Hucurat 4. Kaf 5. Saffat 6.Saf 7.Mülk 8.Feth 9.Rahman 10.İnsan 11.Sebbeha 12. Duha . Ancak bu on iki reyin en sahihi "Kaf suresinden başlar" diyenlerin reyidir(47).

M u f a s s a l' ı n K ı s ı m l a r ı :

- a. Uzun Olanlar : Kaf suresinden Nebe' veya Büruc'a kadar olan sureler.
- b. Orta Uzunlukta Olanlar: Nebe' veya Büruc'tan Duha veya Beyyine'ye kadar olan sureler.
- c. Kısa Olanlar : İhtilafı olmakla birlikte Duha veya Beyyine suresinden K. Kerim'in sonuna kadar olan sureleri ihata eder(48).

KUR'AN-I KERİM'DE SURELERİN TERTİBİ

K. Kerim surelerinin bugünkü şekliyle tertibi mevzuunda üç değişik görüş mevcuttur.

1. Cumhurun Reyı:

Hususiyle Malik, El-Kadi ve Ebu Bekr b. Tayyib'in benimseyip üzerinde karar kıldıkları reydir ki onlara göre Rasü'lullah (s.a.v.), surelerin tertibini kendisinden sonra ümmetine bırakmıştır. Muahammed b. Abdillah el-Ğaznevi: "Kur'an'ın tertibi, nüzül sırasına göre değildir. K. Kerim cem' edilirken sahabenin dizdiği şekildedir" demektedir(49).

2. İkinci Görüş

Aslında cumhurun reyine iştirak edenlerdir. Aralarındaki hilaf lafza racidir (50).

3. Üçüncü Görüş :

El-Kadı Ebu Muhammed b. Atıyye'nin de meylettiği bu görüşe göre: "Rasü'lullah (s.a.v.) hayatta iken surelerin çoğunun tertibi biliniyordu. Seb'i-Tıval, Ha Mim'ler ve Mufassal sureler gibi. Bu görüşün sahipleri mezkur surelerin dışındaki diğer sureler için "Tertibin ümmete bırakılması mümkündür." demektedirler. Ebu Ca'fer b. Zübeyr bu konuda şöyle diyor: "Delillerin çoğu(*) Ebu Muhammed b. Atıyye'nin savunduğu görüşü -bu üçüncü görüş- doğrular, çok azı ihtilafa yol bırakmaktadır"(51).

47. Burhan, I/ 245-246

48. Mebahis lil-Kattan, 145-146

49. Burhan,I/257

50. a.g.e.,I/257

* Bu hususta deliller için bkz. a.g.e, I/257 v.d.

51. a.g.e.,I/258

MÜNASEBET İLMİ, TENASÜB ve İNSİCAM

A. TARİFİ

1. Lügat Olarak Münasebet: "*Yakınlık*" ve "*Nesepte ortaklık*" demektir. İki kardeş gibi yakın akraba olan kimseye "*nesiib*" denmesi bu sebeptendir(52).

2. İstılahta Münasebet : "*İki şey arasında herhangi bir yönden bağ kurmaktır*". Allah (c.c.)'ın kitabında münasebetten: *Bir önceki sure ile bir sonraki arasındaki irtibat kastedilir.* Ayetlerde ise : *Herbir ayetin, makabli ile maba'di arasındaki irtibat yönü kastedilir* (53).

B. Münasebet İlminin Ehemmiyeti ve Bu Hususta Alimlerin Sözleri :

Ayet veya Sureler arasındaki münasebet ilmi; K. Kerim'in nice maksatlarını anlamakta ihtiyaç duyulan ince (derin) ilimlerdenidir. Bu ilim sayesinde Yüce Kitabımız'ın nazımından ve mu'cizevi beyanından zevk alınır, onun indirilişindeki hava teneffüs edilir. Müfessirin -kafasında- parlayan fikri ve ruhi parıltılar çoğunlukla bu ilimle zuhura gelir.

Bazı müfessirler; bu ilmin tefsir ilimlerindeki yerinin, nahiv ilmine nisbetle beyan ilmi gibi olduğunu itibar ettiler(54).

Ebu Bekr b. Arabi (v.543) Siraçü'l-Müridin isimli eserinde şöyle diyor: "*Ayetlerin yekdiğeriyle bir bütün kelammışçasına irtibatının kurulması, geniş bir mana ve fevkalade bir yapı ortaya çıkarır. Münasebet ilmi büyük bir ilimdir. Fakat bu hususta sadece bir alimin Bakara suresi üzerindeki çalışmasından başka buna eğilen olmadı. Sonra Allah c.c.) kalbime bu ilimden kapılar açtı. Ancak batılla meşgul olan halktan onu taşımaya layık birilerini bulamadığım için Allah (c.c.)'la aramızda kalmak üzere o kapıyı mühürledim*"(55).

İ. Bikai Nazmü'd-Dürer isimli eserinde: "*Bu ilimle, kalplerdeki iman kemal bulur ve sağlamlaşır*"(56) demektedir.

İ. Razi ise bu hususta: "*Münasebet ilmi büyük bir ilimdir. K.Kerim'in pekçok incelik ve letafeti bu ilme tevdi olunmuştur. Akıllı kimselere ma'kul ölçülerde sunulursa gömül hoşluğuyla kabul görür*" (57) demektedir.

52. Muhtarü's-Sıhah. 656; Müncid, 802.

53. T.Mevdui, 58; Kattan,97

54. Bikai'den naklen Tefsiru'l -Mevdui, 58

55. Vadetü'l-Mevduiyye,58-59

56. a.g.e.,aynı yer.

57. Vahdetü'l-Mevduiyye, 60

Ayetler arasındaki -velev bir ayet olsun- münasebete dikkat etmemek, -müfessiri-manadan uzaklaştırır. Pek çok müfessirin "Hilal" ayeti (Bakara,27189) hakkında vuku bulan manadan uzaklaşma sehvi gibi...(58).

"*Süre*"nin "*mertebe*" manasına kullanılması münasebetin varlığına delildir. Çünkü ayetler her bir surede münasip bir tertiple *mertebe* *mertebe* dizilmiştir. "*Süre*"nin bu manayı ifade etmesi, ayetler arasında münasebet kurmaya çalışanlar için bir delildir(59).

MÜNASEBET İLMİ TEVKİFİ Mİ İÇTİHADİ MİDİR?

Münasebeti bilmek, ayetler arasında irtibat kurmak tevkifi bir iş değildir. Bu ilim, tefsircinin içtihadına, K. Kerim'in i'cazından, belağatinin sırlarından, kıymetli beyan yönlere aldıkları zevke bağlıdır (60).

Münasebet Kurma Şartları :

Şüphesiz bu ilmin yolları çok ince ve anlaşılması çok gizlidir. Bu sebeple:

1. K. Kerim'in lafızlarının delaletlerini anlamak için *lügat yönünü* sonuna kadar araştırmak, bütün ilmi gücünü ortaya koymak lazımdır.
2. *Esbab-ı nüzüle* tamamen vakıf olmalıdır.
3. İki kardeş ilim olan *belağat* ve *beyan ilmi* hakkında engin bir malumat sahibi olmalıdır.
4. Bunların yanında, daha mühimmi, bu ilimle uğraşan zatın *şeffaf bir tabiatı*, ince, hoş ve *zarif bir anlayışı*, yan yana dizilmiş ayetlerdeki sırrı keşfedip anlayacak *delici bir zekası* olmalıdır(61).
5. Bu ilimle uğraşan kimse bütün gücünü ayet -ve sure- ler arasındaki münasebeti öğrenmek için bezletmesi lazımdır. Eğer kendisi için bir sır zahir olursa bunu Allah (c.c.)'in bir fazlı ve nimeti olarak görmeli, münasebet kuramadığı zaman da orada durup kendisini tekellüfe sokmamalı, Allah (c.c.)'in kitabının bütün sırlarını bir kulun tamamen idrak edemeyeceğine havale etmelidir ve "*(Rasülüm!) De ki: Omu göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen Alah indirdi. Şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir*"(Furkan,18/6) (62) ayetine kulak vermelidir.

58. Detay için bkz. V. Mevduiyye, 60 v.d.

59. Burhan,I/263

60. Kattani, 97

61. T. Mevzui, 65

62. a.g.e.,66

İki Ayet Arasındaki Tenasüb Nevileri :

a. M ü n a s e b e t i A ç ı k O l a n l a r :

-Zahir- bir ayetin diğerinden sonra zikredilmesi, iki ayet arasında bir bağ bulunması ve birinci cümle (ayet) olmadan kelamın tamam olmaması bu iki ayet arasında tenasübün varlığını açıkça ortaya koyar.

b. M ü n a s e b e t i K a p a l ı O l a n l a r :

Müstakil ve ilk başlayana muhalif olan iki cümle olarak gelen ayette tenasüp açık değildir. Bu takdirde bu iki ayetin arasındaki tenasüp üç yoldan birisiyle yapılır.

1. İkinci cümle, hükümde müşterek atıf harflerinden biriyle ma kabline atıflı yapılmış demektir. Atıf yapıldığı zaman iki cümle arasında ortak bir cihet bulunmalıdır. Mesela; "... yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir..."(Hadid,57/4) ile "...darlık veren de bolluk veren de Allah(c.c.)'tır "Bakara,2/245) arasında yapılan atıf, bu iki cümleyi eş ve ortak gibi yapmaktadır. İki cümle arasındaki alaka bazen zıtlık şeklinde olur ki azap zikredildikten sonra rahmetin; korkutucu ifadeden sonra cezbedici ifadenin zikredilmesi arasındaki münasebet gibi.

K. Kerim'in usulü; bir hüküm zikrettikten sonra, özendirici veya sakındırıcı bir va'd zikreder. Sonra da emredenin ve yasaklayanın yüceliği bilinsin diye tevhid ve tenzih ayetlerini zikreder. Bakara, Nisa, Maide ve diğer surelerde bunun pek çok misali görülür.

2. Şerhe muhtaç atıfla yapılan münasebet. Bazan cümle daha önceki bir cümleye atfedilir. Ancak bunlar arasındaki tenasübü bulmak çok zordur. Münasebeti kurmak çok zordur ve geniş bir şerhe ihtiyaç gösterir(63).

3. Atıfsız Münasebet : Bu tenasüp nevi için, kelamın bütün olduğunu gösteren direk bir bağ bulunmalıdır. Bu bağ, iki ayet arasında irtibatı müsait kılan manevi karinelerdir. Bu karinelerle ikinci cümle, birinci cümlelerin bir parçası menzilesine indirilir. Bunun yolu ve sebepleri vardır:

* İki cümleyi eş ve benzer kılma (*Tanzir*) yolu: Benzeri benzerle birleştirmek akıllı kimselerin adetlerindedir. Bunun misali Enfal suresinin 4. ve 5. ayetleridir: "*İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez rızık vardır*" (Enfal, 8/4); "*(Onların bu hali,) müminlerden bir grup kesinlikle istemediği halde, Rabbinin seni evinden hak uğruna çıkardığı (zamanki halleri) gibidir*"(Enfal,8/5)(64).

63. Burhan,I/40-41 Keza, misaller hk. geniş bilgi için bkz.aynı yer.

64. a.g.e.,I/46-47

* İki cümlenin birbirine zıt olması (*Medaaddle*) yolu: Mesela, Bakara suresinin evvelinde Kur'an-ı Kerim'in ve mü'minlerin vasıflarından: "O kitap (Kur'an); onda asla şüpheli yoktur. O, müttekiler için bir yol göstericidir. Onlar gayba inanırlar..."(Bakara,2/1-5), ayetiyle bahsederken; "Gerçek şu ki, kafirler olanları (azap ile) korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler..."(Bakara,2/6-7) ayetiyle kafirlerin hallerini anlatmaya başlaması tam bir zıtlık ifade eder. Ancak bu zıtlık, birinci grubun - mü'minlerin- hal ve davranışlarına teşvik eder. "Eşya zıddıyla bilinir" dendiği gibi.

* Parantez cümle olarak zikretme (*İstidrat*) yolu: Mesela "Ey Adem oğulları! size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takva elbisesi... İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah(c.c.)'ın ayetlerindedir. Belki düşünüp öğüt alırlar (diye onları indirdi)"(A'raf,7/26) ayeti hakkında İmam-ı Zemahşeri şöyle diyor: "Bu ayet; semavatın yaratılışının, Adem (a.s.)'in avretini yaprakla kapamasının zikrinden sonra gelmesi parantez cümle kabilindedir. Bununla Allah Teala, giyim-kuşam malzemelerini yaratmasının minnetini ızhâr etmekte, avret yerinin açık kalması çirkinliğini, örtünmenin, takva nimetinin en büyüğü olduğunu iş'ar etmektedir"(65).

LAFİZ ve EDEBİ SAN'AT YÖNÜNDEN AYETLER ARASINDAKİ TENASÜB NEVİLERİ

a. Önceki Ayet Ecli İçin Harf Ziyadesi

Ahzab,33/10 ayetindeki "الظُّلُومُ" (ez-Zunûna) kelimesine elifin getirilmesi gibi. Çünkü bu surenin ayet sonları vakıf halinde tenviden çevrilmiş eliflerdir. Ayet sonlarına münasip olsun diye "الظُّلُومُنَا" deki ikinci nun'a elif ziyade edilmiştir. Tıpkı "(Ahzab,33/66) ve "السَّبِيلَ،الرَّسُولَ" (Ahzab,33/67) ayetlerinde olduğu gibi(66).

b. Uygunluk İçin Hemze Veya Başka Bir Harfin Hazfedilmesi

" وَاللَّيْلِ إِذَا يَسِرُّ " (Fecr,89/4) ayetindeki " يَسِرُّ " kelimesi aslında " يَسْرِي " iken, önceki ayete uygunluk olsun diye "Ye" harfi ilave edilmiştir (67).

c. Mecrurların Arasını Birleştirmek (Cem')

" ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا " (İsra,17/69) ayetindeki mecrurlar üç harfle peş peşe gelmiştir. -Bunlar; " لَكُمْ "deki(lam); " بِهِ "daki (Ba) ve " عَلَيْنَا "da bulunan (Ala)dır. Halbuki en güzel olanı bunların fasledilmesi idi. " تَبِيعًا "lafzının te'hiri ve fasıl yapılmaması, cümle bağlaçlarının arasını fasletmekten daha iyidir.

65. Burhan, I/ 49

66. a.g.e., I/ 61

67. a.g.e., I/ 62

Bu ayete bitişik ayetlerin tamamının sonları tenvinli olarak mensup olduğu için bu ayetin sonu da önceki ayetlerin sonuna uygun olarak "لَيْسَ" şeklinde gelmiştir(68).

d. Takdim Hakkı Olanın Te'hir Edilmesi

"فَأَوْجِسْ وَنَفْسِ خَيْفَةَ مُوسَى" (Taha, 20/67) Kelamda asıl olan fiilin failine birleşip mefulün te'hir etmesidir. Ancak burada fail olan "Musa", fasılaya uygunluk olsun diye te'hir etmiştir(69).

e. Hakkı Cem' (Çoğul) Olanın Müfret (Tekil) Gelmesi

İmam-ı Ferra diyor ki: "إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهْرٍ" (Kamer, 54/54) ayetinde bulunan "نَهْرٍ" lafzı çoğul olarak "أَنْهَارٍ" olması gerekirken, önceki ayetler müfret olduğu için bu da müfret gelmiştir(70).

f. Hakkı Müfret Olanın Cem' Gelmesi

"خَلَّةٌ" den maksat "حَلَالٌ" (İbrahim, 14/31) ayetindeki "وَلَا يَبِيعُ بِنِهَا وَلَا حَلَالٍ" Bunun delili başka bir ayette "خَلَّةٌ" şeklinde gelmesidir. Ancak burada, ayetlerin başının mütenasip olması için "حَلَالٌ" şeklinde cemi gelmiştir(71).

g. Hakkı Müfret Olanın Tesniye (İkil) Gelmesi

"جَنَّةٌ جَنَّاتٍ" (Rahman, 55/46) ayetindeki "وَلَمَنْ حَافٍ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ" şeklinde müfret gelmesi gerekirken diğer ayetlere uygunluktan dolayı tesniye gelmiştir(72).

h. Hakkı Müzekker Olanın Müennes Gelmesi

"كَلَامًا لَهُ تَذَكُّرٌ" (Müddessir, 74/54) ayetinde -zamirlerden de anlaşılacağı üzere- "تَذَكُّرٌ" gelmesi lazım gelen kelime, fasılalara uygun olmak için "تَذَكُّرَةٌ" şeklinde müennes olarak gelmiştir (73).

68. a.g.e., aynı yer

69. Burhan, I / 62

70. a.g.e., I/63-64

71. a.g.e., I/ 64

72. a.g.e., I / 64

73. Burhan, I/65

B- SÜRELER ARASINDAKİ MÜNASEBET NEVİLERİ

Kur'an-ı Kerim'in baştan sona kadar bütün sureleri bir zincir misali bütünlük arz etmektedir. Bu teselsül; aşağıda belirtilen şıklarda cereyan etmektedir. Tezimiz de, ana başlıkları aşağıda verilen şıklar çerçevesinde hazırlanmıştır.

1. Bir Surenin Başı ile Sonu Arasındaki Münasebet
2. Bir Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet
3. Bir Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet
4. Bir Surenin Muhtevası İle Müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet.
5. Bir Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet
6. Bir Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

II. TENASÜB İLMİNİN ZUHURU VE İLK MÜELLİFLER

Ebu Bekr en-Neysaburi (v.h. 324) münasebet ilmini açıklayan ilk alimdir. Muasırı alimler Bağdat'ta onu ziyarete gelerek ayetler arasındaki münasebetleri sormuşlardır. O, kendisine bir ayet veya sure okunduğu zaman devamlı şu soruyu sorardı. "*Bu ayet, niçin bu ayetin yanına yerleştirilmiştir ?, Şu surenin şu sureye bitişik gelmesinin hikmeti nedir ?*" (78).

Bu ilim hakkında esaslı olarak ilk konuşan, bazı münasebet sırlarını ilk keşfeden Fahrü'd-Din er-Razi'dir. Onun bu mevzuda teşekkürle şayan gayretleri vardır(79).

Ayetler arasındaki münasebet hakkında eser veren öncüler ise Ebu Bekr Ca'fer b. Zübeyr*, hocaların hocası Ebu Hayyan ve Fahrü'd-Din er-Razi'dir(80). Ebu Bekr b. Arabi'nin (v.h.543) "*Siracü'l-Müridin*" isimli eserinde ve tefsirinde (*Ahkamü'l-Kur'an*) münasebeti zikrettiği görülür(81).

Hicri 794'te vefat eden İmam-ı Zerkeşi "*el-Burhan Fi Ulumi'l-Kur-'an*" isimli eserinde "İkinci Bölüm" ismi altında hususi bir fasıl açarak ayetler arasındaki münasebeti bilme yollarını göstermiştir. Orada, bu ilmin ehemmiyetinden bahsetmiş, sureler arasındaki ve bir sure içindeki münasebete misaller göstermiştir.

Bu ilimde (ayetler arasındaki münasebet hakkında) en çok müracaat edilecek eser, Burhanü'd-Din el-Bikai'nin (v.h.885) "*Nazmü'd-Dürer Fi Tenasübi'l-Ayyi Ve's-Süver*" isimli eseridir. Bu alim, eserinde sure sure ayetler arasındaki tenasübü zikreder(82).

78. Burhan, I/36

79. V. Mevduiyye,24, Tefsirü'l-Mevdui, 67

* Ebu Ca'fer Ahmed b. İbrahim b. Zübeyr el-Endelüsi, en-Nahvi, el-Hafız. "*Sıle*" isimli eser üzerine zeyl yazan Zat, Celalü'd-Din es-Suyuti şöyle diyor: Ayetler arasındaki münasebetten bahseden eserinin ismi "*El-Bürhan Fi Münasebet-i Tertibi'l-Kur'an*"dır. v.h.807 (Burhan, I/35, ed-Dürerü'l-Kamine,I/84-86)

80. Burhan, I/35, T. Mevdui,67

81. Tefsirü'l-Mevdui, 58-66

82. T. Mevdui, 67

TENASÜB İLMİ HAKKINDA GÜNÜMÜZE KADAR YAPILAN İLMİ ÇALIŞMALAR

1. Ebu Bekr b. el-Arabi,(v.543) *Siracü'l-Müridin ve Ahkamü'l-Kur'an*.
2. İmam Fahrüddin er-Razi, (v.606) *Mefatihü'l-Ğayb*.
3. Bedrüddin Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşi (v.794) *el-Bürhan Fi Ulümi'l-Kur'an*.
4. Ebu Ca'fer Ahmed b. İbrahim b. Zübeyr el-Endelüsi, (v.807) *el Bürhan Fi Münasebeti Tertibi'l-Kur'an*.
5. Tacü'l-Kurra Muhammed b. Hamza b. Nasr el-Kirmani, *el-Bürhan Fi Tevcih-i Müteşabihî'l-Kur'an*. Bu eser Abdülkadir Ahmed Ata tarafından *Esrarü't-Tekrar Fi'l-Kur'an* ismiyle Darü'l-İ'tisam matbaasında 1976 yılında neşredilmiştir (83).
6. İbrahim b. Ömer Burhanü'd-Din el-Bikai, (v.885) *Nazmü'd-Dürer Fi Tena-sübi'l-Ayat-i ve's-Süver*. Bu eser, Hindistan'ın Haydarabad şehrinde 22 cüz olarak basılmıştır. Bir tane el yazma nüshası Mısır'da Darü'l-Kütübî'l-Mısıriyye kütüphanesindedir. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde ise yazma nüshaları şu numaralarda kayıtlıdır.
 - a. Hekimoğlu, 149-150 (iki cilt halinde)
 - b. Arif Efendi, 125-130 (beş cilt ")
 - c. İsmihan, 24-26 (üç cilt ")
 - d. Hacı Beşir Ağa, 76-78 (üç cilt)
 - e. Süleymaniye, 142 (Meryem suresi sonuna kadar)
 - f. Kılıç Ali Paşa, 71-74 (dört cilt)
 - g. Çorlulu Ali Paşa 46-50 (beş cilt)
7. İmam Celalü'd-Din Abdurrahman es-Suyuti, (v.911) *Tenasüku'd-Dürer Fi Tenasübi'l-Ayat-i ve's-Süver* isimli müstakil eserinin yanında İtkan isimli eserinin altmışikinci bölümünü bu mevzua tahsis etmiştir. Tenasüku'd-Dürer matbudur. 1986 yılında Beyrut'ta Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye yayınevi tarafından neşredilmiştir. Köprülü kütüphanesi K, 1579/ 1 ve 83 numaralarda kayıtlı el yazması mevcuttur.

TENASÜB İLMİNE KISMEN TEMAS EDİLEN ESERLER:

1. İbn-ü Ebi'l-İsba' el-Mısri, (v.654/1256) *Bedin'l-Kur'an*'da beş sahifelik malûmat verir.
2. Nasirü'd-Din Ebü'l-Hayr Abdullah b. Ömer b. Muhammed b. Ali el Beydavi, eş-Şafii, (v.691 veya 685) *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil*.

83. Tenasuku'd-Dürer Fi Tenasübi's-Süver, Celalüddin es-Suyuti, 57, Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1986

3. İbnü'n-Nakib el-Makdisi, (v.698/1298) Fatih, 77 numarada kayıtlıdır. Ayetler arasındaki münasebete yer verir (84).
4. Esirü'd-Din Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf b. Hayyan el- Endelüsi, el-Kırnati, (d.654) *el-Bahrü'l-Muhit*.
5. Kemalüd'din Muhammed b. Abdü'l-Vahid ez-Zemlekani, (v.727) eş-Şafii, *El-Bürhan Fi İ'cazi'l-Kur'an* (85).
6. Nizamü'd-Din el-Hasen b. Muhammed en-Neysaburi, (v.728/1327) *Ğaraibü'l-Kur'an* isimli eserinde, ayetler arasındaki münasebetten bahseder (86).
7. Adudü'd-Din el-İci, (v.756/1355) *Tahkikü't-Tefsir Fi teksiri't-Tenvir* Yeni Camii, 38 no'da kayıtlı eserinde, ayetlerin manalarını birbirine irtibatlandırır(87).
8. İmam Allame Şemsü'd-Din Muhammed b. Muhammed eş-Şibrini el-Kahiri el-Hatip eş-Şafii, (v.977) *Siracü'l-Münir Fi'l-İnani Ala Marifeti Ba'zı Meanii Kelam-i Rabbine'l-Hakimi'l-Habir* isimli eserinde bilhassa ayetlerin müna-sebetinden bahseder.
9. Ebu's-Suud Muhammed b.Muhammed Mustafa el-Imadi, el-Hanefi (893-982) *İrşadi'l-Akli's-Selim İla Mezaya Kitabi'l-Kerim* isimli eserinde bu müfessir, çoğunlukla ayetler arasındaki münasebet nevilerine ihtimam gösterir.
10. Molla Gürani,
11. İbn-i Kemal Paşazade
12. Ebü's-Sena Şihabü'd-Din es-Seyyid Mahmud Efendi el-Alusi, el-Bağdadi, *Ruhu'l-Meani Fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim ve's-Seb'i'l-Mesani*. eserinde ayetler ve sureler arasındaki münasebetler hakkında izahat verir.

MÜNASEBET MEVZUUNU İŞLEYEN MUASIRIMIZ ALİMLER :

1. Elmalı'lı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili
2. Mustafa el-Meraği, Tefsirü'l-Meraği.

84. Kara, Necati,217 "Burhanü'd-Din El-Bikai'nin Hayatı, Eserleri, Tefsirdeki Metodu" Atat. Üniversitesi İlahiyat Fakültesi doktora tezidir. 1981 Erzurum. (T.D.V. İslam Ansiklopedisi Kütüphanesi 297, 211 KAR,B numarada kayıtlı bir nüshası vardır.)

85. Burhan, I,39 Hamişi

86. Necati Kara,219

87. N.Kara,219

3. Abdullah Muhammed Sıddık el-Ğumari, *Cevhertü'l-Beyan Münasebat-i Süve-ri'l-Kur'an*.
4. Dr. Muhammed el-Hicazi, *El-Vahdetü'l-Mevduiyye Fi'l-Kur'ani'l-Kerim*.
5. Abdü'l-Müteal es-Saidi, *En-Nazmü'l-Femmiyyü Fi'l-Kur'ani'l-Kerim*.
6. Dr. Mustafa Müslim, *Mebahis Fi't-Tefsiri'l-Mevdui*.
7. Muhammed Abdullah Draz, "*El-Binaü'l-Azım*" isimli eserinde Bakara suresinin ayetleri arasındaki münasebetten bahseder.
8. Celalü'd-Din el-Kasımi, *Tefsirü Mehasini't-Te'vil*.
9. Abdü'l-Azım ez-Zerkani, *Menahilü'l-İrfan*.
10. Necati KARA, "*Burhanü'd-Din El-Bikai'nin Hayatı, Eserleri, Tefsirdeki Metodu*" Atat. Üniversitesi İlahiyat Fakültesi doktora tezidir. 1981 Erzurum. (T.D.V. İslam Ansiklopedisi Kütüphanesi 297, 211 KAR,B numarada kayıtlı bir nüshası vardır).
11. M. Nuri Yılmaz, "*En'am Suresi Ayetleri Arasındaki Tenasüp*" Lisans bitirme tezidir. (T.D.V. İsl. Ansiklopedisi Ktph. 297,212 YIL.E. numarada kayıtlıdır).
12. Menna' Kattan, *Mebahis Fi Ulümi'l-Kur'an*
13. Muhammed es-Sabuni, *Safvetü't-Tefasir*

Ayrıca bu mevzu ile alakalı malümat, belağat ve Kur'an Usulü hakkında yazılan eserlerde zikredilir.

BU İLMİ REDDEDEN ALİMLER VE ONLARIN TE'LİFATI

İslam ulemasının ilme objektif yaklaşmasının ve nasslarla tezat teşkil etmeyen fikirlerini hür olarak ifade etme hususiyetleri bu ilimde de kendisini gösterir. Ayet ve surelerin ilahi bir insicamla birbirini tamamlayan zincir misali tertip edildiğini ekseri alimler kabul ederken, az da olsa diğer bir ekol, tenasübü reddetmektedir.

Onlar; ayetler ve sureler arasında tenasüp kurmanın başlı başına altından kalkılamayacak bir zorluk olduğunu söylemekte ve bu konuda sahabe ve tabiin efendilerimizden hiçbir şey nakledilmemesinin yanında Kur'an'ın tedricen inmesi tabiatına da zıt olacağını düşünerek reddetmektedirler.

Münasebet ilminin reddi hususunda en önce sesini yükselten kişinin, h.660 senesinde vefat eden İzzü'd-Din b. Abdi's-Selam olduğunu Suyuti İtkan'ında zikretmektedir (88). O, özetle şöyle der: "K.Kerim'in ayetleri arasında -nazil oluş sırasıyla- irtibat kurmaya çalışmak layık değildir ve bu büyük bir zorluğu tercihtir"(89).

Münasebetin mevcudiyetini reddedenlerin umumi görüşlerini ihtiva eden Şeyh Muhammed b.Abdullah el-Ğaznevi (v.h.1296) ye ait şu makaleyi kaydediyoruz.

" Sen bil ki müfessirlerden çoğu külfetli bir ilmi getirdiler. Yüzmekle mükellef olmadıkları bir denize daldılar. Kendilerine hiçbir faydası olmayan ilimle bütün vakitlerini harcadılar. Allah-ü Teala'nın Kitabı'na taallük eden ve yasaklanmış işler hakkında konuştular. K. Kerim'deki mevcut tertip üzerine, ayetleri arasında münasebet bulunduğunu zikrederek insaftan uzak biçimde külfetli zor bir meseleyi gündeme getirdiler.

Onların konuştukları husustan -değil Cenab-ı Hak'kın kelamı- belağatçıların sözleri bile münezzehtir. Hatta bu hususta başlı başına kitaplar yazdılar ve bu tasnifatı da te'lifattan önemli bir hedef olarak kabul ettiler. Bika'i'nin tefsirinin mukaddimesinde zikrettiği gibi.

Ayetler arasındaki münasebetin mevcudiyeti mevzuu; Rasülullah(s.a.v.)'a vahyin başlangıcından Hz. Peygamber'in irtihaline kadar inen ayetlerin çeşitli sebeplerden dolayı indiğini bilenler için çok şaşırtıcı bir şeydir. -Değil her alim- her akıl sahibi kimse bile şüphesiz bilir ki Kur'an ayetlerinin nüzülünü gerektiren hadiseler ayrı ayrı şeylerdir. Hatta birbirini çürüten şeylerdir. Mesela, haramı helal kılmak, helali haram yapmak ve daha önce sabit olan hükmün tam zıddının bir şahsa veya şahıslara tesbit edilmesi gibi.

Hüküm, bazen müslümanlar için bazen kafirler için olur. Bazen gelecek için, bazen geçmiş için, bazen ibadetle alakalı, bazen muamelatla ilgili, bazen teşvik için, bazen kaçırdırmak için, bazı zamanlarda müjdeci, bazen de korkutmak için olur. Keza hüküm; bazen dünya ile, bazen ahiretle alakalı, bazen gelecekte mükellefiyetler, bazı kere geçmiş kısımlar olur.

Ayetlerin sebab-i nüzülleri bu derece farklı ve aralarında te'lif olmayan zıtlıklar olursa, şüphesiz muhtelif sebeplerle inen ayetler de muhtelif -ve müstakil- olur. Akıllı kimse nasıl olur da -kara hayvanı olan- keler ile balık; su ile ateş ve acı ile tatlı arasında münasebet arayabilir. Bu ancak kalbinde hastalık olanların şüphe dairesini genişletmek ve -yeni- şüphe kapıları açmaktan başka birşey değildir.

Yahutta hastalığı cehalet olanlar; alimlerin ayetler arasında münasebet olduğu hakkındaki konuşmalarını ve bu hususta başlı başına kitap tasnifinde bulduklarını görünce ayetler arasında muhakkak münasebet olduğunu zan edeceklerdir. O zaman da Kur'an'ın mucizliğini ayetler arasında münasebetin olup-olmamasında arayacaklardır. Eğer ayetler arasında tenasüp değil de ihtilaf olursa o zaman daha önce kalbinde olmayan külfet ve zorluklar meydana getirecektir.

88. İtkan,2/138

89. V. Mevdui,62

Faraza K. Kerim'in inzali, Şu andaki tertibi üzerine olmuŐu olsa, marifetten ve Kitap ilminden nasibi azıcık olanlar bunun bu Şekilde olmadığını yakinen nasıl bilecekler ? Zaten bu hususta Şüphesi var. Şüphesi olmasa o zaman cahiller, nübüvvet hadiselerine muttali olan ve esbab-ı nüzülü bilen alimlerin sözlerine bakar. Bu kimsenin gönlü, tertipte inen ayetleri ve sebepleri arasında mutabakat olmayan ayrı ayrı vakitler ve muhtelif hadiselerde nüzül eden ayetler hakkında münasebet aramaya mahal kalmadan aradan bir sureye bakarak gönlü serinler ve Şüphesi zail olur.

İlim ehli olmayan kimse bakar, ilk önce "*Ikra*" suresi, sonra "*Müddessir*", sonra "*Müzzemmil*" suresi nazil oldu der ve bununla iktifa eder. Sadece bu ayetlerin ve surelerin K. Kerim'in neresinde olduğuna bakar. Mesele bundan ibaretken; tertipte önce inen ayetlerin Kur'an'ın sonunda, sonra inen ayetlerin başta olduğunu kati olarak bildiğimiz halde ayetler ve sureler arasında münasebet aramanın ne manası var? Kur'an'ın tertibi, nüzül sırasına göre değildir. K. Kerim cem' edilirken sahabenin dizdiği Şekildedir.

Ayetler ve sureler arasında münasebet aramak; menfeati az, semeresi kıt ve faydası hakir bir meseledir. Hatta bu hususta söylenenleri dinlemek için vakit kaybetmek, ömür hazinesini telef etmektir. Münasebet ilmiyle uğraŐmak ne uğraŐana ne de yanında bulunana menfaat vermez.

Yine malümdür ki ilim sahibi bir kimse; belağat erbabının hutbeleri, risaleleri ve inŐaları arasında, veya bir Őairin bazen medih, bazen de hiciv olarak inŐad ettiği Őiirleri arasında münasebet kurmaya kalksa, Yine aynı Őahıs başka bir külfete daha girip cihad, hac ve nikah gibi hutbeler arasında münasebet kurmayı talep etse; kıtlıkla - meŐakkat; kolaylıkla bolluk ve benzeri Şeyler arasında münasebet ararsa bu kimse akıl hastası, vaktini boş oyunlarla ve sermayesi olan ömrünü boş harcayan kimsedir.

Beşer kelimünde bu derece hamakate düşmüş sayılan kimse; Fesahatın zirvesine çıkmış Kahtan Adnan araplarını belağatiyle dilsiz ve aciz bırakan Allah (c.c.)'ın kelamı hakkında bu Şahsın hali nice olur?

Her cahil ve alim kimse Allah(c.c.)'ın kelamının arapça indirildiğini biliyor. Yine Allah (c.c.), kelamdaki bütün yolları gösterdi ve kelamında hitaptaki bütün mecralar cereyan etti. Halbuki biz biliyoruz ki arapların fusahası ve belağatçıları hitabet hakkında bütün makamları, birbirine zıt yolları bilen ve muhtelif fenleri kullanmada aŐinalıđıyla emsalsiz kimselerdi.

Netice olarak bu hususta muhakkıkinden çoğunu zor durumda bırakan bu fesada bu kadar tenbihle iktifa ediyoruz (90).

Bu Hususa Temas Eden Eserler :

1. İmam-ı Őevkani, *Fethu'l-Kadir*.
2. Allame İzzü'd-Din b. Abdüsselam (v.660) *Mecazü'l-Kur'an*.

90. T .Mevdui,62-65

91. Tefsirü'l-Medui, 62

3. Şeyh Muhammed b. Abdullah el-Ğaznevi, (v.1296) Münasebetin reddini en geniş olarak ele alan bu alimdir. Kendisi de münasebetin varlığını reddeder. Bu alim, 894 yılında vefat eden Şeyh Muinü'd-Din Muhammed b. Abdürrahman el-Haseni el-Hüseyini el-İci eş-Şafii'nin "*Camiü'l-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an*" isimli eserine şerh yazmıştır (91).

"TENASÜP"TE ORTA YOL

Şunu kabul ediyoruz ki münasebetten bahseden bazı alimlerimiz, bazen altından kalkılmıyacak şekilde münasebet yönleri bulup çıkardılar. Ancak bu durum, münasebeti reddedenlerin itiraz ettiği gibi ma'kul ve makbül münasebet vecihlerini reddetmeyi haklı kılmaz.

Biz teslim ediyoruz ki K. Kerim Rasülullah (s.a.v.)'in risaleti boyunca 23 sene içinde farklı zamanlarda, fasılalarla indirilmiştir.

Yine biz kati bir imanla inanıyoruz ki: surelerin ayetlerinin dizilişi Rasülullah 'in vahiy katiplerine emrettiği şekildedir ve bu hususta hiçbirinin içtihadı ve görüşü olmamıştır. Yine biz diyoruz ki, vahyedilen ayetlerin tertibi, gelişi güzel ve abes bir biçimde de olmamıştır. Allah (c.c.)'in kelamını bu v.b. durumda olmaktan tenzih ederiz...

Münasebet kurmak isteyen alim, bütün cehd ve gayretini ayetler arasındaki münasebet vecihlerini öğrenmeye teksif etmelidir. Eğer bu hususta kendisine birşeyler zahir olursa, onu Allah(c.c.)'in bir fazlı ve nimeti kabul etmeli ve Kitabullah'a bir hizmet olarak görmelidir. Ancak münasebet yönünü bulamazsa orada durup susması ve kendisini zora sokmaması... ve K. Kerim'in bütün esrarını beşerden bir zatın idrak edemeyeceğini bilmesi lazımdır. "*(Rasülüm !) De ki: Onu göklerde ve yerlerdeki sırları bilen Allah(c.c.)' indirdi...*" (*Furkan,25/6*) (92).

Yüce Kitabımız'ın i'cazını söylemeye hacet yok. Bu sebeple onun emsalsizliğine, en büyük mucize olmasına ayet ve sureleri arasındaki tenasüp ve insicamın varlığını ilave etmenin, hiçbir şekilde ona zarar vermek olmadığı kanaatindeyiz. Aksine, -yerinde müşahede edileceği üzere- harikulade uyum karşısında tenasüp ve insicamı K.Kerim'in i'cazına başka bir şahit olarak görüyor ve ona hayranlıktan kendimizi alamıyoruz. Özellikle şianın: "Kur'an'ın içinden bir kısım ayetleri çıkarılmıştır" hezeyanı ve bazı müsteşriklerin de "Şeytan Ayetleri" safsatasının terviç edildiği günümüzde, bu mevzuda esaslı çalışmalara ihtiyaç olduğu inancındayız. Pek tabiidir ki, ilmi usuller içinde ve asla kulun vüs'atini tekellüfe sokmadan.

SURELER ARASINDAKİ MÜNASEBET:

1. FATİHA SURESİ

Mekki surelerdendir, 7 ayettir. Müddessir'den sonra nazil olmuştur. K.Kerim'in açışını yaptığı için "Fatiha"; Ana kitap manasına "Ümmü'l-Kitab"; dinin asıllarını ihtiva edeb manasına "el-Esas"; ana hatlarıyla İslam'ı anlattığı için "el-Vafiye" ve "el-Kafiye", ilk defa inen yedi ayet manasına "es-Seb'ul-Mesani", birçok esrarı taşıdığı için "Kenz" ismi verilmiştir.

Allah (c.c.), Kitabı'na Fatiha suresiyle başladı. Çünkü bu sure K. Kerim'in maksatlarını icmalen içinde toplar. Bu maksatlar, 1. İlahiyat 2. Ahiret 3. Peygamberlik 4. Kaza ve Kaderin isbatıdır. Fatiha suresinin 1.2. ve 3. ayetleri ilahiyata; 4. ayeti ahiret hayatına, 5. ve 6. ayeti kula, kulluğunu öğreten peygamberliğe ve son ayeti de kaza ve kaderin isbatına tahsis edilmiştir(1).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat:

Fatiha suresinde on şey vardır ki beş tanesi rububiyet sıfatlarındandır. Bunlar; 1. Allah (c.c.) 2. Rab 3. Rahman 4. Rahim. 5. Malik Beş tanesi de kullun sıfatlarındandır. 1.Kulluk (ubudiyet) 2.Yardım isteme 3.Hidayet isteme 4.Doğru yolu isteme 5. Nimet isteme sıfatlarıdır. Bu sıfatlar birbiriyle tam mütenasiptir. Sanki şöyle denilmektedir:

"Ancak sana KULLUK ederiz çünkü Sen ALLAH(C.C.)'sın. Ancak Sen'den YARDIM İSTERİZ, çünkü sen RAB'sın Bizi doğru yola HİDAYET ET, çünkü Sen RAHMAN'sin. Bize İSTİKAMET ver, çünkü Sen RAHİM'sin. Bize, kereminle NİMET VER, çünkü Sen Kıyamet Günü'nün MALİK'isin(2).

Fatiha suresi, hamd ve Cenab-ı Hak'ın Rahman ve Rahim sıfatlarıyla başlıyor ve *"Bizi, kendilerine ni'metler verdiğin doğruların yoluna hidayet et! Dalalet erbabi ve gadap ettikleriyin yoluna değil".(Fatiha, 1/6-7)* ayetleriyle bitiyor. Bunda dakik bir uygunluk var, sanki kul:"Ya Rabbi ! sana hamd-ü sena eder, Rahmet ve merhamet-i ilahine dayanarak, bizleri doğru yola sevk edip sapıtan ve gadabını celbedenlerin yolundan uzak tutmanı arz ediyoruz." demektedir.

1. Tenasuk,61-62; T.Kebir, 1/134-140; Meraği, I/23-24
2. T.Kebir, I/223

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bakara suresinin sonunda, "...Ey Rabbimiz! unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma..."(Bakara,2/286) ayeti bulunuyor. Unutmanın zıddı hatırlamaktır. Allah(c.c.)'ı hatırlama besmele ile husule gelir ki Fatiha besmele ile başlamakta ve birinci ayeti sayılmaktadır. Keza, Bakara'nın sonunda: "..Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme..."(Bakara,2/286) "Isr" külfet ve ağırlık manasına gelir ki bunun def'i hamdi gerektirir. Hamd de "Alemlerin Rabbine hamdolsun..."(Fatiha,1/2) demekle husule gelir (3).

Bakara'nın sonunda:"...Ey Rabbimiz! bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme !.."(Bakara,2/286) kavli Allah-ü Teala'nın rahmetinin kemaline işaret eder. Bu Fatiha suresinin başında "Rahman ve Rahim" (Fatiha, 1/3) ile beyan buyrulur.

Bakara sonunda "...Bizi Affet !.."(Bakara,2/286) Ey Rabbimiz ! çünkü sen Kıyamet Gününde hüküm verme sahibisin. Bu mana da "...Kıyamet gününün sahibisin..." (Fatiha,1/4) lafzıyla ifade edilmektedir.

Bakara sonunda "...Bizi başışla!..."(Bakara,2/286) çünkü biz Senin kulunuz ve her mühim işimizde yardım etmeni bekleriz. Bu mana da Fatiha suresinde "...Ancak Sana kulluk yapar ve ancak Sen'den yardım bekleriz..."(Fatiha,1/5) ayetiyle ifade edilir(4).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki. Münasebet

Fatiha suresi üç temel meseleyi içinde toplar:

1. Rububiyetin beyanı,
2. Kulluğun Beyanı
3. Dini maksatlı hidayet istemek

Bakara suresi de başta Rabb'i tanımayı "...onlar ğaybe inanırlar..." (Bakara, 2/3) ayetiyle; kulluğu ve ibadetlerin beyanı "...namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah (c.c.) yolunda harcarlar..." (Bakara,2/3) ve hidayeti istemeyi de imalı bir şekilde "...O kitap, müttekiler -sakınanlar ve arınmak isteyenler- için bir yol göstericidir." (Bakara, 2/2) ayet-i celilesiyle beyan etmektedir. Ayrıca Allah-ü Teala, Fatiha suresini -zahir- açık bir şekilde başlatmıştır. Her zahirin ötesinde bir de batın olduğu için Bakara suresini " Elif Lam Mim " batını ile başlatmıştır"(5)

3. T.Kebir,1/206; Tenasuk,70

4. T. Kebir,1/206-207

5. Ruhü'l-Meani Fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim Ve's-Seb'i'l-Mesani 1/98, Darü İhya-i Türası'l-Arabiyye, Beyrut, Tarihsiz; Tenasuk,64-65

Fatiha suresinin ahirinde mü'minlerin, kafirlerin ve münafıkların sıfatlarından - mücmelen- bahsedilmiştir. (Fatiha,1/5-7) Bakara suresinin başında da bu üç sınıfın hususiyetleri -tafsilatlıca- zikredilmiştir (Bakara,2/3-20)(6).

d. Bu Surenin Muhtevası İle Müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bakara suresi, Fatiha suresinde mücmelen belirtilen hususları tafsil eder. Mesela; "*Hamd Allah içindir.*"(Fatiha,1/2) ayetinde zikrin ve şükrün emredilmesi, Bakara suresinin 186, 286 ve 152. ayetleriyle tafsil edilir(7).

Fatiha'nın ikinci ayetindeki "*Alemlerin Rabbi içindir.*" beyanının tafsili Bakara'da 20-27 ve 29. ayetlerle yapılmaktadır.

Fatiha'nın üçüncü ayetinin tafsilatı; Bakara suresinde 52, 54, 126, 163 ve kullardan irşadını isteyenlere rahmet olarak 282. borç ayetini ve hata, unutmama ve altından kalkılamıyacak külfetle mükellef tutmamak (2/286)ayetini indirmekle yapıldı(8).

Fatiha suresinin beşinci ayetinde "*Ancak sana ibadet ederiz.*"(1/5) şeklinde şeriatin bütününü içine alan bir icmali ifade; Bakara suresinde şu hükümler açıklanarak tafsil edilir:

Taharet, Hayız, Namaz, İstikbal, Mekanın Temizliği, Cemaat, Korku Namazı, Toplu Namaz, Bayram Namazı, Bütün Çeşitleriyle Zekat, Niyetler, İtikaf, Oruç ve Sadaka Çeşitleri, İyilik ve İhsanda Bulunmak, Hacc, Ümre, Alış-Veriş, Kiralama, Miras, Vasiyyet, Emanet, Nikah ve Evlenme, Talak, İla, İddet, Çocuk Emzirme, Nafakalar, Kisaslar, Diyetler, Anarşistlerin Katli, İçecekler, Cihat, Kurban Kesme, Yeminler, Nezirler, Muhakeme, Şahitlik ve Kölelik.

Fatiha'daki "*...ancak senden yardım bekleriz.*"(Fatiha,1/5) ayeti ahlak ilmini şamildir ki bu husus Bakara'da: Tevbe, Sabır, Şükür, Rıza, İşi Allah(c.c.)'a Havale Etme, Zikir, Murakabe ve Allah(c.c.)'tan Korkma başlıklarıyla tafsil edilir.

6. İ'cazü'l-Beyan Fi Süveri'l-Kur'an, Muhammed Ali es-Sabuni, 8 Mektebetü'l-Ğazzali, 2. Baskı, 1979

7. Tenasuk,65-66

8. a.g.e.,66

Fatiha'nın dördüncü ayetinin tafsilatı, Bakara suresinde kıyamet gününü hatırlatan müteaddit ayetlerle ve 284. ayetle yapılır. Fatiha'daki "*Din*", Bakara'daki "*Hısab*" dır(9).

(*Fatiha, 1/6-8.*) ayeti, Bakara suresinde: Peygamberlerin kıssaları anlatılarak Hristiyanlardan haddi aşanlar zikredilerek, keza Ka'be'nin İbrahim (a.s.)'ın kiblesi olduğu ve "Doğru yolu isteyenlerin ona yönelmeleri gerektiği ancak yahudi ve hristiyanların bu yola yanaşmadıkları anlatılarak tafsil edilmiştir. Ayrıca bu hususta 142, 145, 213, 2, 136 ve 137. ayetlerle "*Dalalettekiler ve kendilerine gadap olunanlar*"ın vasıfları anlatılmakla "*doğru yolu isteyenler*"e onlar gibi olmamaları hususunda tenbihte bulunulmuştur(10)

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Tenasüp

Bunun başında, "Hamd"i Rahman ve Rahim olan alemlerin Rabbi'ne tahsis etmişti(1/2). Gelen surenin başında da bir şifreden (2/1) sonra, içinde zerre miktarı şüphe olmayan bir kitabı (2/2) insanlığın hidayeti için indirdiğini bütün alemlere haber vermekle, hamd-ü senanın Allah(c.c.)'a ait olmasının sebeplerinden bir tanesini beyan buyurdu.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bakara suresinin sonunda -ki duaya- "amin" denmesiyle ilgili hadis; fatiha sonunda da denilmesini meşru'dur(11).

Keza bunun nihayetinde, kendilerine gadap edilenler ve sapıtanlardan olmamak, doğru yolda sabit kalmak için dua ve niyaz vardı(1/6). Gelen surenin sonunda da büyük imtihanlara tabi tutularak kendilerine ağır yükler yüklenen ve bazen bu mesuliyetin altından -itaat bağını kopararak- dalalet batağına saplanan milletlerin durumuna düşürmemesi için yine Rabbimize dua edilmektedir(2/286).

9. a.g.e., 67

10. Tenasuk, 67-68

11. a.g.e., 70

2. BAKARA SURESİ

K. Kerim'in ikinci suresi olup Medeni'dir ve en uzunudur. 286 ayettir. Yalnız 281. ayeti Veda Haccında Mekke'de inmiştir. Bu sure; itikat, teşrii hükümler, ibadetler, ahlak, savaş ve barış hukuku, evlilik-boşanma ve toplumun temel taşı olan aile hukuku ve diğer teşrii hükümleri (kisas, vasiyyet, oruç, cihat, hacc, umre v. b.) ihtiva eder(12).

Bakara suresi, rububiyeti ikrar, İslam dininde Allah(c.c.)'a iltica ve Musevilik ve Hıristiyanlıktan Allah(c.c.)'a sığınmayı tazammun eder(13).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bakara suresi mü'minlerin vasıflarını saymakla başlamıştı (*Bakara,2/2-5*) -Baş kısmıyla mütenasip olması için- yine mü'minlerin duasıyla sona eriyor (*Bakara,2/286*)(14). Bu surenin başında; Allah(c.c.)'a gaybi imana davet (*Bakara, 2/3*) surenin sonlarında "Ayetü'l-Kürsi" (*Bakara,2/255*) ile açıklanmaktadır(15).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Al-i İmran suresinin sonu, Bakara'nın başıyla birbirinin tamamlayıcısı olarak bitirilmiştir. Çünkü birinci sure, mütteki olan mü'minlerin kurtuluşunu isbat ile başlarken (*Bakara,2/1-5*) A.İmran: *Allah'tan ittika ediniz ki fevz-ü necata erebilesiniz.*"(*Al-i İmran,3/200*) ayetiyle nihayete ermiştir(16) Ki bu :"*...Ey Rabbimiz ! kafirlere karşı bize yardım et!*"(*Bakara,2/286*) ayetinin tam cevabıdır(17).

Bu sure:"*...Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler...*"(*Bakara,2/4*) ayetiyle başlamışken; O sure: "*Ehl-i kitaptan öyleleri var ki, Allah(c.c.)'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah(c.c.)'a boyun eğerek iman ederler...*"(*Al-i İmran, 3/199*) ayetiyle bitmiş ki her iki ayette de yahudi ve mü'minlere indirilene iman etmede tenasüp vardır(18).

12. İ'cazü'l-Beyan,8-10

13. Tenasuk,63

14. Metali',1; Elmalı'lı,II/1005-1006; Saffet, I/30

15. Tenasuk,7

16. R.Meani,III/73; Elmalı'lı,II/1266; Meraği,III/90-91

17. Elmalı'lı,II/1266

18. R.Meani,III/73; Tenasuk,74

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda: "Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah(c.c.)'ındır. İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah (c.c.) ondan dolayı sizi hesaba çekecektir..."(2/284) ayetiyle Allah(c.c.)'ın ilim ve iradesinden, kişinin kat kat içine gizlediği sırların dahi gizli olmadığını beyan buyurmuştu. Gelen surenin başında ise bu hususu: "Şüphesiz ki ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah(c.c.)'a gizli kalmaz"(3/5) ve "Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren O'dur..."(3/6) ayetleriyle iyice te'kit etmiştir. Böylece bunun sonunda, insanların kalplerinde gizlediklerine; gelen surenin başındaysa, rahimlerde kat kat gizlenen(Zümer,39/6) insan yavrucukları ve onların yaratılış sırlarına vukufiyet anlatılmıştır.

Yine bunun sonunda, tevhid dininin peygamberlerinin birbirini te'yit eden, tasdik eden olduğunu son din İslam'ın mensuplarının geçmiş kitap ve peygamberlere iman ettiklerini beyan buyurmuştu(2/285). Gelen surenin başındaysa, ilahi kitapların (dolayısıyla peygamberlerinin) birbirini tasdik edici oldukları beyan buyrulmuştur(3/3-4).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet.

Bakara suresi, Hüküm üzerine delil getirme menzilesindedir. Al-i İmran suresi ise; şüpheleri kaldırıcı bir üsluptadır. ki bu yüzden kendisinde nasranilerin sımsıkı sarıldığı çokça müteşabih zikredilmiştir. Hacc, Bakara suresinde meşru' kılınmıştır. (Bakara,2/ 196) Ancak Al-i İmran'da farz kılınmıştır. Başlanan vazifenin tamamlanmasını emretmiştir(19).

Bu surede yahudilere hitap çoktur, Al-i İmrandaysa ise Nasranilere çokça hitabedilmiştir. Çünkü Tevrat asıl, İncil ise ondan bir parçadır. Rasûlullah(s.a.v.)' de Medine'ye hicret ettiği ilk yıllarda yahudileri İslam'a davet etmiş ve onlarla cihat etmiştir. Hıristiyanlarla cihadı ve onları daveti ise daha sonra olmuştur...(20) Sanki; Fatıha suresinde kısaca zikredilen Yahudi ve Hıristiyanlar, sırasıyla Bakara ve Al-i İmrandaysa tafsilatlıca anlatılmıştır(21).

Bu surede mücmel olan yerler A.İmran'da şerh edilmektedir. Bu sebepten dolayı doğru yolu gösterme, inzal olunan geçmiş kitapların tasdiki gibi hususların hakkaniyetini beyan eden gerçek maksat Bakara'da tekrar ederken; Al-İmran'da da "...Allah(c.c.)'a ve bize indirilen kitaplara inandık deyiniz..."(Al-i İmran,3/84) benzeri ayetler tekrar etmektedir.

19. Tenasuk,69; Elmalı'lı,II/1010

20. Tenasuk,63

21. a.g.e., 69

Bu surede insanların yaratılması, o surede ise insanların rahimlerde şekillendirilmesi zikredilmiştir. Burada Adem (a.s.)'in yaratılışının başlangıcı anlatılırken(2/30-33), orada çocuklarının yaratılışının başlangıcı (3/6) anlatılmaktadır. Bu surenin baş kısımlarında Adem (a.s.)'in babasız olarak yaratılış kıssası (2/30-33) zikredilirken; müteakip surede yaratılıştaki ona benzeyen İsa (a.s.)'in yaratılışından (3/45-50) bahsedilmektedir(22).

Her iki surede de ehl-i kitaba korku ve gözdağı verilmektedir(23).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure Kitab'ın hiçbir şek-şüphesiz olma vasfını zikirle başladı. A.İmran'ın evvelinde ise Kitap'ın hak ve doğruluğunu genişçe ele alarak başladı. (A.İmran,3/3) Keza, Bakara'da mücmelen sadece "Kitap" (Bakara,2/2) dedi. A.İmran'da ise Kitab'ın Muhkem ve Müteşabih olmak üzere taksimini yaptı(3/7).

Yine bu surede "...senden önce indirilenlere...(Bakara,2/3) ayetinde mücmel birkılan kitaplar: müteakip surenin başında ismen sayılmaktadır: "...daha önce de insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ile İncil'i ve Furkan'ı indirmişti..." (A.İmran,3/3-4)

Her iki sure de kitap ve kitapla insanların hidayete erişmeleri halinden bahsetmektedir. Şöyle ki: Bu sure, iman eden, iman etmeyenler ve ikisi arasına bocalayanları (Bakara,2/1-20); O surenin başında da "Kalplerinde eğrilik bulunanlar sırf fitne aramak ve kendi arzularına göre onun te'viline yeltenmek için onun müteşabihlerine tabi olanlar..." ile "...ilimde yüksek payeye erişenler ise: Ona inandık; hepsi Rabbimiz tarafındandır derler..."(Al-i İmran,3/6) diyenlerden bahis açmıştır(24).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bakara suresinin sonlarındaki "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah(c.c.)'a güzel bir borç (isteyene faizsiz ödünç) verecek yok mu?..."(Bakara,2/245) ayeti nazil olduğu zaman yahudiler: "Ya Muhammed ! senin Rabbin fakir de kullarından borç istiyor" demişti. Allah-ü Teala, Al-i İmran'ın sonlarında " "Allah herhalde fakirdir, bizler zenginiz" diyenlerin sözünü elbette işitti..." (Al-i İmran,3/181) buyurarak temas etmiştir(25).

22. R.Meani,III/73; Meraği,III/90-91

23. Meraği,III/91

24. Meraği, III/90-91

25. R.Meani,III/73

Her iki surenin sonu da dua ile bitmektedir. Bu surede dua; dini daveti inkar edenlere karşı, bu davetin mübelliği için takat getirilemeyecek tekliflerin yüklenmemesi yönünde iken, (*Bakara, 2/ 286*) -ki dinin ilk garip zamanlarında böyle dua yapılması pek mütenasipti- A. İmran'da, dini davetin kabulü ve mükafaat talebi yapılmaktadır ki bu ahirette olacaktır. (*Al-i İmran, 3/195*) (*) Ayrıca, A. İmran'ın sonunda: "...*Ribat'a devam edin...*" (*A. İmran, 3/200*) ayetiyle; "dinin çileli ilk yıllarında kafirlere karşı Allah (c.c.)'tan nusret ve yardım isteme talebini rahat günlerinizde de hatırlanıza tutun" manasını iham ettirmektedir.

(*) Meraği, III/91

3. AL-İ İMRAN SURESİ

Medeni surelerin en uzunlarındandır. 200 ayettir Bu ismi almasının sebebi, bu temiz ailenin kıssasını 34-37. ayetlerinde genişçe ihtiva etmesindedir(26). Bu surede islam şeriatinin teşrii ve özellikle gaza ve cihat konularını işlemektedir... (27).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure, K.Kerim ve ondan önce nazil olan Tevrat ve İncil'i zikrederek başladı ve yine bunun zikriyle bitti(Al-i İmran,3/3-198).

Keza, "...Allah (c.c.) asla vadinden dönmez." (A.Imran,3/9) ayetiyle başladı ve "...Rabbimiz! şüphesiz Sen vadinden dönmezsin."(A.Imran,3/194) ayetiyle son buldu(28).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başı, bütün ilahi kitapların tevhid dinini tebliğ ve insanları hida-yete götüren, birbirini tasdik eden rehberler olduğunu haber vermişti (3/3-4). Gelen surenin sonundaysa; haktan uzaklaşan, doğruları eğrilterek dalalete düşen insanların sapıklıkları beyan edilmiştir: "Ey ehl-i kitap ! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah (c.c.) hakkında, hakikatten başkasını söylemeyin..."(4/171-172).

Keza bunun başında, hakkı batıldan ayıran Fırkan'la doğruları açıkladığını haber vermiş; o doğruları haykıran ayetleri inkar edenlere şiddetli azabı hatırlatmıştı(3/4). Gelen surenin sonundaysa, Allah(c.c.)'ı ve O'nun hükümlerini tanımayanlara bu azap yeniden hatırlatıldı. Buna mukabil imanda sebat edenlere ise büyük nimet verileceği bildirildi (4/173-175).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure takva mevzuu hatırlatılarak nihayet bulmuş, (Al-i İmran, 3/200) müteakip sure ise aynı konuyu işleyerek başlamıştır(Nisa,4/1) ki bu durum, surelerin tertibinde münasebetin varlığını te'kit etmektedir(29).

26. l'cazû'l-Beyan,13

27. a.g.e., 11

28. Metali',2

29. R.Meani,IV/178-179; Meraği,IV/173

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bakara ve Al-i İmran, bir visal noktasında telakki eylemiş ve bunun bir hususi inkişafı olmak üzere Allah(c.c.)'ın terbiyesi, yaratılış ve insanlığın kardeşliğinden tutarak teşekkül ve toplum irtibatının bir rüknü olan aile hayatıyla alakalı hak ve vazifelerin beyanı ve dini terbiyenin kemale erdirilmesi siyakında Nisa suresi sevk edilmiştir(30). Bu surede Uhud gazvesinin kıssası (3/121-128) genişçe zikredilmiş, müteakip surede de aynı gazve hakkında nazil olan "*Size ne oldu da münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız?* "(Nisa,4/88) ayetiyle adeta bu sureye bir zeyl yapılmıştır(31).

Bu surede Uhud gazvesinden sonra cereyan eden Hamraü'l-Esed gazvesi "*Yara aldıktan sonra yine Alah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinde iyilik yapanlar ve takva sahibi olanlar için pek büyük bir mükafaat vardır. (A.Imran ,3/172) ayetiyle zikredilmiş, Nisa'da buna: "O düşman topluluğunu takip etmekte gevşeklik göstermeyin."* (Nisa, 4/104) ayetiyle işaret edilmiştir(32).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, rahimlerdekiilerin Allah(c.c.) tarafından dilediği şekilde yaratıldığı ve biçimlendirildiği (3/6) beyan buyrulmuştur. Gelen surenin başındaysa, rahimlerde şekillenen bir ana-babanın vesilesiyle doğan bu yavrucakların yeryüzüne -zaman içinde büyük- kadınlar ve adamlar olarak yaydığı(4/1) beyan buyrulmuştur.

Keza bu surenin başında, ana karnında Allah(c.c.)'ın kudretiyle şekillenen (3/6); rahmi terk ettikten sonra ise anasız-babasız kalan yetim evlatların himayesinin özenle yapılması ve haklarının korunma garantisi, gelen surenin başında verilmişti(4/2-6). Allah (c.c.); rahimlerdekini dilediği gibi şekillendirir. Onların gelecekte anasız-babasız kalacaklarını ve -rahimlerde himaye edildiği gibi- himaye edilemeyeceği ihtimalini de bilir ve daha küçücük fidan iken onların sahiplenilmesi için hükümler(4/2-3) koyar.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bu sure "*...Allah(c.c.)'tan korkunuz umulur ki felaha erersiniz.*"(Al-i İmran,3/200) ayetiyle mühürlenmişken müteakip Surenin evveli, "*Ey insanlar! sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilen Rabbinizden sakının...*" (Nisa,4/1) ayetiyle başlamıştır ki bu tenasübün en büyük ve bedi'i şeklidir(33).

30. Elmalılı, I/146-147

31. Tenasuk,77

32. R.Meani,IV/178-179; Meraği, IV/173; Geniş bilgi için bkz.Tenasuk,77v.d.

33. Tenasuk, 76

4. NİSA SURESİ

Hicretten sonra Medine'de nazil olmuştur. 176 ayettir. Bu sure, muhtelif emir ve yasakları ihtiva eder. Bunların başında Allah (c.c.) surenin bidayetinde; insanların, kadınlarına, çocuklarına ve yetimlere rifkat ve şefkat ile yaklaşmalarını, onların haklarını vermelerini ve mallarını korumalarını emirle başlar,

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Allah (c.c.) surenin bidayetinde; insanların, kadınlarına, çocuklarına ve yetimlere rifkat ve şefkat ile yaklaşmalarını, onların haklarını vermelerini ve mallarını korumalarını emirle başlar(Nisa,4/2-6). Aynı şekilde bu mana ile sure sona erer. *"Senden fetva isterler. De ki: "Allah (c.c.), babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor..."(Nisa,4/176) (34).*

Surenin evveli, *"Ey insanlar! sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilen yayan Rabbinizden sakının..."(Nisa,4/1) ayeti Allah (c.c.)'ın kudretinin kemalini ihtiva eder ki bu kudretinin genişliğine de delalet eder. Ahiri ise: "...Allah her şeyi bilmektedir." (Nisa,4/176) ayetiyle ilminin kemalini beyan eder. Bu iki vasıfla İlahlık ve Rububiyet sabit olur. Bunlar sabit olunca da kula düşen vazife, emir ve yasaklarına itaat etmek ve teklif-i ilahiyeye inkiyat etmektir(35).*

Bu surenin başında Allah (c.c.) mallar konusundaki hükümleri beyanla başladığı gibi aynı konuyla sureye nihayet vermiştir(36).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bu sure mahlukatın yaratılışı ile başlamışken(Nisa,4/1), müteakip sure kudret sıfatının beyanıyla *"Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin mülkiyeti Allah(c.c.)'ındır. O, her şeye hakkıyla kadirdir." (Maide,5/120)(37) ayetiyle ba's ve cezanın beyanıyla son bulmuştur(38).*

34. T.Kebir,IX/ 120-157; Metali',2; Mehasinü't-Te'vil, V/176, Kasımi, Muhammed Celalüddin, Darü'l-Fikr, İkinci Baskı, Beyrut, 1978; Elmalılı,II/1270

35. T.Kebir,XI/122

36. Mehasinü't-Te'vil,V/176,

37. R.Meani,IV/48;

38. Tenasuk;82

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

El-Kavaşi şöyle diyor: Bu sure, kullar arasında adaleti tevdi ile sona ererken (Nisa,4/ 176) aynı meseleler Maide suresinin evvelinde şu ayet-i celileyle te'kit edilmiştir. "Ey iman edenler! akitlerinizin gereğini yerine getiriniz..." (Maide,5/1)(39).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu sureyi Maide suresinin takip etmesi ne kadar mütenasip ve ne kadar manidardır. Maide -İsa'nın bu surede zikredilmiş olmasıyla bu ismi zahiren almış gibi görünürse de- doğrusu onun için bu sureye maide denilmiş değil; bu sure-i maide olduğu için bunda zikredilmiştir. Esasında bu sure, İslam nimetinin madesi (sofrası)dır(40).

Nisa ve Maide surelerinin birbirine olan tenasüp ve uyumda, Bakara ve Al-i İmranın benzeridir. Çünkü her ikisi de temel iman esaslarını yerleştirmektedir. Bu iki surede de fer'i hikmetler yerleştirilmiştir(41).

Bu sure gizli ve açık akitleri ihtiva etmektedir. Açık olanlar: Nikah, Mehir, Hıf, Muahede ve eman akitleridir (Nisa,4/33,90, 92) Gizli akitler (Nisa,4/58) ise, Vasıyyet, Vedia, Vekalet ve İcare akitleridir. Bu sure, içki içmenin haram kılınmasına hazırlık yapar. Müteakip sure ise; kendisinden önceki surede haramlığına zemin hazırlanan içkiyi kesin olarak haram kılar.

Maide'de müşrik ve münafıklardan biraz; hıristiyan ve yahudiliğin tehlikesinden çokça bahsedilmiş, bu surede ise bu bahisler tekrarlanmıştır. Bilhassa son kısımlarında aynı konulara genişçe yer verilmiştir(42).

Bu surede; Yiyecek ve silah hırsızlığı(43) hakkında nazil olan 105 ve müteakip ayetler, Maide suresinde "Hırsızlık ve hainlik hükümleri" tafsilatlı olarak açıklanmıştır (44).

39. Burhan,I/186

40. Elmalılı,III/1544

41. R.Meani,IV/48

42. Meraği,VI/41

43. bkz.Tefsir-i İbn-i Kesir,II /358-359

44. Tenasuk,82

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin başında da ferdi ve içtimai hayatı düzenleyen hukuki kaideler -kanunlar- zikredilmiştir. Bunun başında, dünya toplumlarının meydana gelmesini (4/1) özetle izahtan sonra; yetimlerin (4/2-6), kendisiyle evlenilen kadınların mehir haklarını(4/4), onu takiben de miras hukuku hükümlerini(4/7-12) serdetmiştir.

Gelen surenin başındaysa, cemiyetin sağlam temellere oturmasını temin edecek, iktisadi ve içtimai hayatını tanzim edecek esasların en mühimi olan akitleşmeyi "*Akitlerinizi yerine getirin!*"(5/1) emriyle vaz' etmiştir. Akabinde de "*sağlıklı toplumlar helalle beslenmiş aşı-işi sağlam fertlerle olur*" dercesine, Allah(c.c.)'ın yeme içme konusundaki ahkâmını vazetmektedir(5/3-5).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonlarında: "*Ey ehl-i kitap! Dininizde taşkınlık etmeyin*"(4/171) buyurduktan sonra, ehl-i kitaptan isevilerden bahis açmıştı(4/172). Gelen surenin sonu ise, hıristiyanlara verilen nimetlerle (4/114-115), bu nimetlere mukabil onların dinlerinde taşkınlıklarının neler olduğu şerh edilerek mühürlenmiştir:

"Allah(c.c.): Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, "Beni ve anamı, Allah(c.c.)'tan başka iki ilah bilin" diye sen mi dedin, buyurduğu zaman o, "Haşa! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz..."(5/116-118).

5. MAİDE SURESİ

Üçüncü ayetin dışında surenin bütünü Medine'de, hicretin altıncı yılında nazil olmuştur. 120 ayetten ibarettir. Surede hac farızası, abdest, gusül, teyemmüm ile ilgili bazı bilgiler, içki ve kumar yasağı, ahitlere ve söze bağlılık, içtimai ve ahlaki münasebetler, helal ve haram olan yiyecekler gibi hükümlere temas edilmiştir.

Maide suresi de diğer Medeni sureler gibi ahkam ayetlerini muhtevidir. Bu sure de ehl-i kitap hakkında tafsilatlı malûmat verir(45).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure; Allah (c.c.) ile kul arasında aktedilen hususlarla ve mü'minlerin kulluk gereklerine inkiyadının kemalini sayarak başladı. (Maide,5/1) Ve -dini için- şahsi arzularından tamamen feragatini anlatmakla bitirdi. Bunun birincisi şeriattir ve bu başlangıçtır. Diğer hakikattir ki bu da nihayettir(46).

Keza surenin evveli şeriatten bahisle başlamışken, sonu da Allah (c.c.)'ın kudret, izzet ve celalini sayarak bitmiştir ki bu şeriati -tam yaşamının neticesinde anlaşılabilir- ve oraya varılabilen hakikat makamıdır(47).

Baş kısımlarında İsa (a.s.)'ı Allah (c.c.) olarak görenlerin kafir olduklarını belirtirken (Maide,5/17), sonlarına doğru bu hususu yeniden tekrarlar(Maide,5/72). Keza, evvelinde İsrail oğullarından alınan misakı konu ederken (Maide,5/12), aynı husus ahirinde (Maide, 5/70) tekrarlanmaktadır.

Evvelinde nimetler içinden hayvanları helal kılma bahsi (5/1) zikredilirken; ahirinde ise, Hz. Allah(c.c.)'ın haram kıldıklarının dışında kalan nimetleri haram kılmanın nehiyinden (5/103) bahsedilmektedir(48).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, müminlere, ticari akit ve ahlaki prensiplere ve bu meyanda ilahi bazı ahkama hassasiyet göstermelerini(5/1-2) emretmişti. "Bu temel esaslara riayet edilmezse ne olur?"un cevabı takibeden surenin nihayetinde verilmektedir: "...herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir..."(6/164-165).

45. İ'cazü'l-Beyan, 20

46. T.Kebir,XII/139

47. T.Kebir,XII/139

48. Metali',2

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonu ile En'am'ın başı arasında birkaç yönden münasebet vardır:

1. Maide suresinin büyük bir kısmı ehl-i kitabın haktan ayrılışı ve onun günahını; En'am suresinin ekseri kısmı da müşriklerin haktan ayrılışlarından bahsetmektedir.

2. En'am suresinde haram kılınan yiyecekler ve -kurban- kesim hususları özetle zikredilmişti. Maide suresi daha sonra nazil olduğu için aynı konular burada geniş olarak zikredilmiştir.

3. En'am suresi "Hamd" ile başlamıştır. Bu sure de "Kaza" faslı ile bitmiştir ki aralarında böylece bir uyum vardır. Şu ayette belirtildiği gibi "...Artık aralarında adaletle hükümlenmiş ve 'alemlerin Rabbi olan Allah(c.c.)'a hamdolsun" denilmiştir (Zümer,39/75)(49).

4. İ. Suyuti diyor ki: Maide suresinin sonunda "*Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin mülkiyeti Allah(c.c.)'ındır...*"(Maide,5/120) şeklinde icmalen zikredilen mevzu, müteakip surenin başında "Allah (c.c.); arz ve semavatın yaratılması, zulümat ve nurun yaratılmasını, sonra insan nev'inin yaratılması, onun için ölüm olan birinci eceli ve ba's olan ikinci ecelini takdir etmiştir"(En'am,6/1-14) şeklinde şerh ederek tafsilat vermiştir(50).

Keza, Maide'nin son ayetinde"*...semalar ve yeryüzü içindekiler O'nun mülküdür...*"(Maide,5/120) ifadesi; müteakip surenin başında "...karanlık ve aydınlığı var eden..." ifadeleriyle izah edilmiş ve tafsilatı En'am'ın içine; insan nev'inin yaratılması, ona iki ecel takdir edilmesi, birbirini takip eden asırların yaratılması, "*...semalar ve yeryüzünde görülen her şey kime aittir?..*" (En'am,6/12) sorusuyla sahip olduğu mülkün hatırlatılması, bu mülkü çevreleyen mekanın sahibi olduğunu, (En'am,6/13) sonra diğer yürüyen ve uçan hayvanların yaratılmasını, uyku-uyanıklık, hayat-ölüm, mevsimler, çeşit çeşit nebatın yeşertilmesi ve meyvelerin çıkarılması, yenilen ve içilen sayısız nimetlerin lütfen verilmesi şeklinde serpiştirilmiştir(51).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Ebu İshak el-İsferaini demiştir ki: En'am suresinde bütün tevhid kaideleri vardır. Bu durum bu sureye çok uyum içerisindedir. Çünkü burada, İsa (a.s.)'ın uluhiyetini iptal, kafirlerin fasit itikatlarını ve bu batıl iffiralarını red ve ayıplama vardır(52).

49. Meraği, VII/69

50. Tenasuk, 83; R.Meani, VII/76-77 v.d.

51. Tenasuk, 83-84

52. R.Meani, VII/76-77

En'am suresinde; bu surede geçen nimetlerin helal ve haramlığına müteallık tafsilat vardır. Binaenaleyh bu iki surenin birbirini takip etmesi pek manidardır. Bu sure "...Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim..."(Maide,5/3) mazmununu ihtiva etmek ve En'am'dan sonra nazil olmak itibarıyla bir gaye-i kemali ihtiva ediyordu. Müteakip sure ise, bu tekemmülün inkişaf seyrini ihtiva ediyor. Bunun için Maide'den önce gelen bu inkişafın; K. Kerim'in tertibinde onu takip etmesi de "...üzerinize nimetimi tamamladım..." beyanından sonra abdest ve teyemmüm ayetinin"...Ve yetümme ni'metehü aleyküm..." fırcasında beyan olunan hikmeti tazammun eder. Bundan anlaşılır ki: K. Kerim'de En'am suresinden itibaren Fatih'a'nın ikinci bir inkişaf devresi ve tafsiline başlanılmaktadır(53).

Allah (c.c.) bu surede kendisinin helal olarak verdiği rızıkları -Allah'a iftira ederek- kendilerine haram kılan kafirlerden haber vermiştir ki bu ayeti sevketmekten maksat; mü'minleri -kafirlerle benzeyerek- halali haram kılmaktan sakındırmaktır. Bu surede bu mevzu kısaca zikredilmişken, müteakip surede kafirlerin bu halleri daha açık, mükemmel bir usulle ve onların bu sapıklıklarının batıl olduğunu keskin deliller ve kıssalarla (En'am,6/ 136-139) ortaya koymuştur. Böylece bu surenin ihtiva ettiği hususlar, bir sonraki surede tam ve geniş olarak şerhedilmiştir(54).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, umumi olarak akitleri yerine getirmek(5/1), hacılara hürmet (5/2); haksız kazançtan men'(5/2) ve bunun akabinde de yiyeceklerden helal ve haramolanları saydıktan(5/3-5) sonra ibadet için yapılacak bedeni temizlik usullerini saymaya başladı(5/6). Her biri dinin rüknü olan bu hususlar, cehalet karanlığında bocalayan insanları aydınlatan birer ilahi kılavuz ve pırıltılar olduğu için, gelen surenin başında bu nimete nail kılan Allah(c.c.)'a hamd ile başlamış, O'nun yeri-göğü, gece ve gündüzü yaratan olduğuyla başlamış; gece ve gündüz kadar açık ve farklı olan lütf-u ilahiye görüp tanımayanların, maddenin kesafetine takılıp kalmalarını levmetmiştir(6/1).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bu surenin nihayeti, hıristiyanlara gökten sofraya indirilmesi hadisesini(5/114-115) zikrettikten sonra onların teslis akidesine düşmelerinde İsa (a.s.)'ın dahil olup olmadığı(5/116-118) ve her şeyin mülkünün Allah(c.c.)'a ait olduğu ve her şeye kadir bulunduğunu -O'nun dilinden- anlatmaktadır(5/120).

Gelen surenin nihayetinde ise; dosdoğru yolun İslam olduğu(6/161), Rab olarak Allah(c.c.)'ın kafi olduğu ve O'ndan başka ilah edinmenin manasızlığını(6/162-165) -hıristiyanlara cevap verircesine- peygamberliğini kabul etmedikleri Rasülullah (s.a.v.)'in ağzından beyan buyurmaktadır: "De ki: Benim Rabbim..." (6/161-164)

53. Elmalılı, III/1862

54. R. Meani, VII/77; Tenasuk, 85

6. EN'AM SURESİ

Bu sure Mekki'dir. 91, 92, 93, 151,152 ve 153. ayetler Medine'de nazil olmuştur. 165 ayettir. İtikat ve Şeriatin usulünü ihtiva eder(55).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Birinci ayetinde "...sonra kafir olanlar -hala putları- Rab'ları ile denk tutuyorlar." buyruluyor. Aynı ifade surenin sonlarında yeniden tekrarlanıyor (En'am,6/150). Keza, 6. ayetiyle, son ayet olan 165. ayet arasında da tenasüp mevcuttur(56).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Allah(c.c.)'ın yüceliği (6/1) ve yüceliğinin bir eseri olarak insanların çamurdan yaratıldığı ve ona bir ecel takdir edildiği (6/2) beyan buyrulduktan sonra: "*Halbuki göklerde ve yerde (ibadete layık olan yalnız) O Allah(c.c.)'tır...*"(6/3) ayetiyle ibadete liyakati anlatıldı. Devamında da inkarcı insanların ayetlerden yüz çevirişleri (6/4) ve K.Kerim'i tekzip edişleri (6/5) sevk edildi. Bunun sonu ise, muhteşem bir tenasüple önce K.Kerim'i yalanlama ve ondan yüz çevirmelerine mukabil; "*Onlara bir mucize getirmedeğin zaman, (ötekiler gibi) onu da derleyip getirseydin ya! derler. De ki: Ben ancak Rabbimden bana vahiy olunana uyarım. Bu Kur'an, Rabbinizden gelen basiretlerdir (Kalp gözlerini açan beyanlardır); inanan bir kavim için hidayet ve rahmettir". "Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin"*(7/203-204) ayetleri; ibadet olunmaya liyakatine mukabil: "*...sabah akşam Rabbini an! Gafillerden olma!*"(7/205) ayetiyle kendisine yapılacak ibadetin keyfiyeti; ve Rabbimiz'in yüceliğini de: "*Kuşkusuz Rabbinin katındakiler O'na kulluk etmekten kibirlenmezler, O'nu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler*"(7/206) ayetiyle pekiştirilmiştir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonunda "*Sizi yeryüzünün halifeleri kılan...O'dur...*" (En'am,6/165) ayetle yeryüzüne halife kılınan Adem (a.s.)'ın yaratılışı, müteakip surenin başında mufassalan (A'raf,7/11-25) anlatıldığı gibi 69 ve 74. ayetlerle de bu halifeye atıfta bulunulur(57).

55. İ'cazü'l-Beyan,24

56. Metali',1

57. Tenasuk,88; İ'cazü'l-Beyan, 27; Elmalılı,III/1862-1863

Keza bu sure, bütün peygamberlerin kitaplarında indirilen ümmetlerine tebliğ buyurdıkları "on emir" le bitmektedir(*En'am, 6 /151-153 ve 155*) (58). Bu surenin başında ise :"*...Size Rabbiniz tarafından indirilen Kitab'a tabi olunuz...*"(*A'raf, 7/2-3*) ayetleriyle başlamaktadır.

Bu surenin sonunda: Dönüşün Allah(c.c.)'a olacağını ve insanların dünyada yaptıklarından sual olunacaklarını haber vererek (*En'am,6/159-165*)son bulurken; müteakip sure ise :"*Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de, gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz...*"(*A'raf, 7/6*) ihtarıyla başlamaktadır. Bundan sonra kim mizanını ağırlaştırmışsa hasenatını çoğaltmıştır. Kimin de mizanı hafif gelmişse hasenatı az olmuştur(*A'raf,7/7*). Bunlar anlatıldıktan sonra "A'raf halkı günah ve sevabı eşit olanlardır" tarifine göre iyiliği ve kötülüğü eşit gelen kimselerin durumu ele alınmıştır(*7/46-49*) (59).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Celalüddin es-Suyuti'nin söylediğine göre, iki sure arasındaki münasebet şudur: Bu surede yaratılış hakkında "*Sizi bir çamurdan yaratan sonra ölüm zamanını takdir eden ancak O'dur...*" (*En'am,6/2*) ve geçmiş zamanın anlatılması hususundaki "*...Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün imkanları kendilerine verdiğimiz...nice nesilleri helak ettik...*" (*En'am,6/6*) ayetlerinde icmalen temas edilen konular; müteakip surede insanın yaratılışı (*A'raf,7/11-27*) ve geçmiş peygamberlerden pekçoğunun isimleri ve kavimlerinin akıbeti sayılarak tafsilatlandırılmıştır(*A'raf,7/59-172*)(60).

Bu surede: "*... O, merhamet etmeyi kendi zatına farz kıldı...*" (6/12) ayetiyle icmal edilen Allah Teala'nın rahmetinin genişliği A'raf suresinde: "*... Rahmetim ise her şeyi kuşatır...*"(*7/ 156*) ayetiyle geniş bir mana içinde zikredilmiştir(61).

Bu sure; A'raf ile kendisinde müşterek olan mevzuları daha belirgin bir biçimde ihata etmektedir. Bu mevzu'lar: İnanç esasları, dinin asıl temelleri, özellikle Rasülullah(s.a.v.)'in peygamberliği, insanın yaratılışı ve geçmiş asırların beyanıdır(62).

Bu sure de müteakip sure de Medeni'dir ve her ikisi de ahkam ayetlerini içine alır(63).

58. İ'cazül-Beyan,27; Elmalılı,III/1863

59. Tenasuk,88; R.Meani, VIII/ 74

60. Tenasuk,87; Meraği, VIII/97; R.Meani,VII/77

61. R.Meani,VII/74)

62. Meraği,VIII/97

63. Tenasuk,92

e. Bu Surenin Başı İle Muteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin başında "...*Salih amel işleyenlere on kat mükafaat vardır...*" ayeti (6/16) sevk edilmişti. Bu ameller ancak mizanla tartılarak ortaya çıkabilmektedir. Gelen surenin başı da " *O gün tartı haktır...*" (A'raf,7/8) ayetiyle aynı hususu hatırlatmaktadır(64).

f. Bu Surenin Sonu İle Muteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, mutlak olarak insanların yeryüzüne halife olarak yaratıldığı, bunun da bir imtihan vesilesi olduğu, Allah(c.c.)'in azabının da merhametinin de bol olduğu haber verilmişti (6/165). Gelen surenin hitamındaysa, halife olarak yaratılan insanlardan, K.Kerim'in yüce rehberliğiyle imanın yüksek derecelerini ihraz etmiş, imtihanda fevz-ü necat bulmuş olanların Allah (c.c.) katındaki derecelerinden bahsedilmiştir(7/203-206).

64. Tenasuk,88

7. A'RAF SURESİ

Mekki surelerdendir. 206 ayettir. İsmi 46 ve 48. ayetlerinde zikredilen A'raf ashabından alır. İcmalen K.Kerim'in da'vetini ihtiva eder(65).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure; İman ve tevhide davet ile başlar (A'raf,7/1-3) ve aynı davetle nihayete erer. Yine sonunda; zararı-faydası olmayan, görmeyen ve işitmeyen putlara ibadet ederek Allah(c.c.)'a ortak koşanları tahkir ve akılsızlıklarını ifade eder ki bununla akılsızlıklarına son vererek vahdaniyete gelmelerini ihtar eder(7/194-195)(66).

Evvelinde İblis kibirlilikle vasıflanırken(7/12), sonunda melekler kibirsizlikle vasıflanmıştır(7/206). Keza baş kısımlarında Allah-ü Teala'yı gizli zikretme emredilirken (A'raf,7/55), sondan ikinci ayette aynı emir tekrarlanmaktadır -a çıktıktan zikretmek kibre götürebilir ihtimalini gösterircesine- (A'raf,7/205)(67).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Rasülullah(s.a.v.)'e indirilen Kitab'ın, insanları inzar ve mü'minlere öğüt olmak üzere indiğini(7/2), inzal olunan bu ilahi rehberine uymamız ve Allah(c.c.)'tan başka dostlar edinmememiz beyan edilmişti. Takip eden surenin sonu ise, Kur'ani öğütleri tam olarak tutan mü'minlerin -Ensar ve Muhacir olmak üzere- kamil hallerinden bahsedilmiştir(8/70-75). Bununla sanki şöyle denilmiştir: "İslam'ın en mahrumiyetli devresinde ilk müslümanların aldığı Kur'an ahlakı ve sünnet terbiyesi budur. Onlar bu iki asıl kaynaktan sulanarak olgunluğa erdiler. Sonradan gelen ve gelecek mü'minler ! haydi siz de kemalat tezgahında onlar gibi, ferdi, içtimai ve beşeri kemalata erin ".

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun nihayetinde, K.Kerim'in hidayet ve rahmet oluşu, okunduğu zaman susmayı ve onu dinlemeyi emrettikten sonra Rasülullah(s.a.v.)'a hitaben sabah-akşam Rabbini zikretmesi, gafillerden olmaması (7/204-205) Zira Allah(c.c.) katında mertebe tutmuş herkesin ibadette ve O'nu zikretmekte olduğu tasrih edilmişti(7/206).

65. İ'cazü'l-Beyan,28

66. İ'cazü'l-Beyan,31; Saffetü't-Tefasir,1/435

67. Metali',1

Gelen surenin başında ise; ganimetlerin taksimatı meselesinde Allah(c.c.)'ın hükmünü açıklamak, O'na ve Rasülü'ne itaat etmek emredildi(8/1). Zira itaat sırf ibadetle eda edilmez. Hayatın her safahatını, o yüce otoriteye ibadet ve itaatın içinde saymalıdır.

Bunun sonunda: "*Kur'an ayetleri kalbinize Rabbinizden açılan gözlerdir...*"(7/203) ve "*Kur'an okunduğu zaman hemen onu dinleyin ve susun. Umulur ki merhamet edirsiniz*"(7/204) ayetleriyle K.Kerim'i dinleme ve anlama adabı öğretilmişti. İşte bu malûmat ve ahlakın semeresi. gelen surenin başına taç edilmiştir: "*Onlara Allah(c.c.)'ın ayetleri okunduğu zaman imanlarını artırır...*"(8/2). İmanı artanlar, ibadet ve infaklarını Allah(c.c.)'larının rızası müvacehesinde yaparlar(8/3) ve böylece merhamet olunarak (7/204) Rableri katında ulvi dereceler, tükenmez nimet ve mağfirete(8/3) nail olurlar. Tıpkı Mevlanın katındaki(7/206) diğerleri gibi kul olurlar.

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede, kavimleriyle beraber geçmiş peygamberlerin hallerinden bahsedilirken (*A'raf,7/59-172*) müteakip surede sadece Rasûlullah (s.a.v.)'in sözlerinin beyanı, ümmeti ile beraber yapılmaktadır(*Enfal,8/1-75*)(68).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında: "*(Ya Muhammed! Bu), kendisiyle insanları uyarman, inananlara öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Artık bu hususta kalbinde bir şüphen olmasın. Rabbinizden size indirilene (Kur'an'a) uyun*"(7/2-3) buyrulmuştu. Gelen surenin başı ise, çokça ihtilafa sebep olabilecek ganimet taksimi hakkındadır. Nitekim bazı iman zafiyeti olan münafıklar, ganimet taksimatı anında Rasûlullah(s.a.v.)'a "Ey Muhammed adil ol !" şeklinde itirazda bulunmuşlardır. Ayrıca ganimet taksiminin Rasûlullah(s.a.v.)'a bırakılması ve 1/5 lik kısmının kendi hissesi olarak tanzim edilmesini insanlara duyurmak O'na bir iç sıkıntısı (7/2) verebilir, müminlerden bazılarınca da samimiyetle kabul edilmeyebilir ihtimaline karşı: "Mümin olanların Allah(c.c.)'tan korkmaları ve kendilerine indirilene uymaları, Allah (c.c.) ve Rasûlüne itaat etmeleri (8/1) emredilerek tam bir münasebet tesis edilmiştir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, Allah (c.c.) nazarında mevkii tutanların asla kibirlenmeden Allah (c.c.)'a kulluk ederek O'nu tenzih ve tebcil ettiklerini beyan buyurmuştu (7/206). Sonraki surenin nihayetindeyse, ismi cismi verilmeyen bu insanların Allah (c.c.) için hicret eden ve onlara kucak açan, yardıma koşan ve hakkıyla mümin olan (muhacir ve ensar)lar için mağfiret ve cömertçe rızıklarla Allah (c.c.) katında makam tutanlar oldukları şeklinde şerh edilmekte (8/74-75) gibidir.

8. ENFAL SURESİ

Bu sure 76 ayettir. 30 ila 36. ayetler Mekke'de, diğeri Medine'de nazil olmuştur. Bu sure de teşri' hükümlerini ihtiva eder. Bilhassa Allah(c.c.)'in yolunda cihad farızasında tafsilat verir. Peygamber Ef.'in bazı gazvelerini anlatır.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

"İşte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için Rab'leri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez rızıklar vardır" (Enfal,8/4) ayetiyle başladı ve benzer ayetle nihayete erdi: "...işte gerçek mü'minler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır"(Enfal,8/74)(69).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde: "...O halde siz (gerçek) mü'minler iseniz, Allah(c.c.)'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah(c.c.) ve Rasülüne itaat edin"(8/1) ayeti vardı. Gelen surenin nihayeti ise; kendisine itaat emredilen Rasül'ün vasıfları sayılıyor: "Andolsun size kendi cinsinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı çok merhametlidir, şefkatlidir. (Ey Muhammed!) Yüz çevirirlerse de ki: Allah(c.c.) bana yeter. O'ndan başka ilah yoktur. Ben sadece O'na güvenip dayanırım. O yüce Arş'ın sahibidir"(9/128-129).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure, mü'minlerin birbiriyle dost olmaları ve kafirlerle kalbi ilişkiyi tamamen kesmelerinin zarureti anlatılarak sona ererken; (8/60-75) müteakip sure: "Allah(c.c.) ve Rasülünden kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere bir ihtar !"(Tevbe,9/1) ayetiyle başlamıştır ki bu önceki mananın te'kit ve takriridir(70).

Enfal suresi Rasülullah(s.a.v.)'in zikriyle bitmişti (8/70-73). Tevbe suresi ise yine O'ndan bahisle süslenmiştir (9/1-3) (71).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Enfal suresinin Tevbe suresine mana itibarıyla kuvvetli bir irtibatı bulunması, harp meseleleri hakkında nazil olmak itibarıyledir. Bu onun devamı gibi olup, ikisi bir

69. Metali', 2

70. T.Kebir,XV/216

71. R.Meani,XI/58v.d.; Meraği,XI/58

sure sayılabilecek kadar benzer durumdadır. O derece ki bir rivayete göre Ashab içinde bile bu ikisini bir sure zannedenler olmuştur(72).

Müteakip olan Tevbe suresi bu surenin (usul-i din ve furu-u dinin çoğunda tamamlayıcısı gibidir. Ki bu iki surede teşri kılınan hükümlerin çoğu; harp hükümleri, kıtale istidatlı olma, şer'i ölçülere göre kıtal konusunda yardım keyfiyeti, şartları icap ettirdiği zaman muahede yapma, vesika tanzim etme ve onları koruma, harp esnasında ve dışında birkısım mü'minlerle diğer mü'minlerin; kafirlerle diğer kafirlerin sevk idare hükümleri, sadık mü'minler, kafirler ve bu ikisinin arasında ne olduğu belirsiz münafıkların durumları hakkındadır. Bu iki surenin birbirini tamamlayıcı gibi olduğunun misalleri:

a. Müşriklerin öldürülmesi ve ehl-i kitap ile alakalı malûmat bu surede kısmen verilirken müteakip surede tafsilatlıca verilmiştir.

b. Enfal'de : Mescid-i Haram'ın hizmetkarı olmadığı halde müşriklerin mü'minleri oraya girmekten men etmeleri anlatılırken; Tevbe suresinde: *"Allah(c.c.)'a ortak koşanlar, kendilerinin kafirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, Allah(c.c.)'ın mescitlerini imar etme salahiyetleri yoktur. Onların bütün işleri boşa gitmiştir..."* (Tevbe,9/17) buyurulmuştur(73).

c. Bu surede: Allah(c.c.) yolunda mal harcamaya teşvik edilirken, müteakip surede daha geniş bir şekilde izahat verilmektedir.

d. Bu surede: *"...Münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanlar..."* (Enfal,8/49) şeklinde kısmen temas edilen (Kalbinde hastalık olanlar) mevzu, tam olarak müteakip sure de anlatılmaktadır(74)

Bu surede ahitler zikredilmişti. Tevbe suresinin başında bu mevzuun tafsilatı yapılmaktadır(75).

Bu surenin 58 ve 60. ayetlerinde icmalen temas edilen düşmanlarla yapılan anlaşmada onların hiyanetine karşı tedbirler almak ve onlarla gerektiğinde harbetmek için hazırlıklar yapmayı tavsiye hususları müteakip surenin 3-5. ve 46. ayetlerinde genişçe izah edilmektedir(76).

72. Elmalılı,IV/2442

73. Meraği,X/50-51

74. Meraği,X/51

75. Meraği,X/50-53

76. Tenasuk,92

Bu ve bunu takip eden surenin aralarındaki tenasüp vecihlerinden birisi de, bu sure ganimetler ve onun taksimatı hakkında malümat verirken, (*Enfal,8/41*) Müteakip sure de zekat ve sadakaların verilebileceği sekiz sınıfı(*Tevbe,9/60*) açıklamasıdır(77).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, ganimetlerin taksimatı hususu beyan edilmişti (*8/1*). Gelen sureyse, kendilerinden ganimet alınan müşriklere ültimatol verilerek başlanmakta (*9/1*) ve kafirlerin Allah-ü Teala tarafından mutlaka zelil kılınıp alçaltılacağı haber verilmektedir(*9/2*). Ki bu alçaltılmanın dünyevi şekli, harp ve darplerde mağlup edilerek mal ve canının ganimet olarak müminlere takdim edilmesidir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda ensar ve mühacir müminlerin keyfiyeti, mağfiret ve rızıkları zikredilmişti(*8/74-75*). Gelen surenin sonundaysa, müminlerin üstüne titreyip duran, onlara karşı son derece müşfik ve merhametli olan(*9/128*) peygamberden yüz çeviren inkarcı ve münafıkların durumu(*9/126-128*) zikredilmiştir. Böylelikle sanki Allah (c.c.) katında büyük itibarı olan siz muhacir ve ensar müminler, Eğer siz de onlar (münkir-münafık) gibi olursanız kendinizi alçaltmaktan başka bir şey yapamazsınız. Allah (c.c.), Rasülüne yeter, Rasülü de Rabbine güvenip dayanmaktadır (*9/129*) şeklinde imanlarını Rasülullah(s.a.v.)'ın başına kakmamaları (*Hucurat, 49/17*) hatırlatılmış olmaktadır.

9. TEVBE (BERAE) SURESİ

Tevbe Suresi 129 ayettir. 128 ve 129. ayetler Mekki, diğerleri Medenidir. İki asıl hedefi vardır. 1. Ehl-i kitap ve müşriklerle olan münasebetlerde ilahi kanunların beyanı. 2. Rasûlullah (s.a.v.)'in insanları gazveye katılmalarını istediği ve onların psikolojik durumlarını açıklamak(78).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

"... Ve eğer yüz çevirseniz bilin ki, Allah(c.c.)'ı aciz bırakacak değilsiniz..." (Tevbe,9/3) ayetiyle başladı, "(Ey Muhammed!) Yüz çevirirlerse de ki: Allah(c.c.) bana yeter. O'ndan başka ilah yoktur. Ben sadece O'na güvenip dayanırım. O yüce Arş'ın sahibidir" (Tevbe,9/129) ayetiyle bitti(79).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, müşriklere verilen ültimatom vardı(9/1). Ültimatom çok mühim bir hadisenin olmasını ve iki kuvvet arasında gerginliğin bulunmasını ifade eder. Hususiyile Medine'de, çok güçlü bir devlet haline gelememiş ve etrafı müşrik deniziyle çevrili bulunan müslümanların önderinin bu gerginliği yakinen yaşaması bir vakıadır. İşte gelen surenin sonu, sanki gergin havanın neticesini ilan etmektedir: "De ki: Ey insanlar! Size Rabbinizden Hak (Kur'an) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim. (Sadece tebliğ etmekle memurum). (Rasûlüm!) Sen, sana vahyolana uy ve Allah (c.c.) hükmedinceye kadar sabret. O hakimlerin en hayırlısıdır(10/108-109).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonunda İslam dininin kuvvetindeki kemal ve ulviyeti gösteren ve "...O yüce Arş'ın sahibidir."(Tevbe,9/129) sırrı ehadiyyet ve saltanat-ı Rububiyyetine müntehi olan Kur'an ve risalet meselelerinin bir tafsilini ihtiva etmesi ve binaenaleyh bunun sonunun Yunus'un bir başı mesabesinde bulunması hasebiyle iki sure arasındaki münasebet ve birlik gayet açıktır...(80).

78. İ'cazül-Beyan,36

79. Metali',2

80. Elmalı'lı,IV/2661-2662

Keza, bu surede Kur'an'dan bir sure nazil olduğu zaman münafıkların onun hakkında söyledikleri sözler beyan edilmişken, müteakip surede de K. Kerim hakkında kafirlerin sözleri şu ayetlerle beyan edilmektedir: "*Onlara ayetlerimiz açık açık okunduğu zaman (öldükten sonra) bize kavuşmayı beklemeyenler: Ya bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir! dediler...*"(10/15) ve "*Yoksa, Onu Muhammed uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz Allah (c.c.)'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da (hep beraber) onun benzeri bir sure getirin*"(10/38).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede -bir kavle göre- kendilerine bir bela isabet ettiği zaman tevbe ve tezekkür etmeyen kimselerin bu davranışı ayıplanmışken; müteakip surede ise belaya uğradıktan sonra hatasından dönen ve tekrar aynı hataya düşen kimsenin halini zem etmek vardır. Bu durum: "*İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak (o zararın giderilmesi için) bize dua eder; fakat biz ondan sıkıntıyı kaldırıncaya, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan dolayı bize dua etmemiş gibi geçip gider...*"(10/12) ayetiyle anlatılmaktadır(81).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her ikisinin başında da hayret edilecek bir olay beyan edilmektedir. Bunun başında müşriklere verilen ve sonu hayretle beklenen ultiमतom (9/1); Gelen surenin başı ise, daha önce "Emin" payesini verdikleri kimsenin peygamberliğini "sihirbazlık" olarak gören insanların şaşkınlığına hayret vardır: "*...İnsanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki, o kafirler: Bu elbette apaçık bir sihirbazdır, dediler?*" (10/2).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bu surenin sonu: "*(Ey Muhammed!) yüz çevirirlerse de ki: Allah (c.c.) bana yeter. O'ndan başka ilah yoktur. Ben sadece O'na güvenip dayanırım. O yüce Arş'ın sahibidir*"(9/129) ayetiyle Rasülullah (s.a.v.)'in risaletinin zikriyle biterken, müteakip sure de aynı konuyla hitama ermiştir: "*...(Rasülüm!) Sen , sana vahyolunana uy ve Allah(c.c.) hükmedinceye kadar sabret. O hakimlerin en hayırlısıdır*" (10/109)(82).

81. R. Meani, XI/58 v.d.; Meraği, XI/58

82. Meraği, XI/58

10. YUNUS SURESİ

Bu sure 109 ayet olup, 40, 94, 95 ve 96. ayetler Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

İnsanları doğruluğa hidayet edecek bir peygambere vahyetmenin şaşılacak bir tarafı olmadığını beyanla (Yunus,10/2) başladı. "(Rasülüm!) Sen, sana vahyolunana uy ve Allah (c.c.) hükmedinceye kadar sabret..."(Yunus,10/109) ayetiyle yine vahye temas ederek bitti(83).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında bir gözetleme vardı. Müşrikler, vahy-i ilahiye mazhar olan Habib-i Hüda'yı gözetliyorlar, O'na inen ayetleri dinliyorlar ve sonra da bütün bu harikuladeliği onun sihirbazlığına yoruyorlardı(10/2). Gelen surenin sonunda, onların bu terassutları tekrarlanmış ve fakat buna mukabil Allah(c.c.)'ın da onları gözetlediği(11/122) hatırlatılmıştır.

Keza bunun başında: "Rabbimiz o Allah(c.c.)'tır ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra Arş üzerine istiva etti (Onu hükmü altında tuttu). İşleri O idare ediyor. O halde O'na ibadet ediniz..."(10/3) ayetin belirtilen hususlar, gelen surenin son ayetinde te'yit edilmektedir. Şöyle ki:

1. Burada:"Gökleri ve yeri yaratan..."(10/3); Orada:"Onun ğaybini bilmek de Allah(c.c.)'a mahsustur" (11/123).
2. Burada, "İşleri O idare ediyor"(10/3); Orada: "Her iş O'na döndürülmüştür" (11/123).
3. Burada:"...O'na ibadet ediniz..."(10/3), orada:"...Yalnız O'na ibadet et!.." (11/123).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonu, Allah (c.c.)'a ortak koşmayı nefy ve vahyedilenlere uyma mevzuuyla biterken(10/108-109) müteakip sure de vahyi beyan ve şirkten kaçma hususunu beyanla başlamaktadır (Hud,11/1-2)(84).

83. Metali'1

84. Tenasuk,94; Elmalı'lı,IV/2749

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede özetlenen peygamber (a.s.)'ların kıssaları Hud suresinde tafsil edilmiştir(85).

Her iki surenin ortalarında K.Kerim'in eşsizliğini ifade eden tehaddi (K.Kerim'in benzerini getirmeleri için inkarcılarına meydan okuyan ayetler) ayetleri; "Yoksa, Onu Muhammed uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz Allah(c.c.)'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da (hep beraber) onun benzeri bir sure getirin"(10/38) ve: " Yoksa, "Onu (Kur'an-ı) kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer doğru iseniz Allah(c.c.)'tan başka çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sure getirin"(11/13) ve Rasülullah(s.a.v.)'in -haşa- Allah (c.c.)'a iftira ettiğini düşünenlerin görüşlerini red ve dinin esaslarını inkar eden müşriklerin iddialarının yanlışlığına deliller getirilmiştir(86).

Bu surede; Nuh (a.s.)'ın kıssası gayet mücmel olarak zikredilmişti(10/71-73). Mezkür kıssa -Müstakil olarak Nuh (a.s.)'a tahsis edilen sure dahil- en geniş şekilde Hud suresinde zikredilmiştir (87).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin de başı "الدر" dan sonra K.Kerim'in zikriyle, Allah-ü Teala'nın mübelliği olan Rasülullah(s.a.v.)'in risaleti ve onun -inzar, tebşir- vazifesi ile(10/2; 11/2 başlamaktadır(88).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Berae suresinin sonu Yunus suresinde tavzih ve tafsil olunduğu gibi; bu surenin sonunda özetlenen dinin esasları da Hud suresinde izah ve tafsil olunacaktır. Hud suresinin bu sonuyla, Berae'nin sonuna belîğ bir te'yit ve Hud'dan sonra gelecek olan Yusuf suresine de bir hazırlık yapılmıştır(89).

85. Meraği, XI/166; R. Meani, XI/202

86. Meraği, XI;166

87. Tenasuk, 94; R.Meani, XI/202

88. R.Meani, XI/202; Meraği, XI/166

89. Elmalılı, IV/2840

11. HUD SURESİ

Bu sure 123 ayet olup, 12, 17 ve 114. ayetleri Medine'de; diğerleri Mekke'de nazil olmuştur. İtikada ait esasları, K.Kerim'in mu'cize oluşunu, ahiretle ilgili meseleleri, sevap ve cezayı muhtevidir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure, K.Kerim'in zikriyle başladı: *(Bu sana indirilen), hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından sağlamaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır*"(11/2) ve yine aynı konuyla hitama erdi: *"Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini (tatmin) ve teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. Bunda sana gerçeğin bilgisi, müminler için de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir"*(Hud,11/120)(90).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, K.Kerim ayetlerinin muhkem kılındığı ve sonra hikmet sahibi, her şeyi bilen Allah(c.c.) tarafından tafsil edildiği beyan buyrulmuştu(11/1). Gelen surenin sonundaysa, tafsil edilen bir kıssanın ibretamizliği ve K.Kerim'in indiriliş maksadı zikredilmiştir *"Andolsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. (Bu Kur'an) uydurulacak bir söz değildir. Fakat o, kendinden evvelkileri tasdik eden, her şeyi açıklayan (bir kitaptır), iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidayettir"* (12/111).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonu *"Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini tatmin ve teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz..."*(Hud,11/120) ayetiyle biterken; Gelecek surenin başındaki : *"Ey Muhammed! Biz, sana bu Kur'an'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz..."* (Yusuf,12/3) ayetiyle aynı konuya temas edilmektedir(91).

90. Metali',2

91. Tenasuk, 94

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede geçmiş peygamberlerin kıssası ve K.Kerim'in, Allah (c.c.) katından vahiyyle indiği, Rasülullah(s.a.v.)'in peygamber olduğu hususlar; müteakip surede tamamlanmaktadır(92).

Ancak her iki surede de ele alınan kıssaların birbirinden farkı şudur: Bu surede peygamberlerin kıssası, kavimlerini tebliğ ve onların inkarcılarıyla yaptıkları mücadeleleri, iman edenlerle inkar edenlerin akıbetleri; Mekke'li müşrikler ve onlara tabi olanları inzar için zikredilmiştir. Oysa Yusuf suresinde, Yusuf (a.s.)'in peygamberlikten önce küçük yaşından itibaren kavminin haricinde terbiye edilişi, olgunluğa erişmesi, devlet idaresine gelişi ve bu vazifeyi güzelce yürütmesi, babası ve kardeşleriyle olan münasebetleri anlatılmıştır(93).

Bu surede 71 ve 73. ayetlerle İbrahim (a.s.)'a harikulade bir şekil de doğumu müjdelenen oğulları İshak ve Ya'kub (a.s.)'in halleri zikredilirken; müteakip surede Ya'kub (a.s.)'in oğulları ve çocuklarının da kendi aralarındaki halleri zikredilmektedir. Bu suredeki bu husus orada şerh edilmiş gibidir. Inzal sırasına göre sırasıyla önce Yunus, sonra Hud ve daha sonra Yusuf surelerinin inmiş olması da iki sure arasında ayrı bir tenasüptür (94).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında: *(Bu sana indirilen), hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır*"(11/2) ayeti vardı. Gelen surenin başıysa: *"...Bunlar, apaçık Kitab'ın ayetleridir. Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik..."*(12/1-3) ayeti sevk edilmiştir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonundaki: *"Peygamberlerin haberlerinden, senin kalbini (tatmin ve) teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. Bunda sana hakikatin bilgisi ve müminlere de bir öğüt ve bir ikaz gelmiştir"*(11/120) ayetiyle; Gelen surenin sonundaki: *"Andolsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır"*(12/111) ayetleri arasındaki münasebet izahıta varestedir.

92. Meraği, XII/111; R.Meani, XII/170

93. Meraği, XII/111

94. Tenasuk, 94-95

12. YUSUF SURESİ

111 Ayet olup 1, 2 ve 3. ayetler Medeni, diğerleri ise Mekkidir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure de K.Kerim'in zikriyle başladı: *"...Bunlar, apaçık Kitab'ın ayetleridir. Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik..."(12/1-3)* yine aynı konuyla hitama erdi: *"Andolsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. (Bu Kur'an) uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan (bir kitaptır) ; iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidayettir"(Yusuf,12/111)(95).*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun evvelinde; K.Kerim'in zikri ve onun münderecatından Rasûlullah(s.a.v.)'ın daha önce haberi olmadığı (12/1-3) beyan buyrulmuştu. Gelen surenin hatimesindeyse -daha önce nübüvvet ve onu te'yit eden ayetlerden haberi olmasa da- vahiyle yoluyla herşeyden haberdar ettiği Rasûlullah (s.a.v.)'a müşriklerin: *"Sen Allah(c.c.) tarafından gönderilmiş bir peygamber değilsin" (13/43)* sözlerinin butlanını zikreder ve onun hakikaten Allah(c.c.)'in elçisi olduğunun isbatını yapar: *"Benimle, sizin aranızda şahit olarak Allah(c.c.) ve bir de yanında kitap ilmi bulunan (ehl-i kitap) yeter"(13/43).* Çünkü ehl-i kitap, Rasûlullah(s.a.v.)'ı kendi oğulları gibi tanırlar, ancak içlerinden bir kısmı hakikati bile bile gizlerler(*Bakara,2/146; Saf,61/6*).

Hülasa, bunu başında apaçık ayetlerle teyit edilmiş Peygamber; Gelen surenin sonunda gün kadar açık hakikati tekzip eden karanlıklar...

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Buranın sonunda : *"Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan bir kitaptır; iman eden toplum için bir rahmet ve hidayettir" (Yusuf,12/111)* ayetiyle K. Kerim'in vasfı; Müteakip surenin başında da *"...Bunlar Kitab'ın ayetleridir. Sana Rabbinden indirilen hakır, fakat insanların çoğu iman etmezler"(Ra'd,13/1)* ayet-i celilesiyle anlatılmaktadır(96).

95. Metali',2

96. Tenasuk,95; R.Meani,XIII/84; Meraği,XIII/60

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Cenab-ı Hak, Bu surede semavi ve arzi ayetleri, hadiseleri "Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, bu delillerden yüz çevirip geçerler" (Yusuf,12/105) ayeti içinde özetlemiştir. Bu mevzu, Ra'd suresinin başında tafsil edilmiştir: "Görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten, sonra Arş'a istiva eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah(c.c.)'tır. (Bunların) her biri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir. O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için her işi düzenleyip ayetleri açıklamaktadır. Yeri döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaratan ve orada bütün meyvelerden çiftler çiftler yaratan O'dur. Geceyi de gündüzün üzerine O örtüyor. Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir toplum için ibretler vardır. Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır"(13/2-4)(97).

Bu surede tevhidin delillerine :*"Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli ilahlar mı daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah(c.c.) mı?"*(12/39) ayetiyle işaret edilmişken, aynı mevzu müteakip surede daha geniş bir şekilde tafsil edilmiştir.

Her iki surede de geçmiş ümmetlerin haberleri, peygamberleri ve başlarına gelen hadiseler, mü'minler ve peygamberlerine yardımları, kafirlerin ise :*"Lakin onlar bütün ayetlerimizi yalanladılar. Biz de onları güç ve kudretimize layık bir şekilde yakaladık"*(Kamer,54/42) -ayetinde beyan edildiği gibi- helakini anlatarak peygamberine teselli vermek ve kalbini hoş tutmak mevzuları zikredilmektedir(98).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure:*"...Bunlar, apaçık Kitab'ın ayetleridir. Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik..."*(12/1-3) ayetiyle, K.Kerim'den bahsederek başlamıştı. Gelen sure de aynı şekilde, Kitabımız'ın zikriyle başlamaktadır: *"Elif. Lam. Mim. Ra. Bunlar, Kitab'ın ayetleridir. Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu inanmazlar"* (Ra'd,13/1).

97. Tenasuk,95; Elmalılı'ı,IV/2940-2941; R.Meani,XIII/84; Meraği, XIII/60)

98. R.Meani,XIII/84; Meraği,XIII/60

f. Bu Surenin Sonu İle Muteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bu sure, K. Kerim'i zikrederek nihayete ermişti: "Andolsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. (Bu Kur'an) uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan (bir kitaptır) ; iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidayettir"(Yusuf,12/111) Gelen surenin sonu da:"Kafir olanlar: Sen rasül olarak gönderilmiş bir kimse değilsin, derler. De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah (c.c.) ve yanında Kitab'ın bilgisi olan (Peygamber) yeter"(Ra'd, 13/43) ayetiyle mühürlenmiştir.

13. RA'D SURESİ

43 Ayetten ibarettir, Mekki veya Medeni olması hususunda ihtilaf vardır. Surenin muhtevası gözönüne alınırsa Mekke'de indiğini söyleyenlerin görüşü biraz daha ağırlık kazanır(99).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

K.Kerim'i zikirle başlayıp: *"Elif. Lam. Mim. Ra. Bunlar, Kitab'ın ayetleridir. Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu inanmazlar"*(Ra'd,13/1) yine onun zikriyle sona erdi: *"Kafir olanlar: Sen rasül olarak gönderilmiş bir kimse değilsin, derler. De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah (c.c.) ve yanında Kitab'ın bilgisi olan (Peygamber) yeter"*(Ra'd,13/43) ayetiyle bitmesi arasındaki münasebet gayet açıktır(100).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başındaki *"Elif. Lam. Mim. Ra. Bunlar, Kitab'ın ayetleridir. Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu inanmazlar"*(Ra'd,13/1) ve *"...Ayetleri O açıklıyor. Rabbinizin huzuruna çıkacağınızı iyi bilirsiniz(13/2)* ayetleriyle, gelen surenin son iki ayeti birbirine tam mutabık ve münasıptir: *"Allah(c.c.) herkese kazandığının karşılığını vermek üzere (onları diriltecektir.) Kuşkusuz Allah(c.c.), hesabı çabuk görendir" - "İşte bu Kur'an, kendisiyle uyarılsınlar, Allah(c.c.)'ın ancak bir tek İlah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara (gönderilmiş) bir bildiridir"*(14/51-52).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.) bu surede K.Kerim'in arap lisanı üzere indirildiğini beyan buyurmuş fakat hikmetini açıklamamıştır. Oysa müteakip surede bunun hikmetini açıklamaktadır (101).

Burada :*"...Allah(c.c.)'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkanı yoktur. Her müddetin (yazıldığı) bir kitap vardır(Ra'd,13/38)* kavlı-i şerifini zikretmişti. Bunu takip eden surede ise peygamberlerin şu sözünü ifade

99. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, 248, T.D.V. Yayınları/86, Ankara, 1993.

100. Tenasuk,96; Metali',2; R. Meani,XIII/179

101. R.Meani,XIII/179; Meraği,XIII/122

buyurmaktadır: "...Evet biz sizin gibi bir insandan başkası değiliz. Fakat Allah(c.c.), nimetini kullarından dilediğine lutfeder. Allah(c.c.)'ın izni olmadan bizim size bir delil getirmemize imkan yoktur. Müminler ancak Allah(c.c.)'a dayansınlar" (İbrahim,14/11).

Keza bu surede Rasülullah(s.a.v.)'in Allah(c.c.)'a tevekkül etmesi emredilmişti. Orada ise Rasülullah(s.a.v.)'in kardeşleri olan peygamberlerin Allah(c.c.)'a tevekkülü emredilmektedir.

Her iki surede de hak ile batıl temsil yoluyla anlatılmıştır. Burada semanın direksiz olarak yükseltilmesi, yeryüzünün yaşanabilecek şekilde yayılıp döşenmesi, güneş ve ayın insanlık için musahhar kılınmasını iştilal etmiştir (Ra'd,13/1-3). Müteakip surede ise aynı mevzular zikredilmiştir(İbrahim,14/32-34). Yine her iki surede de kafirlerin hile ve tuzakları anlatılmaktadır(102)

Bu surede: "Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi de ben inkar edenlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım. (Görseydin ki) azabım nasılmış!" (Ra'd,13/32) ayetinde dört unsur icmalen zikredilmiştir ve bu hususlar müteakip surenin muhtelif yerlerinde tafsil edilmiştir. Bunlar:

1. "Peygamberler"---->(İbrahim,14/9)
2. "Alay edenler"----->(" " , 14/9-10)
3. "Alayın sıfatı"----->(" " , 14/13)
4. "Yakalamak"----->(" 14/13-14)(103)

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Allah (c.c.), bu surede K.Kerim'in arap lisanı üzere indirildiğini beyan buyurmuş fakat hikmetini açıklamamıştır. Oysa müteakip surenin başında bunun hikmetini açıklamaktadır: "Elif. Lam. Ra. (Bu Kur'an), Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığı, yani her şeye galip (ve) övgüye layık olan Allah(c.c.)'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır" (İbrahim,14/1)(104).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonu: "Kafir olanlar: Sen rasül olarak gönderilmiş bir kimse değilsin, derler. De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve yanında Kitab'ın bilgisi olan (Peygamber) yeter"(Ra'd,13/ 43) ayetiyle K.Kerim'i anlatırken; Gelen surenin sonu da ondan bahsederek nihayete ermektedir: "İşte bu (Kur'an), kendisiyle uyarılınsınlar, Allah (c.c.)'ın ancak bir tek İlah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara (gönderilmiş) bir tebliğdir" (14/52).

102. R.Meani ,XIII/179; Meraği,XIII/122)

103. Tenasuk,96

104. R.Meani,XIII/179; Meraği,XIII/122

14. İBRAHİM SURESİ

52 Ayet olup 28 ve 29. ayetler Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure de Allah(c.c.)'in izniyle insanları karanlıktan aydınlığa, her şeye galip ve övgüye layık olan Allah(c.c.)'in yoluna çıkarması için Rasûlullah(s.a.v.)'e indirilen K. Kerim'in zikriyle başladı: *"Elif. Lam. Ra. (Bu Kur'an), Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığı, yani her şeye galip (ve) övgüye layık olan Allah (c.c.)'in yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır"* (İbrahim,14/1) ve aynı üslupla hitama erdi: *"İşte bu (Kur'an), kendisiyle uyarılınsınlar, Allah(c.c.)'in ancak bir tek İlah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara (gönderilmiş) bir tebliğdir"* (14/52)(105).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde Allah (c.c.), insanlığa hidayet rehberi olarak K.Kerim'in inzali (14/1); dünya hayatını ahirete tercih eden, Allah (c.c.) yolundan alıkoyanların sapıklığı ve onları bekleyen azabı (14/2-3) ve *"Allah(c.c.)'in emirlerini onlara iyi açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle..."*(14/4) gönderdiğini beyan buyurmuştu. Müteakip surenin nihayetindeyse; Elindeki rehberle, kendi lisanlarını konuşan ve onları hidayete davet eden peygamberi inkar edip alaya alanların, yakında işin doğrusunu bileceklerini(15/96), Peygamberinin -tek başına kalsa bile- canı sıkılmadan (115/97) kulluk ve ibadetine devam etmesini (15/98-99) emretmiştir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure: *"İşte bu (Kur'an), kendisiyle uyarılınsınlar, Allah(c.c.)'in ancak tek bir ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara (gönderilmiş) bir bildiridir"* (İbrahim,14/52) ayetiyle bitmiş, müteakip sure ise: *"Elif. Lam. Ra. Bunlar Kitab'ın ve apaçık bir Kur'an'ın ayetleridir"*(Hicr,15/1) ayetiyle başlamıştır ki birbirine bitişik ve birbirinin devamı gibidir(106).

105. Metali',2

106. Tenasuk,97

Her iki surede de kafirlerin kıyamet günündeki halleri, o gün müslüman olmayı temenni edişleri şerh edilmektedir (*İbrahim ,14/48-50*) "*İnkar edenler zaman zaman, keşke biz de müslüman olsaydık, diye arzu ederler. Onları bırak; yesinler, eğleninler ve boş ümit onları oyalayadursun. (kötü sonucu) yakında bilecekler!*"(*Hıcr,15/2*)(107).

İbrahim suresinin son ayeti, bir taraftan bu sureyi tamamlarken, diğer taraftan kendinden sonra gelen Hıcr suresine hazırlık denilebilecek belîğ bir tahallus olmuştur. Şu halde bu sureyi ihtiva ettiği itikat hükümleri hasebiyle insanlara hususi bir tebliğ; Müteakip sureyi de inzar, tevhid, zikir hikmetleriyle onun bir tamamlayıcısı olarak düşünebiliriz(108).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki surede de kafirlerin kıyamet günündeki halleri, o gün müslüman olmayı temenni edişleri şerh edilmektedir (*İbrahim ,14/48-50; Hıcr,15/2*)(109).

Sema ve yeryüzünün vasıfları, İbrahim (a.s.)'ın kıssasının mufassalan izahı her iki surede de yer almaktadır. Ayrıca her iki surede de geçmiş peygamberlerin kevimlerinden gördüğü çileleri, ancak neticenin müttaki kimseler lehine olacağı zikredilerek Rasûlullah(s.a.v.)'e teselli verilmektedir(110).

Burada günah sahiplerinin ahiretteki durumlarından; gelecek surede ise bazılarının dünyada elde ettiklerinden bir kesit zikredilmiştir(111).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her ikisinin başı da "Elif. Lam. Ra." huruf-u mukattattan sonra, K.Kerim'in ayan beyan ayetleriyle insanlığa rehber olduğunu (*14/1-15/1*) beyanla başlamıştır..

Bunun haricinde, bunun başında dünyayı ahirete tercih edenlerin sapıklığı(14/3) ve başlarına gelecek şiddetli azap (*14/2*) hatırlatılmıştı. Gelen surenin başındaysa, aynı inkarcıların zaman zaman "*Keşke iman etseydik*"(*15/2*) diye düşünmelerine rağmen -yaşadıkları hayatın cazibesine kapılarak- hidayete gelmeyişlerini; onların, yeme-içme, eğlenme ve boş ümitlerle oyalansalar da hakikati yakında anlayacakları (*15/3*) bir defa daha ihtar edilmiştir.

107. Tenasuk,97

108. Elmalılı, V/3035

109. Tenasuk,97

110. R.Meani,XIV/2; Meraği, XIV/3

111. R.Meani,XIV/2

Keza bunun başında: "Artık Allah(c.c.), dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir..."(14/4) ayetinden sonra, sırasıyla önce sapıtanların başına gelecekleri (14/5-22), sonra da doğru yolu tercih edenleri (14/23/41) anlatmıştı. Gelen surenin başında da aynı tertibe uyulmuştur. Sapıtanlar, (15/6-44) ayetleriyle anlatılmışken; hidayete erenlerin durumları (15/45-50) ayetleriyle şerhedilmiştir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sunu; herkesin kazandığının karşılığını almak üzere diriltileceğini(14/51), Akıl sahibi insanların iyi düşünüp Allah(c.c.)'ın birliğine inanmalarını ve Yüce Kitabın ikazına uymalarını öğütleyerek(14/52) bitmişti. Gelen surenin sonundaysa, -bunun sonuna mutabakat için sanki- şöyle denmiştir: "Ey insanların en akıllısı olan Peygamberim! K.Kerim'in hedyine kulak vermeyip başka ilah edinen (15/96) ve akılsızca yaşarken sana sataşan, canını sıkanlara bakma. Herkesin burada yaptığının karşılığı kendisine mutlaka verilecektir. O halde sen, ölüm sana gelinceye kadar Rabbine ibadet et. O'nu hamd ve tesbih et! (15/98-99)

15. HICR SURESİ

Bu sure 99 ayettir. 87. ayet Medine'de, diğerleri Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

İkinci ayetinde: *"İnkâr edenler zaman zaman, keşke biz de müslüman olsaydık, diye arzu ederler"*(Hicr,15/2) ile ölmeden önce imanın kıymeti anlatılırken; Sonunda: *"Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol !"* ve *"Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine İbadet et!"*(Hicr,15/98-99) ayetleriyle bitmiştir(112). Ki -Peygamberlerin Efendisi de olsa- iman ve ihlasla ibadete ölünceye kadar devam etmesini istemekle sure başına mütenasip oldu.

Bu sure de kendisinden önceki dört sure (*İbrahim, Ra'd, Yusuf ve Hud*) gibi K.Kerimin zikriyle başladı(*Hicr,15/1*) ve yine onun zikriyle hitama erdi (*Hicr,15/91*) (113).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, münkirlerin zaman zaman iman etmeyi (15/2) arzuladıkları bildirilmiştir. Gelen surenin sonu ise, inkarcıların İslam'a nasıl davet edilmesi ve onlarla nasıl münasebet kurmak lazım geldiği beyan edilmiştir (16/125-128) ve sanki bu metodlarla iman etmeyi arzulayanlara kolaylık gösterilmesi tavsiye edilmiş olmaktadır.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Buranın sonundaki: *"...Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et!"* (*Hicr,15/94-99*) ile müteakip surenin başındaki: *"Allah(c.c.)'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin..."*(*Nahl,16/1*) ayetiyle sıkı bir alaka vardır (114).

Burada surenin sonunda Rasûlullah(s.a.v.)'ı yalanlayanları, O'nunla alay edenleri (*Hicri15/95*) anlatmıştı, sonraki surede ise besmeleden sonra : *"Allah(c.c.)'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin..."*(*Nahl,16/1*) ayeti sevk edilmiştir (115).

112. Tenasuk,96

113. Metali',2

114. R.Meani,XIV/190; Meraği, XIV/51; Elmalı'lı,V/3081

115. R.Meani,XIV/ 90

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede : *"Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsini yaptıklarından dolayı sorguya çekeceğiz"*(15/92-93) ayeti ile kafirlerin kıyamet gününde haşrolunacağı ve dünyada yaptıkları bütün fiillerden hesaba çekileceğine tenbih vardır. Müteakip surede ise : *"Allah(c.c.)'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin..."* (Nahl,16/1) ayetiyle sıkı bir alaka vardır(116).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun baş kısmında inkarcılar, K.Kerim'i reddederken: *" Ey kendisine Kur'an indirilen Muhammed! Sen mutlaka bir mecnunsun"* , *"Eğer doğru söyleyenlerden idiyse, bize melekleri getirmeliydin"*(15/6-7) demişlerdi. Onların bu istek ve arzularını, Allah-ü Teala dikkatlerini başka bir şekilde çekerek -gelen surenin başında- cevaplıyor: *"Allah(c.c.) kendi emriyle melekleri, kullarından dilediği kimseye vahiy ile, "Benden başka ilah olmadığına dair (kullarımı) uyarın ve benden korkun" diye gönderir"*(16/2).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde: *"Seninle alay edenlere karşı biz sana kafiyiz"*(15/95) ve *"Onların söyledikleri şeyler yüzünden senin canının sıkıldığını andolsun biliyoruz"*(15/97) ayetleriyle, Rasülullah (s.a.v.)'ın başındaki sıkıntılar anlatılırken, gelen surenin sonundaysa Rasülullah (s.a.v.)'a teselli verilmekte ve sabır tavsiye edilmektedir: *"Sabret! Senin sabrın da ancak Allah (c.c.)'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma!"* *"Çünkü Allah (c.c.), (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir"* (16/127-128).

116. R.Meani,XIV/190; Meraği, XIV/51

16. NAHL SURESİ

128 Ayet olup, son üç ayeti Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Acelecilikten nehy ile başladı: *"Allah (c.c.)'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah (c.c.), onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir" (Nahl, 16/1); ve: "Sabret! Senin sabrın da ancak Allah(c.c.)'ın yardımı iledir..." (Nahl, 16/127) ayetiyle sabrı tavsiye ile bitirdi(117).*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında; Allah (c.c.)'a ortak koşan müşriklerin inançlarından, O'nun çok yüce olduğu (16/1-3) beyan edilmişti. Müteakip surenin sonundaysa Rasûlullah (s.a.v.)'a hitaben, -müşriklerin iftiralarının zıddına- Allah(c.c.)'in çocuk edinmekten, hakimiyetinde ortak ve dost tutmaktan yüce olduğu yeniden beyan edildi ve Müminlerin, Allah(c.c.)'a bu vasıflarıyla ta'zim ve ibadet etmeleri emredildi (17/111).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun nihayetinde Allah (c.c.); her çeşit düşmanıyla Kur'ani ölçülerle mücadele eden, -gerektiğinde- hakaretlere sabreden (16/127), kötülüklerden sakınan ve güzel işler yapanlarla beraber olduğunu (16/128) Rasûlullah(s.a.v.)'in şahsında söylemişti. Pek tabiidir ki bu ölçülerle yaşamının mükafat "İsra"dır, "Mi'raç"tır (17/1).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Allah (c.c.), burada yahudilerin cumartesi günü hakkındaki ihtilaflarını zikretmişti: *"Cumartesi tatili, ancak onda ihtilaf edenlere (farz) kılınmıştır. Kıyamet günü Rabbin, muhakkak onların ihtilafa düştükleri şey hakkında aralarında hüküm verecektir (16/124)* Orada ise cumartesi gününü tatil sayanların Tevrat'ta vaz' edilen şeriati, (İbn-i Cerir et-Taberi'nin İbn-i Abbas r.a.'ten tahric ettiği bir hadis-i şerifte: "Tevrat'ın tamamı İsra suresinde onbeş ayetten ibarettir"(İsra, 17/25-40) (118) yahudilerin ısyanı ve fesat çıkarmaları, mescitleri tahrip etmeleri Rasûlullah'ı Medine'den çıkarma arzularını tefsir etmiştir(119).

Bu surede Cenab-ı Hak, Rasûlullah (s.a.v.)'e sabretmesini emir; imansızların kurduğu tuzaklardan sebep iç sıkıntısına ve hüzne düşmekten nehyetmişti:

117. Metali'2

118. Meraği, XVI/4

119. Tenasuk, 99

"Sabret! Senin sabrın da ancak Allah(c.c.)'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma!(16/127). Müteakip surede ise, Rasûlullah(s.a.v.)'in Allah (c.c.) katındaki şeref ve mertebesini zikretmektedir: "Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafîle olmak üzere namaz kıl. (Böylece) Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin"(İsra,17/79).

Bu surede, ismine nimetler suresi "suretü'n-niam" denilecek kadar çok nimetlerden bahsedilmiştir. Müteakip surede ise hususi ve umumi nimetler zikredilmiştir. Keza burada, karnından değişik renklerde ve insanlara şifa veren balı çıkaran arı zikredilmişti (Nahl,16/68-69), takip eden surede ise: "Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, mü'minler için şifa ve rahmettir..."(İsra, 17/82) buyrularak insanlığın manevi şifası bahsedilmiştir.

Burada yakın akrabaya yardımda bulunup onları gözetme emredilmişti:"Muhakkak ki Allah(c.c.), adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder..."(16/90). Bunu takip eden surede ise, hısım-akrabayı gözetmenin yanında, miskin ve yolda kalanları da gözetme emredilmiştir:"Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma."(17/26)(120).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

"Allah(c.c.)' kendi emriyle melekleri, kullarından dilediği kimseye vahiyle...gönderir" (16/2). Hak ile yarattığı gökleri(16/3)den Kur'an-ı melekleriyle indirir. Bunun yanında, vahye mazhar kıldığı kulunu da o semalarda yüzdürür (17/1), yüzdürür de melekût alemine, Beytül-İzzet'e ve nihayet Huzuru'na kadar yüceltir. Zira O, noksan sıfatlardan (güçsüzlükten) münezzehtir(17/1).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

"Sabret! Senin sabrın da ancak Allah(c.c.)'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma!" Çünkü Allah(c.c.), (kötülüklerden) sakınanlar ve güzel amel işleyenlerle beraberdir (16/127-128). Sen;"Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, acizlikten dolayı da bir ortağa ihtiyacı bulunmayan Allah(c.c.)'a hamedederim" de ve tekbir getirerek, O'nun şanını yücelt"(17/111)erek O'nunla beraberliğini devam ettir.

17. İSRA SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur. 111 ayettir. Ancak, 26, 32, 33 ve 57. ayetlerle 73 ile 80. ayetlerin Medine'de indiği rivayet edilmektedir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Tesbihle başladı: *"Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye...Allah (c.c.) noksan sıfatlardan münezzehtir..." (İsra,17/1)*; Hamd ile bitti: *"Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, acizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah(c.c.)'a hamdederim de"(17/111)(121).*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bir gece, kendisine ayetlerden bir kısmı gösterilmek üzere, Mescid-i Haram'dan Mescid-i-Aksa'ya götürülen(17/1), Ey isra ile sırlara eriştiren peygamberim! *"De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir insanım. (Şu var ki) bana, Allah(c.c.)'ınızın sadece bir ilah olduğu vahyolunuyor. Artık her kim, -benim gibi dünyada ve ahirette-Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine (miracı olan namaz, zekat v.b.) ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın"(18/110).*

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Hamd ve tekbir emri ile son bulan (İsra,17/111) bu sureyi müteakip Kehf suresinin hamd ile başlaması: *"Hamdolsun Allah(c.c.)'a ki, O, (insanları) kendi tarafından çetin bir azap ile ikaz etmek,..." (Kehf,18/1) ne ahenkdardır(122).*

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu sure, Peygamberimiz'in mi'racını, bununla beraber risaletini ve böylece Allah (c.c.) de yalanlayan isra hadisesini ihtiva etmektedir. Burada müşriklerin Allah (c.c.) ve Rasûlullah (s.a.v.)'in şanına nisbet edilen bu tekzibten münezzehtir olduğunu isbat etmektedir. Müteakip sure ise Rasûlullah(s.a.v.)'a Ashab-ı Kehf ve vahyin gecikme sebebini sormalarından sonra nazil olmuştur(123). Ki risaletini yalanlamaya zemin arayanlara -sordukları konuda kendi bildiklerinden daha güzeliyle cevap vererek- şamar gibi inmektedir.

121. Metali',3

122. Elmalılı, V/3216; Tenasuk,99

123. Tenasuk,99 2. no'lu muhakkık dipnotu

Yahudiler, müşriklere üç hususu Rasûlullah (s.a.v.)'a sormalarını istemişlerdi. Bunlar: 1. Ruh, 2. Ashab-ı KeHF kıssası, 3. Zülkarneyn (a.s.) kıssasıdır(124). Bunlardan birinci sorunun cevabı bu surenin sonunda verildi(17/85) diğer ikisi ise müteakip surede sırasıyla cevaplanmıştır (Kehf, 18/9-22) ve (Kehf, 18/83-98) (125).

Bu surede: "Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh Rabbimin emrindedir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir." (17/85) ayeti ile yahudilere hitap edilmişti. Kehf suresinde ise İsrailoğullarının Peygamberi'nin (Musa (a.s.) Hızır (a.s.) ile olan kıssası zikredilmektedir(Kehf, 18/65-82). Bu ise Allah(c.c.)'ın ilminin sayılamayacak kadar çok olduğunun delilidir(126).

Keza bu surede: "...Ahiret va'di tahakkuk edince, hepinizi bir araya getireceğiz" dedik."(17/104) sevk edilen ayet müteakip surede: "...Rabbimin vadi gelince, O, bunu yerle bir eder, Rabbimin vadi haktır, dedi. O gün (kıyamet gününde bakarsın ki) biz onları birbirine çalkalar bir halde bırakmışızdır. Sur'a da üfürülmüş, böylece onları bütünüyle biraraya getirmişizdir"(Kehf, 18/98-100) (127) şeklinde tefsir edilmiştir.

Bu surede: "Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh Rabbimin emrindedir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir" (17/85) ayeti nazil olduğu zaman yahudiler:"Kesinlikle bize Tevrat indirilmiştir ki onda, bütün ilimler toplanmıştır" demişlerdi. Onların bu sözlerine cevap müteakip surede verilmektedir: "De ki: Rabbimin sözleri için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir"(Kehf, 18/109).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet
Her iki surenin başı da hamd ile başlamakla birbirine münasip olmuştur(128).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

"Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, acizlikten dolayı bir dosta da ihtiyacı bulunmayan Allah(c.c.)'a hamdederim" de ve tekbir getirerek O'nun şanını yücelt"(17/111). Yücelt! zira, O'nun yüceliğini, kelamının güzelliğini "...derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden deniz tükenecektir"(18/109). "Yalnız O'na ibadet yap ve hamdet!" (17/110-111).Çünkü, Allah(c.c.)'a kavuşmayı uman herkesin şirkten uzak bir ibadetle Rabbine kulluk etmesi(18/110) lazımdır.

124. Bkz. Tefsirü İbn-i Kesir, VI/137

125. Tenasuk, 100

126. Tenasuk, 100; Meraği, XV/119

127. Tenasuk, 101; Meraği, XV/119

128. Tenasuk, 99 2 no'lu muhakkık dipnotu

18. KEHF SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur. 110 ayettir. 28. ayetinin Medine'de nazil olduğu rivayeti vardır.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

K. Kerim ve zikirle başladı(*Kehf, 18/1-4*), yine aynı şekilde sona erdi(*Kehf, 18/109-110*)(129).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başındak, ilk dört ayetle (18/1-4) beyan edilen, K.Kerim'in beşer hayatındaki müjdeleyici ve ikaz edici davet rolü, gelen surenin niyatında te'kit ve takrir edilmiştir: "*(Rasülüm!) Biz Kur'an'ı sadece, onunla Allah(c.c.)'tan sakınanları müjdeleyesin ve şiddetle karşı çıkan bir topluluğu inzar edesin diye senin dilinle (indirilip okutarak) kolaylaştırdık*"(19/97).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun nihayetinde, ulviyetlere erişen, kendisine vahyedilen Muhammed (a.s.)'ın kul (insan) olduğu beyan edilmiş ve bu kulun kendisinden sonra gelecek olanları düşünerek, Rabbine kavuşmak isteyen bütün kulların iman ve ibadette hayat sürmesi formülünü bildirmişti(18/110). Müteakip surenin evvelindeyse, Rabbi katında yüce makam tutmuş bir başka kulun -Zekeriya (a.s.)- (19/1-3) ömrünün sonlarında(19/4), kendisinden sonra gelen kulların iman ve ibadette hayat sürmesini temin edecek(19/5) bir oğul (veli) vermesinin Allah(c.c.)'ından niyazı vardır.

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu sure, akıllara durgunluk veren üç hadiseyi ihtiva etmişti:

1. Yemeden-içmeden uzun bir müddet yaşayabilen Ashab-ı Kehf'in kıssası (*Kehf, 18/9-22*);

2. Musa (a.s.) ile Hızır (a.s.)'in aralarında zuhur eden harikaların kıssası (*Kehf, 18/65-82*);

3. Mazlum bir kavmi zalimlerden himaye edecek bir engeli demir kütlelerden inşa eden Zülkarneyn (a.s.)'in kıssası (*Kehf, 18/83-98*)

Müteakip surede ise, iki harikulade kıssa anlatılmıştır ki bunlar:

1. Kudretten kesilen ihtiyar iki ana-babadan dünyaya gelen Yahya (a.s.)'in kıssası (*Meryem, 19/7-11*);

2. Babasız olarak doğan İsa (a.s.)'in kıssasıdır (*Meryem, 19/16-34*) (130).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.), bunun başındaki ilk dört ayetle (*18/1-4*) son ilahi kitabı, üstlendiği vazife ve rolü itibarıyla tanıtırken, o kitabın nasıl sahiplenilmesi gerektiğini - başka bir ilahi kitap misaliyle- gelen surenin baş kısmında beyan etmektedir: "*Ey Yahya! Kitab'a (Tevrat'a) var gücünle sarıl" (dedik) ve henüz sabi iken ona (ilim ve) hikmet verdik*" (*19/12*).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunu sonunda mücmelen bildirilen "Allah(c.c.)'ın bir olduğu" (*18/110*) vahyi; Gelen surenin sonunda bir bütün olarak bildiriliyor. Sanki: "Vahiyler sadece Allah(c.c.)'ın birliğini beyandan ibaret değildir. O vahiylerin toplandığı kitap, insanlığa bütün doğrular ve tehlikeleri öğreten iksir bir ilaçtır" dercesine.

130. Tenasuk, 101; Meraği, XVI/32

19. MERYEM SURESİ

Bu sure 98 ayettir. Mekkidir ancak, bazı müfessirler 58 ve 71. ayetlerin Medeni olduğunu söylemişlerdir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında, Zekeriya (a.s.)'ın, kendisinden sonra iş başına gelecek olan yakınlarının dalalete düşmesinden endişesi (19/5) beyan edilmişti. O firaset sahibi Allah(c.c.)'ın değerli, has kulunun bu endişesi, surenin sonlarında: "Rahman çocuk edindi" (19/88-95) demeleriyle şirk batağına saplanmaları şeklinde vukua gelmiştir.

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Buranın sonu, müteakip surenin başıyla bitişik gibidir. Manen münasebet halindedir. Şöyle ki müteakip surenin başı; K.Kerim'in müttekiler için müjdecî, küfürde inatçılar için inzar edici ve lisanının arapça olmakla kolaylığını (Ta Ha,20/1-4) bahseder. Bu surenin sonunda ise bu mana te'kit (19/97) edilmiştir (131).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede pekçok peygamberin kıssası zikrolunmuştur. Bunlardan Zekeriyya (a.s.), Yahya (a.s.) ve İsa (a.s.) hakkında (Meryem,19 /2-34) çok geniş; İbrahim (a.s.) (Meryem,19/42-47) hakkında biraz geniş, Musa (a.s.)'dan kısaca bir cümleyle (Meryem,19/51-53) ve diğer peygamberlerden icmalen (Meryem,19/58) bahsedilmiştir. Müteakip surede ise kendisinden özetle bahsedilen Musa (a.s.)'ın kıssası geniş bir şekilde (Ta Ha,20/9-97) şerh edilmiştir.

Yine bu surede mücerret ismi geçen (Meryem,19/58) Adem (a.s.)'ın kıssasının tafsilatı, müteakip surede (Ta Ha,20/116-129) verildi. Daha sonra iki surenin birbirinin mukabili gibi olduğunu göstermek için Meryem'de bahsi geçmeyen Nuh, Lût, Davud, Süleyman, Eyyüb, Zülkifl ve Zennün (a.s.) gibi peygamberlerin kıssasının devamı Enbiya suresinde geldi(132).

131. Meraği,XVI/93

132. Tenasuk,102; Meraği,XVI/93

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin de huruf-u mukattaa ile başlaması (*Meryem, 19/1 Kaf Ha Ya Ayn Sad; Ta Ha, 20/1 Ta Ha*) tenasüp vecihlerindedir ve iki sureyi birbirinin kardeşi gibi kılar(133). Ayrıca her ikisinin bidayetinde de vahiy ve peygamberlikle alakalı malûmat verilmektedir(20/2-8),(21/2-5)

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, Rasûlullah(s.a.v.)'ın muasırı inkarcılardan önce yaşamış nice milletlerin, medeniyetlerin -hakkı reddetmeleri yüzünden- helak edildiği, bugün dahi esamilerinin okunmadığı ve o muhteşem hayatlarından bir varlık emaresi bile görülmediği (19/98) beyan buyrulmuştu. Takip eden surenin sonundaysa; Ferdi ve içtimai cihetten helaktan korunmanın yolları açıklandıktan (20/130-132) sonra, Rasûlullah(s.a.v.)'a, muarızlarının şirk ve küfür düzenlerinin yıkılıp yok olacağı günlerini beklemesi müjdesi verilmektedir (20/135).

Bu surede İbrahim a.s'ın babasının haline geniş biçimde yer verilmiş, kavmiyle olan münasebeti kısaca zikredilmişti(*Meryem, 19/42-47*). Enbiya suresinde ise kavmiyle olan münasebetlerine tam bir tafsilat verilmiş(*Enbiya, 21/52-73*) babasıyla olan ilişkilerine ancak kısa bir işaretle temas edilmiştir(*Enbiya, 21/51-52*)(134).

133. Tenasuk, 101

134. Tenasuk, 102

20. TA. HA. SURESİ

135 Ayet olup Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure K.Kerim'in zikriyle şuru' etti: *"Biz Kur'an'ı...ancak Allah(c.c.)'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik" (Ta Ha,20/2-3)*. Yine onun zikriyle sona erdi(20/133-134)(135) Bu, onlara, önceden indirilen kitaplardakinin apaçık delilidir. Lakin onlar, mübarek elçinin tebliğ ettiği Kur'an'ın davetine icabetten ictinap ederek ayetlerine uymadılar. Bu rahmani ve müşfik davetten kaçanlara yapılacak fazla bir şey yok. Onlara : *"De ki: Herkes beklemektedir: Öyleyse siz de bekleyin. Yakında anlayacaksınız; doğru düzgün yolun yolcuları kimmiş ve hidayette olan kimmiş!"(20/-135)*.

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Başında, Yüce kitabın, Rasülullah(s.a.v.)'a güçlük çekmesi için değil; Allah (c.c.)'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirildiği (20/2-3) beyan buyrulmuştu. Gelen surenin nihayetindeyse, Alemlere rahmet olarak gönderilen (21/107) Rasülullah(s.a.v.)'ın, inkarcılara; Allah(c.c.)'tan korkup çekinmelerini, vahyedilenlere uymalarını (21/108-109), Allah(c.c.)'ın, açık-gizli her şeyden haberdar olduğunu(21/110), bu ilahi dinin -onların umduğu gibi- nurunun söndürülüp kaybedilemeyeceğini, aksine, Allah(c.c.)'ın hakkın ibka ve isbatına yardım edeceği, dolayısıyla davetin ciddiye almaları gibi Kur'an'i öğütleri (21/111-112) ulaştırması istenilmekte güzel bir tenasüp olmuştur.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda; K.Kerim gönderilmeden önce, insanlığın aşağı ve rüsvay durumda oldukları (20/134) işaret yoluyla beyan buyruldu ve K.Kerim'e rağmen inanmayanların yarını beklmeleri, hak ile batılın ileride belli olacağı tahdidi sevk edildi (20/135). Gelen surenin başındaysa; onların hesap vereceği bu yarının çok yakın olduğunu beyanla (21/1) başlayarak, onların gaflet gösterdikleri noktalar burada şerh ve tafsil edilmiştir: *"Rablerinden kendilerine ne zaman yeni bir ihtar gelse, onlar bunu, hep alaya alarak, kalpleri oyuna, eğlenceye dalarak dinlemişlerdir..."(21/2)*.

135. Metali',3

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede, ağırlıklı olarak Musa (a.s.) ve kardeşi Harun'un, inkarcı Firavn ve tebası, iman etmiş fakat zaman zaman inkara yönelmiş israiloğullarıyla mücadeleleri (20/10-98), onu takiben de Rasûlullah(s.a.v.)'in devrinini inkarcılarıyla olan mücadelesinde O'na taktikler veren ayetler sevk edilmiş (20/99-135) ve arasında ilk insan Adem (a.s.)'in yaratılışı ve cennetten dünyaya indirilişine sebep olan hatası (20/115-123) sevk edilerek, insan mayası hakkında bilgi vermişti. Bu sureyi ise, Adem (a.s.)'in peygamber çocuklarıyla (İbrahim, Lût, Nuh, Davud, Süleyman, İsmail, İdris, Zülkif, Yunus, Zekeriya, Eyyüp) inkarcı nesillerinin hak-batıl mücadelesinden kesitler sunan ENBİYA (Peygamberler) suresi takip etmiştir. Böylece her iki sure de, sanki Rasûlullah(s.a.v.)'a hak ile batıl arasında git-gel yaşayan toplum ve fert mizacını öğreten öğretmen sureler olmuş ve O'na teselli vermiştir.

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure, Allah(c.c.)'ın insanlara fitne olarak kıldığı dünya zinetlerinin onları hakka yöneltmekten mahrum bırakması, Rasûl'ünün dünya zinetlerine dalmaması (Ta Ha,20/130-131) sabır ve sebatla, namazla (Ta Ha,20/132), dünya ni'metlerine rağbet etmemesi, neticede müttekilerin mükafaatlanacağı inkarcıların rezil, rüsvay olacağını tehdit haberiyle(Ta Ha,20/133-135) hitama erdi. Müteakip surenin başı ise: *"İnsanların hesaba çekileceği (gün) yaklaştı. Hal böyle iken onlar, gaflet içinde yüz çevirdiler"*(Enbiya,21/1) ile başlayarak ecelin ve beklenen emelin yakınlığına işaret etmiştir(136).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, Rasûlullah (s.a.v.)'e kamil bir kul olmanın sırları (kesintisiz ibadet eden, dünyanın cazibesine kapılmayan, düşmanın hakaretimiz söz ve davranışlarına karşı sabırlı (20/130-131) ailesine, ibadet etmelerini emreden, takvalı (20/132) talim ve tenbih edilmişti. Gelen surenin nihayetinde de her türlü yücelikle donatılan ve donanan bu peygamberin -sadece aile, yakın çevresi, ümmeti, beşeriyete değil- alemlere rahmet olarak gönderildiği (21/107) beyan buyrulmuştur.

Yine bunun hatimesinde, en büyük mucize olan K.Kerim'e rağmen inkarda ısrar edenlerin bütün hakikati yakında anlayıp öğrenecekleri (20/133-135) beyan edilmişti. Ancak bu yakınlığın müddeti verilmemiş ve onlarda "Acaba ne zaman öğreneceğiz?" merakı uyandırılmış ve bu merakın cevabı, gelen surenin nihayetinde yeni bir merakla canlı tutulmuştur: *"Artık size vadolunan şey (mahşerde -hesap için- toplanma zamanınız) yakın mı uzak mı bilmiyorum"* (21/109) *"Bilmiyorum, belki de -ger çekleri size öğretecek azabın tehir edilmesi- sizi denemek ve bir zamana kadar sizi (imkanlardan) faydalandırmak içindir"*(21/111). Böylece, inkar da etseler, münkir kafaların başına gelecek olanlar her iki surenin sonunda zikredilerek bir "ACABA" kancası takılmıştır.

136. Tenasüb,103 v.d.; Meraği,XVII/3

21. ENBIYA SURESİ

112 ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. Başka konular yanında bilhassa peygamberler ve onların kavimleriyle olan münasebetlerinden bahseder.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure: "*İnsanların hesaba çekileceği (gün) yaklaştı. Hal böyle iken onlar, gaflet içinde yüz çevirdiler*"(Enbiya,21/1) ile başlayarak ecelin ve beklenen emelin yakınlığını konu etti. Ve "*Ve gerçek vaad (ölüm, kıyamet) yaklaşınca, birden inkarcıların gözleri donakalır !..*"(Enbiya,21/97) ayetiyle uyumlu olarak son buldu (137).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, kendilerini uyandıracak vaktin çok yaklaştığı haberi verilmesine rağmen gaflette devam eden insanların tavırları anlatılmıştı(21/1-6). Gafil insanlar basit işlerle ömür tükettikleri için, başlarında vızıldayıp duran basit cüsseli bir sinekle derin uykularından uyandırma, onlara acizlik ve basitliklerini - Yüce Sanatkar'ın basit yapıllı mahlukçuluğuyla- gösterme ameliyatı, gelen surenin sonunda yapılmıştır(22/73). Fakat heyhat, onlara sineğin sazı değil, Allah(c.c.)'in azabı ikazı(22/72) bile kafi gelmemiş, O'na ortak koşmak suretiyle yüce kadrini bilememişlerdir(22/74).

Her şey zıddıyla keşfolunur. Bunun bidayetinde; gafil kafirler tavsit olunmuştu (21/1-10). Müteakip surenin nihayetindeyse; kendilerinin (kafirler) zıddı olanların

halleri anlatılan müminlere, kendi kadr-i kıymetleri hatırlatılmış ve onları değerli kılan amellere devam etmeleri öğütlenmiştir: "*Ey iman edenler! Rûku edin, secdeye kapanın; Rabbinize ibadet edin; Hayır işleyin ki kutuluşa eresiniz*". "*Allah(c.c.)' yolunda hakkını vererek cihat edin. O, sizi seçti...namazı kılın; zekatı ve-rin ve Allah(c.c.)'a sınıksız sarılın. O, sizin Mevlanızdır. Ne güzel Mevladır, ne güzel yardımcıdır!*"(22/77-78).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonunda (21/97) ayeti, ölüm ve kıyametin geleceğini ve dehşetini havi idi. Müteakip surenin başı da (Hac,22/1-2) kıyamet vaktinin depreminin şiddetinden bahsetmektedir. (138) Keza bu surenin sonlarında kıyamet günü

137. Metali',3

138. Tenasuk, 103

hakkında iki ayet (21/97 ve 104) sevk edilmişti. Bu surenin başında da yeniden dirilme ve onun akli delillerle istidlali (22/5) yapılmaktadır(139).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başı, insanların hesaba çekileceği günün yaklaştığını(21/1) beyanla başlayıp, hal böyleyken kafir gafillerin, Rablerinden gelen her ihtara kulak tıkayarak, onları alay vesilesi yapmakla hakikate sırtını dönmelerini beyanla (21/2-3) devam etmişti. Müteakip surenin başı ise; hesap gününe götürecek günlerin başladığını ilan eden kıyamet gününün depremi açtı(22/1). O günün dehşetini *"Ey insanlar!"* hitabıyla başlatması ve akabinde, insanlardan bilgisi olmaksızın Allah(c.c.) hakkında tartışmaya giren şeytan kadar azgınlaşmış ileri gelen münkirlerden bahsetmesi, onları imansızlık vadisinden çıkarmak, gaflet uykusundan ikaz için kıyametin zelzelesiyle sallaması, bir önceki Enbiya suresinin başının devamı gibi yapmış ve iman etmeye ikna etmek için delilleri çoğaltmıştır(Bkz.22/5).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda: *"Şüphesiz Allah(c.c.), sözün açığını da bilir, gizli tuttuklarınızı da bilir"* (21/110) buyurmuştu. Aynı cümle, gelen surenin sonunda ayrı ifadeyle te'yt ediliyor: *"Onları önlerindeki de arkalarındakileri de (yaptıklarını da yapacaklarını da) bilir. Bütün işler Allah(c.c.)'a döndürülür"*(22/76).

Keza bunun sonunda, müslümanların Allah(c.c.)'ın yardımına nail olacağı ifade buyrulmuştu(21/112). Gelen surenin sonunda ise, sanki bu yardımın gelebilmesinin şartları sayılmaktadır: *"Ey iman edenler! Rûku edin, secdeye kapanın; Rabbinize ibadet edin; Hayır işleyin ki kutuluşa eresiniz". "Allah(c.c.) yolunda hakkını vererek cihat edin. O, sizi seçti...namazı kılın; zekatı verin ve Allah (c.c.)'a sınımsız sarılın. O, sizin Mevlanızdır. Ne güzel Mevladır, ne güzel yardımcıdır!"*(22/77-78).

22. HAC SURESİ

78 ayettir. Tefsircilerin çoğuna göre 19. ayetten itibaren 6 ayet Medine'de, diğerleri Mekke'de nazil olmuştur. Hac, kurban ve harb ahkâmını muhtevidir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

"*Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyamet vaktinin depremi müthiş bir şeydir!*"(Hac,22/1) ayetiyle başladı ve "...*Peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için...*"(Hac,22/78) ayetiyle bitmiştir ki şahitlik ancak kıyamet günü olacaktır(140).

Hac suresi, kalpleri titreten ve çok korkutucu bir üslupla başladı (Hac,22/1-2). -- Ve mü'minleri bu dehşetli günde selamet ve saadet içinde tutacak formülü gösterircesine- Allah(c.c.)'a ibadet etmelerini, hayırlı işler yapmalarını, Allah(c.c.) yolunda cihat etmelerini ve nimetlerin en büyüğü olan İslam nimetini unutmamalarını ihtar eden ayetler (Hac,22/77-78) sevk edilmiştir(141).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında: "*İnsanlarda, bilgisi olmaksızın Allah(c.c.) hakkında tartışmaya giren ve her inatçı şeytana uyan birtakım kimseler vardır...Kim onu yoldaş edinirse bilsin ki (şeytan) kendisini saptıracak ve alevli ateşin azabına sürükleyecektir*" (22/3-4) ayetleriyle, inkarcıların kendisine şeytanı dost edinmelerinin neticesini haber vermişti. Gelen surenin sonundaysa; Allah(c.c.)'ın yüceliğini, hükümranlığı ve vahdaniyetini yeniden hatırlattıktan sonra, bunu kabül etmeyenleri aynı üslupla tehdit etmektedir: "*Her kim Allah(c.c.) ile birlikte diğer bir tanrıya taparsa, o kimsenin hesabı ancak Rabbinin nezdindedir. Şurası muhakkak ki kafirler iflah olmaz*"(23/117).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda "*Ey iman edenler! Rûku' edin! secdeye kapanın ; Rabbinize ibadet edin; hayır işleyin ki kurtuluşa erersiniz*"(21/77) ayetiyle "*kurtuluşa ermek*" icmalen izah edilmişti. Müteakip surenin başında ise dokuz ayetle "*Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşu içindedirler:...*" (Mü'minun, 23/1-9) bunun yolları tafsil edilmiştir(142).

140. Metali',3

141. İ'.Beyan,93-96

142. Tenasuk,103; Elmalılı, V/3426

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu ve müteakip surede birinci yaratılış; ölümden sonraki ikinci diriliş olan ba's ve nüşür'e delil kılınmıştır(22/5-6; 23/12-16). Yine her ikisinde de geçmiş peygamberler ve ümmetlerinden kıssalar ve bu kıssalardan, gelmiş-gelecek ümmetlere ibretler, Allah(c.c.)'ın varlığına ve birliğine deliller serdedilmiştir(143).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin başında *"Ey insanlar! eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz sizi topraktan..."*(22/5) ayetiyle icmalen beyan edilen yaratılış safhalarının, müteakip surenin başında dört ayetle: *"Andolsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargahta nutfe haline getirdik..."*(23/12-15) tafsilatı yapılmıştır(144).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, olgun mümin olabilmenin şartlarını mucezen (özetle) saydıktan sonra *"...Allah(c.c.)'a sımsıkı sarılın. O, sizin Mevlanızdır. Ne güzel mevladır, ne güzel yardımcısı!"*(22/78) cümlesiyle bitirdi. Bu güzel Mevla, En Büyük Yardımcı'dan afv, mağfiret ve merhamet dilenir ki, gelen surenin sonu da bu hususu ikmal etmektedir: *"Rasülüm ! De ki: Bağışla ve merhamet et Rabbim! Sen merhametlilerin en iyisisin"*(23/118).

143. Meraği, XVIII/3

144. Tenasuk, 104

23. MÜ'MİNÜN SURESİ

118 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. İslam itikadı, Risalet ve Yeniden dirilme konularını ihtiva eder(145).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

"Gerçekten mü'minler felaha ermiştir..."(Mü'minün,23/1-9) ayetleriyle, Firdevs cennetini hak eden, ebedi cennetlik rütbesini kazanan mü'minlerin üstün vasıflarını sayarak başladı. Sonunda, dünyada iken mü'minlerle alay eden kafirlerin ahirette başına gelecek felaketleri (23/103-110) saydıktan sonra: "...Şurası muhakkak ki kafirler iflah olmaz"(23/117) ayetiyle sona erdi.(146).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, kurtuluşa eren müminlerin on özelliğini saymıştı(23/1-11). Gelen surenin hatimesindeyse; bu güzel vasıflarına bir başka hususu daha ilave etmektedir. O da, Allah(c.c.) ve Rasülüne gönülden inanan bu insanların, Peygamberlerine hürmet ve itaat ederek ta'zimde bulunmalarını tavsiyedir(24/62-63). O güzelim on haslet ve Peygamber'e itaatla, saygıyla süslenmiş müminlere Allah(c.c.)'ın rahmet ve merhameti tecelli edecektir. Ki bu, gelen surenin nihayetinde tebellür etmektedir: "...onlar için Allah(c.c.)'tan bağış dile; Allah(c.c.) mağfiret edicidir, merhametlidir" (24/62).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda, Allah(c.c.)'a şirk koşan kafirlerin asla iflah olmayacağını(23/117) beyandan sonra, Allah-ü Teala'nın mağfiret ve merhamet sahibi olduğunu (23/118) hatırlatmıştı. Gelen surenin başındaysa, Allah(c.c.)'a şirk koşmaktan uzak olmakla birlikte, zina gibi büyük günah işleyen müminlerin bu suçu hakkında kanunlar koymakla başlamıştır. Böylece sanki şöyle denilmiştir: "Ey Rasülüm! zina fazihasını işlemiş bulunan ümmetiyin günahkarlarına benim hükmümü (24/2-9) (dünyevi cezasını) tatbik et. Fakat onlar, iflahsız şirk hastalığının müptelası kafirlerden (23/117) olmadığı için: ".Bağışla ve merhamet et Rabbim! Sen merhametlilerin en iyisisin"(23/118) duanı da eksik etme!".

145. İ.Beyan,97

146. Burhan,I/186; Metali',2; İ.Beyan,98-100

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede "Ve onlar ki iffetlerini (namuslarını) korurlar"(23/5) buyurulmuştu; müteakip surede ise namuslarını korumayan zinakar erkek ve kadının şer'i hükümleri(Nur,24/2-3); bu konuya bağlı olan kazif (24/6-10) ahkamı; İfk (Namuslu kadına yapılan iffetsizlik iftirası) hadisesi(24/11-16); Müslüman erkek ve kadının, gözlerini haramdan korumaları emri(24/32-33) ve cariyeleri fuhşa zorlanmanın yasaklanması(24/33) hükümleri zikrolunmuştu(147)

Burada hiçbir varlığın abes ve fazladan olarak yaratılmadığı; aksine her varlığın yapması gereken vazifesi bulunduğu zikredilmişti(23/19-22). Gelen suredeyse, mü'minlere yönelik aile hukukunu havi emir ve yasaklar topluca beyan edilmiştir (24/2-3; 6-10; 11-16; 30-31; 32-38)(148).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, müminlerin üstün vasıflarından iffetli oluşlarını: "Onlar ki, iffetlerini korurlar..."(23/5-7) ayetleriyle ifade etmişti. Gelen surenin başındaysa, bu hususta şer'i haddi aşanların, zinakarların haddini bildiren ahkam-ı ilahi sevk edilmiş; "Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah(c.c.)'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah(c.c.)'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınızı tutmayın. Müminlerden bir grup da tatbik edilen cezaya şahit olsun..."(24/2-9) ve bu meseleye İfk hadisesini(24/11-20) anlatarak tafsilat vermiştir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonundaki: " (Rasülüm!) De ki: Bağışla ve merhamet et Rabbim! Sen merhametlilerin iyisisin(23/118) emri, gelen surenin sonunda da "...onlar için Allah(c.c.)'tan bağış dile; Allah(c.c.) mağfiret edicidir, merhametlidir"(24/62) ayetiyle te'kit edilmiştir.

147. Tenasuk,104; R.Meani, XVIII/74; Meraği,XVIII/66

148. R.Meani,XVIII/74; Meraği,XVIII/74

24. NUR SURESİ

64 sureden ibaret olan bu surenin bütün ayetleri Medine'de nazil olmuştur. Şer'i hükümleri, bilhassa; Amme ve hususi hukuk ve ahlak kaidelerini ihtiva eder (149).

a. Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure, Allah(c.c.)'ın şer'i hadleri koymasının hikmetlerini zikirle başladı (Nur,24/1); Bir takım şer'i hükümleri sevkettikten sonra, -Allah(c.c.)'ın razı olduğu ölçüleri ve kanunları tebliğiyle insanların kurtuluşuna vesile olduğu için-Rasûlullah(s.a.v.)'in kadrinin yüceliği ve O'na hürmet göstermenin vücubunu (24/63) beyan ederek nihayete ermiştir(150).

Baş kısımlarında kadınların tesettürünün ölçüsünü (24/31) ortaya koymuştu. Sonlarında ise *"Bir nikah ümidi beslemeyen, çocuktan kesilmiş yaşlı kadınların, zinetlerini yabancı erkeklere teşhir etmeksizin bazı elbiselerini çıkarmalarında kendileri için bir vebal yoktur..."*(24/60) buyurarak tesettürde istisnai ölçüyü koymuştur (151).

b. Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başı, hükümlerini üzerimize farz kılan, düşünüp öğüt alacağımız bir sure indirildiğini hatırlatmıştı(24/1). Gelen surenin sonundaysa o hükümlere inkıyat eden, öğüt alan müminlerin halleri ve hayat tarzları(25/63-76) beyan edildi. Daha sonra, bu ayetlere inanmayan, onun hedyine kulak asmayan kafirlerin yakasını azabın bırakmayacağı(25/77) tehdidi geldi.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Allah-ü Teala burada, mükemmel bir tanzimle -maslahatının gereği- yeryüzü ve semaların tasarrufunun sahibi olması; kullarından ister hayırlı ister şerli olsun gönderdikleri amellerden hesaba çekileceği hususuyla hitam verdi(24/64). Müteakip sure ise Allah(c.c.)'ın zat, sıfat ve isimlerine delalet eden, kullarının hayrı için onlara hidayet rehberi, pırıl pırıl kandil gibi K.Kerim'i indirmekle merhamet ve muhabbetine delalet eden ayetlerle (25/1-2) başlamış olması ne parlak olmuştur(152).

149. İ. Beyan,101

150. İ.Beyan,102-104

151. Metali',3

152. R.Meani,XVIII/230; Elmalılı,V/3557

Bu sure, Rasûlullah(s.a.v.)'a mü'minlerin itaatinin vücubunu ve O'na muhalefetin elim bir azap getireceğini bildirerek son bulurken(24/63-64); müteakip surenin Rasûlullah(s.a.v.)'ı metheden, insanları doğru yola irşat eden K.Kerim'in indirilişi ve Peygamber (a.s.)'ı inkar edenlerin "...*Bu ne biçim peygamber; -bizler gibi-yemek yiyor, çarşılarda dolaşiyor...*"(Furkan,25/7-8) sözlerini zikrederek başlaması pek mütenasip olmuştur(153).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki surede de, bulutun vasfı, yağmurun yağması ve yeryüzünün hayat bulması mevzuunu ihtiva eder(Nur,24/43; Furkan,25 / 48). Keza burada "*İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir...*"(24/39) ayetiyle; müteakip surede ise (25/23) ayetiyle kıyamet gününde müşrik ve kafirlerin amellerinin değersizliğini ihtiva ederler.

Yine her iki surede de; insan ve diğer canlıların sudan yaratıldığı (24/45; 25/54) ayetleriyle beyan edilmektedir(154).

Bu iki sure arasındaki başka bir münasebet de şudur: Mekke'de indirilen bir sure -tertipte- Medine'de nazil olan bir sureden sonra gelmişse, Allah(c.c.)'a sena ile başlar. Tıpkı Maide'den sonra En'am'ın, Nahl'den sonra İsrâ'nın gelerek sena ile başlamaları gibi Nur'dan sonra Furkan gelmekle o da sena ile başlamıştır(155).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, K.Kerim'in "Nur"u olan bu surenin, kendisinden öğüt alınmak üzere indirildiği (24/1) bildirilmişti. Gelen surenin başındaysa, bütün alemlere uyarıcı olması için K.Kerim'in tamamının tenzil edildiği(25/1) haberi verilmektedir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun hatimesinde: "...*O, sizin ne yolda olduğunuzu iyi bilir. İnsanlar O'nun huzuruna döndürüldükleri gün yapmış olduklarını onlara hemen bildirir. Allah(c.c.), her şeyi hakkıyla bilendir*"(24/64) ayetiyle anlatılan husus, gelen surenin nihayetinde -bilhassa kafirleri hedef alarak- tekrar edilmektedir: "*(Ey inkarcılar! Size Rasûl'ün bildirdiklerini) kesinkes yalan saydınız; onun için azap yakanızı bırakmayacaktır!*"(25/77).

153. R.Meani,XVIII/230

154. Meraği,XVIII/145

155. Tenasuk,106

25. FURKAN SURESİ

77 ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. 68, 69 ve 70. ayetlerin Medine'de indiğine dair bir rivayet mevcuttur.

İslam itikadı, imanın şartları ve müşriklerin; Allah(c.c.)'ın birliği, Rasûlullah (s.a.v.)'in peygamberliği, yeniden diriliş ve hesap verme hakkındaki inkarlarını tedavi etmeye yönelik ayetleri ihtiva eder(156).

a. Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Hak ile batılı ve imanın nuruyla küfrün karanlığını ayırdeden K. Kerim'i indiren Allah(c.c.)'ın yüceliğini beyanla (*Furkan,25/1*)başladı; Allah(c.c.)'ın kamil kullarının özelliklerini, onların güzel ahlak ve seciyyelerini ve İslam şeriatine göre dosdoğru yaşayışlarını övgüyle aktarmadan önce yine Allah(c.c.)'ın yüceliğini ve kudretinin genişliğini beyan ederek (*25/61*) sona erdi (*157*).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, hak ile batılı ayıran Yüce Kitap'ın Rasûlullah(s.a.v.)'a indirilişi (*25/1*) bildirilmişti. Gelen surenin nihayetindeyse, hak ile batılın temsilcilerini ayrı ayrı vasfetmektedir(*26/198-227*). Ayrıca müşriklere, O Furkan'ın -kendi ahbabları- şeytan tarafından değil, Rahman tarafından inzal edildiğini gelen surenin sonunda yeniden te'yit (*26/210-212*) etmektedir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure (*25/63-72*) ayetlerle kamil mü'minlerin üstün vasıflarını sayarak bitmişti. Müteakip sure ise kamil mü'minlerin hilafına "*...onlara da sapıklar uyarlar, onların her vadide başıboş dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi?*"(*26/224-225*) kötü vasıfları taşıyan şairlerden bahsederek sona ermiştir. "*Ancak iman edip iyi işler yapanlar. Allah(c.c.)'ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır*"(*26/227*) istisnasını da yapmıştır(*158*).

156. İ.Beyan,105

157. İ.Beyan,105-108; Metali',2; T.Kebir,XXIV/44

158. Tenasuk,107

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede icmalen anlatılan (Musa ve Nuh (a.s.)'ın, Ad, Semud ve Ashab-ı Ress'in v.d.) kıssaları(25/35-38) bunu takip eden surede çok geniş biçimde ve Furkan'da tertip edildiği sırayla tafsil (Musa (a.s.)'ın kıssası: *Şuara*,26/10-66; Nuh (a.s.)'ın kıssası: 26/105-121; Ad, Semud ve Ress kavimlerinin kıssası: 26/123 v.d.) edilmiştir(159).

Keza Furkan "...bunların arasında birçok nesilleri de (inkarlarından dolayı helak ettik"(25/38) ayetinde isim verilmeden söylenen kavimlerin isimleri ve kıssaları müteakip surede tafsilatlı olarak beyan edilmiştir (İbrahim (a.s.)'ın kıssası: 26/69-87; Salih (a.s.)'ın kıssası: 26/142-159; Lüt (a.s.)'ın kıssası: 26/160-176; Şuayb (a.s.)'ın kıssası: 26/177-190)(160).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki sure de K.Kerim'i methederek başlamıştır(161).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Her iki surenin sonu da dini yalanlayanların miadını zikreder (*Furkan*,25/77; *Şuara*,26/222-225)(162).

159. Tenasuk,106 -107; Meraği,XIX/44; R.Meani,XIX/58

160. Tenasuk,106 -107; Meraği,XIX/44; R.Meani,XIX/58; Elmalı' lı ,V/3617

161. Meraği,XIX/44

162. R.Meani,XIX/58

26. ŞUARA SURESİ

227 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. 224-227 arasındaki dört ayet Medine'de inmiştir.

Diğer Mekki sureler gibi bu da Allah(c.c.)'a , ahiret gününe ve öldükten sonra dirilmeye iman etmeye temas eder(163).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

K. Kerim'in zikriyle başladı (26/2), müşriklerin: "Kur'an Şeytan'ın Muhammed'e indirdiği şeylerden ibarettir" iftiralarına cevaben Şeytanların "...*günaha ve iftiraya düşkün olan herkesin üstüne inerler...*"(26/222-223) ayetleriyle K.Kerim'in Allah(c.c.) katından indirildiğini te'yit ederek nihayete ermektedir(164).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında: "*Bunlar apaçık Kitab'ın ayetleridir*"(26/2) ayetiyle, K.Kerim'in tavsifi yapılmıştı. Gelen surenin nihayetindeyse: "...*bana Kur'an okumam emredildi*"(27/92) ayetiyle, K. kerim'i okuyup aydınlanmaya dikkat çekilmiştir.

Aynı şekilde bunun bidayetinde, Rasûlullah(s.a.v.)'ın -onlar iman etmiyor diye- neredeyse canına kıyacak kadar hırslı olduğu(26/3) haber verilerek o denli hırslı olmaması tavsiye edilmişti. Rasûlullah(s.a.v.) bu tavsiyeye uyararak tebliğde itidale ulaştığı müteakipsurenin nihayetinde gösterildi: "...*Artık kim doğru yola gelirse, yalnız kendisi için gelmiş olur; kim de saparsa ona de ki: Ben sadece uyarıcılardanım*"(27/92).

Keza buranın başında, Allah(c.c.) dilerse onlara gökten mucize indirerek bununla boyunlarını eğip müslüman yapabileceğini(26/4) beyan etmişti. Ancak O'nun iradesinin bu şekilde tecelli etmeyip, onlara hakikati ahirette göstererek tanıtı-cağı lakin bunun da lehlerine hiçbir faydası olmayacağını gelen surenin sonunda(27/93) bildirmektedir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Hak ve batıla uyanların muhtelif vasıfları ve birbiriyle mücadeleleri bunun sonunda anlatılmıştı(26/210-227). Gelen surenin başında da aynı mevzu misaller getirilerek anlatılmıştır(27/1-14)

163. İ. Beyan,109

164. İ. Beyan, 112; Metali,3

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede ele alınmayan Süleyman ve Davud (a.s.)'ın kıssaları müteakip surede(*Neml,27/15-44*) ilave edilmiştir. Ayrıca bu sure de zikredilen Lut (a.s.)'ın kıssasının müteakip surede tafsilatının (*27/54-58*) verilmesi, Neml suresini bu surenin bir tamamlayıcısı gibi yapmıştır. Ayrıca, bu surede geçen (*26/21*) ayet, müteakip surede (*27/7-14*) ayetleriyle tafsil edilmiştir(165).

Her iki sure de K.Kerim'in Allah(c.c.) katından indirildiği yönünü ihtiva eder(*26/1-6; 27/1*). Yine her ikisinde de Rasûlullah(s.a.v.)'a kavminin reva gördükleri ezadan teselli ve kafirlerin küfürde ısrarları (*26/3-10; 27/4-4-14*) mevzu edilmiştir(166).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki sure de, K.Kerim'in Allah(c.c.) katından indirildiğini beyanla (*26/1; 27/1*)başlamaktadır (167). Bu surenin başında; *"(Rasûlüm!) Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaksın"*(*26/3*) ayetiyle insanların hidayete gelmesinde Rasûlullah(s.a.v.)'in hırsı; Takip eden surenin başında ise: *"O ki tap mü'minler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir"*(*27/3*) ayetiyle K.Kerim'in hidayet rehberi olmasını hatırlatmak ne ahenkli bir irtibattır. Sanki "Hidayete ulaşmak için sadece iki meş'ale vardır: Kur'an ve Sünnet" dercesine.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonu: *"...Haksızlık edenler, hangi dönüşe (hangi akıbeta) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir"*(*26/227*) ayetiyle; Gelen surenin sonu ise: *"...O, ayetlerini size gösterecek, siz de onları görüp tanıyacaksınız (ama artık faydası olmayacaktır) Rabbin, yaptıklarınızdan habersiz değildir"*(*27/93*) ayetiyle nihayete ermektedir ki her ikisinde hakikatlerin yarın anlaşılacağı hususunu beyan etmektedir.

165. Tenasuk,107-108; Meraği,XIX,118

166. Meraği,XIX/118

167. Metali',3

27. en - NEML SURESİ

93 Ayetten ibaret olup Mekke'de nazil olmuştur. Peşpeşe nazil olup da tertipte de birbirini takip eden üç sureden birisidir. Bunlar sırasıyla: Şuara, Neml ve Kasas sureleridir(168).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

"*Ta. Sin. Bunlar Kur'an'ın, (gerçekleri) açıklayan Kitab'ın ayetleridir*"(27/1) ayetiyle K.Kerim ve onun hidayet rehberi oluşunu anlatarak başladı; "*Bana müslümanlardan olmam ve Kur'an okumam emredildi...*"(27/91-92) ayetiyle yine K.Kerim'in hidayetin vazgeçilmez bir unsuru olduğu zikredilerek sona erdi(169).

Keza, başında, yüce kitabın -imanlı, ibadetli- müminler için bir hidayet rehberi ve müjde olduğunu(27/1-3) beyandan sonra, onu inkar edenlerin başlarına gelecekleri bildiren tehdit ayetleri(27/4-5) takip etmişti. Gelen surenin sonu ise, Rasülullah(s.a.v.)'in müslüman olmak ve K.Kerim okumakla emrolunduğunu beyandan(27/92) sonra müslüman olmayanları tehditle bitti(27/93).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başıyla, gelen surenin sonu birbirine bitişik gibi bütünlük arz etmektedir: "*Bunlar, apaçık Kitab'ın ayetleridir. Müminler için hidayet rehberi ve bir müjdedir*"(27/1-2), "*Allah(c.c.)'ın ayetleri sana indirildikten sonra, artık sakın onlar bu ayetlerden alıkoymasınlar. Rabbine davet et. Asla müşriklerden olma!*" "*Allah(c.c.) ile birlikte başka bir ilaha tapıp yalvarma! O'ndan başka ilah yoktur. O'nun zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na dödürüleceksiniz*"(28/87-88).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Mesela Neml suresinin sonundaki: "*ve şöyle de: Hamd Allah(c.c.)'a mahsustur. O, ayetlerini size gösterecek, siz de onları görüp tanıyacaksınız (ama artık faydası olmayacaktır). Rabbin, yaptıklarınızdan habersiz değildir*"(27/93). va'dinin benzeri, bu sureyi takip eden Kasas suresinin başında açıklanmaktadır: "*Biz ise, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları (mukaddes topraklara) varis kılmak istiyorduk. Ve o yerde onları hakim kılmak;*

168. İ. Beyan, 112

168. Metali',3

169. Elmalı'lı, V/3715

Firavn ve Haman'a ve ordularına, onlardan (İsrail oğullarından gelecek diye) korktukları şeyi göstermek (istiyorduk)"(28/4-5) ayeti bu tavzihe başlangıçtır(170).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede Salih ve Lüt (a.s.)'ın helak edilen kavimlerinin kıssaları teferruatlıca (27/46-58) anlatılmıştı. Takip eden surede ise; Bu kavimlerin helaki "*Biz, refahından şırmış nice memleketi helak etmişizdir. İşte yerleri!...*"(Kasas,28/58) ayetiyle icmal yapılmıştır. Keza bu surede hayır ve şer işleyerek ahirete gidenlerin halleri mufassalan anlatılmıştı. Gelen suredeyse aynı mevzular kısaca ele alınmıştır(170).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her ikisinin bidayetinde de K.Kerim'in bedaheti (27/1; 28/1-2) beyan buyruldu. Daha sonra bunun 7. ayetinden 14. ayetine kadar Musa (a.s.) hakkında hülasa malûmat verdi. Aynı mevzu, gelen surenin başından itibaren (28/2-45 ayetleri arasında) çok tafsilatlı bir şekilde 43 ayetle tefsir edidi ki bu Kasas suresinin yarısına tekabül etmektedir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun hatimesinde, Rasûlullah(s.a.v.)'a K.Kerim'i okuması, müslüman olması ve Allah(c.c.)'a hamdetmesi(27/92-93) emredilmişti. Müslüman olmanın icaplarından bazıları da müteakip surenin nihayetinde sevkedilmek suretiyle konu pekiştirilmiştir:

a. Buradaki "K.Kerim'i okuma" emri orada: "*Allah(c.c.)'ın ayetleri sana indirildikten sonra, artık sakın onlar bu ayetlerden alıkoymasınlar...*"(28/87);

b. Buradaki "müslüman olma" emri orada: "*...Rabbine davet et!. Asla müşriklerden olma!" "Allah(c.c.) ile birlikte başka bir ilaha tapıp yalvarma! O'ndan başka ilah yoktur"*(28/87-88) ayetleriyle;

c. Burada, "Hamd'in Allah(c.c.)'a mahsus olduğu" ifadesi ayrıca bildirilmişken

28. KASAS SURESİ

88 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. 85. Ayetinin hicret esnasında Mekke ile Medine arasında; 52 ila 55. ayetlerinin ise Medine'de indiği rivayet edilmiştir.

Diğer Mekki sureler gibi bu da Tövhid, Dinin Temel Esasları, Ba's ve Ceza hususlarını havidir(171).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Baş kısımlarında *"Musa : Rabbim! Bana lutfettiğin nimetlere andolsun ki, artık suçlulara (ve suça itenlere) asla arka çıkmayacağım"*(Kasas,28/17) ayeti var. Sonunda ise aynı mesele Rasûlullah(s.a.v)'a hatırlatılarak bitiyor : *"...O halde sakın kafirlere arka çıkma!"*(28/86)(172).

Surenin başında Musa (a.s.)'ın vatanından hicret edip, yeniden vatanına dönüşü anlatılmaktayken (28/4-40) sonunda da Rasûlullah(s.a.v.)'ın vatanından hicreti ve yeniden vatanına (fetih için) dönüşü (28/85) anlatılmaktadır(173).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunu başında, Musa (a.s.) ve onun Firavn'la olan mücadelesi, avanesiyle yaptığı amansız cihadı mufassalan(28/2-45) anlatılmıştı. Burada iki sınıf mevcuttur. a. Musa (a.s.) ve inananları b. Firavn ve etbai Gelen surenin sonu ise, kırküç ayetle anlatılan geniş kıssayı ve mezkûr iki grubu, -Sahabe-i güzîn(Ümmet-i Muhammed) ve münkirler güruhu olmak üzere iki grubu nazire göstererek- iki ayetle veciz bir şekilde özetlemektedir:

a. Buradaki "birinci grup", orada: *"Ama bizim uğrumuzda cihat edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphesiz ki Allah(c.c.) iyi davrananlarla beraberdir"*(29/69);

b. Buradaki "ikinci grup" ise, orada: *"Allah(c.c.)'a karşı yalan uyduran yahut kendisi- ne hak gelmişken onu yalan sayandan daha zalim kimdir? Cehennem'de kafirlere yer mi yok!"*(29/68).ayetleriyle hülasa edilmiştir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Keza Kasas suresinin hatimesinde Peygamber Efendimiz'in hicretine işaret

171. İ.Beyan,118

172. Burhan,I/185-186; Metali',3

173. Metali',3

olunduğu gibi, Ankebüt suresinde de mü'minlerin hicretine işaret olunmaktadır(174).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Kasas suresinde, puta tapanların şahitler huzurunda teşhir edileceği bildirilmişti. Müteakip surede ise müşrik ve putperestlerin aynı akıbetini ve örümcek kadar za'f içinde oldukları (*Ankebut,29/41*) teşhir edilmiştir(*).

Burada Musa (a.s.)'ın vatanından hicret edip, yeniden vatanına peygamber olarak dönüşü, Firavn'la olan mücadeleleri ve bu mücadelenin sonunda inkarcıların denizde boğulmasıyla Musa (a.s.)'ın zafer kazanması anlatılmıştı(28/4-40). Müteakip surede ise Nuh (a.s.) ve onunla beraber gemiye binenlerin kurtuluşu, kavminden kendisini yalanlayanların boğularak helak edilişı (29/24) zikredilmiştir(175).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Kasas "*Firavn (Mısır) toprağında gerçekten azmış, halkını çeşitli zümrelere bölmüştü. Onlardan bir zümreyi güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu...*"(28/4) ayetiyle başlayarak zulüm erbabının feceatlerini heber vermişti. Müteakip sureyse zulmedenlerin cezasız bırakılmadığını (29/3-4) haber vererek başlamıştır(176).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bu surenin sonu Rasülullah(s.a.v.)'in hicretini anlatarak bitmişti (28/85). Müteakip sure ise mü'minlerin göçüne işaret ederek sona ermektedir: "*Ey iman eden kullarım! Şüphesi, benim arzım geniştir. O halde (nerede güven içinde olacaksanız orada) yalnız bana kulluk edin*"(29/56)(177).

174. Elmalı'lı, V/3761

(*). R.Meani, XX/132; Meraği, XX/109

175. Meraği, XX/109

176. Tenasuk, 109

177. Tenasuk, 109; Meraği, XX/109, R. Meani, XX/132

29. ANKEBÜT SURESİ

69 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

Diğer Mekki sureler gibi bu da Tevhid, Dinin Temel Esasları, ki en büyükleri Allah(c.c.) ve Ahiret gününe, Kitaplara ve Peygamberlere Ba's ve Cezaya iman hususlarını havidir(178).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

İslam'ın bidayetinde za'f içinde bulunan sahabilere teselli vereren ayetle(29/2-4) başladı ve hemen akabinde, *"Cihat eden, ancak kendisi için cihat etmiş olur..."*(29/6) ayetini sevk ederek za'fiyetten kurtulmanın cihatla mümkün olabileceğini hatırlatmış ve surenin sonunda da bu manayı iyice pekiştirmiştir: *"Ama bizim uğrumuzda cihat edenleri elbette kendi yollarımıza erişireceğiz..."*(29/69). Ayetin kalan kısmı ise mü'minlere: *"Güçlendiğiniz zaman siz de bu zalimler gibi olmayın"* ikazını veriyor: *"Hiç şüphe yok ki Allah(c.c.) iyi davrananlarla beraberdir"*.

Allah-ü Teala, -sure başında işaret edilen(29/2-4)- mü'minlere eziyet edenlere son bir ikaz ve tehditle sona ermektedir: *"Allah(c.c.)'a karşı yalan uyduran yahut kendisine hak gelmişken onu yalan sayandan daha zalimi kimdir? Cehennemde kafirlere yer mi yok!"*(29/68)(179).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında: *"İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece "iman ettik" demeleriyle bırakılıvereceklerini mi sandılar?"*(29/2) ayetiyle köklü iman etmiş ve bu yüzden çeşitli işkencelere maruz kalmış sahabelerin imtihandan geçirildiğini ve bu sayede sadıkların ve kaziplerin ortaya çıkacağını(29/3) bildirmişti. Gelen surenin sonundaysa, iman etme imtihanını kazanamamış olanların Rasûlullah(s.a.v.)'ı gevşekliğe sevketmemesi ve onlara karşı sabretmesi emredilmiştir(30/60).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surede mucize isteyenlerden bahisle *"Ona Rabbinden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi?"* derler. De ki: *Mucizeler ancak Allah(c.c.)'ın katındadır..."*(29/51)buyurulmuştu. Takibeden surede de K.Kerim'in her türlü

178. İ. Beyan,121

179. İ.Beyan,121-124

mucizeye kifayeti anlatılmak için gaybten haber vererek(*Rum,27/1-5*) kati mucize olduğu fiilen tebeyyün etmiş bir ayetle başlanıp, ilahi ayetlerle tafsil olunacaktır(180).

Bu sure "*Ama bizim uğrumuzda cihat edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah(c.c.)' iyi davrananlarla beraberdir*"(29/69) ayetiyle cihattan bahisle biterken; Müteakip sure ise ehl-i kitaba nusret ve yardımla ehl-i şirke galip geleceği va'di ve bununla mü'minlerin sevinci ve daha önce hezimete düşseler bile cihat yoluyla hükümetin ehl-i imana ait olduğu hakikatiyle başlamıştır: "*Rumlar, (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Halbuki onlar, bu yenilgiden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir. Eninde sonunda emir Allah(c.c.)'ındır. O gün mü'minler de Allah(c.c.)'ın yardımıyla sevineceklerdir...*"(30/1-5)(181). Ayetin son kısmı yine mü'minleri cihada teşvik mahiyetindedir()

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede mücmel olarak anlatılan tevhid ve tevhidin dahili ve harici delilleri -kevni ayetlerle- anlatılmıştı: "*Yeryüzünde gezip dolaşın da Allah(c.c.) ilk baştan nasıl yaratmış bir bakın! İşte Allah(c.c.) bundan sonra (aynı şekilde) ahiret hayatını da yaratacaktır. Gerçekten Allah(c.c.) her şeye kadirdir*"(29/20), müteakip sure bu konuyu şerh etmiştir: "*Görmediler mi ki Allah(c.c.), rızkı dilediğine bol bol vermekte, dilediğinkini de daraltmaktadır... (Rasülüm!) De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, daha öncekilerin akıbetleri nice oldu, görün. Onların çoğu müşrikti*"(30/37, 42) ve "*Allah(c.c.), ilkin mahlükunu yaratır. (ölümden) sonra da bunu (yaratmayı), tekrarlar. Sonunda hep O'na döndürüleceksiniz*" (30/11)

Bu sure cihat ile başlamış(29/6), cihat ile bitmişti(29/69). Cihatla başlamıştı. Çünkü insan yeryüzünde rahatın kucağında uyumak için yaratılmadı. Aksine Allah(c.c.)'a kavuşabilmek için ferden ve cemiyet olarak türlü türlü musibetlere karşı mücahede etmek için yaratılmıştır. Müteakip surede de mü'minlere yardımı, müşrik düşmanların sevincini defetmeyi ihtiva etmektedir. Bu yönüyle müteakip sure bunun tamamlayıcısı gibidir(182).

180. Elmalılı, VI/3793

181. Tenasuk, 109; R.Meani, XXI/16-17

182. Meraği, XXI/26

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin başı "*Elif. Lam. Mim.*" ile başlamaktadır. Bütün harf-i mukattaa ile başlayan surelerde K.Kerim onun hemen akabinde zikredilmesine rağmen, bu iki surede umumi kaidenin hilafına K.Kerim'in zikri hemen geçmemiştir. Bu da nüzülün esrarından bir nükte olduğu içindir(183).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun ve gelen surenin son iki cümlesini bitştirdiğimiz zaman, -bir makalenin devamı gibi- birbirini takip eden uyumlu tek cümlesi gibi olduğu görülecektir: "*Allah(c.c.)'a karşı yalan uyduran yahut kendisine hak gelmişken onu yalan sayandan da ha zalimi kimdir? Cehennemde kafirlere yer mi yok!*"(29/68); "*(Rasü-lüm!) Sen şimdi sabret. Bil ki Allah(c.c.)'ın va'di gerçektir. (Buna) iyice inanmamış olanlar, sakın seni gevşekliğe sevketmesin!*"(30/69).

30. er- RUM SURESİ

60 Ayettir. 17. Ayet hariç tamamı Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında mü'minlere Allah(c.c.)'in yardım va'dini(30/5) hatırlatırken başına uygunluk için, son kısmı da Allah(c.c.)'in va'dinin hak ve gerçek olduğunu ve Rasülullah(s.a.v.)'a karşılaştığı ezaya sabretmesini istemekle(30/60) son bulmuştur(184).

Baş kısımlarında: *"Kıyametin kopacağı gün, günahkarlar (ümitsizlik içinde) susacaklardır"*(30/12) ayeti kıyamette günahkarların haline temas ederken; sonlarında: *"Kıyamet koptuğu gün, günahkarlar, (dünyada) ancak pek kısa bir süre kaldıklarına yemin ederler..."*(30/55) ayetiyle şaşkınlık ve pişmanlıklarını ifade ederek nihayete ermektedir(185).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, birkaç yıl sonra gerçekleşecek -Rumların İranlıları mağlup edeceği- ğaybi haberi verilmişti(30/2-4). Atide gerçekleşecek olan haberler "ğayb" (bilinmeyen) sırlı hususlardandır. Gelen surenin nihayetinde, ğaybe ait beş sırlı ğaybi bilginin Allah(c.c.)'a ait olduğu(31/34) beyan buyrulmuştur. Bunlar:

1. Anahtarı (*Kıyametin kopma saati*)
2. " " (*Yağmurun yağma Vakti*)
3. " " (*Rahimlerdeki Bulunanı*)
4. " " (*Yarın Kazanılacak Rızık*)
5. " " (*Kim Ne Zaman Ölecek*) hususlarıdır.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonundaki: *"Kendisine ilim ve iman verilenler şöyle derler: Andolsun ki siz, Allah(c.c.)'ın yazısında (hükmedildiği gibi) yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bugün yeniden dirilme günüdür; fakat siz ona inanmıyordunuz"* (30/56) ayetiyle; müteakip surenin: *"Güzel davrananlar için bir hidayet rehberi ve rahmet olmak üzere indirilmiştir"* ve *"O kimseler namaz kılarlar, zekatı verirler; onlar ahirete de kesin olarak iman ederler"*(Lokman,31/3-4) ayetiyle tam bir uyum içindedir(186).

184. İ.Beyan, 128

185. Metali',3

186. Tenasuk,110-111

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede "Andolsun ki biz, bu Kur'an'da insanlar için her çeşit misale yer vermişizdir..."(30/58) geçen bu ayete; müteakip surenin başında(Lokman,31/6-7) işaret edilmektedir. Keza bu surenin sonunda: "...Şayet onlara bir mucize getirsen inkarcılar kesinlikle şöyle diyeceklerdir: Siz ancak batıl şeyler ortaya atmaktasınız"(30/58) buyurulmuş, müteakip surede ise"Ona ayetlerimiz okunduğu zaman, sanki bunları işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir..."(31/7) buyurulmuştur. Bu surede: "Allah(c.c.)', ilkin mahlükunu yaratır. (ölümden) sonra da bunu (yaratmayı), tekrarlar. Sonunda hep O'na döndürüleceksiniz" (30/11)buyurulurken; müteakip surede ise:"(İnsanlar!) Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir..."(31/28) buyurulmuştur ki her iki ayet de ölümden sonra dirilitmenin kolaylığını anlatmaktadır(187).

Burada: "İnsanların başına bir sıkıntı gelince, Rablerine yönelerek O'na yalvarırlar. Sonra Allah(c.c.), katından onlara bir rahmet (nimet ve bolluk) tattırınca, bakarsınız ki onlardan bir gurup yine Rablerine ortak koşuyorlar"(30/33) ifadesi geçmişti, müteakip surede ise: "Dağlar gibi dalgalar onları kuşattığı zaman, dini tamamen Allah'a has kılarak (ihlasla) O'na yalvarırlar. Allah(c.c.) onları karaya çıkararak kurtardığı vakit içlerinden bir kısmı orta yolu tutur. Za- ten bizim ayetlerimizi, ancak nankör hainler bilerek inkar eder"(31/32) ayeti geçmektedir ki her ikisi de diğerinde zikredilmeyen bir hususu ele almaktadır(188)

Her iki surede de dinlerden ve mahlükatin yaratılışından bahseden ayetler vardır. Rum'da dinden 9,10, 32, ayetler bahsederken; Mahlükatin yaratılışından 20. ayet bahseder. Onda din: 6, 20, v.d.; mahlükatin yaratılışı,10 ve 28. ayetlerle anlatılır(189).

e. Bu Surenin Baş İle Müteakip Surenin Baş Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, her gelen Kur'an'i misallere müşriklerin "Batıldır" iftirası (30/58), Allah(c.c.)'ın; akılsız, düşüncesiz ve ilimsiz bu insanların kalbini mühürlediğini((30/59), bunlara rağmen Rasülullah(s.a.v.)'in sabretmesi ve gevşekliğe düşmemesi(30/60) emredilmişti. Gelen sure ise, beş gizli ilmi sayarak bitmek(31/34) suretiyle sanki Rasülullah(s.a.v.)'a emrettiği "sabrının" selametini bildirmiştir. Zira, her şeyi bilen ve herşeyden haberdar olan Allah(c.c.)'(31/34), Rasülüne -anlayışsız münkirlere(30/59) karşı- esrarlı ilimlerle yardım edip onları tesirsiz kılacağını teyit etmektedir..

187. T.Kebir,XXI/139; Meraği,XXI/71-72

188. Meraği,XXI/71-72

189. Tenasuk,111

31. LOKMAN SURESİ

34 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. 27, 28 ve 29. ayetlerinin Medine'de nazil olduğu rivayet edilmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Sure "...orada her çeşit canlıyı yaydı. Biz gökyüzünden su indirip orada her faydalı nebattan çift çift bitirdik"(31/10) ayetiyle başladı ve "Yağmuru O yağdırır"(31/34) ayetiyle suyun hayati önemini hatırlatarak sona erdi(190).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, Yüce Kitab'ımız ve ona inananların zikrinden(31/1-5) sonra, inatçı müşriklerden ve onların fitne-fesatlarından bahsetmişti(31/6-9). Gelen surenin sonu ise, Rasûlullah(s.a.v.)'a; inkarda musırr olan bu insanları terk etmesi, onlar hakkında Rabbinin hükmünü beklemesini(32/29-30) emretmektedir ki bu bekleyiş, geçen surenin başında belirtilen müminlerin yanısırdır(30/2-5).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Burada tevhid zikrolunup, haşr (31/33) ile sona erdiği gibi; müteakip sure de imanın asıllarında nübüvvet (32/2-3) ile başlamıştır(191).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki surede de uluhiyetin delilleri vardır. Bu surede birinci asıl olan tevhide (Allah(c.c.)'a iman)(31/10-11) ve ikinci asıl olan ahiretin varlığı delilleri (31/28) zikredilmişti. Müteakip surede ise üçüncü asıl olan nübüvvet meseleleri(32/23-26) ele alınmıştır.

Bu surede zikredilen "*ğaybın anahtarları*"(31/34); müteakip sure de şerh edilmiştir. Bu cümleden olarak:

1. Anahtarı (*Kıyametin kopma saati*): "Secde,32/5" ayet;
2. " " (*Yağmurun yağma Vakti*): "32/27";
3. " " (*Rahimlerdeki Bulunanı*) : "32/7";

190. Metali',3

191. R.Meani,XXI/166; Elmalılı,VI/3856

4. Anahtarı (*Yarın Kazanılacak Rızık*): "32/5";
 5. " " (*Kim Ne Zaman Ölecek*): "32/1 ayetleriyle yapılmaktadır(192).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, K.Kerim'in, hikmet dolu, iyi davrananlar için hidayet rehberi ve rahmet olarak indirildiği(31/2-3) yönü beyan edilmişti. Gelen surenin başındaysa; o kitabın Allah(c.c.) tarafından indirildiği ve içinde asla şüphe olmadığı(32/2) ciheti ilave edilmiştir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

192. Tenasuk,111-112; R.Meani,XXI/115; Meraği,XXI/102

32. SECDE SURESİ

30 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. 18, 19 ve 20. ayetlerin Medine'de indiği hakkında rivayet vardır.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evvelinde: *"O'nu (K.Kerim) Peygamber kendisi uydurdu diyorlar" öyle mi? Hayır! O, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı (peygamber) gelmemiş bir kavmi uyarman için Rabbinden gönderilen hak (Kitap)tır"(Secde,32/3)* ayetiyle müşriklerin iftirası zikredilmişken; ahirinde: *"Artık sen onları bırak ve bekle. Zaten onlar da beklemektedir"(32/30)* diyerek inkar ve iftiralarındaki inada işaret etmektedir(193).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, içinde asla şüphe olmayan Yüce Kitab'a -kafir ve münafıkların- *"Muhammed onu kendi uydurdu"(32/3)* iftirasını zikretmişti. Gelen surenin nihayetindeyse, (kulluk ve akıl) emanetine riayet etmeyen, o yüce kitabın düsturları ışığında yaşamayan münafık erkeklerin ve kadınlarının, müşrik erkek ve kadınlarının uğrayacakları azabı ihtar etmiştir(33/72-73).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure: Rasülullah (s.a.v)'e *"Artık sen onları bırak ve bekle. Zaten onlar da beklemektedir"(32/30)* diyerek hitama ermişti. Müteakip sure ise Allah(c.c.) için korkmak, kafir ve münafıklara itaat etmemek ve kendisine vahyedilene tabi olup, Allah(c.c.)'a tevekkül etmesi emriyle başlamıştır. *"Ey Peygamber! Allah(c.c.)'tan kork, kafirlere ve münafıklara boyun eğme. Elbette Allah(c.c.) her şeyi bilmekte ve yerli yerince yapmaktadır. Allah(c.c.)'a güven. Vekil olarak Allah(c.c.) yeter"(Ahzab, 33/1-3)(194).*

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, K.Kerim'in şeksiz olma yönünden sağlamlığı ve Hak tarafından indirildiği (32/2-3) beyan buyrulduktan sonra, Allah(c.c.)'ın kudretinin tezahürü olan semalar ve arzın yaratılışı(32/4-5) ve onu takiben de insanın hilkat men-

193. Metali',3

194. Tenasuk,112; R.Meani,XXI/142; Meraği,XXI/123

şeni(32/7-9) anlatarak "büyük alem" ve "küçük alem"i hıkkatte kudretini gösterdi. Gelen surenin başındaysa, bu kadar sağlam rehberi elinde tutan ve Mutlak Güç'ün takviyesine mazhar olan Rasûlullah(s.a.v.)'a emir verdi: *"Ey Peygamber! Allah(c.c.)'tan kork, kafirlere ve münafıklara boyun eğme. Elbette Allah(c.c.) her şeyi bilmekte ve yerli yerince yapmaktadır. Rabbinden sana vahyedilene uy. Şüp hesiz Allah(c.c.), bütün yaptıklarınızdan haberdardır. Allah(c.c.)'a güven. Vekil olarak Allah(c.c.) yeter"*(33/1-3).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, inkarcıların hüküm gününde yapacakları imanın kendilerine fayda vermeyeceği, onlara mühlet de tanınmayacağı(32/29), Rasûlullah(s.a.v.)'ın; inkarda bu kadar ısrarlı olanları bırakması ve neticeyi beklemesi(32/30) emredilmişti. Gelen surenin nihayetindeyse; kulluk mükellefiyetini almayı, itaat halkasını giymeyi kabul etmeyen(33/72) bu münkirler ayrı ayrı tasnif edildi:

1. Münafık erkek ve münafık kadınlar,
2. Müşrik erkek ve müşrik kadınlar.

Her dört grup da açık hedef tayin edilerek azap görecekleri(33/73) takdir buyruldu.

33. AHZAB SURESİ

73 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur. Özellikle aile hukukuna ait hükümleri teşri kılar.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Sure Rasûlullah(s.a.v.)'e hitaben: " *Ey Peygamber! Allah(c.c.)'tan kork, kafirlere ve münafıklara boyun eğme. Elbette Allah(c.c.) her şeyi bilmekte ve yerli yerince yapmaktadır. Allah(c.c.)'a güven. Vekil olarak Allah(c.c.) yeter*"(Ahzab,33/1-3) ayetiyle başlamıştı; Sonlarında ise hanımlarına hitaben: " *Ey Peygamber hanımları! Allah(c.c.)'tan korkun; şüphesiz Allah(c.c.)', her şeye şahittir*"(33/55) buyurarak onların da Allah(c.c.)'tan korkmalarını hatırlatmıştır(195).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Rasûlullah(s.a.v.)'a, kafir ve münafıklara boyun eğmemesi (33/1), kendisine vahyedilenlere uyması, Allah(c.c.)'a güvenmesi, ve Allah(c.c.)'ın her şeyden haberdar olduğunu bilmesi(32/2-3) emredilmişti. Gelen surenin nihayetindeyse, "Kendisine vahyedilenlere uymazsa ne olur?" sorusunun cevabı verilmektedir:

"De ki: Eğer haktan saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulmuş olursam, bu da Rabbimin bana vahyettiği (Kur'an) sayesinde. Şüphesiz o işitendir, yakındır"(34/50).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonlarında alay etmek, dalga geçmek olsun diye kafirlerin kıyametten sormaları mevzu edilmişti(33/63); Müteakip surenin başlarındaysa onların kıyameti ve yeniden dirilmeyi açık seçik inkar edişleri zikredilmektedir (Sebe',34/3,7,8,)(196).

Bu sure "(Allah(c.c.) bu emaneti insana vermek suretiyle) münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek..(33/73) ayetiyle bitmişti. Müteakip sure ise: "Hamd, göklerde ve yerde bulunanların hepsinin sahibi olan Allah(c.c.)'a mahsustur.."(34/1)ayetiyle başlamıştır ki bu vasıf, bu hükme layıktır. Zira umumi mülk ve tam kudret (münafık ve müşriklerin topuna) azap edebilmeyi gerektirir(197).

195. Metali',3

196. R.Meani, XXII/102; Meraği,XXII/55

197. Tenasuk,112

Bu surenin sonunda "*Allah(c.c.) bağışlayandır, merhamet edendir*" (33/73) buyrulmuştu; takip eden surenin hemen başında bu sıfatı tekrarlanmıştır: "*O, esirgeyendir, bağışlayandır*"(34/2)(198).

Bu surenin son ayetini, Sebe' suresi bir nevi tavzih eder gibidir: Münafıklar ve müşrikler de tevbe edip imana gelirlerse onların da tevbesini kabul edip mağfiret eder. Demek ki emaneti yerine getiremeyen, vazifesini yapmayanların akıbeti çok fena olduğu gibi, Allah(c.c.) ve Rasülüne itaat edip de iman ile emaneti yerine getirenler de en büyük feyze ermiş, Allah(c.c.)'ın rızasına kavuşmuş olacaklardır. Şüphesiz bu nimet ve rahmet hamd-ü şükre sezadır. Onun için bundan sonra Sebe' suresinin de "*Hamd*"(34/1) ile başlaması ne güzeldir(199).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede alay etmek, dalga geçmek olsun diye kafirlerin kıya-metten sormalarını mevzu etmişti(33/63); Müteakip surede ise onların kıyameti ve yeniden dirilmeyi açık seçik inkar edişlerini zikretmektedir(*Sebe'*,34/3, 7, 8,)(200).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Rasülullah(s.a.v.)'a, Allah(c.c.)'tan korkması emri zikredilmiş ve Allah(c.c.)'ın "Alim ve Hakim" olduğu(33/1) beyan buyrulmuştu. Müteakip surenin başındaysa; -kendisinden korkulması emredilen- Allah(c.c.)'ın bazı vasıfları (34/1-2) zikredilerek O'nun, "Hakim ve Habir" olduğu yeniden hatırlatılmıştır.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, kulluk mükellefiyetini (emaneti) kabul etmeyen müşrik ve münafıklarının azap göreceği(33/73) haber verilmişti. Gelen surenin sonundaysa, azabı müstehak olan bu insanların tazibe layık görülmelerinin diğer bir sebebi zikredilmiştir ki o, "Hakkı inkar ve gaybe inanmamış(34/54) olmalarıdır.

198. Tenasuk,113

199. Elmalılı,VI/3935-3938

200. R.Meani,XXII/102; Meraği,XXII/55

34. SEBE' SURESİ

54 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. Sadece 6. ayeti Medine'de inmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Sure; Allah(c.c.)'ın yüceliği ve O'nun, kainatın idaresini hikmetle yürüttüğünü, yerde ve göklerde en küçüğünden en büyüğüne hiçbir şeyin O'nun bilgisi dışında kalmadığını bildirerek(34/1-3) başladı. Müşrikleri; Tek ve Kahhar olan Allah (c.c.)'a iman ve ibadet etmeye davet, ve kendilerinden seçilerek o daveti yalvarırcasına yapan Peygamber'e kulak vermelerini isteyerek (34/45-54) nihayete erdi(201). Aksi halde ğaybları çok iyi bilen ve hesabı çok iyi gören Allah(c.c.)'a döndükten sonra yapacak bir şey kalmayacak.

"..Hayır! ğaybı bilen Rabbim hakkı için..."(Sebe',34/3)ayetiyle başladı, yine Allah(c.c.)'ın ğaybı bildiğini zikrederek son buldu: "...Çünkü O, ğaybı çok iyi bilendir"(34/48)(202).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başı ile, gelen surenin sonundaki ayetleri bitıştirdiğimiz zaman bir bütün gibi olur: *"Hamd, göklerde ve yerde bulunanların hepsinin sahibi olan Allah(c.c.)'a mahsustur. Ahirette de hamd O'na mahsustur. O, hikmet sabibidir, her şeyden haberi olandır. Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni, oraya çıkanı bilir. O, esirgeyendir, bağışlayandır. İnkarcılar: Kıyamet bize gelmeyecek, dediler. De ki: Hayır! Ğaybı bilen Rabbim hakkı için o, mutlaka size gelecektir. Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile O'ndan gizli kalmaz. bundan daha küçük ve daha büyüğüde şüphesiz, apaçık kitaptadır (yazılıdır)"(34/1-3); "Eğer Allah(c.c.), yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat Allah(c.c.), onları tayin edilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah(c.c.), kullarını görmektedir"(35/45).*

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda bütün o zalimlerin ve kafirlerin dehşetli azaba yakalanacağını va'detmişti. Ki bu gerek peygamber ve gerekse mü'minler için bir müjde ve bütün kullar için bir nimet olduğu cihette *Fatır*'ın da hamd ile başlaması ne güzel olmuştur(203).

201. İ.Beyan,141-143

202. Metali',3

203. Elmalılı,VI/3969; R.Meani,XXII/161; Meraği,XXII/103

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede yeniden yaratmayı inkar eden(34/7) kafirlerin rağmine; müteakip surede İslam ile yeni bir alemin yaratılmakta olduğu tebşir ediyor gibidir. Ki ilk ayetiyle "*Fatır*" (Yaratıcı) ismini almasından da bu anlaşılmalıdır. "*Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd, Alemlerin Rabbi Allah(c.c.)'a mahsustur*" (En'am,6/45) ayetinde olduğu gibi(204).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin başının da "*Hamd*" ile başlaması ve ayetlerinin adedinin birbirine yakın olmasında da münasebet vardır(205).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, "Hakkı inkar eden ve ğaybe iman hususunda atıp-tutan (34/53) münkirlerin dünyada cezalandırılmaları gerekmez mi?" sorusuna, gelen surenin nihayetinde cevap verilmektedir: "*Eğer Allah(c.c.), yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat Allah(c.c.), onları tayin edilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah(c.c.), kullarını görmektedir*"(35/45).

Keza, onlar ahiret gününde, her şeyin dünyada kendilerine tebliğ edildiği gibi olduğunu gördükleri zaman: "*...kendilerini endişeye düşüren bir korku içinde*" (34/54) olacaklardır. Çünkü Allah(c.c.), kullarını görmektedir ve vakti gelince (mizan, sırat) gerekeni yapacaktır(35/45).

204. Elmalılı, VI/3970

205. Tenasuk, 113; R.Meani, XXII/161

35. FATIR SURESİ

45 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. Kendisinde, Allah(c.c.)'in kullarına verdiği nimetlerin genişçe sayıldığı hamd ile başlayan surelerin sonuncusudur(206).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başlarında: "...Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur"(35/10); sonunda ise: "Onlar yeryüzünde büyüklük taslıyorlar ve kötü tuzaklar kuruyorlardı. Halbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer"(35/ 43) ayetlerini sevk ederek kötülerin her türlü tuzağının ancak kendilerine zarar vereceğini ihtar etmektedir(207).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun ilk iki ayetiyle, gelen surenin son üç ayeti bitştirildiği zaman birbirine ne kadar mütenasip olduğu görülecektir: "Gökleri ve yeri yaratan, melekleri, ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah(c.c.)'a hamdolsun. O, yaratmada dilediği arttırmayı yapar. Şüphesiz Allah(c.c.) her şeye kadirdir. Allah(c.c.)'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz. O'nun tuttuğunu O'ndan sonra salıverecek de yoktur. O, üstündür, hikmet sahibidir"(35/1-2); "Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Evet! Elbette kadirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır. Bir şeyi yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir. Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah(c.c.)'ın şanı ne kadar yücedir! Siz de O'na döndürüleceksiniz" (36/81-83).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun son ayetinde(35/45) geçen " الناس " (Kulları) vasfıyla, rububiyetini bilen kullara bir teselli iş'ar etmekle beraber umum için ağır bir muahedeyi ihtar eden heybetli bir inzardır. Ve bu sonu açık bir heyecanla doyurup yaşatmak için Yasin aşkıyla çarpan bir kalb-i vasıl vuruşuyla takip ve tafsil edecektir(208).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede "...Size uyarıcı da gelmedi mi?..."(Fatır,35/37) ve "Kendilerine bir

206. İ: Beyan, 144

207. Metali', 4

208. Elmalı'lı, VI/ 4001

uyarıcı (peygamber) gelirse, herhangi bir millettten daha çok doğru yolda olacaklarına dair bütün güçleriyle Allah(c.c.)'a yemin ermişlerdi. Fakat onlara inzar edici (Muhammed (a.s.)) gelince, bu , onların haktan uzaklaşmalarından başka bir şeyi artırmadı"(35/42) ayetleri müşriklerin Rasûlullah(s.a.v.)'den yüz çevirmelerini ve onu yalanlamalarını anlatmıştı. Müteakip sure ise; O'nun risaletinin hak olduğuna, O'nun dosduğru bir yol üzerinde bulunduğuna yemin ile başlamıştır (Yasin,36/2-4).

Bu surede: "...Güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri malûm bir vakte kadar akıp gider..."(35/14)ayetini müteakip surede daha açık ve geniş olarak beyan edilmiştir: "Gece de onlar için bir ibret alametidir..."(36/37-40)(209).

Keza buradaki: "Allah(c.c.)'ın lütfundan (nasibinizi) arayıp da şükretmeniz için gemilerin, denizi yarıp gittiğini görürsün"(35/12) ayet; müteakip surede: "Onların zürriyetlerini dopdolu bir gemide taşımamız da onlar için büyük bir ibrettir..." (36/41-44) ayet-i celilelerle biraz daha tefsir edilmiştir(210).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında: "Allah(c.c.)'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz..."(35/2) buyurmuştu. Gelen surenin başındaysa, bu rahmetin ne olduğu keyfiyeti tavzih edilmiştir. Bu rahmet, Yüce Kitap ve O'nun mübelliği dir: "Ya. Sin. Hikmet dolu Kur'an hakkı için, Sen şüphesiz peygamberlerdensin. Doğru yol üzerindesin. (Bu Kur'an) üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir"(36/1-5). Bu rahmetin indirildiği zat ve inzal sebebi ise: "Ataları uyarılmamış ve bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu inzar için indirilmiştir"(36/6) ayetiyle tebyin edilmiştir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Eğer Allah(c.c.), insanların cezasını peşin verseydi, yeryüzünde canlı kalmazdı. Allah(c.c.) cezaları tehir ediyor. Fakat vakitleri gelince gerekeni yapar(35/45). O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır. Bir şeyi yapmak (yaratmak) dilediği zaman "Ol!" demesi kafidir. Her şeyin mülkü O'nun kudretindedir. O'nun şanı yücedir, hepimiz O'na -yaptıklarımızın hesabını vermek üzere- döndürüleceğiz(36/81-83)

209. Tenasuk,113; R.Meani,XXII/210; Meraği,XXII/144

210. Tenasuk,113-114

36. YASİN SURESİ

83 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. Çok ince bir üslupla İslam itikadını ve Allah(c.c.)'ın birliğini isbat delillerini ihtiva etmektedir(211).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

K.Kerim'in vasıflarını sayarak başladı:"(Bu Kur'an) üstün ve çok merhametli Allah(c.c.)' tarafından indirilmiştir..."(Yasin,36/2-6); Ve yine onun vasıfları sayılarak sureye nihayet veriliyor: "Biz ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten O'na yaraşmazdı da. Onun söyledikleri, ancak Allah(c.c.)'tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır." ve "Diri olanları uyarsın ve kafirler cezayı hak etsinler diye" (36/69-70)

Baş kısmında: "Şüphesiz ölüleri biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız..."(36/12) ayetini sevkedip delil ikame etti ve bunu: "İnsan görmez mi ki, biz onu meniden yarattık ..." (36/77-79) ayetleriyle isbat ederek hitama erdi (212).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Doğru yol üzere olan(36/4), insanları uyarmak için Allah(c.c.)'ın rahmetiyle gönderilen Yüce Peygamber(36/3-5)'im ! Sadece sana değil, "Selam, bütün gönderilen peygamberlere olsun"(37/181). Sen ve senin gibi mürşit ve mübelliğleri bize rehber kılan, "Alemlerin Rabbi olan Allah(c.c.)'a hamdolsun" (37/182).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

"Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah(c.c.)'ın şanı ne kadar yücedir..."(36/83). Saf saf dizilenlere(37/1), toplayıp sürenlere(37/2), zikir okuyanlara yemin olsun ki O birdir(37/3-4). "O, hem göklerin , yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi, hem de doğuların Rabbidir(37/5).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu suredeki "Meleküt" ve "Geri Dönüş"(36/83)ün ne olduğunu izah olmak üzere Saffat suresi başlamaktadır(213).

-
211. İ.Beyan, 148
212. Metali', 4
213. Elmalı'lı, VI/4043

Bu surede icmalen işaret edilen geçmiş asırların ahvali ("*Müşrikler görmüyorlar mı ki, onlardan önce nice kavimler helak ettik. Onlar tekrar dönüp de bunlara gelmez*")(36/31),bu surede genişçe (*Saffat,37/75-163*) anlatılmaktadır(214).

Yine burada icmalen işaret edilen, mü'minlerin halleri(35/55-58) düşmanları olan kafirlerin durumları(35/59-67) ve kıyamet günü (36/49-54) gibi mevzular, müteakip surede tafsilatlı olarak(37/15-74; 167-179) zikredilmiştir(215).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, her şeyin mülkü kendi kudretinde olan Allah(c.c.)'ın şanının çok yüce oluşu(36/83) zikredilmişti. Gelen surenin sonundaysa: "Alemlerin Rabbi olan Allah(c.c.)"(37/182) lafzıyla O'nun yüceliği te'kit edilmiştir. Bu kadar yüce olan Allah(c.c.)'ın, -bizleri iman sahibi insanlar olarak- kendisine "...döndürmesi" (36/83) elbette çok "...hamdetmeyi..."(37/182) icabettirir.

214. Tenasuk,114; R.Meani, XXIII/64; Meraği,XXIII/41 v.d.

215. R.Meani, XXIII/64; Meraği,XXIII/41

37. SAFFAT SURESİ

182 ayettir. Mekke'de inmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evvelinde *"Saf saf dizilmişlere, toplayıp sürenlere, zikir okuyanlara yemin ederim ki, ilahınız birdir"*(Saffat,37/1-4) melekleri zikrederek başladı. Sonlarında da *"...Şüphesiz biz, orada saf saf dururuz ve şüphesiz Allah(c.c.)'ı tesbih ederiz"* (37/165-166) ayetleriyle başa uyumlu olarak son bulmuştur(216)

Yine sure Allah(c.c.)'ın birliğini ilanla başlarken (37/4) sonu da O'nun acziyetten, noksanlıktan münezzeh; İzzet ve celal sahibi olduğunu ilanla (37/180-182) bitirmektedir(217). Ki bu, ger çekleri açık-seçik biçimde insanlara bildirdiği için O'na hamdetmeyi, vahye mazhar olan mübelliğlerine de salavat getirmeyi gerektirir: *"Gönderilen bütün peygamberlere selam olsun! Alemlerin Rabbi olan Allah(c.c.)'a da hamd olsun!"*(37/181-182).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun evvelinde, zikir okuyanlara(37/3) yeminle başlanılmıştı. (Zikir, K.Kerim'in öğrettiği muhtelif duadan ibaret olduğu gibi, Kur'an'ın tamamına da ıtlak olunması cihetiyle) Gelen surenin nihayetinde o zikri öğreten mübelliğ ve zikrin kendisi tavsif edilmektedir: *"(Rasülüm!) De ki: Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben olduğundan başka görünenlerden de değilim. Bu Kur'an, ancak alemler için bir öğüttür. Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra çok iyi öğreneceksiniz"*(38/86-88).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonlarında kafirlerin şu sözleri: *"...Eğer öncekilere verilenlerden bizde de bir kitap olsaydı"*(37/168) ayeti sevk edilmişti. Allah(c.c.) müteakip sureye K.Kerim'in zikriyle başladı: *"Öğüt veren Kur'an'a yemin ederim ki..."*(38/2)(218).

216. Metali',5

217. İ.Beyan,152,155

218. R.Meani,XXIII/160; Meraği,XXIII/94; Elmalı'lı,VI/4081

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Müteakip sure (Sad) iki yönden bu surenin tamamlayıcısı gibidir:

a- Bu surede peygamberlerden bahsedilmiş(37/75-163) ancak Davud ve Süleyman (a.s.) gibi bazı peygamberlerden bahsedilmemişti. Müteakip surede ise (38/17-26; 30-38; 44, 48.) ayetlerinde bunların zikri geçmektedir(219).

b- Bu surede kafirlerin şu sözleri: *"..Eğer öncekilere verilenlerden bizde de bir kitap olsaydı"*(37/168) hikaye edildikten sonra Allah(c.c.) müteakip sureye K.Ke-
rim'in zikriyle: *"Sad. Öğüt veren Kur'an'a yemin ederim ki..."*(38/1) başladı (220).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başı, zikir olarak okunan Kur'an ayetleri ve okuyanlarına yeminle(37/3) başlamıştı. Gelen sure ise: *"Öğüt veren Kur'an'a yemin..."*(38/2)le başlamıştır.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetine: *"Gönderilen bütün peygamberlere selam olsun !"*(37/182) ayeti sevk edilmişti. Gelen surenin ahirindeyse, -Rasülullah (s.a.v.) Efendimizin şahsında onların Allah(c.c.)'ın selamına nail olma vasıflarından iki tanesi zikredilmektedir: *"(Rasülüm!) De ki: Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben olduğundan başka görünenlerden de değilim..."*(38/86)..

219. Tenasuk,114; R.Meani, XXIII/160; Meraği,XXIII/94

220. R.Meani, XXIII/160; Meraği,XXIII/94

38. SAD SURESİ

58 Ayettir. Mekke'de hicretten önce, Kamer suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Allah(c.c.) bu sureye K.Kerim'in zikriyle başladı: "*Öğüt veren Kur' an'a yemin ederim ki,...*"(Sad,38/2); yine aynı tarzda K.Kerim'i zikrederek sona erdi: "*Bu Kur'an, ancak alemler için bir öğüttür. Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra çok iyi öğreneceksiniz*"(38/87-88)(221).

K.Kerim'in bir hidayet rehberi olduğuna yeminle başlamış; Onu tebliğ eden Peygamber'in "*...buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben olduğundan başka türlü görünenlerden de değilim.*"(38/86) sözü hatırlatılarak K.Kerim'in öğretiminin ücretsiz ve ihlasla yapılması gerektiğine, böylece geniş bir potansiyelin hidayetine vesile olunabileceğine işaret edilmiştir.

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayeti, öğüt veren K.Kerim'e yeminden (88/1) sonra; küfrede ve hakkı tanımayan geçmiş insanların helaki ve onların feryatlarını(38/2-5) zikretmişti. Müteakip surenin sonu ise, inkar batağına düşmekten korunan mü'minlerin cennet sefası(39/73-74) ve meleklerin -helake düşmekten müstağni olmalarına rağmen- Rablerini hamd ve tesbih etmeleri (39/75) zikredilmiştir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Müteakip surenin (Zümer), bu surenin sonunu tanzih ve isbat ve nübüvveti takrir ile başladığını söylemeye hacet bile yoktur (222).

Sureye:"*Bu Kur'an, ancak alemler için bir öğüttür. Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra çok iyi öğreneceksiniz*" (38/87-88) ayetiyle son verilmişti. Müteakip sure ise: "*Bu Kitap izzet ve hikmet sahibi Allah(c.c.)' katından indirilmiştir...*"(Zümer,39/1) ayetiyle başlamıştır ki aradaki besmeleyi kaldırsak bu iki ayet sanki bir ayet gibi uyumlu oluverir(223).

221. Metali',5; Bkz.T.Kebir,XXVI/174

222. Elmalı'lı,VI/4113

223. Tenasuk,114; R.Meani,XXVIII /232; Meraği,XXIII/141

Allah(c.c.) bu surenin sonunda (38/71-85) Adem (a.s.)'ın yaratılışını zikretmişti. Müteakip surenin başında(39/6, 42-71) ise Hanımının, bütün insanların ana karnında devir devir yaratılışını, sonra onların ölüşlerini, uyku ve ölüm hellerini, kıyamet, hesap, ceza, mükafaat, cennet ve cehennemi zikretti(224).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başı, "*Öğüt veren Kur'an'a yemin...*"(38/1)le başlamıştı. Gelen surenin başı da aynı şekilde Yüce Kitab'ın menşeiini bildirmekle başlamıştır: "*Bu kitap, izzet ve hikmet sahibi Allah(c.c.) katından indirilmiştir. (Rasülüm !) Şüphesiz ki Ki tab'ı sana hak olarak indirdik...*"(39/1-2).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonu; K.Kerim'in alemler için bir öğüt olduğunu ve verdiği haberlerin doğruluğunu bir müddet sonra herkesin göreceğini (38/87-88) beyan buyurmuştu. Gelen surenin sonu ise, hakikati gösterme saatinin gelmesiyle (kıyametin kopması39/68-69): Herkes ne yaptıysa, karşılığının tamam verileceği (39/70), insanların amelleri karşılığı cennet veya cehenneme sevkedilişleri (39/71-75) beyan edilmiştir. Böylece, K.Kerim'in verdiği haberlerin doğruluğu -sanki şimdiden- isbat olunmuş bulunmaktadır.

224. Tenasuk,114-115; R. Meani; XXIII/232; Meraği,XXIII/141

39. ez - ZÜMER SURESİ

75 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. Ancak 53-55. ayetler Medine'de nazil olmuştur. İman ve akaid meselelerinde sanki bir ilaç gibi öz bilgiler verir(225).

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Sure,"...O halde sen de dini Allah(c.c.)'a has kılarak (ihlasla) kulluk et" (Zümer,39/2) ayetiyle başlar ve sonlarında: "Hayır ! Yalnız Allah(c.c.)'a kulluk et ve şükredenlerden ol"(39/66) ayetiyle başında ve sonunda Allah(c.c.)'a ibadet ve kulluğu emirle sona erer(226).

Başında "Allah(c.c.) gökleri ve yeri hak ile yarattı..."(39/5) ile başladı,"...Artık aralarında adaletle hükümlenmiş ve "alemlerin Rabbi olan Allah(c.c.)'a hamdolsun" denilmiştir"(39/75) ayetiyle; yaratılan mahlûkun amellerinin hak terazisinde adaletle tartılacağını haber vererek sona ermektedir(227).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, Yüce Kitabımız'ın hak olarak indirilişi beyan edildikten sonra Rasûlullah(s.a.v.)'a hitaben: "...O halde dini Allah(c.c.)'a has kılarak ibadet et! Dikkat et. Halis din yalnız Allah(c.c.)'ındır. O'nu bırakıp kendilerini bir takım dostlar edinenler: Onlara , bizi sadece Allah(c.c.)'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz, derler..."(39/1-3) buyrularak, halis dini muhlis olarak yaşamamanın lüzumu ve halis dinden yüz çevirenlerin sapıklığı kısmen beyan edilmişti. Müteakip surenin nihayetindeyse, tevhid dinine ittiba etmeyenlerin başına gelenleri anlatmıştır(40/82-85). Sanki şöyle denilmek murat edilmiştir: Ey Rasûlüm ve O'nun ümmeti! Hak dininizde halis mümin olarak devam ediniz. İnkara sapsanız, sapıkların başına gelecek büyük musibete hazır olun. Siz de ey münkirler! Dünya-ahiret huzuruna kavuşan şu seçkin insanları görüp sapıklığınıza son vererek onlarla beraber saadete eriniz.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin mü'min suresine birçok cihetten münasebeti vardır. Evvela bu, kıyamet hallerinden ve ahiret ile hitam bulduğu (39/68-75) gibi müteakip sure de aynı hususlarla başlayacak (40/6-11) ve bazı tafsilat verecektir(228).

225. İ. Beyan,160

226. Metali',5

227. a.g.e.,5

228. Elmalı'lı,VI/4141

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede mü'min ve kafirlerin hallerinden bahsedilmişti (39/8, 9, 11-18, 24, 39, 40, 54, 55, 67-75), Müteakip Mü'min suresinde ise Allah(c.c.)'ın tevbeleri kabul ettiği (Mü'min,40/3, 60,) zikredilmektedir ki kafirler dua isteyerek imana gelsinler ve küfür kaftanından soyunsunlar. Keza her iki surede de kıyamet günü ve günde kafirlerin durumu, haşır ve cehennemdeki halleri (39/68-75; Mü'mim, 40/46,47,59,68,71-76) hatırlatılmaktadır(229).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin başı da birbirine mütenasiptir: *"Bu kitap izzet ve hikmet sahibi Allah(c.c.)' katından indirilmiştir(39/1). "Bu kitap izzet ve ilim sahibi Allah(c.c.) katından indirilmiştir(40/1-2)(230).*

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

229. Tenasuk, 115-116; R.Meani,XXIV/39; Meraği,XXIV/41
230. Tenasuk,115

40. MÜ'MİN SURESİ

85 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. 56 ve 57. ayetleri Medenidir

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Baş kısımlarında: *"Onlar, yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin akıbetinin nasıl olduğunu görsünler..." (Mü'min,40/21) vardı, sonunda ise: " Onlar, yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin akıbeti nasıl olmuştur, görsünler!..."(Mü'min,40/82)(231).*

Keza evvelinde: *" Haydi, kafirlerin hoşuna gitmese de Allah(c.c.)'a, Allah için dindar ve ihlaslı olarak dua edin!"(40/14) gelmişti, sonunda ise: "Rabbimiz şöyle buyurdu: Bana dua edin, Kabul edeyim..."(40/60)(232).*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Yüce Kitabımız'ın, yüce bir makamdan indirildiğini, O'nu inzal edenin lütuf sahibi oluşunu(40/2-3) bildirmişti. Akabinde de Allah(c.c.)'ın ayetleri hakkında -inkar edenlerden başka- kimsenin tartışmadığını(40/4) ifade buyurmuştu. Tartışma, ya bilgisizlikten veya şüphe yüzünden olur. Din, Kitap ve Peygamber hakkında vahiy bilgisi verildiğine göre geriye şüphe veya inat kalmıştır. Gelen surenin sonunda da inkarcıların şüphe ve gafletlerini yırtan bir mantiki kazıyye verilmiştir: *"De ki: Ne dersiniz, eğer o (Kur'an), Allah(c.c.) tarafından ise siz de onu inkar etmişseniz o zaman (haktan) uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim vardır?"(41/52).* Daha sonra da Allah(c.c.) kendini her şeye şahit tutmuştur (41/53) ki bu da şüpheleri izale eden büyük bir lütuftur. Ancak Rablerine kavuşma hususunda münkirler hala şüphe üzredir(41/54) ve şüphenin verdiği vehimle hayat onları tüketmektedir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin ahirindeki: *"Onlar, yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin akıbetinin nasıl olduğunu görsünler..."(Mü'min,40/82) kafirlere karşı yapılan tehdidin bir nevi tafsili ile bir teyidi gibidir.*

231. Metali',5

232. Metali',5

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki sure de Kureyş kavmini tehdit etmede müşterektirler. Bu surede: " *Onlar, yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin akıbetinin nasıl olduğunu görsünler...*" (Mü'-min,40/21) ayetiyle ikaz etmişti; Müteakip surede ise: "Eğer onlar yüz çevirirlerse de ki: İşte sizi Ad ve Semud'un başına gelen kasırgaya benzer bir kasırgaya karşı uyarıyorum !(41/13) kavli ile tehdit etmektedir(233).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surede de Kitap ve O'nun sahibinin üstün vasıflarını saymaktadır: "Ha. Mim. Bu Kitap mutlak galip, hakkıyla bilen, günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, azabı çetin, lütuf sahibi Allah(c.c.) tarafından indirilmiştir. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur, dönüş ancak O'nadır"(40/1-3); "Ha. Mim. (Kur'an) rahman ve rahim olan Allah(c.c.)' katından indirilmiştir. (Bu,) bilen bir kavim için, ayetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır. Bu kitap müjdeleyici ve uyarıcıdır. Fakat onların çoğu yüz çevirdi"(41/1-4)

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Her iki surenin nihayeti de inkarcı insan psikolojisinin "tafsili" ve münkir olanların "mü'min" olmalarını temin için mantıki daveti yapılmaktadır(40/81-85), (41/51-54).

233. Meraği,XXIV/103;Ayetlerin birbiriyle tenasübü için bkz.T. Kebir, XXVII/90-91

41. FUSSİLET SURESİ

54 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında K.Kerim'in hüviyeti (41/1-4) verilmişti. Ayrıca, onu inkar edenlerin ondan yüz çevirerek nasıl reddettikleri anlatılmıştı(41/4-5). Surenin sonundaysa, inkarcıların K.Kerim'i dinlemeyişlerine (41/4) rağmen, merhamet-i ilahinin yeniden hakka daveti tekerrür etmiştir: *"De ki: Ne dersiniz, eğer o (Kur'an), Allah(c.c.) tarafından ise siz de onu inkar etmişseniz o zaman (haktan) uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim vardır?. İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'an'ın) gerçek olduğu , onlara iyice belli olsun..."(41/52-53).*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, K.Kerim'in vasfını anlattıktan sonra(41/1-5) Rasülullah(s.a.v.) Efendimiz'in vasfını beyan etmişti(41/6). Gelen surenin nihayetindeyse, -vahyi ve vahyedilenin vasıflandırılmasından sonra- Allah(c.c.)'ın insanlarla konuşma şeklini tavsif ediyor: *"Allah(c.c.) bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakimdir(42/51).*

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonu: *"Dikkat edin; onlar, Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler. Bilesiniz ki O, her şeyi (ilmiyle) kuşatmıştır" (41/54) ayetilye Allah(c.c.)'a kavuşmanın hak ve muhakkak olduğunu bildiriyor. Bunu -tafsil eden- Şura suresi takip ediyor(234).*

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki sure de K. Kerim'in zikrini (*Fussilet,41/1-6; Şura,42/1-3, 15*), kafirlerin K.Kerim'de eksik ve hata bulma (*Fussilet,41/ 14, 26, 43-44; Şura,42/24, 35, 16*, aşağılıklarını reddetme ve bu mevzuda Rasülullah(s.a.v.)'ı teselli etmeyi ihtiva etmektedir(*)).

234. Elmalılı,VI/4217

(*) R. Meani,XXV/10; Meraği,XXV/13

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, vahyin tezahürü olan K.Kerim'in hususiyetleri beyan(41/1-4) buyrulmuştu. Gelen surenin nihayetindeyse, Rasûlullah(s.a.v.) Efendimiz'den önceki peygamberlere de aynı şekilde vahyedildiği beyan buyruluyor: *"Ha. Mim. Ayn. Sin. Kaf. Aziz ve hakim olan Allah(c.c.), sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder"(42/1-3).*

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonu, inkar ve şüphe dikenlerinin içinde yalpalayıp duran insanların halet-i ruhiyelerini anlatmıştı (41/50-54). Müteakip surenin ahirindeyse, bu nevi insanlara bir meş'ale göstererek onları gergin hayattan huzur sancağı altına davet etmektedir: *"...şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermekteisin. (O yol) göklerin ve yerin sahibi Allah(c.c.)'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah(c.c.)'a döner" (42/52-53).*

42. ŞURA SURESİ

53 Ayettir, Mekke'de nazil olan bu surenin 23-26. ayetleri medenidir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evveli: *"Aziz ve hakim olan olan Allah(c.c.), sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder"*(Şura,42/3) ayetiyle başlamışken; sonu da yine vahyi beyan eden ayetle bitiyor: *"İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik..."*(42/53)(235).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, Rabbimiz'in yüceliği beyan edilmişti(42/1-5). Gelen surenin sonu ise, yine O'nun yüceliğini beyan etmektedir: *"Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın da Rabbi olan Allah(c.c.) onların vasıflandırmalarından yücedir, münezzehtir... Gökteki İlah da, yerdeki İlah da O'dur. O, hakimdir, her şeyi bilendir. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin mülkü kendisine ait olan Allah(c.c.) ne yücedir! Kıyamet saatini bilmek de O'na mahsustur. Siz O'na döndürülecek-siniz..."* (43/82-87).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonuyla(42/52-53) müteakip surenin başı(43/2-5) arasındaki münasebet gayet açıktır(236) Her iki yerde de K.Kerim'in Allah(c.c.) katından bir hidayet rehberi ve nur olarak indirildiğini beyan buyurur.

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin başı da K.Kerim ve vahyin yüceliğini beyanla başlamıştır (42/3; 43/2-5).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

"Kitap nedir, iman nedir" bilmeyen bir Kul'a, Kur'an'ı indiren ve onunla insanları doğru yola ulaştıran peygamber'e(42/52) iman etmeyenlere karşı Allah(c.c.), nihai kararı veriyor: *"(Rasülullah(s.a.v.)'ın): Ya Rabbi! Bunlar, iman etmeyen bir kavimdir, demesine karşı Allah(c.c.): Şimdilik sen onlardan yüz çevir ve size selam olsun de. Yakında bilecekler! buyurdu"*(43/88-89)

235. Metali'5; İ.Beyan175; Saffet,III/131

236. R.Meani,XXV/63; Meraği, XXV/67; Elmalılı,VI/4269

43. ez-ZUHRUF SURESİ

89 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Sure, K.Kerim ve peygamberliğin doğruluğunu haddi aşanlara isbatla başlamıştı(43/2-6), yine tevhid ve imanla sona ermekle(43/86-89) başı ve sonu birbirine mütenasip olmuştur(237).

Evvelinde: *"Andolsun ki, onlara gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan; "Onlar şüphesiz güçlü olan, her şeyi bilen Allah(c.c.) yarattı" derler"(Zuhruf,43/9) ayeti; Sonunda da aynı meyanda: "Andolsun onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, elbette "Allah(c.c.) derler..."(43/87) ayeti sevk olunmuştur(238).*

Keza, başında *"Siz haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi Kur'an'la uyarmaktan vaz mı geçelim?"(43/5) ayeti -gelerek sure sonuna kadar davet etmişken müsbet cevap alamamanın sonucu- surenin sonunda: "(Allah(c.c.)'ın Rasülü'nün) Ya Rabbi ! Bunlar, iman etmeyen bir kavimdir, demesine karşı Allah(c.c.): Şimdilik sen onlardan yüz çevir ve size selam olsun de. Yakında bilecekler! buyurdu"(43/88-89)(239)*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bu surenin başında: *"Apaçık Kur'an'a andolsun ki biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'an kıldık"(43/2-3) ayetiyle yüce Kitab'ın anlaşılabilirliği ve öğüt kaynağı olduğu beyan edilmişti. Müteakip surenin sonu ise aynı hususlarını zikrederek sona ermektedir: "Biz onu (Kur'an'ı), öğüt alalar diye senin dilinde indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık(44/58)(*

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.) bu surenin sonunu tehdit ve inzar ile bağlamıştı: *"...Yakında bilecekler!"(43/89). Müteakip sureyi de çok şiddetli bir inzarla başlamıştır: "Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu, elem verici bir azaptır..."(44/10-12)(240).*

237. İ. Beyan, 176-178

238. Metali',5

239. a.g.e.,5

240. Elmalılı,VI/4289; Meraği,XXV/118

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Yüce Mevla bu surede Rasûlullah(s.a.v.)'in : "...Şüphesiz suçlular (münkir veya müşrikler) cehennem azabında devamlı kalacaklar azapları hafifletilmeyecektir"(43/74-75) sözünü hikaye etmişti. O surede ise kardeşi Musa(a.s.)'in : "...Bunlar suç işleyen bir toplumdur..."(44/22) sözünü hikaye etmiştir.

Keza, bu surede Allah(c.c.). Rasûlullah(s.a.v.)'a hitaben: "...şimdilik sen onlardan yüz çevir ve size selam olsun de. Yakında bilecekler!..."(43/89) buyurmuştu; Gelecek surede ise, Musa (a.s.)'dan hikaye ile: "Eğer bana inanmazsanız, hiç değilse yanımdan uzaklaşın"(44/21) buyurmaktadır ki her iki söz de birbirine gayet yakındır(241).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin başı da Apaçık K.Kerim'e yeminle başlamaktadır: "Apaçık Kur'an'a andolsun ki biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'an kıldık"(43/2-3)ve "Apaçık olan Kitab'a andolsun ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik..."(44/2-3).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, Rasûlullah(s.a.v.)'a iman etmeyen kevimden yüz çevirmesi emredil-mişt(43/88-89). Gelen surenin sonundaysa, sanki o mübarek nur yüzünü imansız-inkarcılardan(44/44-50) döndürüp, müminlere yönelmesini ihsas etmektedir. Şöyle ki: İnatçı imansızlardan, büyük lütuflara nail olanlara(44/51-57) tönel ve onların imanlarını takviye et! Nurunun kılavuzluğuna itibar etmeyenlerin başlarına gelecek olanları bekle !(44/59).

44. DUHAN SURESİ

59 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında: *"Apaçık olan Kitab'a andolsun ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik..."*(44/2-3) ayeti, sonunda ise: *"Biz onu (Kur'an 'ı), öğüt alalar diye senin dilinde indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık*(44/58) ayeti nazil olmuştur(242).

Yine başında: *"Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu, elem verici bir azaptır..."*(44/10-11) ayeti; sonunda ise: *"(Yine de inanmayanların başlarına gelecekleri) bekle; onlar da beklemektedirler"* (44/59) ayetiyle tehdidi tekrarlamaktadır(243)

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, göklerde ve yerde insanlar ayetlerin (45/3) varlığı haber verilerek, insanların imanını takviye için fiziki aleme, yaratılışımıza ibretle bakmamızı istemiş, onlarda Allah(c.c.)'ın yüce kudretini göstermiştir(45/4-6) Fakat, bu kadar bariz hakikati göremeyip yalanlayan kibirli kafirlere azabı müjdelemişti (45/7-10). Gelen surenin sonunda da aynı şekilde Allah(c.c.), kudret ve azametini göklerdeki ve yerdeki binbir harika varlık ve vakıa ile görmemizi, kainatta milyonlarca canlıyı öldürüp-diriltten ilahi gücün, ölüleri de diriltebileceğini düşünmeye(46/33) davetten sonra, inkar edenlerle azabı tattıracağını yeniden ihtar etmiştir(46/34-35).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonu, müteakip surenin başıyla, maksat ve gaye yönüyle tam bir uyum içindedir(*Duhan,44/41-59; Casiye,45/1-11*) (244). Bunun nihayetinde, Allah(c.c.)'ın; yerin, göklerin ve bütün alemlerin Rabbi olduğu(45/36), O'nun yüce ve hükümler oluşu(45/37) beyan buyrulmuştu. Aynı hususlar gelen surenin başında yeniden beyan edildiği gibi(46/2-3), ilave olarak, Allah(c.c.)'tan başka ittihaz edilen sahte ilahların acziyeti ve hiçliği(46/4) anlatılarak vahdaniyet te'yt edilmiştir.

242. Metali',5; Elmalı'lı,VI/4304; İ. Beyan,184.

243. Metali',5

244. R.Meani,XXV/138; Meraği, XXV/140

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Yine bu surenin sonunda: *"(Yine de inanmayanların başlarına gelecekleri) bekle; onlar da beklemektedirler"*(44/59) acep onun istikbali ne olacak diye gözlüyorlar. O gözetilen şeylerin beyanı da Casiye suresinde gelecek(245).

Bu sure baştan başa, inkarda taşlaşmış kafalara Allah(c.c.)'ın varlığı ve birliği, yer ve gökteki her şeye hakim bulunduğu, K.Kerim'ini insanların hidayetine rehber kıldığını haber vermektedir. Sonlarında ise, inkarda devamın kötü akıbeti (45/23-37) bütün bedahetiyle ortaya konmaktadır. Gelen sure ise, -geçen surenin nihayetinde tasrih edilen- kafirlerin hallerini beyanla(46/2-11) başlamış, akabindeyse razı olduğu mümin kul tipini beyan ettikten sonra (46/12-19) inkarcıların nerede, nasıl yanıldıklarını(46/20-35) geçmiş ümmetlerden canlı misaller de vererek beyan buyurmuş ve onları güç-kudretiyle nasıl helak edip alçalttığını göstermiştir.

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin başında, K.Kerim'in apaçıklığı ve nübüvvetin kıymeti beyan (44/2-6) edildikten sonra şu ayet sevk edilmiştir: *"Eğer kesin olarak inanıyorsanız (bilin ki) Allah(c.c.), göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir"*(44/7). Bu surenin başında ise bu hususların takriri yapılmaktadır: *"Kitap, aziz ve hakim olan Allah(c.c.) tarafından indirilmiştir. Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için birçok ayetler vardır..."*(45/2-3). Ayrıca, her ikisi de aynı üslupla başlamıştır: "Ha.Mim....(45/1-3), "Ha. Mim....(46/1-3).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, Rasülullah(s.a.v.)'a -öğüt alınması için- indirilen "sağlam ip" in kadrini bilemeyip inkar edenlerin başına geleceklerin beklenmesi emredilmişti(44/58- 59). Gelen surenin sonundaysa, dünyada yaptıkları alayın - azap tehditleri- kendilerini kuşattığı ve başına gelen bu ateş çemberinden ebediyyen kurtulamayacakları bildirilmiştir(45/33-35).

45. el - CASİYE SURESİ

37 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Baş, "(O) ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onlarla alay eder. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır"(Casiye,45/9) sonu ise: "...Bunun böyle olmasının sebebi şudur: Siz Allah(c.c.)'ın ayetlerini alaya aldınız, dünya hayatı sizi aldattı..." (45/35) (246) ayetleriyle süslenmiştir ki, her ikisi de aynı hususu beyan etmektedir.

Yine sure başında: "Eğer kesin olarak inanıyorsanız (bilin ki) Allah(c.c.), göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir" (44/7) buyrulmuşken aynı üslupla sona ermiştir: "Hamd, göklerin Rabbi yerin Rabbi, bütün alemlerin Rabbi olan Allah(c.c.)'a mahsustur. Göklerde ve yerde azamet yalnız O'nundur. O azizdir, hakimdir"(45/ 36-37)()

Hak Teala bu sureyi, tevhid, şirk ehlini zem ve onlara vaidini (45/32-37) hatırlatmakla mühürlemişti. Gelecek sureyi ise yine tevhidi ve müşriklerin şirkini zem ederek(46/2-5) açmıştır(247).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başı, apaçık Kur'an'a ve O'nu indirene inanmayarak şüphe içinde eğlenip duran(44/2-9) insanları, kıyamet gününün dehşetiyle(44/10-12) tehdit etmişti. Gelen surenin nihayetiyse, eğlenerek alaya alıp durdukları azabın onları kuşatması(45/33), alaya alanların ateşten çıkamayacaklarını(45/35) haber vermiştir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, Allah(c.c.)'ın ayetlerini alaya alanların helak edilmesi haber verilmişti(45/35) ve Allah(c.c.)'ın saltanat ve azametini haber vererek bitmişti(45/36- 37). Gelen surenin nihayetindeyse, önce Allah(c.c.)'ın kudret ve azameti hatırlatılmış (46/33-34) sonra da hakkı inkar edenlerin kötü akıbeti beyan edilmiştir.

Keza, bunun sonunda, inkarcıları dünya hayatının aldattığı bildirilmişti(45/35). Gelen surenin sonundaysa, aldatıcı dünya hayatının "gündüzün bir saati kadar" kalınan basit bir yer olduğu(46/35) hatırlatılmıştır.

246. Metali',6

247. R. Meani,XXVI/4; Meraği,XXVI/3; İ.Beyan,185-188

46. el - AHKAF SURESİ

35 Ayet olup, Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Arz ve semanın yaratılışını zikrederek başladı(46/3-4) ve yine aynı konuyla sona erdi: *"Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah(c.c.)'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kadirdir (46/33) (248).*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, kendilerine rehber olarak indirilen(46/1-2) Kur'an'ı ve onu tebliğ edeni inkar edenlerin sapıklığı belirtilerek ikaz edilmişti(46 /3-8). Gelen surenin nihayetindeyse, Allah(c.c.)'a, Kitabına ve Peygamberine gönül vermiş insanlara oldukça sert ikazlarda bulunmaktadır(47/33-38). Hem de koyu inkarcıların Allah'a hiçbir şekilde zarar veremeyecekleri(47/32) ifade buyrulduktan sonra.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonuyla müteakip surenin başı arasındaki münasebet çok açıktır. Şayet aradaki besmele kaldırılmış olsa, birbirine tamamen bitişik gibi olur: *"...Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helak edilir mi hiç!"(46/35)"İnkar edenlerin ve Allah(c.c.) yolundan alıkoyanların işlerini Allah(c.c.) boşa çıkarmıştır" (46/1)(249).*

Bu ayete şöyle bir soru tevcih edilse: Nasıl olur da salih amel işleyen, sıla-i rahimde bulunan, açları doyuran ve ömrü boyunca pek çok iyiliği yapan kimse helak edilir? Kaldı ki Allah(c.c.), *"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür" (Zilzal,99/7)* buyururken ameli nasıl heder olup helake gider? Bu soruyu, müteakip surenin ilk ayeti cevaplamaktadır: *"İnkar edenlerin ve Allah(c.c.) yolundan alıkoyanların işlerini Allah(c.c.) boşa çıkarmıştır" (46/1)(250).*

248. Metali',6

249. Tenasuk,117; Elmalılı,VI/4366; R.Meani,XXVI/36; Meraği, XXVI/43)

250. R.Meani,XXVI/36

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Peygamberlerden, Nuh, Hüd, Salih, Musa, Davud ve Süleyman (a.s.) harb-ü kitalle emrolunmuşlardı. Bu surede: "*O Halde (Rasülüm), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme...*" (46/35) buyrulduğu gibi gelecek surede de o sabrın tatbikatından birisi harb-ü kitalde sabır sebat ve hasaisi Muhammediyeden birisi de bu suretle cihat olacağı anlatılmıştır(*Muhammed,47/3-11*)

Zira dinde takva hakkı ve Allah(c.c.) için cihat hakkı ancak hak yolunda canı fedayı göze alarak Allah(c.c.) yolunda çarpışmakla mümkün olur. Allah(c.c.) için olmayan katillerin, tecavüzlerin önüne ancak Allah(c.c.) için kıtale hazırlanmakla geçilebilir. Bu suretle bu sure, Bedir'den Mekke'nin fethine kadar olan hazırlanmaların *Enfal,8/60* ve *Enfal,8/65* ayetlerinin mistaki üzere bir ifadedir(251).

Bu surede değişik asırlarda kafirlerden yüz çevirme, onları en güzel yola davet etme, bu konuda onları ikna için akli deliller kullanma ve onların inatlarını sergileme hususlarını ihtiva ediyordu. Kital (*Muhammed*) suresi ise bununla beraber harp taktikleri ve hukukunu -barışa davet vasıtalarını kılıç ayetiyle(47/4) ortadan kaldırarak- ihtiva etmektedir(252).

Bu sureden sonra Feth suresinin gelmesindeki güzellik gayet açıktır. Çünkü "*feth*"in manası "*yardım*"dır ve harpten sonra gelir(253).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, münkirlerin sapık inanç ve davranışları anlatıldıktan (46/3-11) sonra, müminlerin üstün vasıfları anlatılmıştı(46/12-19). Gelen surenin başında ise, münkirleri -anlatmaya bile değmez basit insanlar olduklarını ihsas edercesine- kısaca ele aldıktan sonra(47/1), müminlere; inkarcılarla yapmaları icabeden mücadelenin esaslarını vermektedir(47/2-7).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Her ikisinin sonunda da, Allah(c.c.)'ı inkar edenlerin O'na hiçbir şekilde zarar veremeyeceği, O'nu aciz bırakamayacağı(46/32); (47/32) ifade buyrulduktan sonra bu surede, Rasülullah(s.a.v.)'a -geçmiş peygamberler gibi- sabretmesini hatırlatmakta (46/35) iken, gelen surenin nihayetinde, müminleri, Peygamberlerine itaat ve Allah(c.c.)'ın isteklerini yerine getirmeye davet (47/33-38) etmektedir.

251. Elmalılı,VI/ 4366-4367

252. Tenasuk,117 muhakkık dipnotu.

253. Tenasuk,117

47. MUHAMMED (KITAL) SURESİ

38 Ayettir. Medine'de inmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Surenin başı da (47/4) sonu da (47/38) mü'minleri cihada çağırılmaktadır(254).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, müminlere Allah(c.c.)'ın lütfunu haber vermişti ki o "günahlarının affedilmesi ve hallerinin düzeltilmesidir"(47/2). Gelen surenin nihayetindeyse, onların affa nail oluş sebepleri sıralanmaktadır: "*Muhammed Allah(c.c.)'ın rasülüdür. Onunla beraber olanlar, kafirlere karşı çok çetin, kendi aralarında çok merha-metlidirler. Onları, rüku ve secde ederek Allah(c.c.)'tan lütuf ve rızasını istediklerini görürsün. Yüzlerinde, secdelerin eserinden dolayı nuranilik vardır...*"(48/29).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.) yolunda cihat etmek için malıyla, canıyla cömertçe çalışıp cimrilikten sakınarak gayret eden müminler(47/38); Feth-i mübinle dünyada saadeti(48/27-28), -ahirette- büyük mükafaat ve afvla (48/29) taltif edilmişlerdir. Böylece bu sure ile onu takip eden surenin uyumu ne kadar güzel olmuştur.

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki surede de, mü'min, muhlis, münafık ve müşriklerden bahis vardır: (Muhammed,47/ 1-17; Feth,48/1-15).

Keza bu surede tevbe etmeye emir vardı "... hem kendinin, hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!..."(47/19); müteakip surede ise mağfiretin vukuu haber verilmektedir: "...Böylece Allah(c.c.)', senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar..."(48/2, 29)(255).

Bu surede "...Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar"(47/ 38) hitabını Kureyş kafirlerine tevcih ederek, aynı zamanda Rasülullah(s.a.v.)'a büyük fethi ve bu fetihle Mekke ahalisinin

254. Metali',6; Saffet,III/205; İ.Beyan,197

255. Meraği,XXVI/80;Elmalı'lı,VI/4002

iman edeceği ve orasının islam memleketi olacağını haber vermiştir(256). Bu malûmata göre bu surenin sonuna mücezen konan ayet, müteakip sure ile şerh ve tafsil edilmiş olur.

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Günahları bağışlanmış, halleri düzeltilmiş müminler(47/2) harp hukukunu da öğrendikten(47/4) sonra, apaçık bir feth(48/1) nimetinin tamamlanması(48/2) ve şanlı bir zaferle yardım(48/3) görmeleri kalmıştır ki bu müjde Feth suresine serlevha edilmiştir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Muhammed suresinin nihayetinde, inananlar için mücevher nasihatlar yapılmıştı. (47/33-38). Bu öğütleri can kulağıyla dinleyip, hayata tatbik eden müminler, gelen surenin sonunda tebcil edilmişlerdir: *"Muhammed Allah(c.c.)'ın rasûlüdür. Onunla beraber olanlar, kafirlere karşı çok çetin, kendi aralarında çok merhametlidirler. Onları, rüku ve secde ederek Allah(c.c.)'tan lütuf ve rızasını istediklerini görürsün. Yüzlerinde, secdelerin eserinden dolayı nuranilik vardır. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da bir ekin gibidir ki, filizini çıkarmış, derken onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, sapları üzerine bir düzeye dizilmiştir. Öyle ki ekincilerin hoşuna gider..."(48/29).*

48. FETİH SURESİ

29 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Suremiz, Rasûlullah(s.a.v.) ve mü'minlerin vasıflarını ve onlara va'dedilen hususları sayarak (*Fetih, 48/2-9*) başladı ve aynı şekilde sona erdi: *"Muhammed Allah(c.c.)'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kafirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler..."(48/29)(257).*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

İnsan fitratı, her başarıdan sonra atalete ve gevşemeye meyillidir. Bu surenin başında, müminler için müjdelenen büyük zafer ve fetih(48/1-3) muştusu onları, İslam'a hakkıyla layık fert olmaktan çıkarmasın, hedef ve gayeden sapmasınlar diye, dinlerinin başarısının iksirini gelen surenin nihayetinde yeniden hatırlatıyor: *"Müminler ancak o kimselerdir ki, Allah(c.c.)'a ve Rasûlü'ne iman ettikten sonra şüpheye düşmeyip, Allah(c.c.)' yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat edenlerdir. İşte onlar sadıklardır. De ki: "Alah'a dininizi mi öğretiyorsunuz? Halbuki Allah(c.c.), gökelerdekini ve yerdekini bilir. Allah(c.c.) herşeyi bilendir". İslam'a girdiklerini senin başına kakıyorlar. De ki: İslamınızı benim başıma kakmayın. Belki sizi imana hidayet buyurduğundan dolayı Allah(c.c.), size minnet yükler (yani siz O'na karşı minnettarsınız), eğer sadıksanız. Göklerin ve yerin ğaybını elbette Allah(c.c.) bilir ve ne yaparsanız Allah(c.c.) hakkıyla görür"(49/15-18).*

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonunda, Allah(c.c.) Teala, mü'minlerin kendi aralarında merhametli, kafirlere karşı çok çetin oldukları; Secde ve ruku' ile ibadet alametlerinin kendilerinde görüldüğü vasıflarının Tevrat ve İncil'de de böyle olduğunu (48/29) zikretmiştir. Gelecek surenin başında da onların derecelerine yine temas etmiştir(49/3)(258).

256. R. Meani, XXVI/84

257. Metali',6; İ.Beyan,203

258. Tenasuk,118; R.Meani,XXVI/131

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki sure de Medenidir ve ahkam ayetlerini havidir. Bu surede kafirlere karşı savaş emredilmişti(48/16). Gelecek surede ise İslam'a baş kaldıran dahili şer kuvvetlerle kital emredilmiştir : *"Eğer mü'minlerden iki grup birbiriyle vuruşursa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekisine saldırırsa, Allah(c.c.)'ın emrine dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın...(49/9)(259).*

Bu surede, Rasûlullah(s.a.v.)'in ashabına icazet verdiği barış (Hudeybiye) anlaşma metninin başına *"Besmele"* ve *"Rasûlullah(s.a.v.)"* yazılmasını terk etmeleri ve takva kelimesine uymaları isteğine tabi olmama meyilleri cereyan etmişti. Sanki Rasûlullah(s.a.v.) , onların bu hallerine Hucurat suresinde umum tarihiyle *"Allah(c.c.) ve Rasûlû'nün -sözde, işte ve hüküm vermekte- önüne geçmeyin, Allah'ın emrettiği hususlarda haddi aşmayın"(49/1)* şeklinde cevap vermiştir.

Bu surede Hak Teala Rasûlullah(s.a.v.)'in makamını ve İslam dinini bütün dinlerin üstüne çıkarmakla (48/28), derecesinin çok yüce olduğunu, "Rahim" sıfatıyla da (48/14) bütün mü'minlere merhametli olduğunu beyan etmişti. Gelecek surede ise, ashabın, bu şandaki Rasûlullah(s.a.v.)'a kavlen ve fiilen hürmeti terk etmemelerini ve O'nun derecesinin yüceliğine saygı göstermeleri halinde kendilerinin de çok yüceleceğini telkin etmektedir(*Hucurat, 49/1-3*).

Allah-ü Teala, mü'minlerin kendi aralarında merhametli, kafirlere karşı çok çetin oldukları; Secde ve ruku' ile ibadet alametlerinin kendilerinde görüldüğü(48/29) vasıflarının Tevrat ve İncil'de de böyle olduğunu zikretmiştir. Çok yüce bir sultan, gıyabında herkesi zikretmez. Ancak katında hususi yeri olan güzide şahsiyetleri yadeder. Tıpkı bunun gibi Hak Teala , takibeden surede bu sevgililerine: *"Öne geçmeyin !..."(49/1)* ikazıyla sanki: "sakın derecelerinizi düşürmeyin ve güzelliklerinizi kaybetmeyin !" ikazını yapmıştır(260).

Bu sure, mü'minlerle kafirler arasındaki harici işlere taalluk eden irşatları ihtiva ettiği halde, müteakip sure, yalnız mü'minler arasında dahili nokta-i nazardan talimat ve tanzimatı natıktır(261).

259. Tenasuk,118; R. Meani,XXVI/131; Meraği,XXVI/119

260. T.Kebir,XXVIII/110

261. Elmalılı, VI/4444

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure: *"Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik. Böylece Allah(c.c.), senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir. Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder"*(48/1-3) ayetiyle başlamıştı; Gelen sure ise: *"Ey iman edenler! Allah(c.c.) ve Rasülü'nün önüne geçmeyin...Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin..."*(49/1-3) ayetiyle başlamakla her ikisi de Rasülullah(s.a.v.)'i tekrim ve teşrif etmektedir(262).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun hitamındaki: *"Muhammed Allah(c.c.)'ın rasülüdür. Onunla beraber olanlar, kafirlere karşı çok çetin, kendi aralarında çok merhametlidirler. Onları, rüku ve secde ederek Allah(c.c.)'tan lütuf ve rızasını istediklerini görürsün. Yüzlerinde, secdelerin eserinden dolayı nuranilik vardır. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da bir ekin gibidir ki, filizini çıkarmış, derken onu kuvvettlendirmiş, kalınlaşmış, sapları üzerine bir düzeye dizilmiştir. Öyle ki ekincilerin hoşuna gider..."*(48/29) ayetiyle; müteakip surenin nihayetindeki: *"Müminler ancak o kimselerdir ki, Allah(c.c.)'a ve Rasülü'ne iman ettikten sonra şüpheye düşmeyip, Allah(c.c.) yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat edenlerdir. İşte onlar sadıklardır"*(49/15) ayeti birbiriyle ne güzel bir uyum içindedir. Lakin bu iki ayette tavsif edilen müminlerin bu güzelliğinin kaynağı nedir? Bunun cevabını da gelen surenin son ayetleri vermektedir:

"İslam'a girdiklerini senin başına kakıyorlar. De ki: İslamınızı benim başıma kakmayın. Belki sizi imana hidayet buyurduğundan dolayı Allah(c.c.), size minnet yükler (yani siz O'na karşı minnettarsınız), eğer sadıksanız. Göklerin ve yerin gaybını elbette Allah(c.c.) bilir ve ne yaparsanız Allah(c.c.) hakkıyla görür" (49/17-18).

262. Tenasuk,118; R.Meani,XXVI/131; Meraği,XXVI/119

49. HUCURAT SURESİ

18 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

"Ey iman edenler! Allah(c.c.) ve Rasülü'nün önüne geçmeyin ...Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşuna gidiverir..."(49/1-3)ayetiyle başlayan sure, mü'minlerin Rasülullah(s.a.v.)'a hürmet etmesini emretmişti. Sonunda ise "Onlar İslam'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: müslümanlığınızı benim başıma kakmayın..."(49/ 17) emriyle yine O'na hürmet göstermeyi isteyerek mühürleniyor (263)

Keza "...Şüphesiz Allah(c.c.)' işitendir, bilendir"(49/1) ayetiyle Allah(c.c.)'ın "Bilici" sıfatıyla başladı ve aynı sıfatı tekrarlayarak sona erdi: "Şüphesiz Allah(c.c.), göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah(c.c.) yaptıklarınızı görendir"(49/18)(264).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, müminlerin menfeatine uygun nasihatler sevk edilmiş, Rasülullah(s.a.v.)'in huzurunda yüksek sesle konuşmama(49/2) gibi adab-ı muaşeret esasları getirilmişti. Müteakip surenin sonundaysa, Rasülullah(s.a.v.)'in şahsında müminleri bir başka sese dikkat çekmektedir: "Dinle! Münadinin (İsrafil veya Cebrail'in) yakın bir yerden çağıracağı günü. O gerçek çılgılığı işitecekleri gün, işte o (kabirlerden) çıkış günüdür"(50/41-42).

Keza bu surede, başından sonuna kadar adab-ı muaşere kaideleri öğütlenmiş, müminleri talim etmişti(49/1-18). Gelen surenin sonunda bu husus hülasa halinde mükerreren hatırlatılmaktadır: "...Sen, onlara karşı bir zorba değilsin. Şimdi sen, benim tehdidimden korkan kimselere bu Kur'an ile öğüt ver."(50/45).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Buranın sonunda İslam'a yeni giren insanın imanının, yakini imana ulaşmadığına (49/14) işaret etmiştir. Bu durumdaki iman, nübüvvet ve yeniden dirilmeyi inkar etmeyi gerektirir. Bunun için müteakip sure, nübüvvet ve yeniden dirilme mevzuu ile açılmıştır(265).

263. Metali',6

264. a.g.e.,6

265. R. Meani,XXVI/170; Meraği,XXVI/150

Yine bu surenin sonu: "*Şüphesiz Allah(c.c.), göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah(c.c.) yaptıklarınızı görendir*"(49/18) ayetiyle son bulmuştu ki bu ise bir istikbal, bir ahiret ihtar ediyordu. İşte "Kaf" o istikbalin mesuliyetini ihtar etmek üzere o hududa açılan bir kapıdır. Fetih'ten sonra İslam dairesine yeni girenlerin "*Muhakkak ki Allah(c.c.) yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır*" (49/13) mazmunu üzere tehzip ve terbiyelerini istikmal zımında dahili ıslahat ile yeniden cihada hazırlayan Medeni Hucurat suresinden, bu suretle Mekki olan Kaf suresine geçilmesi, İslam'ın cihana yayılmak için peyder pey inkişaflarındaki bir inkılap derecesine daha işarettir(266).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

...İşte "Kaf" o istikbalin mesuliyetini ihtar etmek üzere o hududa açılan bir kapıdır. Fetih'ten sonra İslam dairesine yeni girenlerin "*Muhakkak ki Allah(c.c.) yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır*"(49/13) mazmunu üzere tehzip ve terbiyelerini istikmal zımında dahili ıslahat ile yeniden cihada hazırlayan Medeni Hucurat suresinden, bu suretle Mekki olan Kaf suresine geçilmesi, İslam'ın cihana yayılmak için peyder pey inkişaflarındaki bir inkılap derecesine daha işarettir (267).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, müminlere hitap edilmiş ve onlara ahlaki umdeler talim edilmişti (49/1-3). Gelen surenin başındaysa, onların zıddına imansızların durumları yemin edilerek anlatılmıştır(50/1-6).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, Allah(c.c.)'in ilminin genişliği beyan edilmişti: "*Şüphesiz Allah(c.c.), göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah(c.c.) yaptıklarınızı görendir*" (49/18). Aynı husus, müteakip surenin sonunda yeniden tahrir edilmiştir: "*Biz onların dediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin. Tehdidimden korkanlara Kur'an'la öğüt ver*"(50/45).

266. Elmalılı, VI/4488

267. Elmalılı, VI/4488

50. KAF SURESİ

45 Ayettir, Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evveli ve ahiri, manada birbirine çok yakındır. Şöyle ki, evvelinde: "**Şerhli Kur'an'a andolsun**"(50/1) vardı. Sonu ise:"...*Tehdidimden korkanlara Kur'anla öğüt ver*"(50/45) ayetiyle bitmiştir(268).

Öldükten sonra dirilme ile başladı: "*Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (dirileceğiz)! Bu, akla uzak bir dönüşür*" (50/3); yine müşriklerin şaşkınca itirazlarına: "*Şüphesiz biz diriltir ve öldürürüz. Dönüş de ancak bizedir. O gün yer yarılr, onların üzerinden süratle yarılrp açılır. Bu bize göre kolay olan bir haşirdir* (50/43-44)(269).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında mücmelen mevzu edilen Allah(c.c.)'i tanıma ve ba'se inanma hususundaki kafirlerin şaşkınlık ve ahmaklıkları(50/1-3) gelen surenin sonunda giderilmekte ve yanlış itikadın tashihi yapılarak işin doğrusu kalp ve kafalarında inşa edilmektedir(51/52-60)

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Kaf'ın hatimesi, müteakip surenin başıyla tam bir münasebet içindedir. Çünkü Allah-ü Teala "*Bu bize göre kolay olan bir haşirdir*" (50/44) ve "*...Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin*"(50/45) ayetlerini beyan buyurması, onların Kur'an'ı dinledikten sonra küfürde çok ısrarlı olduklarına işaret eder. Onlara yeminden başka söylenecek şey kalmamıştır. Bu sebepten müteakip sure de "*... işi ayarlayanlara andolsun ki, size vadedilen, kesinlikle doğrudur ve ceza mutlaka vuku bulacaktır*" Zariyat,51/ 5-6) ayet-i celilesiyle yeminle başlamaktadır(270).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu sure, öldükten sonra dirilmeyi (50/45), Cezayı, Cennet-Cehennem ve diğer kıyamet hallerini zikrederek(50/17-45) bitmişti. Müteakip sure ise bütün bu

268. T.Kebir, XXVIII/192; Saffet, III/248

269. Metali',6; İ.Beyan,208

270. T.Kebir, XXVIII/193

va'dlerin hak ve gerçek olduğunu kasekle tasdik ederek başlamaktadır: "... işi ayarlayanlara andolsun ki, size va'dedilen, kesinlikle doğrudur ve ceza mutlaka vuku bulacaktır" Zariyat,51/ 5-6)(271).

Yine sure, geçmiş devirlerde helak edilen ümmetlerin çoğundan icmalen bahsedilmişti(50/12-14); Müteakip surede ise aynı mevzuda tafsilat verilmektedir (51/24-46)(272).

...Müteakip sure, Kaf suresindeki ihtarın bir müeyyidesi, nihayetdeki vaidin bir tafsilidir...(273).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, şerefli Kur'an'a yeminden sonra kafirlerin iman etmeme şaşkınlıkları ele alınmıştı(501-6). Gelen surenin başındaysa; -rüzgar, bulut veya meleklerle- yemin edildikten sonra, hakkı yalanlayanların dengesizliği, tezat şeyler söylediği(51/1-9) teşhir edilmektedir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, Allah(c.c.)'in güç ve kudreti hatırlatıldıktan sonra (50/41-44), Rasûlullah(s.a.v.)'in tebliğden başka bir mesuliyeti bulunmadığı ve Allah(c.c.)'in tehdidinden korkanlara Kur'an'la öğüt vermesi tavsiye edilmişti (50/45). Gelen surenin nihayeti de aynı üslupla tenbih "Artık onlara aldırma. (Davete uymamalarından dolayı) sen kınanacak değilsin. Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt müminlere fayda verir"(51/54-55)" ettikten sonra Allah(c.c.)'in azamet ve hükümlerliliği hatırlatılarak (51/56-60) sona ermektedir.

271. Tenasuk,118; R. Meani,XXVII/2; Meraği,XXVI/183

272. R. Meani,XXVII/2; Meraği, XXVI/189

273. Elmalılı,VI/4525

51. ZARİYAT SURESİ

60 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Surenin, "...işi ayarlayanlara andolsun ki, size vadedilen, kesinlikle doğrudur ve ceza mutlaka vuku bulacaktır" Zariyat,51/ 5-6) başlaması ve; "Başlarına gelecek (acı) günlerinden dolayı vay o kafirlerin haline !"(51/60) ayetiyle bitmiş olması tam bir tenasüptür(274).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, yeminlerle, vadedilenlerin hak ve doğru olduğu, cezanın mutlaka vuku bulacağı(51/1-6) haberi verilmişti. Gelen surenin nihayetinde ise, bu gelecek cezanın nevileri (51/44-47) sayıldıktan sonra, ceza ve belaya düşmemenin garantisi -Rasülullah(s.a.v.)'ın şahsında- beyan edilmektedir: "Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin. Kalktığın zaman da Rabbinin hamd ile tesbik et. Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışından sonra da O'nu tesbih et"(52/48-49).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonu ile müteakip surenin başı arasında münasebet vardır. Şöyle ki bunun ahiri: "Başlarına gelecek (acı) günlerinden dolayı vay o kafirlerin haline !"(51/60) ile bitmişti. Diğeri ise: "Yalanlayanların vay haline o gün !"(52/11)başlamıştır(275).

Keza bunun sonu: "Muhakkak ki bu zulmedenlerin de, geçmişlerinin payı gibi (azaptan) bir payları vardır ! O halde acele etme!" (51/59) ayeti azaba işaret ederken, müteakip surenin başında ise: "Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır"(52/7)(276).

274. T.Kebir, XXVIII/193; Metali',6; Elmalı'lı,VII/4547

275. Meraği, XXVII/26

276. T.Kebir, XXVIII/239

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Burada Allah(c.c.)' kafirlerin yalanlarının zikrini ve onun reddini icazla yapmıştı(51/52 v.d.) gelen surede ise bunu tafsil etti(52/ 29-49)(277).

Her iki surede de inkarcıların muhtelif lafızlarla söyledikleri sözleri hatırlatır ve Rasülullah(s.a.v.)'ın onların sözlerine aldırmamasını tenbih eder(51/12, 52-60; 52/29-37, 45, 48-49) ve her iki surede de tevhid ve haşrin hak olduğuna dair deliller serdedilir (278).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Zariyat'ın başlarında da müttekilerin (ve kafirlerin) sıfat ve halleri zikredilir (51/10-14; 15-19), Tur suresinin başlarında da: "*Şüphesiz kötülüklerden korunanlar Rablerinin kendilerine verdikle- riyle sevinerek cennetlerde ve nimetler içindedir...*"(52/11-16; 17-20)(279),

Keza, her iki surenin başı da dünya ve ahirete taallük eden kevnî ayetlere kasem ve haşrin beyanı ile başlamakla mütenasıptir (51/1-6; 52/1-8)(280). Bu kasem, bunda insanoğlunun dünya hayatında istifade yağmur bulutlarını taşıyan rüzgarlara (51/2-3), müteakip surede ise, insanların ahirette istifade edeceği, Tevrat'ın indirildiği Tur dağına kasem(52/1) vardır(281).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bu surenin sonu da kafirlerin halini anlatarak biter: "*Başlarına gelecek (acı) günlerinden dolayı vay o kafirlerin haline !*"(51/60)

Müteakip surenin sonu da aynı şekilde: "*...asıl tuzağa düşecek olanlar, inkar edenlerdir*"(52/42) ve "*Şüphesiz zulmedenlere, ondan başka da azap vardır. Fakat çokları bilmezler*"(52/47) (282).

277. Tenasuk, 119 muhakkık dipnotu.

278. Meraği, XXVII/16

279. Tenasuk. 119

280. T. Kebir, XXVIII/239

281. Meraği, XXVII/16

282. Tenasuk, 119

52. et - TUR SURESİ

49 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

"*Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır*"(52/7) ayetiyle başladı ve *Şüphesiz zulmedenlere, ondan başka da azap vardır...*"(52/47) ayetiyle sona ererken yine azabı ihtar etti(283).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Geçen surenin bununla münasebeti gibi bu da gelen sure ile aynı alaka içindedir. Şöyle ki, bunun başında yeminlerden(52/1-8) sonra Allah(c.c.)'ın azabının vukuu ve hiçbir engelleyicinin olamayacağı belirtilmiştir. Gelen surenin sonunda ise; Ad, Semud, Nuh (a.s.) ve Lüt (a.s.)'in isyankarlarının helaki (53/50-54) hatırlatıldıktan sonra bu dehşetli azaplardan kurtulmanın sırları verilmektedir: "*Haydi Allah(c.c.)'a secde edip O'na kulluk edin !*"(53/62).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure "*...yıldızların batışından sonra da O'nu tesbih et*"(52/49) ayetiyle mühürlenmişti. Gelecek sure ise: "*Battığı zaman yıldız andolsun*" (53/1) kavliyle başlamıştır(284). Ebu Hayyan'ın beyanına göre sebep-i nüzülü, müşriklerin, Muhammed (a.s.) Kur'an'ı kendi uyduruyor demiş olmalarıdır. Bu sebeple de Tur suresinin sonuna münasebeti açıktır. Orada, kahin, mecnun, şair ve kendi takavvül ediyor (52/29,30,33) dedikleri tasrih olunmuştu. Allah(c.c.) onları red için gelecek sure de kasemle hakikati beyan ederek başlıyor: "*Battığı zaman yıldızlara andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve batıla inanmadı; O arzusuna göre de konuşmaz. O (bildirdikleri) vahye dilenden başkası değildir*" (Necm,53/1-4)(285).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Burada, müminlerin zürriyetlerinin baba ve dedelerine tabi olduğu (52/21) zikredilmişti. Müteakip surede ise Yahudi ve kafirlerin zürriyetlerinin zikri: "*...O sizi topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karnında bulunduğunuz sırada bile sizi en iyi bilendir...*" (53/32) ayetiyle yapılmıştır.

283. Metali',6

284. R.Meani,XXVII/44; Meraği,XXVII/41.

285. Elmalılı,VII/4567

Yine burada, mü'minler hakkında :*"İman ve soylarında gelenlerde, imanda kendilerine tabi olanlar (var ya) ! İşte biz , onların nesillerini de kendilerine kattık. Onların amellerinden de bir şey eksiltmedik. Herkes kazandıklarına karşı bir rehindir."*(52/21) buyrulmuş; gelen sure de ise kafir veya onların nesilleri için: *"Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur"*(53/ 39) buyrulmuştur ki münasebet ilminde, tezat vadisinde bedi' sanatının bir vechesini teşkil eder(286).

Bundan önceki isme kasem eden üç sureden ilki, vahdaniyetin isbatı (Saffat,37/4); ikincisi, haşir ve cezanın vukuu (Zariyat,51/ 5); üçüncüsü ise, cezanın vukuundan sonraki azabın devamından (Tur,52/7-8) bahsetmişti. Gelecek sure, ise üç aslı (vahdaniyyet, haşir ve Nübüvvet) tekmil etmek için nübüvvetten bahsetmektedir(287).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin başı müşriklerin yalanladıkları vahyin hakikatini beyan ederek (52/1) başlamıştı. Gelen sure ise parlak yıldızla kasem ederek Muhammed (a.s.)'in Peygamber olduğunu ve vahyi Allah(c.c.)'in emri ve izniyle Cibril (a.s.)'in getirdiğini (53/1-11) bildirerek başlamıştır (288).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Her ikisinin nihayetinde de inkarcılara tehditler verildikten sonra, saadeti bulmanın reçetesi beyan edilmektedir. Şu farkla ki: Bunun sonunda muhatap, Rasülullah(s.a.v.)'in şahsı iken(52/48-49), gelen surede muhatap bütün insanlardır: *"Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz! Ve siz gafflet içinde oyalanmaktasınız. Haydi Allah(c.c.)'a secde edip O'na kulluk edin!"*(53/60-62).

286. T.Kebir,XXVIII/277; Tenasuk,119; R.Meani,XXVIII/44; Meraği, XXVIII/41

287. T.Kebir,XXXVIII/277

288. İ.Beyan,218-219

53. en - NECM SURESİ

62 Ayettir. Mekke'de inmiştir. Sadece 32. ayet Medenidir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Süreyya yıldızına (53/1) kasekle başladı ve yine: *"Doğrusu Şi'ra yıldızının (süreyya) Rabbi de O'dur"*(53/49) aynı konuyu sonunda zikretti(289)

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetine, Peygamberimizin Allah(c.c.) katında ihraz ettiği yüce makamlar kaydedilirken (53/1-18) gelen surenin nihayetinde, Allah(c.c.)'ın Rasülüne inananların ahirette nail olacakları yüce dereceleri nakledilmektedir: *"Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarında, güçlü ve Yüce Alah'ın huzurunda hak meclisindedirler"*(54/54-55).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonu: *"İşte bu ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır. Yaklaşan yaklaştı. Onu (vaktini) Allah(c.c.)'tan başka açığa çıkaracak yoktur"* (53/56-58) ile biterken, müteakip sure aynı mevzua şuru eder: *"Kiyamet yaklaştı ve ay yarıldı..."*(54/1-4) (290).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surenin(Necm=Yıldız), gelen sureyle (Kamer=Ay) münasebeti yıldız ile ayın münasebeti kadar açıktır(291). Bu surede gelen; peygamberlerini yalanlayan ümmetlerin ahvali ve onların helaki (53/50-53)nin tafsilatını (Kamer,54/9-42) anlatır. Bu iki sure arasındaki münasebet; A'raftan sonra En'am; Şura'dan sonra Furkan; Yasin'den sonra Saffat arasındaki tenasübe ne kadar benzemektedir(292).

289. Metali',6

290. T.Kebir,XXIX/28; Elmalı'lı,VII/4617; R.Meani,XXVII/73-74

291. Tenasuk,120; Elmalı'lı,VII/4617; R.Meani,XXVII/73-74; Meraği,XXVII/74

292. Tenasuk,120; Elmalı'lı,VII/4617; R.Meani,XXVII/73-74; Meraği,XXVII/74

e. Bu Surenin Başı İle Muteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Rasülullah(s.a.v.)'ın yaşadığı Mi'raç mucizesi beyan edilmişken(53/1-18), gelen surenin başında ise O'nun ay yarma mucizesi(54/1) beyan buyrulmaktadır.

f. Bu Surenin Sonu İle Muteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, Allah(c.c.)'a iman ve ibadet etme emrinin (53/62) sebebi, gelen surenin nihayetinde (54/54-55) açıklanmış ve mevhum bir sual-i mukaddereye cevap verilmiştir. Şöyle ki: "Allah(c.c.)'a iman, secde ve ibadet edince ne olacak?" Cevabı: "Onlar bununla takva elbisesini giyecekler ve onun zinetiyle, cennetlerde ve ırmakların kenarında, güçlü ve Yüce Allah(c.c.)'ın huzurunda hak meclisine iştirak edeceklerdir".

54. el - KAMER SURESİ

55 Ayettir. Mekke'de inmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

"Kıyamet yaklaştı..."(54/1) ayetiyle başladı. Yine "Bilakis kıyamet onlara vadedilen asıl saattir ve o saat daha belalı ve daha acıdır"(54/46) ile kıyamet vakti ve dehşeti hatırlatılarak bitirilmiştir (293).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun nihayetinde *"...güçlü ve Yüce Allah(c.c.)'ın huzurunda hak meclisindedirler"(54/55) buyrulmuştu. İktidar, azamet ve uluhiyyete işaretler. Rahman'ın başında da "er-Rahman"(55/1) buyruldu ki, kafirler ve facirlere intikamı şiddetli, imanla diğer insanlar arasından seçilen kimselere nimetler veren ve onları affedici olmasına işaret eder(294).*

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede mücrimlerin hallerinden *"Bilakis kıyamet onlara vadedilen asıl saattir ve o saat daha belalı ve daha acıdır. Şüphesiz suçlular sapıklık ve çılgınlık içindedirler"(54/46-47 ayetleriyle; Ve "Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarında, güçlü ve yüce Allah(c.c.)'ın huzurunda hak meclisindedirler" (54/54-55) ayetleriyle de müttekilerin hallerinden icmalen bahsetmişti. Gelen surede ise ve iki taife hakkında (Rahman,55/41-46) tafsilat vermektedir(295).*

Burada geçmiş ümmetlerden peygamberlerini tekzip edenlerin başlarına inen türlü azapları sayarken, her birinin arkasından

293. Metali',6

294. T.Kebir,XXIX/83

295. Tenasuk,120; Elmalılı'ı,VII/4658; R.Meani,XXVII/97

"Ondan ibret alan yok mu?"(54/15, 17, 22v.b.) ayetiyle va'z ve hatırlatma için bir terci(*) yapmıştı. Takip eden surede de, bütün insanlara, dini, dünyevi, enfüsi ve afaki her türlü nimetler hatırlatılarak her birinin ardından şükür vecibesinin ihlaline karşı "O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz" (Rahman,55/16, 18, 21 v.b.) tevbihi ile öyle latif terciler yapılmıştır ki ". ﻻ ﻳﺪﻳﻦ"nın uzatılması gibi letafetine doyum olmaz(296).

Bu surede müttekiler için ırmakların kenarında cennetler ve Hak ile beraber olma(54/54) zikredilmişti. Burada ise yine müttekiler için "Rabbinin huzurunda durmaktan korkanlar için iki cennet vardır" (55/46) ayetinin zikredilmesi güzel bir uyum oluşturmuştur(297).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin başı, izzet azamet ve uluhiyyeti gösteren, ayın yarılması(54/1) mucizesiyle başlamıştı. Gelecek sure ise, rahmete delalet eden, kalpleri günahlardan arıtan ve ona şifa olan Kur'an mucizesiyle başlamıştır: "Rahman Kur'an'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyanı öğretti"(55/1-4)(298).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, takva sahiplerinin cennette ve hak meclislerinde bulunacakları (54/54-55) beyan edilmişti. Gelen surenin sonundaysa, kendilerine ikram edilen cennet nimetleri sayılmaktadır(55/62/76).

Keza, her ikisinin sonunda Allah(c.c.)'ın yücelik sıfatlarıyla mühürlenmiştir: "...Güçlü ve Yüce Allah(c.c.)'..."(54/55); "Büyükük ve ikram sahibi Rabbinin adı yücelerden yücedir"(55/78).

(*) Bu kabil tekrarlara edebi istilahlarımızda terci namı vermişizdir.
Elmalılı, VII/4659)

296. Elmalılı, VII/4659; R.Meani, XXVII/97

297. Tenasuk, 120

298. T.Kebir, XXIX/83

55. er - RAHMAN SURESİ

78 Ayettir. Mekke'de inmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Allah-ü Teala'nın "*Rahman*"(55/1) ismiyle başladı ve yine O'nun ismiyle sona erdi: "*Büyükük ve ikram sahibi Rabbinin adı yücelerden yücedir*(55/78) Bu kadar nimetleri meccanen veren Allah(c.c.)'ı tesbih et ! O'nun ismini yücelt!(299).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde Allah(c.c.), insana Kur'an ve beyanı öğrettiğini zikretmiş(55/1-4), Gelen surede ise, delilini safdışı ederek küfran-ı nimette bulunmuş nankör insanların saptığı noktaları (56/81-87) saymış ve nümune-i imtisal olarak Kur'an'a sağlam yapışanlara verilecek rızıkları zikrederek (56/88-91) hitama erdirmiştir.

Keza bunun başında, mutlak olarak Kur'an zikredilmişken (55/2), Gelen surenin sonunda onun vasıfları sayılmaktadır(56/77-80).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surede sıkça geçen " فَبِأَىِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ " (55/77) ayetin mazmununa, Vakıa'nın başının bir terettübü vardır. Vakıanın vukuundan sonra tekzip ihtimali kalmayacağı imanı yeis zaruri olacağı cihetle, fırsat elde iken tekzipten vazgeçilmeyi ihtarla, iman ve şüküre bir teşviki ifade eder(300).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki surede de cennet ve cehennemın vasıfları anlatılmaktadır. Bu surede mücrimlerin azabı, müttekilerin nimetlerini ve mü'minlerden bir kısmı için iki cennet vadini zikretmişti(55/46) ve yine bazıları için iki cennet vadinde daha bulunulmuştu(55/62). Bu surede ise mükellefleri gruba taksim etti(56/7-10):

1. Ashab-ı Meymene : Amel defterleri sağdan verilenler.
2. " " Meş'eme : " " soldan ve arkadan verilenler
3. Sabikun : İmanda ileri gidenler.

299. Metali',6; İ.Beyan,225; Saffet,III/293

300. Elmalı'lı, VII/4699

301. Tenasuk,121; R.Meani,XXVII/128; Meraği,XXVII/130

Bu surede semanın yarılmasından (55/37) bahis geçmişti. Gelecek surede ise yeryüzünün sarsılışı (56/3-4) zikredilmiştir(301). Bu surette iki sure mütelazim olarak bir sure gibi olmuş ve bundan sonrakinin tertibi aksolunarak, bunun ahirindeki onun evvelin, bunun evvelindeki de onun ahirinde zikrolunmuştur(302).

Bu surede insanlara verilen nimetlerin sayımı ile geçmiş ve bu nimetlere şükür etmelerini ve nimet sahibini tekzipten kaçınmalarını ihtiva etmişti. Müteakip sure ise, şükreden kimselere hayırla mükafaat verileceğini(56/10-40), küfreden ve yalanlayanlarınsa kötü bir şekilde cezalandırılacağı(56/ 41-56) hususlarını ihtiva etmektedir(303).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure sırayla, K.Kerim, Güneş, Ay, bitkiler ve insanların yaratılması, yalın ateşten cinlerin yaratılması, kıyametin, Cennet ve Cehennem'in vasıfları zikredilerek başlamıştı (55/1-25...). Gelen sure ise; Kıyamet, Cennet ve Cehennem'in vasıfları, insanların yaratılışı, bitkiler, su, ateş, yıldızlar ve K.Kerim'in zikriyle başladı (56/1-76). Bu surede yıldızların zikri geçmezken, Vakıa'da Güneş ve Ay'ın zikri geçmemiştir. Böylece bu sure Vakıa'nın mukabili gibi olmuştur(304).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonu, -ehl-i cehennem'in yaşayacağı felaketler (55/41-44) sayıldıktan sonra- cennet ehlinin sefasının beyanıyla süslenmişti (55/46-78). Gelen surenin sonuysa bunun zıddına, salih kimselerin beyanından sonra (56/88-91), yalancı ve sapık insanların yaşayacağı musibetler(56/92-94) kısaca tadat edilerek nihayete ermiştir.

302. Tenasuk,121; Elmalılı, VII/4693; R.Meani,XXVII/128

303. T.Kebir,XXIX/139

304. Tenasuk,121

56. VAKIA SURESİ

96 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında mükellefler üç gruba taksim edilmişti(56/1-10):

1. Ashab-ı Meymene : Amel defterleri sağdan verilenler.
2. " " Meş'eme : " " soldan ve arkadan verilenler
3. Sabikun : İmanda ileri gidenler.

Sonunda aynı taksimat yine yapılmıştır(56/88-92):

1. Ashab-ı Meymene : Amel defterleri sağdan verilenler(56/90).
2. " " Meş'eme : " " soldan verilenler(56/92)
3. Sabikun : İmanda ileri gidenler(56/88)(305).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, kıyametin vukuu ve dehşeti haberi(56/1-6)nden sonra, insanları -is yankar ve itaatkar- şeklinde özetle ikiye taksim etmişti(56/7-10). Gelen surenin sonundaysa bu iki sınıfın nail olacağı ceza izah edilmiştir(57/25-29).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin son ayeti "*Öyleyse ulu Rabbinin adını tenzih ile an!*" (56/96)ile müteakip surenin başı arasında mana itibarıyla bir irtibatı vardır. Ve şu manayı ifade eder: Bütün göklerdeki ve yerdeki mevcudat, Alah' tesbih eder. Sen onlara nazaran bir şirzime-i kalile demek olan kafirlere bakma da bütün kainat ile beraber Rabbinı tesbih ve O'nun nam-ı azameti, ism-i a'zamı ile tenzih eyle(306).

Hadid suresinin başı, bu surenin sonu için bir illet mevkiinde gelmiştir. Sanki şöyle denmektedir: "*Allah(c.c.)'i azım ismiyle tesbih et !* (56/96), Çünkü bütün göklerdeki ve yerdeki mevcudat Allah(c.c.)'i tesbih eder(57/1)(307).

305. Metali',7; İ. Beyan,229-232; Saffet,III/304-311

306. Elmalı'lı,VII/4727

307. Tenasuk,122

308. R. Meani,XXVII/164; Meraği,XXVII/157; Elmalı'lı,VII/4728

Gelen sure, bu surenin ahirinde geçen tesbihi, tafsil ile başlar: *"Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah(c.c.)'ı tesbih etmektedir. O azizdir, hakimdir"(57/1)(308).*

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki surede de imanlı ve inkarcı insanların hasletlerinden ağırlıklı olarak bahsedilmektedir (55/30-78); (56/8-96). Yine her ikisi de, insanın fiziki alemlerden ibretler almasını sağlayacak bürhanlar serdetmekte (55/13-30); (56/57-76) ve bu ayetlerde direk olarak insanların tefekkür ve mantıklarına hitap edilmektedir.

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, kıyametin dehşetli kopuşu anlatıldıktan sonra(56/1-6) üç sınıf olarak yeniden diriltilecek insanların ceza-mükafaatının (56/6-47) keyfiyeti anlatılmıştı. Gelen surenin bidayetindeyse, Allah(c.c.)'ın izzet ve kemalini beyandan sonra(57/1) öldüren ve diriltenin kendisi olduğunu zikretmiştir ki bu iş kıyametin kopmasıyla hayatiyet kazanacaktır. Ayrıca, insanların başına kıyameti koparan kudret de(56/1-6), göklerin ve yerin mülkü ve idaresi de (57/2) O Yüce Allah(c.c.)'a aittir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, Rasülullah(s.a.v.)'a: *"...Yüce Rabbinin adını tenzih ile an!"* (56/96) emri sevkedilmişti. Müteakip surenin sonundaysa, O'nun ümmetine hitap edilerek kendileri için en mühim meselede dikkatlerini çekmiştir: *"Ey iman edenler! Allah(c.c.)'tan korkun ve Peygamberine inanın ki O, size rahmetinden iki kat versin ve size ışığında yürüyeceğiniz bir nur lütfetsin; sizi bağışlasın. Allah(c.c.), çok bağışlayan, çok esirgeyendir"(57/28).*

Yine bunun sonunda, hakikati yalanlayan sapıkların cehennem ziyafetinden (56/92-95) bahsedilmişti. Aynı taifeye mensup olan *"...ehl-i kitabın, Allah(c.c.)'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini..."*(57/29) gelen surenin nihayetinde bildirmiştir. Bunun manası, lütf-ü ilahiye mazhar olamayacaklar, suht-u ilahide çırpınacaklar demektir ki bu manzara bunun sonunda çizilmiştir(56/92-95).

57. HADİD SURESİ

29 Ayetten ibarettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Allah-ü Teala'yı vasıflayarak başladı(57/1-3) ve yine "*lütuf sahibi olması, Ğafür ve Rahim olması gibi bazı vasıflarını sayarak(57/ 28-29) bitirdi(309).*

Surenin sadrında "*Allah(c.c.)'a ve Rasülüne iman edin...*"(57/7) ayeti; sonunda da aynı konuyu işleyen: "*Ey iman edenler ! Allah(c.c.)'tan korkun ve Peygamberine inanın...*"(57/28) ayeti gelmiştir. Keza başında "*Nur*"(57/9) kelimesi geçtiği gibi sonunda da (57/28) aynı kelime zikredilmiştir(310).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.) ve Rasülüne iman edenlere, bunun başında vadedilen büyük mükafaat (57/7) ve kurtuluş(57/12), gelen surenin nihayetinde tefsir ve tafsil edilmiştir: "*Allah(c.c.)'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah(c.c.)'a ve Rasülüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah(c.c.), iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedi kalacaklardır. Allah(c.c.) onlardan razı olmuş, onlar da Allah(c.c.)'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah(c.c.)'in tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah(c.c.)'in tarafında olanlardır*"(58/22).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu, Allah(c.c.)'in fazlıyla: "*...Lütuf bütünüyle Allah(c.c.)'in elindedir, onu dediğine bahşeder. Allah(c.c.), büyük lütuf sahibidir*"(57/29) son bulmuştu. Gelen sure ise, fazlullah vadisinden başka bir fazlullahla başlamıştır(58/1-6)(311).

Bu sureden sonra Mücadele suresinin başlamasının ne kadar manalı olduğunu beyana hacet yoktur. Bu sure: "*...Lütuf bütünüyle Allah(c.c.)'in elindedir, onu dilediğine bahşeder. Allah(c.c.), büyük lütuf sahibidir*"(57/29) ayetiyle son bulmuştu. Gelen sure de evvel emirde Allah Teala'nın bir kadın hakkında tecelli eden fazlının beyanıyla başlayacak(58/1-4), sonra da Allah(c.c.) Rasülü ile yarışa kalkışan kafir ve münafıklara haddini bildirecek(58/5) ve nihayet, müminlere rızvan vadiyle son(58/22) bulacaktır(312).

309. Metali',7

310. a.g.e., aynı yer.

311. R.Meani,XXVIII/2; Meraği,XXVIII/3

312. Elmalılı, VII/4772-4773

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Hadid suresi; bir oyun, eğlence, süs ve evlat-mal elde etme metarı olan fani (57/20) dünyaya aşırı rağbet eden mümin-münafık-kafirleri, faydalı(57/25) demir bir yumruk gibi inerek gafletten uyandırmaktadır(57/7-18). Gelen surede ise, bu ilahi ikazı itibara alan müminlere, ebedi saadete götürecektir adab-ı muaşeretini (58/1-4,7-22) öğretmekte, taş kalpli ve kafalı inkarcı münafık ve kafirleri uyandırmak için de zaman zaman tehditler göndermektedir(58/5,7-8, 14-20).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Buranın başında Allah-ü Teala'nın sıfat-ı celilelerinin Zahir ve Batın'ın zikri geçmiş(57/3) ve "...Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah(c.c.) yaptıklarınızı görür"(57/4) buyrulmuştu. Gelecek sure de, kocasıyla mücadele eden ve onu Rasülullah(s.a.v.)'a şikayet eden kadının şikayetini işitmesiyle başlamıştır (Mücadele,58/1). Bu hadiseyi zikrettikten sonra "Göklerde ve yerde olanları Allah(c.c.)'ın bildiğini görmüyor musun?..."(58/7) ayeti zikredilmiştir ki bu, Hadid suresinin 4. ayeti(O, gökleri ve yeri altı günde yaratan,...)"nin bir tafsilidir(313).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Allah(c.c.) bunun nihayetinde, isevilerin uydurdukları ruhbanlığın, Allah(c.c.)'ın rızasını tahsil etmek gayesiyle çıkarıldığını ancak çoğunun hak yoldan ayrılarak teslis akidesi gibi bozuk inançlarla saptıklarını(57/27), böylece ehl-i kitabın Allah(c.c.)'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilmelerini(57/29) tenbih etmişti. Müteakip surenin sonundaysa, müminlere -imalı olarak- şu tenbihi yapmaktadır:

"Ey inanlar! Alah'ın rızasını kazanma gayesiyle ruhbanlığa meyleden fakat, başka kültürlerin hegemonyasında kimliğini kaybeden ehl-i kitapla dostluk yapmayın (Size karşı en ehven ve en yakın (Maide,5/82) olsalar da). Yoksa aynı akıbete düşmekten ve Allah(c.c.)'in hoşnutsuzluğunu kazanmaktan(58/22) kurtulamazsınız.

58. MÜCADELE SURESİ

22 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evvelinde, kocasıyla mücadele eden ve onu Rasûlullah(s.a.v.)'a şikayet eden kadının şikayetini Allah(c.c.)'ın (sevdiklerinin sözünü) işittiğini haber vermesi vardı (*Mücadele*,58/1). Sonunda ise sevdiklerinden razı olduğunu haber veriyor: "...Allah(c.c.) onlardan razı olmuş onlar da, Allah(c.c.)'tan hoşnut olmuşlardır..."(58/22)(314).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, aile hukukunu alakadar eden "zıhar" adetin hakikati açıklanarak başlamıştı(58/1-3). Gelen surenin sonundaysa, iman sahiplerine Allah(c.c.)'tan korkmalarını ve ahirete hazırladıkları amellerini kontrol etmelerini (59/18) emretmektedir. Ki ahiret hazırlığının büyük bir kısmını, aile fertlerinin hukukunun ve terbiyelerinin gözetilmesi hususu oluşturur. Ailenin iç huzuru ve hayat tarzı, evin dışındaki toplum hayatında çok belirgin bir rol oynar ve dünyevi hayatını tanzim eder. Dünyevi hayat tarzı ise ahiret hazırlığının müsbet veya menfi ifadesidir.

Keza bunun başındaki: "...Biz apaçık ayetler indirmişizdir..."(58/5) ayetinin mana, kıymet ve ehemmiyeti, gelen surenin nihayetinde beyan edilmiştir. Şöyle ki, bu kadar açık vahyi gerçekleri takdir edemeyen insan ne kadar kör, hakikat ise ne kadar açık ve yalındır(59/18-22). Yine bunun ilk üç ayetinin sonları(58/1-3), Allah(c.c.)'ın güzel isimleriyle mühürlendiği gibi, gelen surenin son üç ayeti de (59/22-24) yine esma-i hüsnâ ile süslenmiştir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda: "...işte onların kalbine Allah(c.c.), iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir..."(58/22) ayetiyle, Bedir gazvesinde akrabaları şehit düşen sahabilerden bahsedilmişti. Müteakip surenin başı(59/2) Benü'n-Nazir gazvesinde nazil olmuştur ki bu da, iki sure arasında bir nevi irtibatı gösterir(315).

314. Metali',7

315. Tenasuk, 122; R.Meani,XXVIII/38; Meraği,XXVIII/30

Bunun sonunda: "*Allah(c.c.): Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz, diye yazmıştır...*"(58/21) gelen surenin başında ise: "...siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah(c.c.)'ın azabı, onlara beklemedikleri yerden geliverdi..."(59/2) ayetiyle, yine Allah(c.c.)'ın galip gelişini bahsetmektedir. Keza bunun sonunda: "...Allah(c.c.)'a ve Rasülüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin..."(58/22) buyrulmuştu. Gelen surenin evvelindeyse: "...Kim Allah(c.c.)'a karşı gelirse bilsin ki Allah(c.c.)'ın cezalandırması çetindir"(59/4) ayetiyle Allah(c.c.)'a düşmanlık etmenin neticesini bildirmektedir(316).

Mücadele'nin sonun: "*İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah(c.c.)'ın tarafında olanlardır*"(58/22) ayetiyle bitip; Haşr'in, tesbih ve tenzih ile başlayarak takip etmesi de ne kadar güzel, ne kadar yerinde olduğunu izaha hacet yoktur(317).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede, münafıklar ve yahudilerin hallerinden(58/8-10), bazılarının birbiriyle olan dostluklarından(58/14-20) bahsedilmişti. Takibeden surede ise, yahudilerin başına gelenler(59/2-4) ve münafıkların onlarla dostluk kurmakla hiçbir menfaat elde edemeyecekleri(59/11-16) konusu işlenmektedir(318).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, kocasının kendisiyle zihar yapması hususunda Rasüluallah ile tartışan ve Allah(c.c.)'a şikayette bulunan kadının sözünü Allah(c.c.)'ın işittiği (58/1) bildirilmişti. Gelen sure ise, göklerdeki ve yerdekilerin Allah(c.c.)'ı tesbih ettiği haberiyle başlamıştır(59/1). Ki zorda kalan kulların (zihar yapılan kadın) ilticası da, iman ve kulluğun tadına varmış olmanın neşesiyle tesbih ve tahmit okuyanların münacaatı da O'na noksansız ulaşır.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun ahirinde, kafirlerle müminlerin birbirinden çok farklı bir anlayış ve hayat tarzları olduğu, birbirlerine denk olmadığı ve yekdiğerinden ayrıldıkları noktalar (58/13-22) tafsil edilmişti. Takibeden surenin ahirindeyse bu hakikat gayet veciz ve yalın bir şekilde tekrar edilmiştir: "*Cennet ehliyle cehennem ehli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişendir*"(59/20).

Her ikisinin ahirindeki 19. ayetlerinde de Allah(c.c.)'ı unutma hususu dile getirilmiştir. Burada, Allah(c.c.)'ı unutanların şeytanın esaretinde büyük kayba düştükleri(58/19), Allah(c.c.)'a ve Rasülüne düşmanlıkla en aşağı kimseler oldukları beyan edilmişken (58/20), şeytanla yaptığı çetin mücadeleda, imanının galibiyetiyle ayrılma namzetlerinin Allah(c.c.)'ı unutanlar gibi olmadan(59/19) haşrolunarak her istediğine ulaşan bahtiyarlar(59/20)dan biri olmaları tenbihlenmiştir.

316. Tenasuk, 123

317. Elmalılı, VII/4805

318. Meraği, XXVIII/30

59. el - HAŞR SURESİ

24 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında da Allah(c.c.)'ı yüce sıfatlarıyla tesbih hususu zikredilmişti: "Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah(c.c.)'ı tesbih etmektedir. O, üstündür, hikmet sahibidir"(59/1), sonunda da güzel isimleriyle tesbih zikredilmişti: "...Göklerde ve yerde olanlar, O'nun şanını yüceltmektedirler. O, galiptir, hikmet sahibidir" (59/23-24)(319).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, Rasûlullah(s.a.v.)'la tarafsız kalmaları hususunda antlaşma yaptıktan sonra bu antlaşmayı ihlal eden Nadiroğulları yahudilerinin Medine'den sürülmesi ve bu nurlu şehrin münafık ve kafirlerden temizlenmesi hadisesi beyan buyrulmuştu (59/2-6). Gelen surenin sonuysa, Mekke'nin fethedilmesiyle münkir ve müşriklerden temizlenen Harem-i Şerif'te yapılacak biatin şartlarını vaz' etmektedir(60/12)

Keza bunun evvelinde, yerde ve gökte bulunanların hepsinin Allah(c.c.)'ı tesbih ettiği (59/1) beyan edilmişti. "Bunun istisnası yok mudur?" sual-i mukadderine sanki müteakip surenin sonunda cevap verilmiştir. Onlar Allah(c.c.)'ı inkar eden topluluklardır. O halde "Ey iman edenler! Kendilerine Allah(c.c.)'ın gazap ettiği bir kavmi dost edinmeyin..."(60/13). Allah(c.c.)'ın dostlarının(2/257), O'nun düşmanlarını (2/98) düşman bilmeleri gerektir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.), bunun nihayetinde: "...O (Allah(c.c.)) görülmeyeni ve görüleni bilendir. O esirgeyendir, bağışlayandır"(59/22) ayetini sevkmişti. Gelen surenin bidayetinde bu sıfatı isbat edilmiştir. Şöyle ki: "Buhari ve Müslim'in Ali (r.a.)den rivayetine göre Hatib b. Ebi Beltea isimli sahabi, Rasûlullah(s.a.v.)'ın gizli tuttuğu bazı sırları Mekke müşriklerine haber vermek üzere bir mektup yazar ve Mekke'ye giden müşrik bir kadına verir. O da mektubu saçının örgüleri arasında saklar. Allah(c.c.)'ın bildirmesiyle Rasûlullah(s.a.v.) de Hz. Ali, Zübeyr ve Mikdat b. el-Esved (r.a.)'i vazifelendirerek Medine'den ayrılan bu kadından mektubu alarak kendisine getirmelerini emreder..."(Celalü'd-Din es-Suyuti, Lübabü'n-Nükul,210) bu ğaybi hadise ortaya çıkarılır ve "Ey iman edenler! ...benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek

319. Metali',7; İ.Beyan,240; Saffet,III/347; Elmalılı, VII/4882

onları dost edinmeyin!..."(60/1) ayeti nazil olur.

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Haşr'da ehl-i kitap ile yapılan iki muahede zikredilmişti. Gelecek sure ise müşriklerle yapılan iki muahedeyi müştemeldir. Zira Mümtehine suresi, Hudeybiye sulhunda nazil olmuştur(320).

Burada müminlerin birbiriyle ilişkileri, sonra da ehl-i kitap ile olan münasebetleri zikrolunmuştu. Takip eden sure ise; müminleri, -münafıklara benzememek- için kafirleri dost edinmekten men ederek başlamış ve bitinceye kadar bu mevzuu tafsil etmiştir(321).

Her ikisinde de Rasülullah(s.a.v.)'ın hali hayatta iken; yahudi, nasara ve diğer insanlarla olan münasebetlerini beyan eder(322).

Mü'minlerin harp halinde ve sulh zamanında kafirlere karşı takip etmeleri iktiza eden bazı ahlak ve ahkama taallük eden işbu İmtihan (Mümtehine) suresi, Haşr suresinin: *"Ey iman edenler ! Allah'tan korkun ve herkes, yarınma ne hazırladığına baksın. Allah(c.c.)'tan korkun. Çünkü Allah(c.c.), yaptıklarınızdan haberdardır"*(59/18) hitabesiyle başlayan hatimesinin bir devamı sayılabilecek kadar yakın bir münasebeti ve sonundaki izzet ve hikmet ile mazmunlarının muktezası olan birtakım emirler ve yasaklar ile talimat ve irşatları ihtiva etmesi itibarıyla ona şiddetli bir ittisal ile alakadardır(323).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, kendileriyle yapılan antlaşmanın şartlarına uymayan Nadiroğullarının Medine'den sürülmesi hadisesi anlatılmış ve akıl sahiplerinin bundan ibret almaları tenbih edilmişti(59/1-4). Bu ayetler, yahudi inkarcılar için bir gözdağı olmakla birlikte, Mekke'de bulunan müşrikler için de bir ültimat mesabesinde. Gelen surenin başında ise bu ikaz, **imtihanda** olan müminlere çevrilmektedir: "Akıllılık etmez, Allah(c.c.) ve Rasülünün dostluğu yanında onların düşman-larıyla dostluk kurlarsa, o dost zannettiklerinin kendilerini (müminleri) yerlerinden-yurtlarından etmeye devam (* Ayettekiمخرجون.....kelimesi, muzari sigasıyla gelmekle şimdiki zaman ve gelecek zamanı ifade etmekte olması ayrıca şayan-ı dikkattir) edeceklerdir.

320. Tenasuk,123; R.Meani,XXVIII/65; Meraği,XXVIII/60

321. Tenasuk,123; R.Meani,XXVIII/65; Meraği,XXVIII/60

322. T.Kebir,XXIX/269 v.d.

f. Bu Surenin Sonu İle Muteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

En güzel isimlerin sahibi olan Allah(c.c.) (59/22-24), iman sahibi cennetliklerle, küf ran-ı nimette bulunmuş ehl-i narı denk tutmamıştır(59/22). İman sahiplerinin; Allah(c.c.)'ı unutan ve bu yüzden Allah(c.c.)'ın da onlara kendilerini unutturduğu, yoldan çıkmış kimseler gibi olmamalıdır(59/19). Bunun yolu da, kendilerine Allah(c.c.)'ın gazap ettiği kavmi kendilerine dost edinmemelerinden geçer(60/13). Zira yoldan sapan, gazaba uğrayan bu imansızlar; kafirlerin, kabirlerdekiilerin dirilmesinden ümit kestikleri gibi ahiretten ümit kesmiş kimselerdir(60/13). Müminlerse, ahireti ebedi yurtları olarak görenlerdir.

60. el - MÜMTEHINE

13 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evveli: *"Ey iman edenler ! Eğer benim yolumda savaşmak ve benim rızamı kazanmak için çıkmışsanız benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göster, gizli muhabbet besleyerek dost edinmeyin..."(60/1)* ayeti; sonu da: *"Ey iman edenler! Kendilerine Allah(c.c.)'ın gazap ettiği bir kavmi dost edinmeyin..."(60/13)* ayetiyle, kafirlere muhabbet beslememenin tenbihini yaparak tam bir insicam meydana getirmiştir(324).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Mekke'nin fethi hazırlıklarını müşrik bir kadın vasıtasıyla Mekke müşriklerine bildiren mektubun ele geçirilmesi hadisesi(**) anlatılmıştı(60/1-3). Gelen surenin nihayetindeyse, herkesten gizlenen fetih hazırlıklarının neticesi müjdelendir: *"Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah(c.c.)'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri bununla müjdele"(61/13)*.

Ayrıca bunun başında: *"... Eğer benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız...(60/1)* ifadesiyle, müminlerin cihat anlayışlarını, müteakip surenin sonunda İsa (a.s.)'ın havarileri nümune gösterilerek pekiştirilmiş ve ilave olarak zafere gitmenin, Allah(c.c.)'ın yardımına mazhar olmanın asgari şartı orada ifade edilmiştir: *"Ey iman edenler! Allah(c.c.)'ın yardımcısı olun. Nitekim Meryem oğlu İsa havarilere: Allah(c.c.)'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir? demişti. Havariler de: Allah(c.c.) yolunun yardımcısı biziz, demişlerdi. İsrailoğullarından bir zümre inanmış, bir zümre de inkar etmişti. Nihayet biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece üstün geldiler"(61/14)*.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin sonunda yeisten sakındırmakla(60/13), ahiret ümidi takviye olduğu gibi, gelecek surede de İslam'ın bütün alem müvacehesinde zuhur ve ulviyyetini isbat için, daha büyük imtihan devreleri geçirmek üzere, İslam hey'eti cihat meydanlarında *"(kenetlenmiş bir yapı 61/4)* gibi mevki tutacak veçhile tanzim ve tensika davet olunarak, buna imtisal eden mü'minlere *gaye-i muvaffakiyet müjdele(61/13)* mektedir(325).

323. Elmalılı, VII/4886-4887

324. Metali', 7; İ.Beyan, 243-244; Saffet, III/390

(**) Bkz. Tef. Ruhü'l-Beyan, IX, 473)

325. Elmalılı, VII/4924

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede Allah(c.c.)' yolunda cihada teşvik edici ayetler(60/1-2) zikredilmişti. Gelecek surede ise aynı mevzu gayet mufassal olarak (61/1-11) ele alınmış(326) ve mü'minleri bırakıp, kafirlerle dostluk kurmamayı iyice te'kit etmektedir (61/8)(327).

(Mümtehine) suresinin hülasa-i mazmunu, sıdk-ü sadakatle Allah(c.c.) yolunda cihada terğip ve hazırlama ve bu suretle bu surenin muhtevasını ve imtihan mevzuu olan " لا تتولوا " (Dost edinmeyin) ve " لا تتخذوا " (dostluk kurmayın) nehiyelerini bir te'kit ve İslam'ın istikbalini tavzihtir(328).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde müminlere, düşmanlarının kendilerine besledikleri düşmanlıklar hatırlatılmıştır: "Şayet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler, size ellerini ve dillerini kötülükle uzatacaklardır. Zaten inkar edivermenizi istemekte-dirler"(60/2). En makbül amellerden biri de cihattır. Cihatta muvaffakiyet ise, kendini ve düşmanını iyi tanımak ve kendi arasında rabıtayı iyice kuvvetlendirmeye, safları sıkı sıkıya tutmaya bağlıdır. Ki araya fasit fikirler sızmasın. Bu hakikat de gelen surenin başında haber verilmektedir: "Ey iman edenler! yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz (*) ? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah(c.c.) katında büyük bir nefretle karşılanır. Allah(c.c.), kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever"(61/2-4).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

İmtihandan geçmiş (60/10), inanmak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, iftira uydurup getirmemek, iyi işler yapmak, Rasülullah'a karşı gelmemek, kusurları düzeltmek(60/12) gibi sağlam yapı taşlarının saf saf ördüğü metin bir cemiyet, elbette ilahi bir müjdeyle sevindirilecektir ve o sağlam bünye, Mekke'yi de, Roma ve İran hudutlarını da islamlaştırma (61/13) sevinci ile mesrur kılınacaktır.

326. T.Kebir,XXIX/310; Tenasuk,123

327. R.Meani,XXVIII/83; Meraği,XXVIII/79

328. Elmalılı,VII/4924

(*) Ebu Salih'in rivayetine göre müminler: "Keşke en hayırlı ve Allah(c.c.)'a en sevimli gelen amelin ne olduğunu bilseydik de onu yapsaydık" demişlerdi. Bunun üzerine : "...Allah(c.c.)'a ve Rasülüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah(c.c.) yolunda cihat edersiniz..." (61/10-11) ayetleri nazil oldu. Fakat bazı müminler, cihat etmeyi kerih gördüler de bu ayetler nazil oldu (Lübabü'n-Nükul,212).

61. es - SAF SURESİ

14 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında, Allah(c.c.) yolunda cihat için nazil olan ayet "*Ey iman edenler ! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah(c.c.) katında büyük bir nefretle karşılaşılır*"(61/2-3)(329).

(Rivayete göre müslümanlar: Amellerin Allah(c.c.) yanında en sevgilisinin hangisi olduğunu bilseydik o uğurda mallarımızı ve canlarımızı feda ederdik, demişlerdi. Bunun üzerine:" Şüphesiz ki Allah(c.c.), kendi yolunda çarpışanları sever..."(61/4) ayeti nazil oldu(330). Fakat Uhud savaşında, bazılarının geri dönmesi, ayetteki kınamanın sebebi olmuştur)

Sonunda ise: "*Ey iman edenler! Allah(c.c.)'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu İsa havarilere: Allah(c.c.)'a (giden yolda) benim yardımcıları kimdir? demişti. Havariler de: Allah(c.c.) yolunun yardımcıları biziz, demişlerdi...*"(61/14) ayetini sevk ederek (331). sanki: "Ey mü'minler! en sevimli iş Allah(c.c.) yolunda cihattır. Ancak bazılarınızın Uhud harbinde gösterdiği gevşeklikten sakının. Sözlerinde sebat eden ve Allah(c.c.) yolunda İsa (a.s.)'a yardımcı olan Havarilerinden geri kalmayın" denmiş olmaktadır.

Keza, başında "*Şüphesiz ki Allah(c.c.), kendi yolunda çarpışanları sever...*" (61/4) ayeti; sonunda ise, acı azaptan kurtaracak ticaret arasında: "*...mallarınızla ve canlarınızla Allah(c.c.) yolunda cihat edersiniz*"(61/11) ayeti sevk edilmiştir (332).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, yerdeki ve göktekilerin Allah(c.c.)'ı tesbih ettiği haberi(61/1)yle müminlerin ibadeti hatırlatılmış, ibadetten sonra en hayırlı ticaret olan cihat (61/10-11) için çıkmaları haber verilmişti. Gelen surenin nihayetindeyse, yine önce ibadete davet yapılmış ve o esnada ticaretin terkedilmesi istenmiş(62/9), ibadetten sonra da Allah(c.c.)'ın lütfundan istemek üzere yeryüzüne -ticaret için- dağılımları emredilmiştir(62/10). Lakin her şeyin hakkını tam vermelerini tenbih (62/11) ederek.

329. Metali,7; İ.Beyan,143-144; Saffet,III/370

330. Elmalî'li, VII/2923

331. Metali',7

332. a.g.e., aynı yer.

Ayrıca bunun başında, en hayırlı amellerde olan cihadın "ticaret" lafzıyla verilmiş olması (61/10) şayan-ı dikkat bir ifadedir. Bu, cihadın bilfiil bedenle yapılışı - ganimet elde etme gibi vesilelerle- ticaret sayılacağı gibi, ticarete zenginleşmiş bir cemiyetin, cihadı çok güzel yapabileceğine de telmih vardır. Nitekim bu hakikat, müteakip surenin sonundaki ayetlerle (62/9-11) tekit edilmekte gibidir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin nihayetindeki *"Ey iman edenler! Allah(c.c.)'ın yardımcılar olun"*(61/14) emri, gelen surenin başında tefsir edilmiştir. Şöyle ki, siz daha önce apaçık bir sapıklık içindeydiniz. Allah(c.c.) sizin içinizden ümmi bir peygamber göndererek sizi temizledi. Kitab'ı ve hikmeti öğretti(62/1-2). O Peygamber'in dediğini tutmak, yardımcısı olmakla Allah(c.c.)'ın yardımcısı olabilirsiniz. Tıpkı Meryem oğlu İsa'nın havarilere: *"Allah(c.c.)'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir?"* sorusuna havarilerinin: *"Biziz"*(61/14) demeleri gibi.

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede, Musa (a.s.)'ın hali ve kavmini hayra davetine rağmen onlardan gördüğü ezayı(61/5) zikretmişti. Müteakip surede ise Rasûlullah(s.a.v.)'ın hali ve ümmetinin fazileti zikredilmiş(62/9-11) ve bu surede iki ümmet arasındaki fazilet farkını ortaya çıkarmak için yahudilerden bahsedilmemiştir(333).

Hakeza, burada İsa (a.s.)'ın: *"Ey İsrailoğulları! Ben size Allah(c.c.)'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim"*(61/6) sözü; Gelen surede ise: *"Çünkü ümmiler içinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur"*(62/2) buyurması, Rasûlullah(s.a.v.)'in geleceğini müjdelemektedir (334).

Bu Saf suresi, saf iki yerde tutulur. 1. Kıtıl 2. Namaz. Bu surenin diğer adı Kıtıl'dır. Zaruri olarak safı gerektiren (namazlar içinde cemaat şart olan tek namaz cumadır) Namaz -Cum'a- suresinin onu takip etmesi ne kadar münasiptir (335).

333. Tenasuk,124; R.Meani,XXVIII/92; Meraği,XXVIII/93

334. Tenasuk,124; R.Meani, XXVIII/92; Meraği,XXVIII/93

335. Tenasuk,124; R.Meani, XXVIII/92; Meraği,XXVIII/93

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki sure de aynı üslupla başlamıştır: "*Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah(c.c.)'ı tesbih eder. O, üstündür, hikmet sahibidir(61/1); "Göklerde ve yerde olanların hepsi, mülkün sahibi, eksiklikten münezzehtir, aziz ve hakim olan Allah(c.c.)'ı tesbih eder"(62/1).*

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Saf suresi cihadı emrederek ve onu ticaret olarak(61/11) isimlendirerek sona ermişti. Gelen sure ise, Cum'ayı emrederek sona erdi. Ve namazın dünyevi ticaretten daha hayırlı olduğunu haber ve(62/9-11)terek sona ermiş(336) oldu.

Yine bunun nihayetinde, Allah(c.c.) ve Rasülüne iman, mal ve canla cihat etmenin daha hayırlı olduğu (61/10-11) ve onun sayesinde müminlerin cennete taşınarak en büyük kurtuluşa erecekleri beyan buyrulmuştu (61/12). Gelen surenin sonundaysa, -mümin de olsa- insanların beşeri zaafı bulduğu hatırlatılarak, Allah(c.c.)'ın katındaki nimetlerin her şeyden daha hayırlı olduğu telkin edilmiş ve ne pahasına olursa olsun, müminlerin firasetli olup, gaye-i asliyeden ferağat etmemelerini telkine devam etmektedir(62/11).

62. el - CUM'A SURESİ

11 Ayet olup, Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Allah(c.c.)'ın, Melik, Kuddüs, Aziz ve Hakim sıfatlarıyla başlamış(62/1) ve yine O'nun Razzak sıfatıyla bitmiştir(337) Bu sıfatın ibadet-taati, dünya nimetlerini elde etme arzusunun gerisinde bırakmamayı tenbihten sona bırakılması; mahlûkatın rızkı için, Razzak-ı Alem 'in kefalet senedi sonuna konmuş mühür ve imza gibi çok münasip olmuştur.

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, hakikatlerden uzak kalmış insanlığa Allah(c.c.)'ın ayetlerini okuyan, ve onları temizleyen, kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermenin(62/2), Allah(c.c.)'ın büyük bir lütfu olduğu(62/4) o ve indirdiği kitapla amel etmemenin, ciltlerle kitabı sırtında taşıyan merkep gibi(62/5) faydasız olduğu beyan edilmişti. Müteakip surenin nihayetinde ise, temizlenmenin yolları gösterilmektedir. Bunlar:

1. Mal ve çocuklar (dünya zinetleri) Allah(c.c.)'ı zikirden alıkoymamalı(63/9).
2. Çevresindeki ihtiyaç sahiplerine sadakalar, zekatlar vermek suretiyle(63/10) cemiyeti ızdıraplardan, malını şüphe ve kirlerden, sinisini ve vicdanını cimriliğin lekelerinden temizlemeli.

Binnetice, kitap ve sünnetin öğrettiklerini (62/2) hayata taşımak suretiyle hayatı dolu dolu yaşamış, takdim ve tehirsiz gelen eceli de gülerek karşılamış olur.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure, cum'adan dağılanların tekdiriyle son bulduğu gibi(62/10-11), Münafikun suresi de onunla alakadar olmak üzere münafıkların zemmiyle(63/1-4) başlayacaktır(338).

337. Metali'.7

338. Elmalılı, VII/4994

Cumayı emirden sonra onu bila mazeret terk ve cumayı bırakıp da lehv ve eğlenceye koşuşmak, nifaka varacağına işaret olmak üzere bunun arkasından münafıkların ahvalini anlatan sure gelmiştir(339).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Haşr'dan sonra Mümtetine gibi, Bu sureden sonra da Münafikun'un gelmesi, Cuma'nın mütemmimi gibidir. Burada Allah(c.c.)'ı tesbih ve takdis ile başlanıp(62/1) Rasûlullah(s.a.v.)'ın risaleti takrir olunduktan sonra(62/2), yahudileri itab(62/5-6) ve ona mukabil, mü'minlere cum'aya koşmakla hitap(62/9) ve bu suretle dahili tanzimata temas edilmiştir.

Münafıkların hali de yahudilerin hallerine benzediği cihetle müteakip surede de, Peygambere karşı münafıkların halleri anlatılarak zemm olunduktan(63/1-5) sonra yine mü'minlere hitap(63/9-11) ile hitam verilecektir.

Bu surede mü'minler zikrolunmuştu(62/2-3, 9-11), müteakip surede ise onların zıddı olan münafıklar zikrolunmaktadır(340).

Bu surenin son kısmında mü'minler(62/9-11); müteakip surenin başından ortalarına kadar münafıklar(63/1-8) ve nihayet sonunda (63/9-11) yine mü'minler zikredilmiştir. Bu durum, kendilerini kuşatmış mü'min atmosferi arasında, hala onlara karışmayanları, güzel bir manzara tablosu içinde sergilemektedir.

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun biayetinde, kitap ve nurlu sünnetiyle ümmileri temizleyen Allah(c.c.)'ın peygamberinin gönderilmesinin insanlığa bir lütf-u ilahi olduğu(62/2-4) beyan edilmişti. Takibeden surenin bidayetindeyse, kalpleri mühürlenmiş, kalıpları hoş görünüşü fakat duvara yaslanmış kütükler misali -o büyük lütuftan istifade edemeyen münafık- insanlardan haber (63/1-4) vermektedir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Cum'a suresi Peygamberimizin cihanşümüllüğünü ilanla başlamış (62/1-4), sonra da yahudilerin çıkmazlarına işaret etmiş ve nihayet, iman sahiplerinin dünya-ahiret dengesini kuran ayetler(62/9-11) sevk edilmişti. Müteakip sureyse, münafıkların hususiyetlerini anlatmakla başladı(63/1-8) ve son üç ayetiyle mü'minlere, ebediyyen pişman olmayacakları altın öğütler sıralanarak (63/9-11) nihayete erdi.

339. Elmalılı, VII/4993

340. Tenasuk, 124

63. el - MÜNAFİKUN SURESİ

11 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evelinde: *"Yeminlerini kalkan yapıp Allah(c.c.) yolundan yan çizdiler"* (63/2) ayeti; sonunda da: *"Ey iman edenler ! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah(c.c.)'i anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır."*(63/9) ayeti sevk edil(341)erek, münafıklık ile kamil mü'min olmanın hududu çizilmiştir.

Başında: *"Münafıklar sana geldiklerinde.."*(63/1) ayeti; sonunda: *"...Fakat münafıklar bunu bilmezler"*(63/8) ayeti(342)yle, Rasûlullah'ın huzuruna gelseler de cehalet ve inatlarından vazgeçmeyeceklerine işaret etmiştir.

Yine, başında: *"...Allah(c.c.)'da bilir ki sen elbette, O'nun Peygamberisin..."* (63/1) ayeti; sonunda da: *"..Allah(c.c.), yaptıklarınızda haberdardır"*(63/11) ayetinin sevki, yine tenasübü ifade eder(343).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Yalancı, mürai, ikiyüzlü, anlayışsız, kendini beğenmiş ve Allah(c.c.)'a düşman olan münafıklar(63/1-5)'in aksine, Ey müminler! Allah(c.c.) ve rasûlüne itaat edin, dostunuzu düşmanınızı iyi tanıyın, dinleyin, isyandan kaçının, bencilliği yırtıp iyiliğimize harcayın, din kardeşlerinizden darda ve zorda kalanlara ödünç verin, münafıklar gibi aldanmayın ki Allah(c.c.) ecrinizi kat kat artırsın(64/12/17).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Münafikun suresinin ahirinde: *"Herhangi birinize ölüm gelip de: Rabbim ! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam! demesinden önce, size verdiğimiz rızıklardan infak edin"*(63/10) buyrulduktan sonra Teğabün'ün takip etmesi çok manidardır. Sanki şöyle denilmiştir:

Kişi kıyamet günü çokça mal toplamış halde gelir. Malından hiç hayır yapmamıştır. Bu malı toplamakta varisler hiç yorulmamıştır ama onu kolaylıkla alıverirler. Ve bu varisler mirastan hayırlı yollara sarfederler. Böylece malı binbir meşakkatle kazanan asıl sahibi hesaba çekilir. Varis ise kolayca mal elde etmenin yanında bir de sevapla nimetlenir. İşte bu Teğabün (aldatma)dır(344).

341. Metali',7

342. a.g.e., aynı yer

343. Metali',7

344. Tenasuk,126; Elmalılı, VII/5016

Bu surenin sonu, Allah(c.c.)'ı zikir ve O'na şükür etmeye tenbihte bulunmuştu(63/9), müteakip surenin evvelindeyse aynı mevzu ile başlar: *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah(c.c.)'ı tesbih eder. Mülk O'nundur, hamd O'nadır. O her şeye kadirdir(64/1)(345).*

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede, münafıkların hali(63/1-8), daha sonra da mü'minlere hitap(63/9-11) zikredilmişti. Gelen surede ise insanlar iki gruba taksim edildi(64/2): 1. Mü'min (64/11-18), 2.Kafir (64/6-10), (346).

Yine bu surede, Allah(c.c.) yolunda infakta bulunmaya teşvik (63/10) edilmişti. Müteakip surede de aynı teşvik(64/16-17) vardır. Ve bu iki ayet, bu suredeki 10. ayetin bir ta'lili gibidir(347).

Bu surede münafıkların açıktan ve gizliden yaptıkları nifakın butlanını (63/1-8) müstemildi. Gelecek surede ise onların bu haline bir tehdit(64/4) vardır(348).

Bazı alimler demiş(*)tir ki: Teğabün suresi 63. surenin başıdır. Orada Rasülullah(s.a.v.)'in vefatına işaret eder: *"Allah(c.c.), eceli geldiğinde hiç kimseyi (ölümünü) ertelemez(63/11).* Rasülullah(s.a.v.) Efen-dimiz 63 yaşında vefat etmiştir. Bu sureyi de Teğabün suresi takip etmiştir ki, O'nun yokluğunun (insanlığın zararına) büyük bir kayıp olduğu ortaya çıksın(349).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, münafıkların özelliklerinden bahsedilmişti(63/1-5). Gelen surenin başındaysa, insanlığın diğer iki sınıfından (kafir-mümin) bahisle şuru' edilmiştir. Yaratan'ın tek(64/1), yaratılanların yerli yerince ve en güzel surette (64/3) olmasına rağmen üç ayrı sınıf insan...

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda üç ayetle mü'minlere hitaben verilen altın öğütler(63/9-11), gelen surenin sonunda dört ayetle ve yine mü'minleri muhatap alarak ölmez nasihatlere -öncekine benzer tarzda- devam edilmektedir.(64/14-17)

345. T. Kebir,XXX/20

346. R.Meani,XXVIII/119; Meraği,XXVIII/118

347. Tenasuk,126; R.Meani,XXVIII/119; Meraği,XXVIII/118

348. T.Kebir,XXX/20

(*) . Bkz. İtkan,IV/30

349. Tenasuk,126

64. et - TEĞABÜN SURESİ

18 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evvelinde: *"Göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi ve açığa çıkardıklarınızı da bilir. Allah(c.c.), kalplerde olanı bilendir"*(64/4) ayeti; ahirinde de: *"Görülmeveni ve görüleni bilendir. Üstündür, hikmet sahibidir"*(64/18) aynı hususu te'yit eden ayet sevkedilmiştir(350).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bu sureye, gökler ve yerdeki her şeyin Allah(c.c.)'ı tesbih edişi, mülkün O'na aidiyeti ve O'nun her şeye kadir bulunuşunu beyanla (64/1-3) başlamıştı. Gelen sure de bu hakikatleri beyanla mühürlenmiştir: *"Allah(c.c.), yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır. Ferman bunlar arasında inip durmaktadır ki, böylece Allah(c.c.)'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz"* (65/12)..

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin ahirindeki hitabede, aile ahvaline müteallık olmak üzere : *"Ey iman edenler ! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki, Allah(c.c.), çok bağışlayan, çok esirgeyendir"*(64/14) buyrulurak, düşmanlık mahzurundan sakınılması emrolunmuş bulunduğu ve halbuki evlat alakası, hıki ve binaenaleyh fesh-ü refi kabil bir alakai sebebiye olmak hasebiyle zevc-zevce arasında bundan matlup olan muhabbet ve muaşeret, nefret ve adavete munkalip olunca, bunun mahzurundan kurtulmak, bazı ahvalde tedricen veya kat'iyyen boşama çaresine müracaatı iktıza edeceği cihetle, izzet ve hikmet-i ilahiyye talakı meşru' kılmış ve bu münasebetle bu sureyi de Talak takip eylemiştir(351).

Buranın nihayetinde, Alah Teala'nın ilminin yüceliğini beyan eden ayet(64/18) gelmişti, Müteakip surenin bidayetinde ise, Allah(c.c.)'ın ilminin kemaline; kadınların maslahatlarını bilip, onların talakına mahsus hükümleri vaz' etmesi işarettir. Sanki bu surede külli ilmimi (görülen ve görülmeyen her şeyi bilmesi) bu suretle cüziyatla beyan etmiştir(352).

350. Metali',8.

351. Elmalılı, VII/5041; R.Meani, XXVIII / 128; Meraği, XXVIII/133

352. T.Kebir, XXX/29

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Burada; *"Ey iman edenler ! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki, Allah(c.c.), çok bağışlayan, çok esirgeyendir"* (64/14) ayeti sevkedildi. Hanımlarla düşmanlık boşanmaya götürür. Evlatlarla babanın düşmanlığı aile reisini sert tedbirler almaya ve onların ibate ve iaşesinde ilgisizliğe götürür. Bu sebeple bu sureyi, Boşanma ahkâmı(65/1-5), evlatların ve kendisi sebebiyle boşanmış kadınların nafaka haklarını(65/6-8) tanzim eden sure takip etmiştir(353).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, insanları Allah(c.c.)'ın yarattığı ve onları en güzel şekilde yapması, böyle iken kimilerinin mümin, kimilerinin kafir oluşu (64/2-3) beyan edilmişti. Gelen surenin başındaysa, müminlerin aile hukuku tanzim edilerek başlanmıştır(65/1-3). Çünkü, sağlam islam toplumu olarak kalmanın ilk şartı, onun çekirdeği olan ailenin ıslahı ve muhafazasıdır.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde müminlere hitaben beyan edilen öğütler (64/14-17) aynı minval üzere gelen surenin son ayetlerinde (65/7-12) de tekrar edilmektedir. Bunlar:

- * Allah(c.c.)'tan korkmak ve O'na isyandan kaçınmak
- * İmanlı ve itaatkar olmak
- * Faydalı işler yaparak nefsin cimriliğinden korunmak
- * Allah(c.c.)'ın ilmi ve kudretinin, hikmetinin büyüğünü bilmek.

65. et - TALAK SURESİ

12 Ayettir. Medine'de inmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bidayetinde: *"Ey peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah(c.c.)'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar... Bilemezsin, olur ki Allah(c.c.), bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir"(65/1) ayeti; nihayetinde ise: "...Allah(c.c.)'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz"(65/12) geldi(354). Böylece, yukardaki kanun-u iahiye riayeti tenbihlemiş oldu.*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.), bunun başında, aile hukukunun boşanmayla alakalı kısımlarını (64/1-7) tesbit etmişti. Gelen surenin sonundaysa, iman sahipleri ve inkarcılar için geçmiş dört aileden misaller vermiştir. Aile içi huzuru veya ihanetinden ve o ihanetin (kafirlerle yardımlaşmak) kötü akıbeti müşahhas bir şekilde önümüze sermiştir (65/10-12).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonuyla, sonraki surenin başı birbirine ulandığı zaman bir bütün gibi oldu-ğu görülür: *"Allah(c.c.), yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır. Ferman bunlar arasında inip durmaktadır ki, böylece Allah(c.c.)'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz"(65/12); "Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah(c.c.)'ın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah(c.c.) çok bağışlayan, çok esirgeyendir"(66/1).*

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Burada, kadınlara güzel muamele etmek, haklarını muhafaza ederek tam vermek konuları zikredilmişti. Gelen surede ise, Rasûlullah 'in ümmetini

talim ve onların kadın meselesinde çok dikkatli davranmaları(66/1), ince bir siyasetle, tesirli nasihatlerle (66/4) onları terbiye ederek idare etmelerini göstermektedir(355).

Yine bu surede, -talaktan neş'et eden- ümmetin kadınlarının husumetinden(65/6-7), takip eden surede ise diğer kadınlarla beraber zikredilerek mevkii ve mansıplarını yüceltmek için Rasûllah 'in hanımlarının husumeti zikrolunmuştur (66/1-5). Ve böylece bu sure onlara tahsis kılınmıştır(356).

Talakın neticesinin biri de haramlık olması münasebetiyle, yemin ve yine bazı aile hususlarına alakadar olan Tahrim (Haram kılmak) suresi takip etmiştir(357). Her iki sure de kadınlara mahsus hükümleri ihtiva etmektedir(358).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu, sonraki sure ile kardeştir. Her ikisi de Rasûlullah(s.a.v.)'a hitap ile başladı(65/1; 66/1). Bu sure talak (boşanma) mevzuunu işlemiştir. Gelen sure ise l'la'nın (66/1-5) haram kılınışını şamildir(359).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

"Allah(c.c.)'ın ilmi her şeyi kuşatmıştır"(65/12). Kuşatmıştır ki yüzyıllar önce yaşamış Nuh (a.s.), Lut (a.s.), Firavn'un hanımları ve İmran kızı Meryem'in hayat bilgileri -nümune alınmak üzere- seneler sonra Allah(c.c.)'ın ilmiyle insanların ibretine sunmuştur(66/10-12).

355. R. Meani, XXVIII/146; Meraği. XXVIII/154

356. Tenasuk, 127; R. Meani, XXVIII/146

357. Elmalılı, VII/5083

358. T. Kebir, XXX/41

359. Tenasuk, 127

66. et - TAHRİM SURESİ

12 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Rasülullah(s.a.v.)'in hanımlarını zikrederek (66/1-5) başladı ve eğer onlar Rasülullah(s.a.v.)'a Firavn'ın hanımı Asiye ve İmran'ın kızı Meryem validemizin cennetlik olduğunu(66/ 11) zikrederek bitirdi(360). Ezvac-ı tahirati, Rasülullah (s.a.v.)'a itaatkar olmadan ahirete gitmeleri halinde O'nunla beraber yaşamının kendilerine hiçbir menfaati olmayacağını, tıpkı Lut ve Nuh (a.s.)'in hanımlarının, salih kimselerin nikahı altında yaşamalarına mukabil kendi-lerine menfaat vermediği hatırlatılarak tahzir edilmiştir(361).

Keza evvelinde, Rasülullah(s.a.v.)'in hanımlarının Peygamberimiz aleyhine birbirleriyle yardımlaşmalarını (66/4) zikretmiş; sonunda da Nuh ve Lut (a.s.)'in hanımlarının ihanetleri(66/10)'ni zikrederek, Ezvac-ı Tahirati tahzir etti ve korkuttu(362).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, Rasülullah(s.a.v.)'i üzen, aile sırrını gizlemekte lüzumlu ehemmiyeti göstermeyen iki hanımına ilahi bir ikaz yapılmıştı(66/1-5) "*Eğer o sizi boşarsa, Rabbi ona, sizden daha iyi, kendini Allah(c.c.)'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan dul ve bakire eşler verebilir*"(66/6). "Peki bu durumda, Nur-u Muhammed'i kaybeden size o ışığı kim yeniden verebilir?" manasının benzeri gelen surenin sonunda zikredilmektedir. Allah(c.c.)'a karşı küfran-ı nimette bulunan inkarcılar! "*...suyunuz çekilirse, söyleyin bakalım, size kim bir akarsu getirebilir*"(67/30).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun nihayetinde, her ne kadar salih iki kulun nikahı altında olsalar da kendileri için şekavet takdir olunan Nuh ve Lut (a.s.)'in hanımlarını kafirlere; Her ne kadar ekserisi kafir olan bir kavimde yaşamasına rağmen kendisi için saadet yazılan Meryem ve Asiye validemizi, mü'minler için darb-ı mesel(66/10-11) yapmıştı. Takip eden suredeyse, Allah-ü Teala'nın ilminin, kahrının ve mülkünde tasarrufun genişliğine delalet eden ayetlerle başlanmıştır(67/1-5)(363)

360. Metali',8

361. Mehasinü't-Te'vil,XVI/12

362. Metali',8; İ.Beyan, 252

363. Tenasuk,127; R.Meani,XXIX/2; Meraği,XXIX/3

Ayrıca bir görüşe göre: "...ölümü ve hayatı yaratmıştır"(67/2) ayetindeki ölüm ve hayattan muradın, iman ve küfür olduğudur (364).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bunun baş kısımlarında, Allah(c.c.)'in ilminin vüsati(66/1-5), gelen surenin baş kısımları ise kudret ve saltanatının büyüklüğü(67/1-5) beyan edildi. Bundan sonra her ikisinde de cehennem mahiyeti ve oraya düştükten sonra mazeret getirme ve pişman olmanın menfaat vermeyeceği(66/5-7); (67/6-11) haber verildi. Bunu takiben yine her ikisinde de sağlam bir imanla inanan ve nasuh bir tevbeyle temizlenen müminlerin mükafatına temas edilmiştir(66/8); (67/12). Keza bu üç beyandan sonra her ikisinde de mümin ve kafirlere Allah(c.c.)'in büyüklüğünü gösteren deliller ve ibretler serdedilmiştir(66/9-12);(67/13-30).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun baş kısımlarında, Allah(c.c.)'in ilminin vüsati(66/1-5), gelen surenin baş kısımları ise kudret ve saltanatının büyüklüğü(67/1-5) beyan edildi.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, iman ve inkar temsilcilerinden dört ferdin hallerinden bahsedilmiştir(66/10-12). Müteakip surenin sonundaysa, müşahhaslaştırmadan umumi olarak müslümanların teslimiyeti, kafir guruhunun sapıklıkları haber verilmiştir(67/27-30).

364. Tenasuk,127

67. el - MÜLK

30 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Allah(c.c.)'ın kudretini zikirle başladı: "*Mutlak hükümrانlık elinde olan Allah(c.c.), yüceler yücesidir ve O'nun her şeye gücü yeter*"(67/1) ve kudretin manası olan halkın aczi ile sona erdi: "*De ki: suyunuz çekilirse, söyleyin bakalım, size kim bir akar su getirebilir?*" (67/30)(365).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında; Allah(c.c.)'ın, insanların hangisinin güzel davranacaklarını sınamak için hayatı ve ölümü yarattığı (67/2) beyan buyrulmuştu. Vasi' muhteva ile sevk edilen bu ifade, gelen surenin sonunda müşahhaslaştırılmıştır. Zira orada, imtihanı kaybedenlerin nasıl kaybedişleri beyan buyrulmaktadır: "O inkar edenler Zikri (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devirvereceklerdi..." (68/51). Ayrıca bunun başında, Allah(c.c.)'ın aziz ve çok bağışlayıcı olduğu (67/2)nun zikredilmesinin delili ve isbatı, gelen surenin sonunda Yunus (a.s.)'ın zellesinin affedilmesi(68/49-50) sevkedilmekle yapılmıştır.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Buranın nihayetinde vaid vardı(67/27-30), takip eden surenin başlangıcında da vaid var: "*Hanginizde delilik olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da*" (68/5-6)(366).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede müşrikleri, sularını kurutmakla tehdit(67/30) etmişti, gelecek surede ise, suyun açık bir delili olan bostanın meyvesinin ansızın helak edilmesi(68/19-27) zikredilmiştir(367). Kesif cisim olan meyveler bir gecede yok olduğuna göre, ondan daha rakik ve latif olan suyun çekilip gitmesi daha kolaydır.

365. Metali',8; Elmalılı',VIII/5250

366. R. Meani,XXIX/22

367. Tenasuk,128; R. Meani, XXIX/22; Meraği,XXIX/26

Bu sebepten dolayı burada: *"eğer suyunuz çekiliverirse..."*(67/ 30); gelecek surede de: *"Fakat onlar daha uykudayken Rabinin katından (gönderilen) kuşatıcı bir afet (ateş) bahçeyi sarıverdi de, bahçe kapkara kesiliverdi"*(68/19-20) buyrulularak bir gecede meydana gelen yokluğun suya da haydi haydi geleceğine işaret buyurmuştur(368).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Allah(c.c.)'ın ilim ve kudretinin vüsatini izah babında, antropoloji(67/2), astronomi/67/3) ve anatomi(67/4) ilmi sahasına giren ayetler sevk edilmişti. Bu ilimlerin her birinden kısmi istifade, büyük ilmi cehd ve gayretler icabettirdiği cihetle, gelen surenin başı da ilmin en mühim aletine kasemle başlamıştır(68/1-2) Sanki Allah(c.c.)'ın yücelik ve kemalatını, kudretinin büyüklüğünü anlamak, çanağa benzer hokkalar dolusu mürekkepleri yazıya döken muhtelif kalemlerin diliyle anlayabilir ve anlatabilirsiniz denilmiştir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayeti veciz bir teşbihi havidir. Su misali rahmet olan Rasûlullah(s.a.v.)'i yok etmeye çalışmanın, yok etmek isteyenlere hiçbir faydası olmayacağı, onları azaptan kurtaramayacağı(67/28), zira o ve etbainin çok sağlam bir kaynaktan nebean ettiği(67/29) beyan buyrulduktan sonra, -maddeten de mahrum olan-muhaliflerinin aklıllarını devşirmeleri için, zihinleri zorlayan soru sorulmuştur: Suyunuz çekiliverdiği zaman, söyleyin size kim bir akarsu getirebilir?(67/30).

Ayrıca gelen surenin sonu da bu manayı te'yit zımında, o ilahi rahmeti (Kitap ve sünnet) kurutmaya(68/51) ve en azından "o su zehirlidir" (şüphesiz o delidir)(68/51) diyerek insanlığı susuzluğa mahkum etmeye çalışanların emellerinin boşa çıkacağı; ilahi rahmetin, hidayete susuzca koşanlara saf-berrak kaynak olarak akmaya devam edeceğinin haberi verilmektedir.

368. Tenasuk, 128, Ayrıca, surenin ihtiva ettiği konular ve ayetlerinin insicamı için bkz.T.Kebir,XXX/62-66

68. el - KALEM SURESİ

52 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bidayetinde: "...andolsun ki (Rasülüm), sen -Rabbinin nimeti sayesinde- mecnun değilsin(68/2); "İnkar edenler Zikri (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devirvereceklerdi. Hala da -kin ve hasetlerinden:- "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler(68/51)(369). Yine baş kısımlarında(68/15) K.Kerim'den bahsederken, nihayeti de o Kur'an'ın, alemler için öğüt olduğunu ifade(68/52) etmektedir.

Allah(c.c.) sureyi Rasülünün yüceliğini beyan ederek başlatması (68/2-14) ve sonunda da K.Kerim'in alemlere hidayet rehberi oluşunu (68/52) haber vererek bitirmesi; başı ile sonu arasındaki münasebetin ayrı bir inceliğini ifade eder(370).

" ن " ile başlayan Kalem suresi, " العالمين "in sonundaki yine bir " ن " (Nun) ile nihayeti göstermiş oluyor(371).

Sure, Rasülullah(s.a.v.)'in yüceliğine, şerefine ve O'nun hakiki peygamber oluşuna kasekle başlayarak, müşriklerin itham ettiği "delilik" vasfından tebriye ile başladı. Aynı şekilde, tebliğ yolunda başına gelecek müşriklerin ezasına sabretmesini, Yunus (a.s.) gibi dertli dertli Rabbine -şikayetini- niyaz etmesi(68/48-49) gibi olmamasını tenbih ederek(68/48-51) nihayete erdi(372).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetine, kalem ve kalemin kelam ettiklerine yeminle başlayarak(68/1-2) Rasülullah(s.a.v.)'in mükerrem kılındığı bitmez tükenmez bir mükafaatın(68/3), yüce bir ahlak sahibi oluşu(68/4) ve müşriklerle olan münasebetlerini tanzim eden ayetler(68/5-14) sevk edilmişti. Gelen surenin nihayetindeyse, bütün bu üstünlükleri bahşeden ve doğruları kendisine talim eden Rabbine karşı yapması icabeden şey bildirilmiştir: "O halde, ulu Rabbinin adını yüceltip noksanlıklardan tenzih et" (69/52).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu Kur'an, alemler için ancak bir öğüttür (68/52). İnanan da inanmayan da geçmiş devirlerde yaşayanların idrak ettikleri küçük kıyamet sahnelerini(69/4-7) de

369. Metali',8

370. Saffet,III/430

371. Elmalılı, VIII/5306

gelecekte bütün insanlığın başına gelecek büyük kıyametin dehşetini de (69/1-2) haber vererek öğüdüne devam etmektedir. Nasihatten hisse almayan katı kalpli ve kafalı insanlara "Bir musibet bin nasihatten evladır" dercesine...

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Burada kıyametin hali mücmelen(68/42) beyan olunmuştu, gelecek surede ise, kıyametin fevkalade durumu ve kıyamet haberi tafsil (69/1-37) olunmuştur. Hakka suresi bunu mütemmimi gibidir(373).

Kalem suresinde, K.Kerim'i ve onun vadettiği şeyleri yalanlayanlar zikrolunmuştu (68/15-45). Müteakip suredeyse, peygamberlerini yalanlayan ümmetlerin başlarına gelenler(69/4-37) zikredilmiştir (374).

Bu surede, Allah-ü Teala'nın kudreti bahiresiyle, ilminin vüs'atine ve süada ve eşkıyanın ahvaline dair şeyler, ve eğer Allah(c.c.) dilerse, onları batıracağı veya üzerlerine taşlar yağdıracağı zikrolunmuş ve Allah-ü teala'nın ihbar ettiği bu şeyler, Rasülullah(s.a.v.)'ın vahiyle telakki ettiği haberler olduğu, kafirler ise bunu kah şiiire, kah sihire, kah cünuna nisbet eyledikleri cihetle Allah(c.c.), müteakip surede, Peygamberinin beraetini ve onların ezasına sabretmesine mukabil ecrini büyüteceğini ve O'nun ahlakının büyüklüğünü beyan ile başlamıştır(375).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

"Nun. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına *andolsun ki (Rasülüm), sen -Rabbinin nimeti sayesinde- mecnun değilsin*(68/1-2). Verdiğin müstakbel kıyamet haberleri de(69/1-3), geçmiş ümmetlerin yaşadıkları musibetlerden intikal ettirdiğin havadisler de(69/4-7) **hakikatin ta kendisidir.**

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

O yüce kitap ki ancak alemler için bir öğüttür(68/52). En başta alemlere rahmet olarak gönderilene (Rasülullah(s.a.v.) Rabbini tenzih ve tesbih etmesini öğütler(69/52). Ki o ibadetli, zikirli ve fikirli ağzın vereceği öğütler, diğer insanlara tesir ederek onları irşat etsin.

372. İ. Beyan, 255-256

373. Tenasuk,128; R.Meani,XXIX/39; Meraği,XXIX/49; Elmalılı,VIII/5307

374. R. Meani, XXIX/39; Meraği,XXIX/49

375. Elmalılı,VIII/5250-5251

69. el - HAKKA SURESİ

52 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

" **الْحَاقَّةُ** "(Gerçekleşecek olan)(69/1) ayetiyle başladı ve sonunda: " **وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ** "(Ve o, gerçekten kat'i bilginin ta kendisidir)(69/51) ayeti beyan edildi(376).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Gerçekleşecek olan kıyamet(69/1-3) koştuktan sonra haşır ve neşir olacaktır. Ama nasıl kalkış? İnkarcı Semud ve Ad kavimleri gibi(69/4-7) küfrü imana tercih edenler ne şekilde haşrolunacaklar?: "O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, gözleri horluktan aşağı düşmüş ve kendileri zillete bürünmüş bir halde kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar. İşte bu, onların tehdit edilegeldikleri gündür!"(70/43-44)

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda, Kur'an'ın öğüt oluşu(69/48) ve kat'i bilginin ta kendisi bulunduğu (69/51)ve onu yalanlayan (69/49) kafirler için bir iç yarası olduğu (69/50) beyan buyrulmuş ve Rasülullah(s.a.v.)'e Allah(c.c.)'ı tenzih ve tekbir etmesi emredilmişti (69/52). Gelen surenin başındaysa, o yüce kitabı yalan sayan, iç yarası bulunan bir kimsenin (Nadr b. Haris ve Ebu Cehl), kıyametin kopması ve ahiret azabının vuku bulması isteğini dile getirerek başladı(70/1-4). Ve yalanlanan kıyamet kopmuşçasına o anı sahnelendirdi(70/7-21).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede baksedilen Cehennem ve kıyamet gününün vasıflarını (69/10-37) müteakip sure, tamamlayan bir tetimmedir(70/8-42)(377).

376. Metali',8

377. Tenasuk,128; R.Meani,XXIX/55; Meraği,XXIX/65; Elmalılı, II/5347-5348

e. Bu Surenin Başı İle Muteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, kıyametin zikrinden sonra(69/1-3) ona inanmayan geçmiş ümmetlerin başına kopan -peşin- küçük kıyameti haber vermişti(69/4-8). Gelen surenin bidayetindeyse, -Ad ve Semud kavminin yaşadığı gibi hiç kimsenin savamayacağı- azabın başlarına gelmesini isteyen inkarcıların sözünü ön plana aldıktan sonra(70/1-3), bunun başında kısmen temas edilen kıyametin dehşetli sahnelerini canlandırmaya başladı(70/8-16).

f. Bu Surenin Sonu İle Muteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, Allah(c.c.)'ın, K.Kerim'i yalan sayanları bildiği (69/49) beyan buyrulmuştu. Gelen surenin nihayetindeyse, o münkirlerin yarın başına gelecekleri de bildiğini bildirmektedir(70/36-44).

70. el - MEARİC SURESİ

44 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında ve nihayetinde kıyamet gününün vaidini zikretti: "*Birisi, yükselme derecelerinin sahibi olan Allah(c.c.) katından inkarcılara gelecek olan ve hiç kimsenin savamayacağı azabı istedi!*"(70/1) ve "*O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, gözleri horluktan aşağı düşmüş ve kendileri zillete bürünmüş bir halde kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar. İşte bu, onların tehdit edilegeldikleri gündür*"(70/43-44)(378).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun nihayetinde, inkarcıların gafletinin derinliği haber verilmişti (70/1-3) (Vadedilen azabı peşinen istemeleri). Gelen surenin sonuysa, Rasülullah(s.a.v.)'tan önceki peygamberleri inkar edenlerin yaşadıkları acı helakleri hatırlattı(71/25). Ayrıca bunun başında Rasülullah(s.a.v.)'e sabrı tavsiye eden (70/5) Rabbimiz, Gelen surenin sonunda, sabır taşı çatlayıncaya kadar davette ısrar eden Nuh (a.s.)'ı mevzu etmiştir(71/18-28).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Tehdit ayetleri sevkedildikten, azabın büyüklüğü ve acısı nakledildikten sonra "Eyvah! bu insanların hali ne olacak, mahvoldular" hissine kapılıyoruz. Ancak, akabinde Allah(c.c.)'ın mağfiretinin genişliğini haber veren ayetler sevkedilince de çok ferahlıyoruz. İşte bu manzara burada tahakkuk etmektedir: "*O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, gözleri horluktan aşağı düşmüş ve kendileri zillete bürünmüş bir halde kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar. İşte bu, onların tehdit edile-geldikleri gündür*"(70/43-44); "*Kendilerine yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini inzar et, diye Nuh'u kendi kavmine gönderdik*"(71/1).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

"*Şu halde (işin gerçeği) öyle (umdukları gibi) değil! Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, şüphesiz onların yerine daha iyilerini getirmeye bizim gücümüz yeter ve kimse önümüze geçemez*"(70/41-42) ayetleri, iman edenlerin

378. Metali',8; İ.Beyan,259-260

dışında kavmin boğulma ve onların köklerinin kazınmasını müştemil olan Nuh (a.s.)'ın kıssası(Nuh,71/1-28) takip etmiştir. O'nun kavminin hayırlılarına rağmen, tufanda ayakta kalan hiçbir iz bile bırakılmadığı haysiyetiyle, bu surenin mezkûr ayetlerindeki (70/41-42) davayı, mazide görülmüş bir misal ile tavzih ederek, aynı davayı tenvir etmiş ve delillendirmiştir(379).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin başı da kafirlere vadolunan azabın zikriyle başlar Bu: "*Birisi, hiç kimsenin savamıyacağı azabı istedi*"(70/1); diğeri "*...Bilinmeli ki Allah(c.c.)'ın tayin ettiği vade gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz !*"(71/4)(380). Bir kavle göre, Bunun başındaki: "*Birisi, hiç kimsenin savamıyacağı azabı istedi*"(70/1) ayette azabı isteyen kişinin Nuh (a.s.) olduğu ifade edilmektedir (381) ki bu kavle göre, her iki surenin etle tırnak gibi birbirine münasebeti olduğu zahirdir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, imanla kendisini tezkiye edemeyip hor-hakir vaziyette ahirete intikal eden münkirlerin zilleti dile getirilmişti(70/43-44). Gelen surenin sonundaysa, sapıtan ve hak sese kulak asmama tıniyetinde olan bu cehennem kütüklerinin hal-i hayatlarında iken beraberlerinde başkalarını da sürüklememeleri için Nuh (a.s.)'ın bedduası zikrolunmaktadır. Nuh (a.s.): "*Rabbim! dedi, yeryüzünde kafirlerden hiç kimseyi bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlaksız, nankör (insanlar) doğururlar (yetiştirirler)*" (71/26-27). Beşer olarak hepimizin, fıtraten yukarıdakilerin benzeri olmaya temayülümüz olduğu için bu halden de Allah(c.c.)'a sığınmayı, hor-hakir olarak neşir olunmamanın ön şartıymişçasına zikretmiştir: "*Rabbim! Beni, ana-babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla, zalimlerin de ancak helakini arttır*"(71/28).

379. Tenasuk,128; Elmalı'lı,VIII/5364; R.Meani, XXIX/67; Meraği,XXIX/98.

380. Tenasuk,129; R.Meani,XXIX/67; Meraği,XXIX/78

381. R.Meani,XXIX/ 67

71. NUH SURESİ

28 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bidayetinde elim bir azap vaidini: "...*Bilinmeli ki Allah(c.c.)'ın tayin ettiği vade gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz !*"(71/4) zikretti ve yine aynı üslupla niha-yete erdi: "...*zalimlerin de ancak helakini artır*"(71/28)(382).

Allah(c.c.) bu surenin evvelinde, Nuh (a.s.)'ı peygamber olarak kavmini inzar ve şeriatı tebliğ için göndermesinin haberini(71/1-2) verdi. Sonunda ise, Onun, kavmini defalarca hakka davet etmesine rağmen ıslah olmayan kavminin helakı için bedduasını (71/26-28) haber verdi(383).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.), bunun başında, peygamberin (Nuh (a.s.) inzar ve tebliğle memur olduğunu beyan etmişti(71/1-2). Gelen surenin nihayetindeyse, bu husus tafsil edilmiştir: "*(Benim yaptığım) ancak Allah(c.c.) katında olanı, O'nun gönderdiklerini tebliğdir. Artık kim Allah(c.c.) ve Rasülüne karşı gelirse, bilsin ki ona (kendi gibilerle birlikte) içinde ebedi kalacakları cehennem azabı vardır. Sonunda, tehdit edilip durduklarını (azabı, kıyameti) gördükleri zaman, kim yardımcı olma bakımından daha güçsüz ve sayıca daha az imiş, bilecekler...*" (72/23-28)

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Nuh (a.s.)'ın kafir ve zalimlerin helakı için yaptığı bedduası, inananların da mağfireti için duası zikredilmişti(71/26-28) ve : "...*zalimlerin de ancak helakini arttır*"(71/28) ifadesiyle mühürlenmişti. Gelen surenin başındaysa, sanki cinler, yüzyıllar öncesinden gelen bu beddua ve helak edilme inzarını duydular da bu hakikat sesinin (vahyin) asırlarındaki sahibini arayıp buldular ve öbek öbek gelerek kurtuluşa erdiren bu sırra erdiler: "*(Rasülüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'an'ı) dinleyip de şöyle dedikleri bana vahyolunmuştur. Gerçekten biz, doğru yola ileten harikulade güzel bir Kur'an dinledik de ona iman ettik. (Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız*" (72/1-2).

382. Metali',8

383. İ.Beyan,261-262

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Görülene ve görülene dair olan Nuh ve Mearic suresini, umumiyetle görünmeyen ve nazardan mestür bulunan kuvvetlere dair olmak üzere Cin suresi takip etmiştir(384).

Bu surede: "*Dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin, çünkü O çok bağışlayıcıdır. Mağfiret dileyin ki, üzerinize gökten yağmur indirsin*"(71/10-11) buyrulmuştu; müteakip suredeyse: "*Şayet doğru yolda gitselerdi, bu hususta kendilerini denememiz için bol bol su verirdik*"(72/16) ayetiyle aynı konu zikredilmiştir (385).

Burada zikredildiği gibi(71/11, 15-16), gelen surede de semaya müteallık şeyler(72/8-9) zikrolunmuştur. Yine burada "*Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokul-dular...*"(71/25) buyrulmuştu. Gelen surede ise, Allah(c.c.)'a isyan eden kimselerin azabı zımında: "*...Artık kim Allah(c.c.) ve Rasülüne isyan ederse, bilsin ki ona, (kendi gibilerle birlikte) ebedi kalacakları cehennem ateşi vardır*"(72/23) buyrulmuştur(386).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin bidayeti de peygamberlerin islam davetini beyan etmektedir. Şu farkla ki bunun başı, Nuh (a.s.)'ın sadece kavmini tebliğe memur kılındığı: "*Kendilerine yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini uyar, diye Nuh'u kendi kavmine gönderdik*"(71/1) beyan etmekte, gelen surenin başıysa, Rasülullah (s.a.v.) Efendimiz'in ins-ü cinni islama davetini ve davetine icabeti cinlerin ağzından vermektedir: "*(Rasülüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'an'ı) dinleyip de şöyle dedikleri bana vahyolunmuştur: Gerçekten biz, doğru yola ileten harikulade güzel bir Kur'an dinledik de ona iman ettik. (Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız...*" (72/1-14).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Elçilerin; hükümdarın mesajını aynıyla ilgili yerine ulaştırmakla vazifelidirler. Bunun sonunda, hüküm sahibi, kendine itaatkar olmayan kullarının helakini, Nuh (a.s.)'ın sözüymüş (bedduası) gibi duyururken(71/26-28); bunun sonundaysa, inkarcılara gelecek azabın muhtevası ve vakti hususunu Rasülullah(s.a.v.)'e söyletmektedir: "*De ki: tehdit edile geldiğiniz azap, yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi koyar, ben bilmem. o bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz. Ancak, (bildirmeyi dilediği) peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar...*"(72/25-28).

384. Elmalılı, VIII/5380

385. Tenasuk, 129; R. Meani, XXIX/81; Meraği, XXIX/92

386. R. Meani, XXIX/ 81; Meraği, XXIX/92

72. el - CİNN SURESİ

28 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu, vahiyle başladı: Ve: "*Rasülüm de ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'an'ı) dinleyip de şöyle dedikleri bana vahyolundu*"(72/1)"...*Ancak, (bildirmeyi) murat ettiği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar*"(72/27) ayetiyle yine vahyi bahsederek nihayete erdi (387).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, cinlerden bir grubun imana gelişi anlatılmışken(72/1-4), gelen surenin sonuysa, onlar gibi iman etmiş ve imanları gereği ibadet edişlerini zikretmekle, sanki müminler cinlere nümune olarak gösterilmektedir: "*(Rasülüm!) Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını , (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü (içinde olup-bitenleri iyiden iyiye) ölçüp biçen ancak Allah(c.c.)'tır. O sizin, bunu sayamayacağınızı bildiği için, sizi bağışladı. Artık, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah(c.c.) bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah(c.c.)'ın lütfundan (rızk) aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, diğer bir kısmınız da Allah(c.c.) yolunda çarpışacaklardır. O halde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekatı verin, Allah(c.c.)'a gönül hoşluğuyla ödünç verin. Kendiniz için önceden (dünyada iken) ne iyilik hazırlarsanız Allah(c.c.)' katında onu bulursunuz; hem de daha üstün ve mükafaatça daha büyük olmak üzere. Allah(c.c.)'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah(c.c.) çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir*"(73/20).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.) bu suresini peygamberlerini (a.s.) (72/28) zikrederek nihayete erdirmişti. Gelen surenin başını ise, Enbiyanın sonuncusu olan Rasülullah(s.a.v.)'ı zikrederek açıyor: "*Ey örtünüp bürünen Rasülüm!. Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl. (Gecenin) yarısını (kıl)...*"(73/1-8)(388).

387. Metali',9; İ.Beyan,263-264

388. R. Meani,XXIX/100; Meraği,XXIX/109

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Buradaki: "Mescidler şüphesiz Allah(c.c.)'ındır. O halde, Allah(c.c.) ile birlikte kimseye yalvarmayın (ve kulluk etmeyin). Allah(c.c.)'ın kulu (Rasülullah) O'na yalvarmaya (namaza) kalkınca, nerdeyse onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi (cinler)(72/18-19) ayetlerle, müteakip suredeki: "Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl..."(73/2-4) ayetler arasında bilhassa "namaz için kalkma" yönünden, münasebeti aşıkardır(389).

Allah(c.c.) teala, rasüllerinden seçtiği, insan ve cinnin şerrinden muhafaza ederek zikrolunan hususlara mazhar kıldığı o Rasül-ü Mürteza'yı tanıtmak ve gizlilikten zahire çıkarmak üzere Müzzemmil suresine başlıyor(390).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Rasülullah(s.a.v.)'ın Taif dönüşü Batn-ı Nahle mevkiinde kıldırıldığı sabah namazında cinlere imanı Kur'an'la ta'lim ve tebliğ edişi anlatılmıştı(72/1-13). Takip eden surenin bidayetinde de O'nun gece namazına teşvik edilmesi ve esrarlı vaktin(73/6) içerisinde Kur'an okuması tavsiye edilmektedir(73/1-6) ki, yeni yeni karanlık gönülleri Kur'an'i ışıltıyla parılatmak mümkün ve müyesser olsun.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayeti: "... (Allah(c.c.) onların nezdine olup bitenleri çepeçevre kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır (kaydetmiştir)"(72/28) ayetiyle, inkarcıların nezdindekileri sayıp kaydettiğini bildirmişti. Bunun sonundaysa, iman sahiplerinin kaydedilen kıymetli amelleri sayılmaktadır: "...(ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü (içinde olup-bitenleri iyiden iyiye) ölçüp biçen ancak Allah(c.c.)'tır. O sizin, bunu sayamayacağınızı bildiği için, sizi bağışladı. Artık, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah(c.c.) bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah(c.c.)'ın lütfundan (rızk) aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, diğer bir kısmınız da Allah(c.c.) yolunda çarpışacaklardır. O halde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekatı verin, Allah(c.c.)'a gönül hoşluğuyla ödünç verin. Kendiniz için önceden (dünyada iken) ne iyilik hazırlarsanız Allah(c.c.) katında onu bulursunuz; hem de daha üstün ve mükafaatça daha büyük olmak üzere. Allah(c.c.)'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah(c.c.) çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir"(73/20).

389. Tenasuk,129-130; R. Meani,XXIX/ 100; Meraği,XXIX/109

390. Elmalılı,VIII/5419

73. el - MÜZZEMMİL SURESİ

20 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. 10, 11 ve 20. ayetlerinin Medine'de nazil olduğu rivayet edilmiştir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Allah-ü Teala bu sureyi, Peygamberine latif bir hitapla gece namazına çokça kalkmasını, K.Kerimi tertil üzere okumasını isteyerek başlatmıştı(72/1-4), Surenin sonunu ise, hem Rasülullah(s.a.v.)'in hem de bütün mü'minlerin bu konudaki yüklerini hafiflettiğini beyanla (72/20) bitirmektedir(391).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, Rasülullah(s.a.v.)'in kendini ibadetle takviye etmesi, gecelerin neşvesini değerlendirmesi(73/1-6) "*zira gündüz vakti, O'na uzun bir meşguliyetin var*"(73/3)lığı hatırlatılmıştı. Çünkü onun muhatapları "*...adeta aslandan kaçan yaban eşekleri gibi öğütten yüz çeviren (kaçan)lar*(74/49/51)dır. Vahşi ve ürkek bedbahtların ıslah ve irşadı ne kadar zor, meşgul edici ve yorucudur.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun nihayetinde, geceleri ihya ederek yenilenen Rasülullah(s.a.v.) ve onunla beraber olan sahabelerinin -o gecenin gündüzünde ne yapmaları gerektiğinin planını müteakip surenin başı tanzim etmektedir: "*Ey bürünüp sarınan (Rasülüm)!. Kalk ve (insanları) uyar. Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terket. Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma. Rabbinin rızasına ermek için sabret*"(74/1-7). Hakikatte bu özellikler, Allah(c.c.) yoluna davet edenlerin itisaf etmeleri gereken mümtaz sıfatlardır.

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bunun sebe-i nüzülü ile, Müddessir'in sebab-i nüzülü bir ve ikisi de emr-i risaletin ilanı ile alakadar olmak ve Müddessirin evveli nüzülde daha mukaddem bulunmakla beraber, Müzzemmil'in sebep ve mukaddimata, müddessir'in gaye ve murada taalluku daha sarîh ve enfüsten afaka seyri daha şümüllü olduğu için tertipte Müddessir, Müzzemmil'den sonraya konulmuştur(392).

391. Metali', 8; İ.Beyan, 265-266

392. Elmalı' Iı, VIII/5446

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Burada, Rasûlullah(s.a.v.)'in hususi ibadetiyle ulviyetini tekmil için gece (ibadetlerine) kalkmasını(73/1-5) emir buyurmakla başlamıştı. Gelen sure Rasûlullah(s.a.v.)'e nida ile başlaması ve her ikisinin evvelinin bir kıssa mevzuunda nazil olmakta kardeş sure durumundadır(393).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayetinde, olgun müminlerin münevver ve medeni portreleri, tanzim edilmiş hayati vazifeleri tafsil edilmişti(73/20). Takibedenin nihayetindeyse, inkarcıların iç ve dış dağınlıkları, pişmanlıkları(74/43-47), vahşilikleri belîğ bir teşbihle tasvir edilmiştir: *"Artık şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermez. Böyle iken onlara ne oluyor ki, adete arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi (hala) öğütten yüz çeviriyorlar?..."*(74/48-56).

393. Tenasuk,130; R.Meani,XXIX/115; Meraği, XXIX/124

74. el - MÜDDESSİR SURESİ

56 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure, inzar ile başladığı gibi: "*Ey bürünüp sarınan (Rasülüm) ! Kalk, ve insanları uyar !*"(74/1-2) inzarda kaçanları güzel bir teşbihle ifade ederek nihayete eriyor: "... *Böyle iken onlara ne oluyor ki, adete arlandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi (hala) öğütten yüz çeviriyorlar?*"(74/49-51)(394). Keza, başında sabrı tavsiye etmişti(74/7). Sonundaysa kimlere sabredeceğini gösteriyor(74/49-51).

b. Bu surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, nübüvvetin nuruna mazhar olan Rasülullah(s.a.v.)'in kıyamı ve insanları irşat etmesi emredilmekle, insanlığın ruhen dirilişinin parıltıları aksettirilmişti(74/1-7). Gelen surenin nihayetiye, ruhi dirilişe inat eden münkir birisi misal olarak gösterildikten (75/29-36) sonra, insanlığın maddi hayatının başlangıç keyfiyeti ve yeniden dirilişi tazviz edilmektedir(75/37-40).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonu, iman için öğütten nasip alamayanların durumları anlatıldıktan sonra (74/48-55), öğüt alabilmenin dahi Allah(c.c.)'in dilemesiyle olacağı hatırlatılarak bitti (74/56). Gelen sureyse, çok kuvvetli bir şekilde kıyamete yeminle başladı ve arkasın-dan bir de kendisini kınayıp ayıplayan nefse yemin ederek sanki şöyle denildi: "Haki-katleri bütün bedahetiyle gördükten sonra dününe pişmanlık duyan nefis! sana ve kı-yamet gününe yemin ederim ki hesaba çekileceksiniz. Bu ikazımdan ibret almanız da benim yed-i kudretimde ise de, siz cüz'i iradenizle dileyin, iman etmenizi yaratayım".

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Burada, cennet(74/39-40) ve cehennem(74/26-38) zikredildikten sonra : "*Hayır! aslında onlar ahiretten korkmuyorlar*"(74/53) buyrulmuş ve ahiretten korkmamalarının ba'si inkar etmelerinden neş'et ettiği zikredilmişti. Gelen surede ise, daha müessir bir şekilde ba'sin mutlaka olacağına ait delilleri(75/3-4), o günün vasıfları, şiddeti ve azameti(74/7-15, 24-36) zikredilmiştir. Bu bahisten önce ruhun bedenden çıkışı, o bahisten önce de yaratılışın başlangıcı gerçeğin aksi -bir sıralama ile- zikredilmiştir (395)ki yeniden yaratılışla, ilk yaratılışın münasebeti zahirdir.

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

394. Metali',8

395. Tenasuk,130; R.Meani,XXIX/135; Meraği,XXIX/145

75. el - KIYAME SURESİ

40 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Ölülerin diriltilmesini mevzu ederek başladı: "*Kendini kınayan (pişmanlık duyan) nefse yemin edrim ki (diriltilip hesaba çekileceksiniz). İnsan kendisinin kemiklerini biraraya toplayamayacağımızı mı sanır? Evet bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye gücümüz yeter*"(75/2-5); aynı hususu zikrederek nihayete erdi: "*İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?... "Peki (bunları yapan) Allah(c.c.)'ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?"*"(75/36-40) (396).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonundan besmeleyi kaldırmış olsak, Kıyame suresinin nihayete erdiği farkedilmez. Zira bunun sonunda beyan edilen, insanın atık bir sudan yaratılıp, merhale merhale hayata sokulduğu ve hiçbir zaman başıboş yaratılmadığı, öldükten sonra da yeniden yaratılacağı(75/36-40) hususları, müteakip surenin başında te'kit edilmektedir: "*İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi? Gerçek şu ki, biz insanı katışık bir nutfeden (erkek ve kadın dölünden) yarattık; onu imtihan edelim diye, kendisini işitir ve görür kıldık. Şüp-hesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör..."*"(76/1-5).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu Kıyame suresinde, kıyamet ve ölüm ahvalini beyan ile başlamış(75/ 1-15), insanın mükellefiyetini(75/36), hayatı ile gayesinin ebedi hayat olduğunu anlatmak üzere ölülerin ihyasına kudreti isbat(75/37-40) ile nihayete ermişti. Onu takip eden sure de insanın hilkatının başlangıcı(*İnsan, 76/1-2*) ve tekamül hikmetiyle(76/3-5), insanın sa'y-ü gayretinin faydalarını göstermek üzere o hayatı, o hatime ve gayeyi tavzih(76/4-22) etmektedir(397).

Bu surede facirlerin kıyamet gününde karşılaşacağı sıkıntılar (75/26-35) zikredilmişti. Gelen surede ise cennetliklerin ahiret hayatında ebedi olarak nimetleneceği(76/5-22) zikredilmektedir. (398).

396. Metali',8; İ.Beyan,269-270

397. Tenasuk, 130-131; Elmalı'lı,VIII/5488

398. Meraği,XXIX/159

Bu sure, kıyamet gününün halini vafetmiş, cennet cehennemden halinden icmalen(75/7-13, 22-23) bahsetmişti. Takip eden sure de, bilhassa cenneti tafsil(76/5-22) etti. Bütün bunlar, buradaki ayetlerin şerhidir. Mesela bunun 22. ayeti, gelecek surede 17 ayetle(76/5-22); 4. ayeti ise Kıyametin 25. ayetiyle şerh edilmiştir.

Keza, burada: "*Hayır ! Doğrusu siz, çarçabuk geçeni (dünya hayatı ve nimetlerini) seviyor, ahireti bırakıyorsunuz*"(75/20-21) ayeti; gelen surede: "*Şu insanlar, çarçabuk geçen dünyayı seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü (ahireti) ihmal ediyorlar*"(76/27) ayetiyle şerh olunmuştur(399).

Bu surede Allah-ü teala, kafirlerin kıyamet gününde, ölüm anındaki kendilerini kahr ve nedameti: "*Artık gözünüzü açın! ne zaman ki can köprücük kemiğine dayanır. "Tedavi edebilecek kimdir?" denir. (Can çekişen) bunun gerçek bir ayrılış olduğunu anlar...*"(75/26-35), müteakip surede ise mü'minlerin hal-i hayatlarındaki hallerini tafsil eder: "*O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarak verdikleri sözü yerine getirirler...*"(76/7-12)(400).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Kıyamet ve nefsi levvameye yeminle başlayan (75/1-2) bu sure, insanların ölümden sonra diriltmesini (75/3-6) ve kıyametin kopuş manzaralarını (75/7-12) tavzih eden ayetlerle devam etmektedir. Gelen surenin başıysa, insanın kimliğini ve yaratılış gayesini ifade ettikten(76/2-3) sonra, başına kıyamet kopan insanların yeniden diriltmesi ve -cennetlik-cehennemlik- tasnifi yapılmaktadır(76/4-5). Daha sonra cennetlikleri bu seviyeye getiren dünyevi hayat uzantısı hatırlatılmaktadır (76/6-12). Kıymetsizliklerini anlatırcasına cehennem ehlinde bahseden hiçbir ifade bulunmamaktadır.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonlarında zikrolunan: "*Hayır! Doğrusu siz, çarçabuk geçeni (dünya hayatı ve nimetlerini) seviyor, ahireti bırakıyorsunuz*"(75/20-21) ayeti, gelen surenin sonlarında aynı üslupla tekrar edilmiştir: "*Şu insanlar, çarçabuk geçen dünyayı seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü (ahireti) ihmal ediyorlar*"(76/27).

399. Tenasuk,131

400. Tenasuk,131 muhakkık dipnotu.

76. el - İNSAN SURESİ

31 Ayettir. Mekke'de veya Medine'de nazil olduğuna dair rivayetler vardır.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Şükür ve küfür konularıyla başladı: "*Şüphesiz biz (ona) doğru yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör*"(76/3), aynı üslupla bitirdi: "*O, dilediğini rahmetine dahil eder. Zalimlere gelince, onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır*" (76/31)(401).

b. Burenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Cenab-ı Hak sübhanehü, bu surenin hatimesinde haber verdiği insanlar için iki tercih hakkı verdiği mevzua(76/31); gelen surenin başında, kafirlere ve zalimlere va'dolunan hususların vaki olacağına yeminle başlamıştır: "*Yemin olsun, (iyiliklerle) birbiri peşinden gönderilenlere; şiddetle eserek (zararlıları) savurup atanı Arasındaki..Bilin ki size vadolunan şey gerçekleşecek!*"(77/1-2, 7) Bu vaidin ne zaman ve nasıl vuku' bulacağını da: "*Yıldızların ışığı söndürüldüğü...*" (77/8-50) surenin sonuna kadar zikretmiştir(402).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

"*O, dilediğini rahmetine dahil eder. Zalimlere gelince, onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır*"(76/31) ayetiyle Allah-ü Teala, biri rahmetine, diğeri azabına giden iki yol göstermiştir. İşte insan, gösterilen bu iki yolun arasında müptela olmak üzere yaratılmıştır. Kısmen burada izah olunan bu va'd ve vaid, bunu takip edecek Mürselat ve diğere surelerde tahlil ve tafsil olunmuştur(403).

Bu surede mucezen anlatılan kafirlerin halleri(76/4), gelecek surede mufassalan anlatılmıştır(77/15-50)(404).

401. Metali',8

402. Tenasuk,131-132

403. Tenasuk,131; Elmalı'lı,VIII/5515

404. R.Meani,XXIX/169; Meraği, XXIX/178

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, insanın katışık bir nutfeden halk olunarak imtihana ehliyet kesbedebilmesi için nimetlerle bezendiği ve ister şükredici olsun ister küfredici, doğru yolun kendisine gösterildiği beyan buyrulmuştu(76/2-3). Gelen surenin bidayetindeyse, hayırlı yolun kimler vesilesiyle ve nasıl gösterildiği tafsil olunmaktadır: *"Yemin olsun, (iyiliklerle) birbiri peşinden gönderilenlere; Şiddetle eserek (zararlıları) savurup atanlara; (Hakikat ve hayırları) yaydıkça yayanlara; (Hak ile batılı) birbirinden iyice ayıranlara; (Allah(c.c.)'a yönelenleri) artırmak, (kötüleri) sakındırmak için nasihat telkin edenlere"*(77/1-6).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda: *"Allah(c.c.), dilediğini rahmetine dahil eder. Zalimlere gelince, onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır"*(76/31) ayetiyle özlü biçimde verilen, rahmete eren ve zalimlerin ceza-mükafaatı, gelen surenin ortasından sonuna kadar mufassalan anlatılmıştır(77/24-50).

77. el - MÜRSELAT SURESİ

50 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evvelinde: "*Bilin ki size vadolunan şey gerçekleşecek!*"(77/7) ayeti, sonunda ise: "*(Ey inkarcılar!) Yeyiniz, (dünyadan) faydalanınız biraz ! Gerçek şu ki, sizler suçlusunuz!*"(77/46) ayetiyle, (405) küfranı nimette bulunanlara, başlarına gelecekleri haber vermektedir.

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, insanların ıslahı ve hidayetine yardımcıları(7/1-6)ın -ona tabi olanlara- kazandırdığı nimetler, gelen surenin sonunda tafsilatlıca verilmiştir (78/31-39). En sonunda da davet e icabet etmeyenlerin nedameti sevk edilmiştir: "*Biz, yakın bir azap ile sizi inzar ettik. O gün kişi önceden yaptıklarına bakacak ve inkarcı kişi: "keşke toprak olsaydım" diyecektir*"(78/40). Bu, geçen surenin başındaki: "*O gün (peygamberi ve ahireti) yalan sayanların vay haline!*"(77/15) ayetinin neticesidir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında: "*Yemin olsun,...(Hak ile batılı) birbirinden iyice ayıranlara; (Allah(c.c.)'a yönelenleri) arıtmak, (kötüleri) sakındırmak için öğüt telkin edenlere;*"(77/1...4-6) ayetiyle, işin başında hak ile batılın iyice ayırıldığını telkin etmişti. Gelen surenin sonundaysa: "*İşte o, kesin olarak gelecek gündür. O halde dileyen Rabbine varan bir yol tutsun*"(78/39) ayetiyle, Hak-batıl ikilisinden hak yolun tercih edilmesi tavsiye edilmiştir.

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki sure de, önceki surelerde kafirlerin yalanladığı, yeniden dirilmenin vukuunu, (*Kiyame,75/2-4, 37-40; İnsan,76/28; Mürselat,77/23-25, 38; Nebe',78/40*) Allah(c.c.)'ın gücünün, kudretinin buna kadir olduğunu isbat eder(77/17-18-38; 78/17-30). Yine her ikisinde de ittika edenlerin nimetleneceği(77/41-44; 78/31-38), yalanlayanlarınsa azap edilecekleri(77/15-40, 45-50; 78/18-30), nimet ve ceza yerleri olan cennetle cehennem vasıflarını zikreder.

405. Metali',8

406. Tenasuk,132; Meraği,XXX/3; R.Meani, XXX /2

Her iki surenin cümleleri arasında tenasüp vardır. Bu surede: *"Sonra arkadakileri de onların ardına takacağız. İşte biz suçluları böyle yaparız!..."*(77/17-50), Gelen suredeyse: *"Biz yeryüzünü bir döşek, dağları da bir kazık yapmadık mı?..."*(78/6-40) buyrulmuştur(407).

Bu surede: *"Peygamberlerin (ümmetleri hakkında şahitlik) vakti tayin edildiği zaman"*(77/11) buyrulmuş, umumiyetle Peygamberlerin miykatı ve evvelkilerin, sonrakilerin ayrılacağı fasıl günü anlatılmış, ahirinde: *"Onlar artık bundan (Kur'an'dan) sonra hangi söze inanacaklar"*(77/50) buyrulmuştu. Buna inananlar da inanmayanlar da bulunduğu ve Kur'anın nüzulüyle, nübüvvet-i Muhammediyye'nin bu haberi üzerine müşriklerin kah telaş, kah alaya alma tarzında sorup soruşturarak, bahs-i münakaşalara dalmış bulunmaları sebebiyle nazil olmuş bulunan bu Amme suresinde de bilhassa, nübüvvet-i Muhammediye miykatı itibarıyla fasıl günü anlatılacaktır(408).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, inkarcıların kendileri dışında birtakım "gönderilenler, esen, savuranlar, yayanlar, ayıranlar, öğüt telkin edenler"(77/1-6) sayılmakla, "Acaba bunlar kimlerdir?" dedirtecek üslupla dikkat çekildi ve devamla net bir şekilde va'dolunan fasıl gününün (kıyamet) (77/13) kesinlikle gerçekleşeceğini bildirmişti. Gelen surenin başında da bu defa kendi içlerinden birisi -acaiplikle dikkat çekme- üslubu getirildi: *"Birbirine neyi soruyorlar? (inanıp-inanmamakta) ayrılığa düştükleri büyük haberi mi? Hayır ! Anlayacaklar! Yine hayır! Onlar anlayacaklar!"*(78/1-5. Böylece, buradaki fasıl gününde nelerin alt-üst olacağını haber verecek nübüvvet haberiyle ihtilafa düşen inkarcılara; yeme, içme, istirahat ve bilimum maişet kaynağı kılınan dünyada, sallanan beşik içindeki bebek gibi büyütülmesini ve onun nasıl noktalanacağı haberi bildirilmiştir(78/6-17).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

İmansızlar, Kur'an'ın tebliğ ve telkin ettiği hakikatleri yalanlayacaklar. Ama sonra, onun sözünden başka hangi söze inanacaklar! (77/49-50). İnanmayacaklar ama netice, yalanlamak kadar kolay olmayacaktır: *"Biz, yakın bir azap ile sizi inzar ettik. O gün kişi önceden yaptıklarına bakacak ve inkarcı kişi: "keşke toprak olsaydım" diyecektir"*(78/40).

407. Tenasuk,132; R. Meani, XXX/2
408. Elmalılı, VIII/5527

78. en - NEBE' SURESİ

40 Ayettir. Mekki surelerden olup, Mearic suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bunun ahirindeki: *"Biz, yakın bir azap ile sizi uyardık..."*(78/40) ayetindeki "yakın azap", surenin başındaki *"...büyük haber.."*(78 /2) dir. Hakkında, *"Hayır ! yakında anlayacaklar"*(78/4) ayetinin başındaki *"سین"*(Sin) harfi, zamanın kısalığını (ve azabın yakınlığına) delalet eder(409).

Allah-ü Teala, surenin başında kasem ettiği; kıyamet, haşr ve ba's (78/1-5) konularını zikrederek sona erdirmiştir(78/38-40) ki bu, kıyametin mutlaka geleceğine ve surenin başıyla sonunun münasebetine bir delil gibi olmuştur(410).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, insanların *..gerek hakikaten gerekse istihzaen olsun-*Rasülul-lah'ın nübüvvetinden sormaları calib-i dikkat bir tarzda verilmişti(78/1-5). Gelen surenin sonunda, sorular yine devam etmekte ve fakat bu defa nübüvvetin sahibine tevcih edilmektedir: *"Sana kıyameti sorarlar: Gelip çatması ne zamandır (derler). Sen onu nereden bilip bildireceksin!"*(79/42-45).

Keza bunun başında, bütün güzellikleri sayılan (78/6-16) dünyanın, ebedi vatan gibi görülüp yaşanmasına mani olmak için gelen surenin sonunda: *"Kıyamet gününü gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar"*(79/46) ayeti sevkedilmiştir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda yapılan yakın azapla ikaz (78/40) mukaddimesi, gelen surenin başında yeminle beyan edilmektedir: *"(inkarcıların) canını söküp çıkararlara yemin olsun ki..."*(79/1)

409. Metali', 8

410. Saffet, III/517; İ.Beyan, 275-276

411. Elmalılı, VIII/ 5550

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede ele alınan konular, gelen surede tahkik edilir(411). Şöyle ki burada, kıyamet gününün azabıyla ikaz (78/ 1-4, 37-40) edilmişti. Gelen suredeyse, yeniden dirilmenin şeksiz gümansız vuku' bulacağına kasem vardır(79/6-14)(412).

Allah(c.c.), bu surede, kıyamet gününün vasıflarından çokça bahsetmişti(78/1-4, 37-40). Takip eden surede ise, kıyameti inkar edenlere deliller zikretmektedir: "Öldükten sonra biz, (dünyadaki) ilk halimize mi döndürüleceğiz (hem de çürümüş kemikler olduktan sonra mı?" derler..."(79/10-12)(413).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

İnkâr eden kişi, önceden yaptıklarına bakıp "...keşke toprak olsaydım"(78/40) diyecek. Nasıl demesin ki, ebedi cenneti gibi görüp sarıldığı dünya nimetlerinin ve mutantan hayatının sadece akşam vakti yada kuşluk zamanı kadar kısa (79/49) olduğunu fehmedecek, bu kadar değersiz ve anlık hayatı, ölümsüz nimetlere tercih etme nedametiyle kahrolacaktır.

412. R.Meani, XXX/ 22; Meraği,XXX/21

413. Tenasuk,132-133 Muhakkik'in dipnotu.

79. en - NAZİAT SURESİ

46 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Geçen sure gibi bu da kıyameti zikrederek başladı: *"Birinci üflemenin (kainatı) sarstığı, onu ikinci üflemenin takip ettiği gün, işte o gün yürekler kaygıdan oynar, gözler yorgun düşer(79/6-9), yine aynı konunun zikriyle mühürlenir: "...Kıyamet gününü gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar"(79/42-46)(414).*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında Allah(c.c.), güç ve meleklerle donattığı varlıklara yemin ederek kıyametin dehşetini müşahhas bir şekilde beyan buyurmuştu: *"Birinci üflemenin (kainatı) sarstığı, onu ikinci üflemenin takip ettiği gün, işte o gün yürekler kaygıdan oynar, gözler yorgun düşer"(79/6-9).* Gelen surenin nihayetindeyse, kıyamet sonrasının dehşeti vazih bir şekilde tasvir edilmiştir: *"İşte o gün kişi kardeşinden, anasından-babasından, eşinden ve çocuklarından kaçır. O gün herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır. O gün bir takım yüzler parlak, güleç ve sevinçlidir. Yine o gün birtakım yüzleri de keder bürümüş, hüzünden kapkara kesilmiştir. İşte bunlar kafirlerdir, günahkarlardır"(80/36-42).*

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin ahiri arasında da tenasüp vardır. Bu surenin ahirinde: *"Her şeyi alt-üst eden o büyük felaket geldiği zaman" (79/ 34)* buyrulmuştu. Gelen surenin sonunda ise: *"Kulakları sağır eden o ses geldiği vakit"(80/33)* ayeti zikredilmiştir ki her ikisi de kıyametin dehşetini anlatırlar(415).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Naziat'ta: *"Sen ancak ondan (kıyametten) korkanları inzar edersin"(79/45)* buyrulduğu için, bunun kimlere nasıl faide vereceği, kimlere vermeyeceği tafsilatlıca anlatılmak üzere bu inzarlar, takip eden surede de peşpeşe anlatılmaktadır(416).

414. Metali',8; Saffet, III/517; İ.Beyan,277-278

415. Tenasuk,133

416. Elmalılı, VIII/5569

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, kıyamet gününün dehşetli haberi beyan buyrulmuş (79/1-9), sanki bu müthiş ikaz karşısında insanların nasıl bir aksül-amelde buldukları, da gelen surenin bidayetinde teşhis edilmiştir :

1. Kur'an'i öğüt için a'ma halinde bile olsa koşarak huzur-u Rasülullah(s.a.v.)'a iman ve takva ile daha fazla irşadı isteyen (80/1-4, 8-10);
2. Kendini irşad-ı Rasülullah(s.a.v.)'a muhtaç görmeyen(80/5-7) kimse. Tıpkı Musa (a.s.)'ın Firavn'ı gibi(79/15-21).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Her iki surenin ahiri arasında da tenasüp vardır. Bu surenin sonunda: *"Her şeyi alt-üst eden o büyük felaket geldiği zaman ..."*(79/34) ayeti vardı, gelecek surenin sonundaysa: *"Kulakları sağır eden o ses geldiği zaman"*(79/33) buyrulmaktadır (417).

80. ABESE SURESİ

42 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evvelinde yüzün vasfı olan "yüzünü ekşitmek"(80/ 1) ile başlayan suremiz, yine: "O gün birtakım yüzler parlak, güleç ve sevinçlidir. Yine o gün birtakım yüzleri de keder bürümüş, hüzünden kapkara kesilmiştir. İşte bunlar kafirlerdir, günahkarlardır"(80/38-42) ayetiyle yüzün vasfını tekrarlayarak sona erdi (418).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Mudill olsun, mütteki olsun irşat için Rasülullah(s.a.v.)'e gelen kimseler(80/1-10) alalade bir nasihat kaynağından değil, kesinlikle: "Hayır! Şüphesiz bunlar (ayetler), değerli ve güvenilir katiplerin elleriyle (yazılıp) tertemiz kılınmış, yüce makamlara kaldırılmış mukaddes sahifelerde (yazılı) bir öğüttür; dileyen ondan (Kur'an'dan) öğüt alır"(81/11-16). O (öğüt); değerli, güçlü Arş'ın sahibinden ve itibarlı bir elçinin (Cebrail (a.s.)) getirdiği sözdür(81/19-20). Getirilen de (Muhammed (a.s.)) mecnun değildir..."(81/21-29) saf ve katıksız menbadan kana kana sulanır.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin ahiri, kıyamet gününün zikriyle hitama ererken (80/34-42), gelen surenin başı aynı konuyu zikrederek başlamaktadır: "Güneş katlanıp dürüldüğünde, yıldızlar (kararıp) döküldüğünde, dağlar sallanıp yürütüldüğünde..." (81/1-13).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki sure de kıyamet gününün şiddet ve tehlikelerini şerh etmektedir (Abese,80/34-42; Tekvir,81/1-13)(419). Ki haldis-i şerifte:"Kim kıyamet gününü görürcesine hissetmekten hoşlanırsa; Küvvirat, Infitar ve İnşikak suresini okusun"(Müsned-i İmam-ı Ahmed,2/72; Tirmizi,Tefsir, 9/252-253)(420). Keza bu surede: "İşte onlar kafirlerdir, facirlerdir"(80/42) buyrularak, "işte onlar küfür ve fücuru cem' etmiş, Allah(c.c.) da onu onlara toztoz içinde yüzler karası etmiştir. Onun için insan o gün gelmeden kendi

418. Metali',9

419. R.Meani,XXX/49; Meraği,XXX/52

420. Tenasuk,133

meşiyet ve iradesiyle bütün bunları düşünüp Allah(c.c.)'tan korkarak ve küfr-ü fücordan sakınarak, Allah(c.c.)'in emirlerini tutup, iman ve islam ile temizlenmeye çalışmalı ve o gün yüz akılığıyla güle güle, sevine sevine o son murada ermelidir. Zira bu dünya böyle kalacak değildir. Bundan sonraki surede geleceği veçhile, o güneş dürülüp, yıldızlar sönecek, insana yalnız yaptığı amel kalacak: hakkın huzurunda ya yüz akılığı ya da yüzler karası (81/1-18) olacaktır(421).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Mümini-münafığı, sağlamı-a'ması, münkiri-bağnazı irşadını istemeli. Zira kaynak hak (80/1-16) ve o kaynağın tebliğleri vakidir. İnsan, Allah(c.c.)'in rıza ve mağfiretine ermek kadar ebedi felaketten kurtulmak için de kendi isteğiyle dönmelidir. Yoksa: *"Güneş katlanıp dürüldüğünde, Yıldızlar (kararıp) döküldüğünde, Dağlar sallanıp yürütüldüğünde, Gebe develer salıverildiğinde, Vahşi hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde, Denizler kaynatıldığında, Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde, Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda, (Amellerin yazılı olduğu) defterler açıldığında, Gökyüzü sıyrılıp alındığında..."*(81/1-11) icbari kabülün hiçbir faidesi olmayacaktır.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

421. Elmalı'lı, VIII/ 5590-5591

81. et - TEKVİR SURESİ

29 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evveli, hesap-kitabın görüleceği kıyamet gününden bahsetmişti: *"Güneş katlanıp dürüldüğünde, yıldızlar (kararıp) döküldüğünde, dağlar sallanıp yürütüldüğünde..."*(81/1-13); ahiri ise, dünyada bütün yaptıklarının hesabını kıyamette vereceğini, ona göre hazırlık yapması gerektiğini ihtar eden Kur'an'dan kaçan şahsa ikazla sona ermektedir; *"Hal böyle iken nereye gidiyorsunuz?"* (Tekvir,81/26) (422).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

"Güneş katlanıp dürüldüğünde, Yıldızlar (kararıp) döküldüğünde, Dağlar sallanıp yürütüldüğünde, Gebe develer salıverildiğinde, Vahşi hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde, Denizler kaynatıldığında, Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde, Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda, (Amellerin yazılı olduğu) defterler açıldığında, Gökyüzü sıyrılıp alındığında, Cehennem tutuşturulduğunda ve cennet yaklaştırıldığında"(81/1-13) ceza gününe gidiş başlamış olmaktadır. O ceza günü ise, hiçbir kimsenin başkası için bir şey yapamadığı, bütün işlerin Allah(c.c.)'a kaldığı(82/17-19) günden başkası değildir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Çok saf ve sağlam bir kaynağın davetine icabet etmeyenler ! bu halinizle *"...nereye gidiyorsunuz?"*(81/26). *"Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman,..."* önceden yapıp gönderdiğiniz ve geride bıraktıklarınızı bir bir anlayacağınız gün(82/1-5) önünüzde sizi beklerken -hakka sırt çevirip- nereye gidiyorsunuz?.

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

"O, herkes için, sizden doğru yolda gitmek isteyenler için bir öğüttür"(81/27-28) ayeti nazil olunca, Ebu Cehil: "Demek ki, işi bize bırakmıştır, dilersek müstakim oluruz, dilersek olmayız" demişti, *"Siz dileyemezsiniz"*(81/29) ayeti nazil oldu. Buna

göre de bu ayet, cebri isbat için değil, tefvizi mahzı nefy ile istikameti, Allah(c.c.)'tan dilemeye teşvik siyakında nazil olmuştur. İnzara ve meşiyeti ilcaiyyeye delaleti işaret tarikiyledir. Bu iki haysiyet de yine gelecek surede tazvih olunacaktır(423).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin başında da kıyamet mevzu edilmektedir. Bunun başında kıyamet sahnelerinden: "*Güneş katlanıp dürüldüğünde, yıldızlar (kararip) döküldüğünde, dağlar sallanıp yürütüldüğünde...*"(81/1-13) ayetleri parıltılar aktarmıştı. Bu surenin evveliyse aynı üslupla: "*Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman...*" (82/1-5) aynı konuların tekrarıyla başlamaktadır.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Her iki surenin sonu da aynı manaya delalet eder. Şöyle ki bunun ahiri: "*Alemlerin Rabbi dilemedikçe siz **dileyemezsiniz***"(81/29); gelen surenin ahiri ise: "*O gün hiç kimse başkası için **birşey yapamaz**. O gün iş Allah(c.c.)'a kalmıştır*"(82/19) ayetiyle mühürlenmektedir(424).

423. Elmalılı, VIII/5630

424. Tenasuk, 133

82. el - İNFİTAR SURESİ

19 Ayettir. Naziat suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evveli, kıyametten bahsederken(82/1-5); ahiri de, o dehşetli günde otorite ve her türlü tedbir ve tedvirin Allah(c.c.)'a kaldığını hatırlatarak bitmektedir: "*O gün hiç kimse başkası için birşey yapamaz. O gün iş Allah(c.c.)'a kalmıştır*"(82/19)(425).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Buraya, kıyametin kopmasıyla insanoğlunun (yapıp) gönderdiklerini ve (yapamayıp) geride bıraktıklarını hemen bir bir anlayacakları(82/1-5) haberiyle şüru' edilmişti. Gelen surenin nihayetindeyse, hayatını müsbet ve ma'kul yaşayanların, bugünden gönderdikleri hayırların meyvesini dermelerini(83/34-35) ve dünyadayken kendileriyle acımasızca uğraşanların oradaki rezilliğine ve acizliğine gülmeleri beyan buyrulmakta, zalim ve alaycılara yapılacak azaplar duyurulmaktadır(83/34-36).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Hak Teala, bu surenin sonunda., kıyamet gününün sıfatlarından olan: "*O gün hiç kimse başkası için birşey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır*"(82/19) herkesin kendi ameliyle başbaşa kalacağı sıfatı, bu ayetle zikredilmişti. Bu haber asi kimseler için büyük bir tehdidi gerektirdiği için gelen surenin başından itibaren tehdit ayetleri zikredilmiştir: "*İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yapan hilekarlara yazıklar olsun!...Sonra onlara: "İşte yalanlamış olduğunuz (cehennem) budur" denilir*"(83/1-3...17)(426).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Tekvir suresinin ekserisi ve İnfitar suresinin tamamı, kıyametin başlangıcı hakkında ayetler beyan buyurur. Ondan sonra uzunca bir durak ve sıkıntı, dehşet içinde -ame line kıyasla- terleme olur ki, bu husus da Mütaffifin suresinde zikredilir: "*Onlardüşünmezler mi ki, büyük bir günde (hesap vermek için) diriltilecekler ! Öyle bir gün ki, insanlar o günde alemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklardır...*"(83/4-6).

425. Metali',9

426. T. Kebir,XXXI/87; Tenasuk,135

Buhari'nin, İbn-i Ömer r.a.'den rivayet ettiği ve tefsirinde zikrettiği hadis-i şerif de bu hakikati haber verir: "Onlardan her biri kulağına kadar terlemiş olarak hesap için kıyam eder" (427).

Allah(c.c.) bu surenin : "*Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır; onlar, yapmakta olduklarınızı bilir*" (82/11-12) ayetiyle dünyada olan kitabeti zikretti. Gelecek surede ise: "*İllyyin'deki kitap, içinde ameller kaydedilmiş bir kitaptır*"(83/20) ayetiyle de *İllyyin'deki* veya *Siccin'deki* (Günahkarların amellerinin yazıldığı kitap 83/9) amel defteri de dünyada yazılmıştır. Ama birinci kitabeti (82/11/12) takiben amel gününde veya ölümden sonra berzahta yazılmıştır. Üçüncü bir halet daha vardır ki, o da kitapların sağdan veya başka bir surette alınmasıdır(428). Bu halet de, bir sonraki surede zikredilecektir(84/7-12)

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, "*Ey insan! Seni yaratıp seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?*"(82 6-8). ayetlerinde, ihsanı bol olan Rabbine karşı mücerret "aldanma"nın hangi şekilde olabileceğine, gelen surenin bidayetinde bir misal verilmiştir: "*İnsanlardan alırken ölçüp tartıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tartıklarında ise noksan yapan hilekarlara yazıklar olsun!*"(83/1-3)

Keza, her ikisinin başında da haşır-neşir gününde insanların yaşayacağı halet-i ruhiyye haber verilmektedir(82/1-5; 83/4-6)

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda ceza gününün ne olduğu sorulmuş ve o günde hiç kimsenin başkası menfeatine hiç birşey yapamayacağı ve işin tamamen Allah(c.c.)'a kaldığı (82/17-19) bildirilmişti. Gelen surenin sonuysa, ceza gününde kimin ne kazandığı anlatılmaktadır. İman sahiplerini alaya alanların acınacak haline - koltuklarına kurularak- gülüşleri (83/34-35) ve kafirlerin, yaptıklarının cezasını buluşları(83/36) anlatılmıştır.

427. Tenasuk,134 ve 1 no'lu dipnot.

428. Tenasuk,134-235; Meraği,XXX/67-71

83. el - MUTAFFİFİN SURESİ

36 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Surenin evveli: "*İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yapan hilekarlara yazıklar olsun!*"(83/1-3) ayetiyle, kafirlerin vasıflarından dünyada hak-hukuk ölçüsüne riayetsizliklerini zikretmişti. Surenin sonunda ise: "*Kafirler yaptıklarının cezasını buldular mı? (Elbette buldular)*(84/36) ayeti sevk edilerek, hiç kimsenin dünyada yaptıklarının cezasız kalmayacağına işaret edilmiştir(429).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başı ile gelen surenin sonu bir bütün gibidir : "*İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yapan hilekarlara yazıklar olsun!*"(83/1-3); "*(Rasülüm!) Onlara acı azabı müjdele! İman edip salih amel işleyenler başkadır; onlar için arkası kesilmeyen bir mükafaat vardır*"(84/24-25).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

İnfitar suresinde, hafaza, kiramen katibin melekleri tarif edilmişti(82/11-12), bu surede ise, onların yazdığı kitabın yeri zikredilmektedir(83/8-9, 19-20), bunları takip eden suredeyse, kıyamet gününde bu kitapların (amel defterlerinin) sahiplerine verilişi zikrolunmaktadır: "*Kimin kitabı sağından verilirse, kolay bir hesapla hesaba çekilecek; Ve sevinçli olarak ailesine dönecektir. Kimin de kitabı arkasından verilirse, derhal yok olmayı isteyecek; alevli ateşe girecektir*"(84/ 7-12)(430).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her ikisinin başında da insanoğlunun dünyada işledikleri fiillerinin karşılığını ahirette bulacakları haber verilmektedir(83/4-6; 84/3-5).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

"*Kafirler yaptıklarının cezasını buldular mı! (Elbette buldular)*"(83/36). Ya müminlere ne oldu?: "*İman edip salih amel işleyenler başkadır; onlar için arkası kesilmeyen bir mükafaat vardır*"(84/24-25).

429. Metali',9

430. R.Meani,XXX/78; Meraği,XXX/87; Mehasinü't-Te'vil,XVII/101

84. el - İNŞİKAK SURESİ

25 Ayettir. İnfitar suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evvelinde semanın yarılıp halden hale geçerek, Allah Teala'ya kulak verip O'na boyun eğecek hale getirildiği (84/1-2) halini anlatarak başladı. Aynı şekilde, tabaka tabaka yaşayan halk içinde, kendini semalardan yüksek sayarak Allah(c.c.)'a iman etmemekte direnen inançsızların da halden hale sokularak itaati öğreneceklerini (84/14-19) hatırlatmakla nihayete erdi(431).

Bir kıraate göre, " لَشْرَكِبْن " (Le Terkebenne" şeklinde "Ba'nın fethasıyla okunmaktadır ki bu taktirde: "Mi'raç gecesinde bir semadan sonra diğer bir semaya rükübun"a işarettir(432).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun nihayetinde, "(Rasülüm!) Onlara acı azabı müjdele!"(84/24) ayetiyle inkarcılara verilecek elim azap haberi; gelen surenin bidayetindeyse azaba düşer olmalarının başka sebep ve illetlerinin sayımı yapılmaktadır: "Burçlara sahip gökyüzüne, geleceği bildirilmiş olan güne, (o günde) tanıklık edene ve edilene andolsun ki, ateşle dolu hendeğe atılanlar, (Yakılarak) öldürüldü. Onlar (yakanlar)da başlarına oturmuşlar, müminlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı. Onlardan, sırf, göklerin ve yerin mülkü kendisine ait olan, aziz ve hamid olan Allah(c.c.)'a iman ettikleri için intikam aldılar. Oysa ki Allah(c.c.) her şeyi görür. Şüphesiz inanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edip sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve (orada) yanma cezası vardır"(85/1-10)

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede, müşriklerin Rasülullah (s.a.v.) ve müminler hakkında içlerinden geçirdikleri : "Halbuki Allah(c.c.) onların gizlediği şeyleri çok işi bilir"(84/23) tuzakları, iman edenlere tatbik edilen, dövme, öldürme, gayz ve kin ateşine atmak gibi envai çeşit eza ve cefalar zikredildi. Gelen suredeyse, Rasülullah(s.a.v.)'in muasırı kafirlerden önceki kafirlerin, müminleri yakarak azap edişlerini -Uhut harbinde yaptıkları gibi- Kureyş'li kafirlere va'z olsun diye zikretmiştir:

431. Metali',9-10

432. Metali',10

"Burçlara sahip gökyüzüne, geleceği bildirilmiş olan güne, (o günde) tanıklık edene ve edilene andolsun ki, ateşle dolu hendeğe atılanlar, (Yakılarak) öldürüldü. Onlar (yakanlar)da başlarına oturmuşlar, müminlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı. Onlardan, sırf, göklerin ve yerin mülkü kendisine ait olan, aziz ve hamid olan Allah(c.c.)'a iman ettikleri için intikam aldılar. Oysa ki Allah(c.c.) her şeyi görür. Şüphesiz inanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edip sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve (orada) yanma cezası vardır"(85/1-10) (433)

Böylece, bu sure gibi gelecek sure de, müminlere va'di, kafirlere vaidi ve K.Kerim'in şanına tenbihi tazammun eder(434).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, kıyamet gününde yarılacak gök ve onun Rabbimize boyun eğecek hale getirilişi (84/1-2) zikredilmiştir. Gelen surenin başındaysa, burçlar sahibi, engin derinliği havi gökyüzüne yeminle(85/1) başlamıştır ki canlı-cansız, hisli-hissiz fakat akısız varlıklarla donatılan kainatın O'na itaat edişi (84/1-2) anlatılmakla; O'nu tanımayan akıllı-idrakli ve üstün özelliklerle donatılan insanın, iman sahiplerine reva gördüğü eza ve zulüm (85/2-10) arasında bağ kurulmuş olmaktadır

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, din düşmanlarının Kur'an'ı yalanlayıp, kendilerine ayetler okunduğu zaman secde etmemeleri, onâ ta'zim göstermemeleri(84/21-22) beyan buyrulmuştur. Gelen surenin nihayetindeyse, o yalanladıkları Kur'an'ın şerefini zikrederek bitirmiştir: *"Hakikatte o (yalanladıkları aslı) levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kur'an'dır" (85/21-22).*

433. R. Meani,XXX/84-85; Meraği, XXX/97

434. Elmalılı,VIII/ 5686; R. Meani,XXX/84-85; Meraği, XXX/97

85. el - BÜRUC SURESİ

22 Ayettir. Şems suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

" *والسماوات البروج* "(Andolsun burçlara sahip gökyüzüne...)85/1) ayetiyle başlamış; "Hakikatte o (yalanladıkları, aslı) levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kur'an'dır"(85/1-22) ayetiyle mühürlenmiştir ki her iki ayet-i celilede bahsedilen sema, meleküt alemindedir(435). Keza evvelinde: "...geleceği bildirilmiş olan güne andolsun"(85/2) ayeti, sonundaysa; "Allah(c.c.) onları arkalarından kuşatmıştır"(85/20) ayetiyle, kafirlerin başlarına gelecek felaketin günü yeniden ihtar edilmiş olmaktadır (436).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, iman etmiş masum insanların kafirlerce değişik işkence usülleriyle öldürülmelerinin cehennem azabıyla tecziyesi ihtar edilmişti(85/1-10) Gelen surenin nihayetindeyse: "Onlar bir tuzak kurarlar, ben de bir tuzak kururum. Kafirlerle mühlet ver, onları biraz kendi hallerine bırak !"(86/15-17) ayetiyle, hangi devirde yaşarsa yaşasın her münkirin kurduğu tuzak ve yaptığı işten hesap alınacağı ifade edilmiştir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda: "Dilediği şeyleri mutlaka yapandır"(85/16) ayetiyle, Allah(c.c.)'ın kudret ve saltanatının hudutsuzluğuna işaret eden ayetin tefsiri; gelen surenin başında, gökyüzü ve Tarık'a (sabah yıldızı) yeminle, insana koruyucular ve denetleyiciler koyduğu ve insanın atılan bir sudan yaratılması (86/1-8) hususlarıyla yapılmıştır.

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Burada Mevlamız, Kur'an-ı Kerim'i yalanlayan kafirleri zikretmişti(85/1-7, 17-20), gelen surede ise, K: Kerim'in, hak ile batılı ayıran bir söz olduğu(86/13) zikredilir ve yüce kitabı tekzip eden yalancılar reddedilir(437).

435. Metali',10

436. a.g.e., aynı yer.

437. T.Kebir,XXXI/113; R.Meani,XXX/94, Meraği,XXX/ 109

Bu surelerin mazmunlarının yekdiğerine münasebeti vücüh ile aşıkardır. Bahusus burada, levh-i mahfuzdan(85/22), her nefis üzerindeki hafıza itikat itibarıyla da düşünülmesi lazım gelen güzel bir münasebet vardır(438).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin başı da semaya kasem ile başlamaktadır: "*Burçlar sahibi gökyüzüne andolsun*"(85/1) ve "*Gökyüzüne ve tarık'a (şabah yıldızı) andolsun*"(86/1)(439).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, Allah(c.c.)'in imansızları arkalarından kuşattığı(85/20) haber verilmişti. Gelen surenin nihayetindeyse: "*Kafirlere mühlet ver, biraz kendi hallerine bırak*"(86/17) ayeti sevkedilmekle, kuşatılan ve gözetilen esirlerin biraz kendi hallerine bırakılmasının tehlike teşkil etmediği, kuşatanlara zarar vermediği gibi, onların da kuracağı tuzağın Allah(c.c.) ve O'nun davasına asla zarar veremeyeceğini teyit etmiş olmaktadır.

438. Elmalılı, VIII/5696

439. R.Meani, XXX/94, Meraği, XXX/109

86. et - TARIK SURESİ

17 Ayettir. Beled suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Sure, geceleri pırıl pırıl parlayan, karanlıkta insanlara yollarını bulmakta hidayet eden yıldızlar ve onu üzerinde zinet olarak tutan, semaya kasele başladı (86/1-3). Sure-i celile, K. Kerim'in, Muhammed Mustafa(s.a.v.)'in ebedi mucizesi olduğunu ve onunla insanları hidayete davet ettiğini, davete icabette inatkar olan kafir ve mücrimleri elim azapla inzar ettiğini (86/13-17) haber vererek mühürlendi(440).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Tarik suresinin ahiri, kafirlerin keydine karşı emri ilahi ile Rasülullah(s.a.v.)'in ileride galibiyeti va'dini tazammun ediyordu (86/15-17). Gelen surede ise: "*Seni en kolay muvaffak kılacağız*"(87/7) ayetiyle onu tasrih ve tahakkukunu te'yit etmek üzere evvel emirde Rabb'inin A'la ismiyle teminat vererek şükran vazifesinin ifası siyakında onu tesbihe davet için : "*Yüce Rabb'inin ismini tesbih ve takdis et!*"(87/1) diye başlayacak ve bunun bayram yapılmaya layık bir tebşir olduğuna işaretle beraber, ahiretin daha hayırlı ve daha bekalı olduğunu ve binaenaleyh hakiki bayramın asıl o vakit olacağını anlatacaktır(441).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Burada nebat ve insanın yaratılması: "*İnsan neden yaratıldığına bir baksın! Atılan bir sudan yaratıldı. (O su) sırt ile göğüs kafesi arasından çıkar. İşte Allah(c.c.), başlangıçta bu şekilde yarattığı insanı tekrar yaratmaya da kadirdir*" ve "*Dönüş sahibi olan (yağmur yağdıran) göğe, nebat ile yarılan yere yemin ederim ki Kur'an hak ile batılı ayıran bir sözdür...*"(86/5-8, 11-13) zikredilmişti. Gelen suredeyse insanın yaratılışı(87/2) ayetiyle; ve nebatın yaratılması da (87/3-4) ayetleriyle anlatılmaktadır. Ancak burada insanın yaratılması tafsil edilmişti, gelen surede ise nebatın yaratılması tafsilatlıca anlatılmıştır(442).

440. İ.Beyan,291-292

441. Elmalılı, VIII/5735

442. Tenasuk,135; R.Meani,XXX/102; Meraği,XXX/120

e. Bu Surenin Başı İle Muteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başındaki, kendisine yemin edilen "Tarık" (sabah yıldızı), mecazi olarak meşhur kişiler için de kullanılır. Edebi bir sanat olarak cahiliyye devri, karanlık bir geceye, Rasûlullah(s.a.v.) de sabahı müjdeleyen sabah yıldızına benzetilmiş olabilir. Bu mana itibarıyla gelen surenin bidayetiyle münasebeti açıktır. Ki: Ey ışık veren, yol gösteren Yıldız'ım!(86/1) Nurunun müzdat olması, insanlığı aydınlığa götürebilmek için yüce olan Rabbinin adını tesbih ederek ışığını arttır (87/1).

f. Bu Surenin Sonu İle Muteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

87. el - A'LA SURESİ

19 Ayettir. Mekke'de ilk nazil olan suralerdendir.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında Rasülullah(s.a.v.)'a; yaratıp düzene koyan, yol gösteren... Rabbinin adını tesbih et! (87/1-5) emriyle başlamıştı. Sonundaysa, hidayeti göstermesine rağmen, hidayete eren ve ermeyenlerin tavsifini yapmakta (87/10-15) ve son olarak bu işin zorluğunu bildirmektedir. Beşer fıtratı için hayırda daim olmanın zorluğunu da: *"Fakat siz (ey insanlar!), ahiret daha hayırlı ve daha devamlı olduğu halde dünya hayatının tercih ediyorsunuz"* (87/16-17) ayetiyle bildirmektedir.

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun baş kısımlarında Rasülullah(s.a.v.)'a hitaben: *"Sana (Kur'an'ı) okutacağız; Artık Allah(c.c.)'ın dilediği hariç, sen hiç unutmayacaksın. Şüphesiz Allah(c.c.) açığı ve gizleneni bilir. Seni en kolayla muvaffak kılacağız. O halde eğer öğüt fayda verirse öğüt ver"*(87/6-9) buyurmuştu. Bu emir ve tavsiye, gelen surenin sonlarında tekrar edilmektedir: *"O halde (Rasülüm), öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin"*(88/21-22).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Buranın ahirinde, tezekki edennin felah bulacağı ve ahiretin dünyadan hayırlı olduğu halber verilmişti(87/14-17) Gelen sura, Ğaşiye hadisi (kıyametin kopması) ile felahın manasını ve hayriyyetin vechini izah edecek, dünyanın ahiri labüd ber Ğaşiye, müstevli bir beliyeye müntehi olacağını ve asıl felah ve saadet o Ğaşiyeden muvaffakiyetle çıkıp, nimete eren ve bu suretle ebediyyen sa'yinden hoşnut kalan mesutlara ait olacağını beyan ile tezkire(88/1-7, 8-11) devam eyleyecektir(443).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Allah Teala bu surede: *"(Allah(c.c.)'tan) korkan öğütten istifade edecek. En büyük ateşe girecek olan kötü kimse ise öğütten kaçınır. Sonra o, ateşte ne ölür ne de*

443. Elmalılı, VIII/5770

yaşar. Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir. Fakat siz (ey insanlar!), ahiret daha hayırlı ve daha devamlı olduğu halde dünya hayatının tercih ediyorsunuz" (87/10-17) ayetlerle mümin, kafir; cennet, cehenneme icmalen işaret etmişti. Gelecek suredeyse cennet ve cehennem ehline istinaden, cennet ve cehennemin sıfatı tafsil (88/1-16) edilmiştir (444).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, Allah(c.c.)'ın "mühyi" sıfatının tecellilerini ifade eden ayetler sevkolunmuştu(87/2-4). Gelen surenin bidayetindeyse "mümit" sıfatının tecellileri olan ayetler beyan buyrulmuştur (87/1-7). Ki, hayatla ölümün birbirine çok yakın olduğunu ifade eder. Tıpkı yeşil otları çıkarıp da peşisıra kapkara sel atığına çevrilmesi gibi(87/4-5).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun başında, -umumen- insan tabiatının, dünya hayatına rağbetinin çokluğu ifade buyrulmuş, daha hayırlı ve devamlı olan ebedi hayatı ikinci planda görmesi yerilmişti (87/16-17). Müteakip surenin nihayetindeyse, -nebevi nasihatlere rağmen- bu aşırı temayülü gemleyemeyip, iman ve itaatten gafil olanların hesabının büyük ve (ebedi) azapla görüleceği ihtar buyrulmuştur(88/21-26).

444. Tenasuk,136; R.Meani,XXX/112, Meraği,XXX/130

88. el - ĞAŞİYE SURESİ

26 Ayettir. Zariyat suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evvelinde: "*(Rasülüm!) Dehşeti her yeri kaplayan kıyametin haberi sana geldi mi?*"(88/1) ayetiyle kıyametin vukuunu; sonundaki: "*Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece bize aittir*"(88/26) ayetle de kıyametten hemen sonra verilecek hesabı zikrederek sona ermektedir(445).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayeti, kıyamet haberini verdikten sonra (88/1) o günde zelil ve hakir kılınan yüzlerin, umutsuzca çırpınışlarla kurtuluşları için yorulması, tattığı cehenem ateşinin hararetini kaynar su pınarlarıyla dindirmeye çalışması, yemek olarak da ne besleyen ne de açlığı gideren kuru dikenleri yemekle it'am (ta'zip) edilmeleri (88/2-7) anlatılmıştı. Gelen surenin nihayetiyse, bunların zıddına başka bir yüzden bahisle bitmiştir: "*Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!*"(89/27-29).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun ahirinde zikredilen: "*Şüphesiz onların dönüşü sadece bizedir. Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece bize aittir*"(88/25-26) hakikat; gelen surenin başındaki (89/1-3) yeminlerle anlatılmakta gibidir(446).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.) bu surede cennet ve cehennemini sıfatını (88/2-7, 8-11) zikretmektedir. Aynı konular, aynı tertip üzere gelecek surede (89/15-25) ayetleriyle cehennem; (89/27/30) ayetleriyle de cennet olmak üzere) tafsilatlandırılmıştır. Ayrıca gelen surede, cehennem ehlinin azap olunma sebepleri, Ad ve Firavn kavminden misaller (Fecr,89/6-14) ve onların azgınlıklarından bazı unsurlar zikredilerek ilave yapılmıştır(447).

445. Metali',10

446. Tenasuk,136

447. Tenasuk, 136-137 muhakkık dipnotu

Bu surede, eğilip zillete düşmüş yüzler(88/2-7) ve birtakım mes'ut yüzler(88/8-11) zikrolunmuştu. Gelen suredeyse, zorba ve yalanlayıcıların zilletli yüzünden ve bahtiyar insanların yüzlerinden bir kesit (89/24-27) gösterilmiştir.

Keza, Fecr suresinin başındaki kasem(89/1-3), bu surenin muhtevasında geçen va'd(88/2-7) ve vaidin(88/8-11) doğruluğunu bir delil gibidir(448).

Aynı şekilde bu surede geçen öğüt(88/21-22), gelen surede, asrı saadetten önce geçen kafirler maddesinde zikretmiş, sanki onları dünyada muahaze etti ve ahirette azap edeceğini, işte bu esnadaki nedametın, onlara asla faide sağlamayacağını(89/23-24) zikretmektedir: "İşte o zaman insan: "Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp gönderseydim!" der. Artık o gün Allah(c.c.)'ın edeceği azabı kimse edemez"(449).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında umumi olarak, cehenneme yuvarlanmış bir insanın tattığı ateşli azap tasvir edilmişti(88/2-7). Gelenin bidayetindeyse, dünyada ebedi kalacağını sanan cehennem namzetlerinden birkaç tanesine daha dünyadayken tattırılan azap -yemin edilerek- anlatılmıştır (89/1-14).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, tebliğ ve davet-i nebeviden iraz eden bedbaht şahsın azab-ı ekberi ve hesab-ı eşeddi beyan edilmişti (88/23-26). Gelen surenin sonu da Mübelliğ'i can kulağıyla dinleyip O'na teslim olmuş bahtlı cananın, rızvana kavuşması anlatılarak mühürlenmiştir(89/27-30)

448. Meraği,XXX/140; Elmalılı, VIII/ 5787

449. Tenasuk,137 muhakkık dipnotu

89. el - FECR SURESİ

30 Ayettir. Leyl suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, inkarcı Ad kavminin, Semud halkının ve Firavn'ın üzerlerine yağdırılan azap kamçısının haberi verilmişti(89/6-14). Gelen surenin nihayetindeyse, onlar ve diğer benzerlerinin ahiretteki tasviri yapılmıştır: *"Ayetlerimizi inkar edenler ise işte onlar soldakilerdir. Cezaları, kapılar üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir"*(90/19-20)

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonlarında, inkarcı mağrur insanın cehenneme sevkedilişi anındaki halet-i ruhiyyesi ve derin nedameti anlatılmıştı: *"O gün cehennem getirilir, insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var ! (İşte o zaman insan:) "Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp gönderseydim!" der. Artık o gün, Allah(c.c.)'ın edeceği azabı kimse edemez. O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz"* (89/23-26). Onun bidayetindeyse, o insanı nedamete götüren sebeplerden ikisi zikredilmiştir:

1. Hiç kimsenin ona güç yetiremeyeceğini sanacak kadar mağrur olması(90/5),
2. Cemiyette itibar elde edebilmek için çok mal infakı yaptığı, (daha doğrusu hakkın nurunu söndürmek için) ve bu mali harcamaları hayırdan sayması(90/6)

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu sure, zamanın eşref saatlerine kasem (89/1-5) ile başlamış, insanın refah veya darlıkla ibtilasını(89/15-16), mal hırsı, miras yeyiciliği, yetime, fukaraya bakmamak (89/17-20) gibi mezmum huylarıyla akıbetinin acılığını zikir ettikten sonra, mutmain nefsin, en büyük bayramı olan hüsn-ü hatimesiyle hitam(89/27-30) bulmuş olduğu gibi, gelecek sure de, mekanın en mübarek beldesine kasem ve onun fethine işaret ile başlayıp; insanın meşakkatle yaratıldığını(90/1-4), mal

sahibi olanlardan matlup bulunan : "...Köle azat etmek veya açlık gününde yakını olan bir yetimi, yahut aç-açık bir yoksulu doyurmaktır"(90/13-16) yüksek iki haslet ile nefsi mutmainne için itmi'nan eseri olan bazı hasletleri ve buna mukabil, küfr-ü tekzibin şeametiyle, kötü akıbeti hülasa edecektir(450).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki sure de yeminle şüru' etmiştir: "*Fecre, on geceye (haccın on gecesine), çift ve teke, (her şeyi karanlığıyla) örttüğü an geceye yemin ederim ki, bunlarda akıl sahibi için birer yemin (değeri) vardır*"(89/1-5); "*Bu beldeye -ki sen bu beldedesin-, babaya ve ondan meydana gelen çocuğa yemin ederim ki biz, insanı (yüzyüze geleceği nice) zorluklar içinde yarattık*"(90/1-4).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, mutmain nefisten Allah(c.c.)'in razı oluşu ve onun da Allah(c.c.)'tan razı olmasıyla neticelenen cennete girme merasimi mezkûr olmuştu (89/27-30). Gelen sure de bunun aksine inkarcıların ulaştığı acı akıbet zikredilmiştir: "*Ayetlerimizi inkar edenler ise işte onlar soldakilerdir. Cezaları, kapılar üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir*"(90/19-20).

450. Elmalılı, VIII/5822; Tenasuk, 137; R.Meani, XXX/133; Meraği, XXX/155.

90. el - BELED SURESİ

20 Ayettir. Meke'de, Kaf suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bidayetinde: "...babaya ve ondan meydana gelen çocuğa yemin ederim ki biz, insanı (yüzyüze geleceği nice) zorluklar içinde yarattık"(Beled,90/2-4) ayetiyle doğan çocuğu; sonunda da: "...sonra iman edenler..."(90/17-18) ve "Ayetlerimizi inkar edenler..."(90/19-20) ayetleriyle, doğan çocukların yarınki taksimatını zikretti(451).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunu başında; insanın hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceği zannının (90 /5) neticesi ve cevabı, gelen surenin nihayetinde misaliyle açıklanmıştır. Şöyle ki, imtihan için salıverilen deveye ve onun su hakkına dokunulmaması ikazını, Ad kavmine veren Salih (a.s.)'ın ve onun Rabbinin kendilerine güç yetiremeyeceğini zannetmeleri günahı, büyük bir felakete sebep olmuştur (91/11-15).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda, imanın (90/13-18) ve inkarın (90/19-20) sınırlarını belirleyici ayetler sevk olunmuştu. Gelen surenin baş kısmındaysa, bu husus mucezen tekrarlanmıştır: "Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere gömen de ziyan etmiştir"(91/9-10).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.) bu sureyi: "İşte bunlar sağdakiler"(90/18) ve "Ayetlerimizi inkar edenler ise işte onlar soldakilerdir"(90/19) ayetiyle, mümin ve kafir taifesini zikretmişti. Gelen suredeyse bunu, özet olarak iki fırka halinde zikretmek murat edilmiştir. "İşte bunlar sağdakilerdir"(90/18) ayeti gelen surede:"Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir"(91/9) ayetiyle; buradaki "Ayetlerimizi inkar edenler ise işte onlar soldakilerdir"(90/19) ayet ise gelen surede : "Nefsini kötülüklere gömen de ziyan etmiştir"(91/10) ayetiyle izah edilmiştir. Böylece, bu surenin tafsili, gelen surede özetlenmiştir(452).

451. Metali',10

452. Tenasuk,137-138; R. Meani, XXX/140; Meraği,XXX/165

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başı, -Hz. Ali r.a.'ın buyurduğu gibi- " **أَتَقَبُّ أَنْتَ جَرْمَ صَفِيرٍ** " **وَفِيكَ إِسْطَوَى الْعَالَمِ الْكَبِيرِ** " **كُؤُكُ أَلَمَ يَمِينِ** başlamıştı (90/3-4). " Müteakip sureyse büyük alemin fevkalade olaylarına yeminle başladı:

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bu surede, *necdeyn'e* (Doğru ve eğri yol) hidayet(90/10) zikredilmiş, *Ashab-ı meymene* (sağdakiler) ve *ashab-ı meş'eme* (soldakiler) tefrik olunup(90/18-19) ahiret azabı vaidiyle(90/20) bitirilmişti. Gelen surede de, *necdeyn'e* hidayetin manasına "*iyilik ve kötülükleri ilham edene yemin ederim*"(91/8) ayetiyle bir tefsir ve iki fırkaya : "*Nefsini kötülüklerden arandıran kurtuluşa ermiştir*"(91/9) ve "*Nefsini kötülüklerle gömen de ziyan etmiştir*"(91/10) ayetiyle bir fezleke yapılmış ve bir dünya azabı misaliyle hitam (91/13-15) verilmiştir(453).

91. eş - ŞEMS SURESİ

15 Ayettir. Mekke'de Kadr suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başındaki: *"Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlık"(91/1)* ayetindeki "güneş" ve "aydınlık"ı Rasûlullah(s.a.v.); *"Onu takip ettiğinde aya"(91/2)* ayetindeki "ay"ı da O'nu iman ve hemen tasdikte, hicrette takip eden Ebu Bekir r.a.'a teşbih edecek olursak, gelen surenin nihayetiyle münasebetini şöyle düşünebiliriz: Güneşi tarife lüzum yoktur. Ama ay hususunda insanlar (*Sana hilallerden soruyorlar... ayetinde olduğu gibi*) merak etmiş olabilirler. İşte Güneş-i Muhammedi'yi takip eden o Ka mer-i Sıddık, cömert ay gibi güneşten aldığı ziyayı (malını, ilmini) insanlığın hayrına sarfedendir ve o bu haliyle ateşten uzak tutulur(92/17-18). *"Yüce Rabbinin rızasını istemekten başka onun nezdinde hiçbir kimseye ait şükranla karşılanacak bir nimet yoktur. Ve o (buna kavuşarak) hoşnut olacaktır"(92/17-21)*. Nur-u Muhammedi'de yanan, muhabbet-i ilahide pişen kimse, elbette cehennem ateşinden uzak tutulur ve rızvana layık kılınır.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede icmal edilen konular, gelecek surede tafsil edilmektedir. Bunun: *"Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir"(91/9)* ayeti gelen surede: *"Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli tasdik ederse, biz de onu en kolay hazırlarız (onda başarılı kılarız" (Leyl, 92/5-7) ayetiyle; "Nefsini kötülüklerle gömen de ziyan etmiştir"(91/10)* ayeti ise gelen surede: *"Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa, biz de onu zora hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez"(92/8-11)* ayetleriyle şerh ve izah edilmiştir(454).

Bu surede, nefsinin tezkiye edenlerin felahı, kirletip alçaklığı gömenlerin ziyarı zikrolunmuştu(91/9-10). Gelen suredeysi birinci fırkayı yücelten ve felaha götüren, ikinci grubu da zillete düşüren hususlar tafsilatıyla (92/5-21) anlatılmıştır (455).

454. Tenasuk,138; Elmalılı,VIII/5870

455. R.Meani,XXX/147; Meraği,XXX/173

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sureyi, "Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığa kasem olsun"(91/1) ayetiyle başlattıktan sonra; gelecek sureyi :"(Karanlığı ile etrafı) bürüyüp kapladığı zaman geceye...kasem olsun" (92/1) ayetiyle açması pek münasip olmuştur(456).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun nihayeti, dini, diyaneti inkar edenlerin acımasız ateşle tecziyesiyle (91/19-20); gelen surenin sonuysa, varını yoğunu Allah(c.c.)'ın nurunun inkişaf ve il'ası için bezleden ve Rabinin rızasından başkasını nimetten saymayan ve nihayet Rızvan-ı Rahman'a nail olanın mükafatıyla (92/17-21) mühürlenmektedir.

456. Elmalı'lı, VIII/5879

92. el - LEYL SURESİ

21 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

- a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat
- b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet
- c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda, Ebu Bekir es-Sıddık'ın nişmet-i uzma ile razı edileceği haber verilmişti (92/21). Müteakip surenin başlarındaysa, Rasûlullah(s.a.v.)'in ise kendisine Makam-ı Mahmud bahşedilmek suretiyle razı edileceği (93/5) haber verilmiştir.

- d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu sure, onu takip eden Duha suresine iki yönden bitişiktir;

1. Burada "*Doğru yolu göstermek bize aittir. Şüphesiz ahiret de dünya da bizimdir*"(92/12-13) buyurmuştu. Gelen suredeyse: "*Gerçekten senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır*"(93/4) ayetiyle, Allah(c.c.), sahibi bulunduğu iki dünyadan, ahireti dünyaya tercih ettiğini bildirmektedir.

2. Burada: "*Ve o (buna kavuşarak) yakında hoşnut olacaktır*" (92/21) buyrulmuştu. Gelen surede ise: "*Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın*"(93/5) ayeti buyrulmuştur (457).

Bu sure "*leyl*" (gece)ile başlayıp, "*etka*" (çok mütteki kullar)dan rıza ile hitam bulmuştu. Etkaların başı ise Rasûlullah(s.a.v.) olduğundan onun akabinde terakki suretiyle Rasûlullah(s.a.v.)'a olan ve onun rızasına tealluk eden ata ve nimeti rabbaniyenin tahdisini natık olan sure (*Duha*) geliyor. İ, Razi'nin dediği gibi bu sure Ebu Bekir r.a., Duha ve İnşirah sureleri de Rasûlullah 'in sureleri olduğu cihetle Hak , Sıddık'ı ile Rasûlü arasında başka bir vasıta olmadığına işaret olmak üzere, aralarını diğer bir sureyle fasl etmemiştir. Bu suretle, bu tertipte ve surelerin mazmununda mertebe-i sıddiktan, mertebe-i risalete yükselen bir terakki vardır(458).

457. Tenasuk,138

458. Elmalılı, VIII/5883; T.Kebir, XXXI/206; Tenasuk,138; R,Meani,XXX/153; Meraği,XXX/182

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başı: *"Karanlığı ile etrafı bürüyüp örttüğü zaman geceye, açılıp ağardığı zaman gündüze"*(92/1-2) ayetleriyle gece ve gündüze kasekle başlamıştı. Gelen sure ise: *"Kuşluk vaktine ve sükuna erdiğinde geceye yemin ederim"*(93/1-2) ayetleriyle gündüz ve geceye yemin ederek başlamıştır ki geceyi gündüz, gündüzü gece... takip etmektedir. Ömrü törpüleyen gece-gündüzümüzün akıp gitmesini ihtar edercesine...

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, Rasül-ü Ekrem'in Ğar-ı Yari'ne lütfedilen nimet; gelen surenin nihayetinde de Rasülullah(s.a.v.)'e bahşedilen lütuflar zikredilmiştir ve sonu, peygamberimizin şahsına hitaben: *"... ve Rabbinin nimetini münnet ve şükranla yadet"*(93/11) ayeti her iki surenin sonunu da şumulüne almakla hitamuhu misk olmuştur.

93. ed - DUHA SURESİ

11 Ayettir. Mekke'de Fecr suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Allah(c.c.) , Rasülüne verdiği üç nimete karşılık üç şey istemektedir. Bunlar:

1. "O seni yetim bulup barındırmadı mı?"(93/6) nimetine karşı; "Öyleyse yetimi sakın ezme"(93/9)talep edilmiş;
2. "Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi?"(93/7) ihsanına karşı; "El açıp isteyen de sakın azarlama"(93/10)emredilmiş;
3. "Seni fakir bulup zengin etmedi mi?"(93/8) lütfuna karşı; "Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an"(93/11) şükürü istenmiştir (459).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başındaki ayetlerle, gelen surenin son ayeti bitştirildiğinde ne güzel bir uyum tezahür etmektedir: "*Kuşuk vaktine ve sükuna erdiğinde geceye yemin ederim ki Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı*". -o halde- "*Rabbini şükranla an!*"(93/1-3; 94/8).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Müteakip bu iki surenin birbirine tam muvafakatı hasebiyle -tek bir sure gibi olması cihetiyle- bazı müfessirler "sanki bu iki sure bir suredir" demişlerdir. Şöyle ki: "*Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an*". "*Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı? Senin şanını ve ününü yüceltmedik mi?*"(93/11; 94/1-4).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu ve müteakip surelerin cümleleri, mana yönünden tenasübünden dolayı çok kuvvetli bir bağ vardır. Bu sebepten dolayı, seleften bazıları, bu iki sure için arasında besmele olmayan bir suredir diye kail olmuşlardır (460). Fahrüddin Razi şöyle der: "Bu görüş sahiplerini böyle düşünmeye sevkeden amil, "

459. İ.Beyan,301

460. Bu sözü, Fahrüddin Razi, Tavus, Ömer b. Abdülaziz'den, Duha suresinin tefsirinde nakletmiştir. Tenasuk,138 muhakkik dipnotu.

" (Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?94/1)sözünün, Duha suresindeki: " "O, seni yetim bulup barındırmadı mı? (93/6)ayetina mana yönünden atıf gibi olmasıdır(461).

Meraği ise, bu mevzua temas ettikten sonra; "Her ne kadar mana itibarıyla tek sure gibi ise de, mütevatir habere göre iki ayrı suredir" demektedir(462). Her iki surede de nimetler sayılır ve ona karşı şükür talep edilir(463).

Hüzünleri açan bu ferah ve inşirah üzerine artık dünyada hiç bir zahmet ve zorluk kalmadı zannıyla atalete düşülmemek, ancak her zorluğun yanında kolaylıklar bulunduğunu bilerek tahdisi nimet için daha ziyade çalışmak, hem yalnız nimeti görmekle kalmayıp onu verene nasb-ı nazar etmek ve bütün rağbetini O'na tevcih ederek ona doğru gitmek için çalışmak lüzumu anlatılmak üzere de bunu İnşirah suresi takip etmiştir (464).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başındaki, Rasûlullah(s.a.v.)'a hitaben: "*Kuşluk vaktine ve sükuna erdiğinde geceye yemin ederim ki Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı*"(93/1-3) ayetlerinin isbatı, gelen surenin ilk ayetleriyle yapılmakta gibidir: "*Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı? Senin şanını ve ününü yüceltmedik mi?*"(93/11; 94/1-4).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonu: "*Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an*"(93/11) ayetiyle şükürün devamlı olmasını, nimet sahibini daima hatırdan tutmasını zikrederek bitmişti. Gelen surenin sonu da dünya hayatı fırsatını iyi değerlendirmeyi, ve her halükarda Allah(c.c.)'a yönelmeyi tavsiye ederek hitam(94/7-8) bulmuştur.

-
461. Tenasuk,138-139
 462. Meraği,XXX/188
 463. a.g.e.,aynı yer
 464. Elmalı'lı,VIII/5909

94. el - İNŞİRAH SURESİ

8 Ayettir. Mekke'de, Duha suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Rabbimizin nimetlerine ibadette şükretmeyi istemek ya da istememek arzusunun makarrı kalb(sadr)imizdir. Nitekim bu, "Cesette bir et parçası vardır. O salih olduğu zaman bütün ceset salih, fasit olduğu zaman bütün ceset fasittir" hadis-i şerifinde de mübeyyendir. İşte Allah(c.c.), Rasûlullah(s.a.v.)'ın tam şükreden bir kul olabilmesini teminen -bu surenin başında bildirdiği üzere- göğsünü açıp genişletmiş, belini büken yükü ondan kaldırmıştır (94/1-3). Böylece Rabbine ibadet ve yalnız O'na yönelmeye (94/7-8) müsait hale getirmiştir.

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, göğsü genişletilen, belini büken yükün atıldığı Rasûlullah(s.a.v.) zikredilmiş ve bu, O'nun için büyük lütuf olarak ifade edilmişti(94/1-4). Gelen surenin nihayetinde de ufuklar genişliğince büyütülmüş olan sadrında iman nurunu iktibas ederek kalbi genişlemiş ("*Allah(c.c.) kimin gönlünü İslam'a açmışsa o, Rabbinden bir nur üzere değil midir?*"(Zümer/39/22) ayetinde bildirildiği gibi) müminlere verilen lütuf zikredilmiştir: "...*iman edip salih ameller işleyenler için eksilmeyen devamlı bir ecir vardır*" (95/6).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

(Ey Rasûlüm!) Rabbine yönelmek (94/8) sadece senin yapman gereken bir vazife değil, "*İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emin beldeye yemin ederim ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık*"(95/1-4) ayetimde bildirdiğim üzere suretini, kabiliyetini en güzel surette yarattığım kullarımın da vazifesidir. Aksi takdirde "*on(lar)u aşağıların aşağısına indirdik*"(95/5) demektir.

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Allah (c.c.), bu surede ittifakla insan nevinin en hayırlısı, alelîtlak Allah(c.c.)'ın mahlûkatının en ekmeli, Rasûlullah(s.a.v.)'in halini zikretmişti. Gelen surede ise, insan nevinin durumu ve bu insanlardan ferd-i ekmel olan Rasûlullah(s.a.v.)'e inananlar için Allah(c.c.)'ın hazırladığı nihayetsiz ecrini zikretmiştir: "*Fakat iman edip salih amel işleyenler için eksilmeyen devamlı bir ecir vardır*"(95/6)(465).

...bu iki sure(Duha-Inşirah) bilhassa Rasûlullah(s.a.v.)'in hal ve şanını anlatarak feyzinin daha ziyade neşr-ü tamimini ve binnetice nimetten mün'ime geçerek ancak Allah(c.c.)'a rağbet etmesini ihtar ettikten sonra ekmeli ferdin halinden, nevin haline ve müminlerin akıbetinin de güzelliğine geçilerek bu iki surenin bir bağlantısı olmak ve hükmi ahiret ile dinin sübutu takrir edilmek üzere Tin suresi gelecektir(466).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu suremizin başı, Rasûlullah(s.a.v.)'in mekarim-i ahlaka irsalini mevzu etmişti (94/1-4). Müteakip suremizin başıysa, umumen insanların güzel suret ve kabiliyetlerle donatılarak yaratıldığını mevzu etmiştir(95/1-4).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

95. et - TİN SURESİ

8 Ayettir. Büruc suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, en güzel biçimde yaratılan ve sonra onun aşağılığı tercihiyle aşağılanan insan -umumen- ele alınmıştı (95/4-5). Gelen surenin ortasından sonuna kadar da bir insanın nasıl aşağılığın dibine çökebildiği tasvir edilmiştir (96/6-18) ve sonunda da kamil insan olarak kalmanın esrarı açıklanmıştır: *"Hayır! Ona uyma! Allah(c.c.)'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş!"*(96/19).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Allah-ü Teala, bunun sonunda: *"Allah(c.c.), hüküm verenlerin en üstünü değil midir?"*(95/8) ayetini zikretmişti. Gelen surenin evvelinde ise: *"Oku ! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir"*(96/3-5) ayetleriyle, kulların ilminin kaynağının O'nun hikmetiyle olduğunu beyan buyurdu. Bu ilim kıraat ilmiyle,(96/1) olur. Okumak ve ilimde kemale ulaşmak için daima O'nun ismi ile başlanılmalı ki Ahkemü'l-Hakimin olan Allah(c.c.)'ın hikmetini tahsilde yardımcı olsun(467).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Allah (c.c.), bu surede, insanı en güzel biçimde(95/4) (ruhen ve aklen), *"sonra onu aşağıların aşağısına indirdik"*(95/5)(nefis ve heva yönünden)(468) yarattığını zikretmişti. Gelen suredeyse, onu kan pıhtısından yarattığını(96/2) beyan buyurmuştur. Yine bu sure, insanın suri illetini, gelen sureyse maddi cihetini beyan buyurmuştur(469).

Burada, insanın önce en güzel biçimden yaratıldıktan sonra, onun, aşağıların aşağısına indirilmesi zikrolunmuştu. Gelen surede ise bu iki hal ve sebepleri açıklanmıştır: *"Gerçek şu ki, insan kendini yeterli görerek azar. Kuşkusuz dönüş Rabbinedir. Namaz kılan*

467. Tenasuk,140, muhakkik dipnotu.

468. Tenasuk,140

469. Tenasuk,140; R,Meani ,XXX/178; Meraği,XXX/197

kulu men' edeni gördün mü? Ne dersin, o (peygamber) doğru yolda ise yahut takvayı emrediyorsa! Ne dersin o (men eden, Peygamber'i) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa..."(96/6-19)(470).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Geçen sure, insanın en güzel biçimde yaratıldığı hakikatini haberle başlamış, sonra onun aşağılar aşağısına indirildiği zikredilerek (95/4-5) yüce dereceden süfliyata inişini anlatmıştı, Bunun başı ise, insanın kerih bir kan pıhtısından yaratıldığı süfli, iğrenç keyfiyetten, Rabbının büyük keremi sayesinde okuma, yazma (ve ilim) yoluyla, kendisini ve sahibini tanıyarak(96/3-8) yeniden süfliyattan ulviyyata bir yükseliş bulunabileceğini ihsas ettirilmektedir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda: *"Artık bundan sonra, ceza günü konusunda seni kim yalanlayabilir? Allah(c.c.), hüküm verenlerin en üstünü değil midir?"(95/7-8)* buyrulmuştu. Gelen surenin sonundaysa, yarın ceza gününde ayan beyan yaşatacağı azabı canlandırmak (96/6-18) suretiyle mezkür surenin son ayetlerinin beyanını te'yit etmiştir.

470. Tenasuk, 141 muhakkik dipnotu; Elmalı'lı, VIII/5942

96. el - ALAK SURESİ

19 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında: "*Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılınmış yumurtadan yarattı. Oku ! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir*"(96/1-5) ayetleriyle ilmi ön plana çıkarırken ahirindeki: "*Allah(c.c.)'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş !*"(96/19) ayetiyle ilimle amelin birleştirilmesiyle hakiki bir kul olunabileceğini ifade etmektedir(471).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde: "*Oku ! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir*"(96/1-5) ayetiyle, Mevlamız'ın ekramü'l-ekramin olması duyurulmuştu. Gelen surenin sonundaysa, Kerim olan Allahımız'ın bir geceyi (kadir gecesini) bin aydan daha hayırlı kılması ve melekleri dünyaya sevki ve esenliklerle kullarına şevk vermekle o engin keremini (97/3-5) isbat etmiştir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

"*Hayır! -azgın tağiye- uyma! Allah(c.c.)'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş !*"(96/19) yaklaş ki O sana ve ümmetine ne ikramlarda bulunacak. İhya edeceğimiz bir geceyi bin aydan daha hayırlı kılmış ve kılacaktır(97/3).

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surenin, sonrakine münasebeti, oradaki "*secde*" ve "*yaklaş*" emirlerinin bir talili siyakinde olmasıdır(472),

Bu surede Rasülullah(s.a.v.)'e; yaratan, insana bilmediğini öğreten Allah(c.c.)'ın ismiyle K.Kerim okumasını emretmişti(96/1). Bu surede ise, K.Kerim'in nüzülünü(97/1), faziletini, Allah(c.c.) katındaki ulviyetini zikretmiştir: "*Biz onu kadir gecesinde inzal ettik. Kadir gecesinin ne olduğunu bilir misin? Kadir gecesini bin aydan hayırlıdır*" (Kadr,97/1-3)(473).

471. Metali',10

472. Elmalı'lı,IX/5964

473. R.Meani,XXX/188-189; Meraği, XXX/ 206

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Hattabi, Kadir suresinin "إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَرَأَيْتَهُ بِأَلْسِنَةٍ أَعْجَمِيَّةٍ" (97/1) ayetindeki K. Kerim'in "هو" zamiriyle yazılmasındaki maksadın, Alak suresinin birinci ayetine işaret için olduğunu söylemiştir (474) .

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

"Allah(c.c.)'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş !" (96/19) Geceleri teheccüt ve Kur'an tilavetinle yaklaş(73/1-4). Sabaha kadar esenliklerle dolu (97/5) gecelerin kadrini bilerek yaklaş!

97. el - KADR SURESİ

5 Ayettir. Mekke'de, Abesi suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

İsmi aldığı kadir gecesini zikrederek başladı: *"Biz onu (Kur'an'ı) kâdir gecesinde indirdik"(97/1)* ve gecenin nihayetinde doğan tan vaktini zikrederek nihayete erdi: *"O gece, esenlik doludur. Ta fecrin (tan yeri) doğuşuna kadar(475).*

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

"Biz onu (Kur'an'ı) -şerefli bir gecede- kadir gecesinde indirdik"(97/1). O hidayet meş'alesine tabi olanlar en yüce mevkileri tuttular: *"İman edip salih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların Rableri katındaki mükafaatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah(c.c.) kendilerinden hoşnut, onlar da Rablerinden hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabblerinden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir(98/7-8).*

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede K.Kerim'in inzalini anlatırken, gelen sure ise bu inzalin hikmetini beyan eder gibidir(476). Sanki Allah (c.c.), bu surenin başında: *"Biz onu (Kur'an'ı) kadir gecesinde indirdik"(97/1)* buyurmuş ve : *"Bu Kur'an niçin indirildi?"* denilmiş ve gelen sure bu soruya şöyle cevap vererek başlamıştır:*"Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkarcılar (küfürden) ayrılacak değildir. (İşte o apaçık delil,) Allah (c.c.) tarafından gönderilen ve en doğru hükümleri havi tertemiz sayfeleri okuyan bir elçidir" (98/ 1-3)(477).*

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her iki surenin başı da K.Kerim'in yüceliğini beyanla başlamaktadır. Bunda: *"Biz onu (Kur'an'ı) kadir gecesinde indirdik"(97/1)* gelen suredeyse: *"Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkarcılar (küfürden)*

475. Metali',10

476. Tenasuk,141; Elmalı'lı,IX/ 5986

477. Tenasuk,141; Meraği,XXX/211

ayrılacak değillerdir. (İşte o apaçık delil,) Allah (c.c.) tarafından gönderilen ve en doğru hükümleri havi tertemiz sahifeler..."(98/1-3).

Bunun başında, İslam'ın birinci aslı K,Kerim'in indirilmesi beyan edilmişti. Gelen surenin başındaysa: *"Allah (c.c.) tarafından gönderilen ve en doğru hükümleri havi tertemiz sahifeleri okuyan bir elçidir"(98/2-3)* ayetiyle, hem K.Kerim'e hem de İslam'ın ikinci aslı olan Rasülullah (s.a.v.)'e atıfta bulunmuştur.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Meleklerin, ruhun her iş için indiği gece(97/4-5)leri ihya ederek Allah (c.c.) katında itibar kazanma cehdiyle çabalayan müminlerin gayretleri boşuna değildir. *"Allah (c.c.), iman edenlerin ecrini zayetmez"(A.Imran,3/171)* ayetinde olduğu gibi O'na inananlar *"İman edip salih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların Rableri katındaki mükafaatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah (c.c.) kendilerinden hoşnut, onlar da Rablerinden hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabberinden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir(98/7-8).*

98. el - BEYYİNE SURESİ

8 Ayettir. Talak suresinden sonra Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Surenin başında: *"Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkarcılar (küfürden) ayrılacak değılllerdir"*(98/1) buyrulurken kafir ve müşriklerden bahsetmiş ve müminlerin hali de (98/5) ayetiyle sayılmıştı. Sure her iki fırkanın ahiretteki halini aynı sırayla zikrederek sona ermiştir: *"Ehl-i kitap ve müşriklerden olan inkarcılar, içinde ebedi olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır. İman edip salih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların Rableri katındaki mükafaatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah(c.c.) kendilerinden hoşnut, onlar da Rablerinden hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabblinden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir"*(98/6-8)(478).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde: *"Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkarcılar (küfürden) ayrılacak değılllerdir. (İşte o apaçık delil) Allah (c.c.) tarafından gönderilen ve en doğru hükümleri havi tertemiz sahifeleri okuyan bir elçidir"* (98/1-2) ayetleri sevk edilirken, gelen surenin nihayetindeyse, tertemiz sahifeden doğru hükümler inciler halinde verilmiştir: *" Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür"*(99/7-8).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda, kafirlerin cehennem cezası(98/6), müminlerin cennet sefası (7-8) zikrolunmuştu. Sanki mükellef kimse dedi ki "Bunlar ne zaman olacak?". Gelen sure de buna : *" yer küre kendine has sarsıntısıyla sarsıldığı, toprak ağırlıklarını dışarı çıkardığı ve insan "Ne oluyor bana!" dediği vakit, işte o gün (yer) Rabbinin ona bildirmesiyle bütün haberlerini anlatır..."* (99/1-8) ayetleriyle cevap vererek başladı(479).

478. T.Kebir,XXXII/49

479. T.Kebir,XXXII/57; Tenasuk,142

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Burada, müminlerin mükafaati ve kafirlerin cezası şu ayetlerle anlatılmıştı: *"Ehl-i kitap ve müşriklerden olan inkarcılar, içinde ebedi olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır. İman edip salih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların Rableri katındaki mükafaatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah (c.c.) kendilerinden hoşnut, onlar da Rablerinden hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabblerinden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir(98/6-8). Gelen suredeyse bunun vakti beyan edilmektedir(480).*

Bunun sonunda zikredilen kafirlerin cezası daha da artırılmak için gelen sure, yeryüzünün dehşetli sarsıntısını anlatarak (99/1-5) başlamıştır.

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda kafirler ve müminlerin ebedi hayatının keyfiyeti hakkında bilgi verilerek sure bitmişti (98/6/8). Gelen surenin sonunda ise, ebedi hayatın azabını veya sefasını sürmeye hak kazandırın amellerin zerresinin kayıp olmayacağını ve orada büyük bir sermaye olacağını beyan ederek nihayete ermektedir: *" Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür(99/78)(481).*

480. Meraği, XXX/217

481. T. Kebir, XXXII/57; R. Meani,XXX/208

99. ez - ZİLZAL SURESİ

8 Ayettir. Medine'de, Nisa suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Bu sure, kıyametin kopmaya başlama emarelerinden (99/1) başlayarak, amellerin defterlerde aksetmesine (99/7-8) kadarki safahatı oluş sırasına göre anlatmakla, kendi içinde tam bir tenasüp arz etmektedir.

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun başında, kıyametin kopması haberinden (99/1) sonra, toprağın ağırlıklarını (kabirlerde yatanları) attığı zaman (99/2) şeklinde anlatılan ba's, gelen surenin sonunda: *"Kabirlerde bulunanlar diriltildi dışarı atıldığı ve kalplerde gizlenenler ortaya konduğu zaman insan (halinin ne olacağını) düşünmez mi? Şüphesiz Rableri o gün onlardan tamamıyla haberdardır (100/9-11) ayetleriyle te'yit edilmiş ve münasebet temin edilmiş olmaktadır.*

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu sure, ahiret ahvalini anlatarak (99/6), dünyada yaşanan hayatın meyvelerini toplamak (99/7-8) haberiyle bitmişti. İnsanoğlunun sanki yaşamış gibi bir manzarası çizilen ahiretin bu hakikatlerini -dünya meşguliyetleriyle-unutabileceği düşünül-müşçesine müteakip surelerin başında kıyametler koparak (100/6-11; 101/1-11; 102/3-8) onun dehşetini yeniden hatırlatmış ve hazırlık yapmalarını ikaz etmiştir.

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Adiyat suresi dahi yeryüzünün bir zelzelesi manasında olan ve bir Kıyamet gününü andıran harp hareketlerini ve kuvvetlerini ihtar ile hayr-ü şer amellerin görünüşü hengamını bir nevi tavzih ve dünyayı ahirete tercih edenleri tehdit ve nihayet ceza gününün bir tasviri olmak itibarıyla bu surenin bir adilidir. bundaki "zelzele" (99/1) ondaki "koşuş"(100/1), "çakış"(100/2) ve "çarpışma"(100/2-3), bundaki "yerin içindeki ağırlıkları dışarı çıkarması"(99/2) ve ondaki "kabirlerden diriliş"(100/9), bundaki, "haberleri anlatmak ve amelleri görmek için kalkış"(99/5-8) ve ondaki "sadırlarda gizlenenlerin ortaya çıkarılması"(100/10) arasındaki alaka ve münasebet aşıkardır(482).

482. Elma-lı'lı, IX/6014-6015; Tenasuk, 142; R.Meani, XXX/215

Bir başka münasebet ve alaka; insanı hidayet veya dalalete götüren aslın beyanındadır. Bunun hatimesinde, insanın işlediği hayır ve şerre göre ceza veya mükafaat göreceği (99/7-8) zikredildi. Gelen suredeyse, insan tabiatı icabı hayrı sever. Ancak hayrı dünya için sevmesi ise şerdir. Ahiret için severse bu hakiki hayırdır. Bu sevgi insanı güzel amel yapmaya yöneltir. Bundan sonra bu durum, insana kalplerdeki gizli niyetlerin açığa çıkarılacağı gün hatırlatılarak şerhedilir(100/9-10)(483).

Bunun sonundaki amellerin tartılması meselesi(99/7-8) gelen surede tavzih edilmektedir: "...kalplerdeki gizlenenler ortaya konduğu zaman..."(100/10)(484). Tıpkı: "...bütün ameller niyetlere bağlıdır" hadis-i şerifi ve "...İçinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah(c.c.) ondan dolayı sizi hesaba çekecektir" (Bakara,2/284) ayetiyle tefsir edildiği gibi en ince ayrıntısına kadar ameller hesaba dahil edilecektir.

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında, kıyametin kopuşu değişik sahneleriyle anlatılmıştı (99/1-8). Gelen surenin başında ise, kavimlerin ve devletlerin başına kopan küçük kıyamet sayılabilecek harp sahnelerine yeminle (100/1-5) başlamıştır.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Her iki surenin sonu da kıyametin aynı sahnesini anlatarak sona ermektedir. Burada, dünyada yapılan iyilik ve kötülüklerin hiç kaybedilmeden zerre zerre tartılacağı (99/7-8) haber verilmişti. Gelen suredeyse, ba's ve akabinde herkesin kesesinde bulunanların Rableri huzurunda ortaya döküleceği(100/9-11) haber verilmektedir.

483. Tenasuk,142-143, muhakkık dipnotu.

484. Tenasuk,142 muhakkık dipnotu.

100. el - ADİYAT SURESİ

11 Ayettir. Mekke'de, Asr suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Surei celilenin baş kısmı, "*Harıl harıl koşanlara, nallarıyla çakarak kıvılcım saçanlara, ansızın sabah baskını yapanlara, orada tozu dumana katanlara, derken bir topluluğun ta ortasına girenlere...*" (100/1-5) yemin edilerek "*insan(ın), Rabbine karşı pek nankördür*" (100/6) olduğu zikredilmişti. Sonunda ise bu nankörlükte devam ederek hayatını bitirenlerin, yaptıklarının hesapsız bırakılma yaçağını, kıyamet gününde her şeyin Rablerince bilindiği (100/9-11) zikredilmiştir.

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet
Bunun başındaki, Rablerine karşı nankör olan insanların (100/6) insanların cezası, gelen surenin sonunda ifade edilmiştir: "*Ameli yeğni olana gelince, işte onun anası (yeri, yurdu) Haviye'dir. Nedir o (haviye) bilir misin? Kızgın ateş !*" (101/8-11).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Kabirlerdekililer deşilip(100/9), o sadırdakiler derilirken(100/10) habir olan Rabbin huzurunda(100/11) neticenin ne olacağı anlatılmak üzere bunu Karia suresi takip etmiştir(485).

Bunun sonu, kıyamet gününü vasfêtmişti(100/9-11). Bu surenin tamamı ise günün vasfını ve onda olacak tehlikeleri(101/1-11) zikreder (486).

Fahreddin Razi der ki: Allah(c.c.), bu sureyi :"*Şüphesiz Rableri o gün onlardan tamamıyla haberdardır*"(100/11) ayetiyle sona erdirmişti. Sanki denilmiştir ki: "O gün nedir?" Allah(c.c.) da: "*sana, "Kabirlerde bulunanlar diriltirilip dışarı atıldığı ve kalplerde gizlenenler ortaya konulduğu zaman..."*"(100/9-10) ayetimle haber verdiğim Karia (kıyamet) günüdür ve o yakında kopacaktır" şeklinde cevap vermiştir(487).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

İnsanların kalplerindekine varıncaya kadar her şeyden tamamen haberdar olan Allah(c.c.) (100/10-11) bütün bunları amel defterine koyacak ve : "*O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur. Ameli yeğni olana gelince, işte onun anası (yeri, yurdu) Haviye'dir. Nedir o (haviye) bilir misin? Kızgın ateş !*"(101/6-11) te olacaktır.

485. Elmalılı, IX/ 6023

486. Meraği, XXX/224

487. T.Kebir, XXXII/70

101. el - KARIA SURESİ

11 Ayettir, Mekke'de Kureyş suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bunun bidayetinde, insanların ameliyle değil de adediyle öğünen, çokluk kuruntusunun kendilerini aldattığı insanlar (102/1-2) beyan edilmişti. Gelen surenin sonundaysa, zamanın -ondaki aleyhte şartların- kendilerini aldatmadığı insanlar ve bunu nasıl yapabildiklerinin keyfiyeti anlatılmıştır: "...ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler (aldanan ve aldatanlardan) müstesnadır (103/3).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

İnsanların tamamı dünyada istifade ettiği nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekilecektir (102/8). Hesabın neticesinde, "Asra yemin ederim ki insanların - ekseri sinin- gerçekten ziyan içinde" (103/1-2) olduğu ortaya çıkacaktır.

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Tekasür suresi, bu sure üzerine bir nasihat ve inzardır (488). Bu surede, hayırlı ve şerlilerin, yaptıklarının karşılığını görmeleri (101/8-10), kıyametin bazı dehşet ve sıkıntı manzaraları(101/4-5) zikredilmişti. Burada gelen "Haviye"(kızgın ateş)(101/8), müteakip surede "Cahim"(102/6)(cehennem ateşi) olarak geldi. Keza burada, kişinin dünya hayatından ve ahirete gönderdiği amellerinden sorulacağı (101/6-11) haber verilmişti. Gelen suredeyse, buna karşılık ahiret amellerinden bazı parçalar (102/6-8) zikrolundu (489).

Bu surenin hatimesinde geçen mevzuun sebepleri, gelecek surede izah edilmektedir. Şöyle ki, burada "Haviye nedir bilir misin? Kızgın ateş!"(101/11) denilmiş ve "Niçin kızgın ateş vardır?" sorusuna: "Çünkü sizi çokluk kuruntusu oyaladı"(102/1) Siz, dünya ile meşgul oldunuz. Fani olan dünya nimetleriyle mizanınızı doldurup, günahla tartınızı ağırlıştırdınız" şeklinde cevap verilmiştir (490).

488. Elmalılı, IX6039

489. Meraği, XXX/228

490. Tenasuk, 143

e. Bu Surenin Başı İle Muteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bu surenin başında : *"Kapı çalan! Nedir o kapı çalan? O kapı çalanın ne olduğunu bilir misin? İnsanların, ateşin etrafını sarmış pervaneler gibi olduğu..."*(101/1-4) ayetleriyle, büyük kıyameti anlatarak başlamaktadır. Gelen surenin başında ise: *"Çokluk kuruntusu sizi o derece oyaladı ki, nihayet (övgünüzü mezarda yatan akrabalarınızı da hesaba katarak artırmak için) kabirleri ziyaret ettiniz. Hayır! Yakında bileceksiniz! Elbette yakında bileceksiniz ! "* (102/1-2) ayetleriyle, insanların küçük kıyameti olan ölümü ve ötesindeki kıyameti anlatmaktadır.

f. Bu Surenin Sonu İle Muteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Her iki surenin sonu da sorgulanma ve sonrasını anlatmaktadır. Bunda: *"O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur. Ameli yeğni olana gelince, işte onun anası (yeri, yurdu) Haviye'dir"*(101/6-9) ayetleri, gelen surede ise: *"Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz"*(102/8) ayeti bunun için sevk edilmiştir.

102. et - TEKASÜR SURESİ

8 Ayettir. Kevser suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Surenin evveli dünya nimetlerinde çokça elde etmenin kuruntusu ve aldatmasını haber vermektedir(102/1-2) Ahiri ise bu nimetlerden istifadenin mutlaka bir bedeli olduğu "*Nihayet o gün (dünyada faydalandığınız) nimetlerden hesaba çekileceksiniz*" (102/8) hakikatini haber vermektedir(491).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Dünya ile meşgül olan, amellerini dünyanın fani nimetleriyle doldurarak, kendilerinin amel defterini sevap yönünden hafifleten(102/1) insanların durumu burada anlatılmıştı. Gelen suredeyse, yukarıda sayılan sıfatları taşıyan insanların gerçekten hüsranda olduğu(103/2) zikredilmektedir (492).

Asr suresinde, kendilerini tekasür işgal etmeyen kimselerin hallerini beyan ile :"*Nihayet o gün (dünyada faydalandığınız) nimetlerden hesaba çekileceksiniz*" (102/8) ayetinin tefsirini de tazammun ettiği için bu sureden(Tekasür) sonraya konmuştur(493).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başı; "*Çokluk kuruntusu sizi o derece oyaladı ki, nihayet (övgünüzü mezar da yatan akrabalarınızı da hesaba katarak artırmak için) kabirleri ziyaret ettiniz. Hayır! Yakında bileceksiniz! Elbette yakında bileceksiniz!*"(102/1-2) ayetleri zikre edilmişti. Müteakip sure ise; Dünya, kendilerini oyalayan insanların hüsrânını ihtar eder ek başlamaktadır: "*Asr'a yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir*"(103/1-2)

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Bunun sonunda, nimetlerin şükürünü eda ve sahibine sadık iman ile teşekkür yerine, onu ebedi sanan ve adeta dünyaya taparcasına sarılan insanların, küfrânı nimette bulunması yüzünden hesap sorulacağı bildirilmişti(102/8). Gelen suredeyse, (dünya nimetlerinden nasibini çokça alamayan) maişetin ve hüsrândaki insanların tazyikine maruz kalmış inançlı insanların birbirine sabrı tavsiye etmeleri büyük bir meziyet ve kurtuluş sebebi sayılmakla(103/3) nihayet verilmiştir.

491. Metali', 10

492. Tenasuk, 143; Bkz. Meraği, XXX/233

493. Elmalılı, IX, 6066; R. Meani, XXX/236

103. el - ASR SURESİ

3 Ayettir. İnşirah suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

- a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat
- b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet
- c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet
- d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede, dünya ticaretinin hüsrarı (103/2) ve ahiret ticaretinin bol kazancı (103/3) beyan edildiği için, gelen sureyi, içinde; mal toplayıp saymakta olan, topladığı malın kendisini ebedileştirdiğini sanan kişilere vaid bulunan (Hümeze, 104/3) Hümeze suresi takip etmiştir(494).

Bu surede, Allah(c.c.)'in muhafaza ettiği insanlar müstesna bütün insanların hüsrarı(103/2) zikredilmişti. Gelen suredeyse, dalalet ehlinin bazı sıfat ve halleri beyan edilmektedir: *"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi adet edinen herke- sin vay haline! O ki mal toplamış ve onu sayıp durmuştur"*(104/1-2) (495).

Rasülullah(s.a.v.)'in ashabından iki kişi mülakat ettiklerinde, biri diğerine "Asr " suresini okumadan, sonra da biri diğerine selam vermeden ayrılmazlardı. Bizlerin de asrımızın gidişini ve ömürlerimizin geçişini anlayıp düşünerek birbirlerimize hak ve sabır tavsiye temeye ve Hak Tealaya iman-ı kamil ile güzel amellere muvaffakiyet dilemeye ihtiyacımız ne kadar çok! Ne kadar çok! Buna mukabil böyle hak ve hayır tavsiye eden müstesnalarla alay ederek onlara türlü türlü ta'nü teşni' edenlerin de hesabı yok, fakat bunun üzerine bilhassa öylelerinin hüsrarındaki şiddeti beyan için de Hümeze suresi geliyor(496).

Burada birbirine sabır tavsiyesi ve güzel amel işleyenleri överek güzel ahlaktan işiltılar zikredilirken(103/3), Gelen surede kötü ahlaktan bazıları zikredilerek (104/2-3) zemedilmektedir.

494. Tenasuk, 143

495. R.Meani, XXX/229; Meraği,XXX/236

496. Elmalılı,IX/6084

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başındaki insanların ziyanda oluşunu (103/1-2) isbat sadedinde, gelen surenin başında buna bir misal verilmiştir: *"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi adet edinen herkesin vay haline! O ki mal toplamış ve onu sayıp durmuştur. (O), malının kendisini ebedi kılacağını zanneder. Hayır ! Andolsun ki o, Hutameye atılacaktır"*(104/1-4).

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Salih ameller işleyip, birbirine hakkı ve sabrı tavsiye etmek yoluyla hüsrana uğramaktan kurtarılan (103/3) -mükafaatı cennette yaşamak olan- insanlar nerede; *"Hayır ! Andolsun ki o, Hutameye atılacaktır. Hutame'nin ne olduğunu bilir misin? Allah(c.c.)'ın, tutuşturuluş, (yandıkça) tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkan ateşidir. Onlar (bu ateşin içinde) uzatılmış sütunlara bağlanmışlar ve o vaziyette o (ateş) üzerlerine kapatılmış"*(104/4-9) olanların hayatı nerede. Arada ne kadar büyük fark vardır.

104. el - HÜMEZE SURESİ

9 Ayettir. Mekke'de, Kıyâme suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Evvelinde, cehennemin vadilerinden "Veyl" (104/1) zikredilmiştir. Sonunda ise, cehennemin sıfatlarından "Hutame"(Allah(c.c.)'ın, *tutuşturulmuş, (yandıkça) tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkan ateşi (Hümeze, 104/6-7)* zikredilmiştir (497).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bu surede, cehennemin Hutame tabakasında hayat sürecektir olan insanlar (104/4-9)ın şablonuna, Gelen surede tavsif edilen Ebrehe ve etbarı tam oturmaktadır. İki farkla ki: 1. buradaki ferdi olarak, müteakip suredeki ise askerleriyle beraber yanmaktadır. 2.Keza, buradakinin ahiret (cehennem) azabıyla kavruşu (104/5-9), oradakinin daha dünyada iken -ahiret menşe'li- ateşle kavrulmuş ekin yaprağı haline getirilmesi(105/1-5)dir.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Şunu bunu dürtüştürüp çekiştiren gammazların, lemmazların, ve bütün emmeleri mal toplamakta olanların işleri güçleri, keyd-ü hile olduğu cihetle onların uhrevi olan hüsrânları anlatıldıktan sonra gelen surede de Allah Teala'nın dünyada dahi büyük büyük fitneleri, hileleri kurumlurı, kuruntuları, harikulade bir surette bozup dağıtan kudretine meşhud bir misali ibret olmak üzere Rasûlullah(s.a.v.)'ın doğduğu sene Ka'be'yi yıkmak için hüçum etmiş olan ashab-ı filin nasıl perişan edildiği gösterilerek ve Allah(c.c.)'ın rasûlüne inayeti, Bey'te inayetinden akva ve etemm olduğuna ve hatta bu hadise onun terbiyesi mukaddimatından bulunduğu ve binaenaleyh Peygamber'e tuzak kurmak isteyenlerin keydleri kendi başlarına geçirileceğine işaretle, Rasûlullah(s.a.v.)'a ve müminlere tesliyet ve takviyet verilmiş, ve Allah(c.c.)'ın kudretine karşı mal ve mülkün ve hiç bir hile ve fendin hükmü olamayacağı anlatılmıştır(498).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Her iki surenin son ayetleri arasında muazzam bir uyum mevzubahistir. Bunun sonunda, cehennemim Hutame mevkiinde uzatılmış sütunlara bağlanmış ve üzerlerine kapatılmış ateşin onları kemirerek tüketildiği (104/8-9) anlatılmışken; Gelen surenin sonundaysa, Sütunlar misali boylu-poslu askerlerin üzerine Eba-bil kuşlarıyla gönderilen ateş mermilerle uzuvlarının -şarapnel parçaları isabet etmiş gibi- kemirilişleri tasvir edilmiştir(105/4-5).

497. Metali', 10

498. Elmalı'lı, IX/6097; Keza, Tenasuk, 143-144

105. el - FİL SURESİ

5 Ayettir. Mekke'de, Kafirun suresinden sonra nazil olmuştur.

- a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat
- b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Allah(c.c.) bu sureye, Fil sahiplerine ne yaptığını sorarak başlamış ve onlara tattırdığı musibeti beyan buyurmuştu (105/1-5). Gelen surenin sonundaysa, Filli orduların, Ma'bet'lerini başlarına yıkmak için hücumla geçtiği Küreyş kabilesine yaptığı lütfu zikretmiştir ki onlar : "kış ve yaz seyahatlerinin kolaylaştırılması, açlıktan ve her çeşit korkudan emin kılınmasıdır"(106/2-4).

- c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bununla, gelen surenin arasındaki münasebet sırlarından birisi de bu surenin sonunun, Küreyş suresinin başı ile açıkça lafzan izhar edilmesindedir. Ki bunun sonunda ki fiile " **فَجَعَلَهُمْ** ", (Böylece Allah(c.c.) onları yenilip ciğnenmiş ekine çevirdi"(105/5).gelen surenin başındaki car ve mecruru " **لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ** " "(Küreyş'e kolaylaştırıldığı..." (106/1) teallük etmiştir(499).

- d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Her iki sure de de, Allah Teala'nın, ehl-i Mekke'ye verdiği nimetlerden birinin zikrini tazammun eder. Bunda, asıl gayesi Beytullah'ı yıkmak için gelmek olan düşmanlarının helakini (Fil,105/1-5), gelen suredeyse yaz ve kış ticaret seferlerinin emniyeti ve onların diğer kabilelerden hıfz-ü himayesi zikredilmiştir: "Küreyş'e kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler" (Küreyş, 106/1-4)(500).

- e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Her ikisinin başında da "kolaylık" zikredilmektedir. Bunda mücehhez orduların zayıf kuşçuklarla ekin yaprağı gibi darmadağın edilişleri ve kötü planlarının boşa çıkarılmasının Allah(c.c.)'a çok kolay geldiği(105/ 1-5); Gelen suredeyse, (coğrafi zorluklarına rağmen) Küreyş'e hayatın kolay kılınışı (106/1-2)dir.

- f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Allah(c.c.)'a ve O'nun beytine karşı yapılan sü-i kastın hedefine varmasının imkansız oluşu ve buna tevessül edenlerin karşılaştıkları zorluklardan (105/3-5) sonra Allah(c.c.)'in lütuf ve ihsanının, istediklerine ulaşma kolaylığı(106/3-4) zikredilmiştir. İstikbalde tebliğ vazifesini yapacak olan Rasûlullah(s.a.v.)'a denildiği gibi: "Her bir zorluğun yanında iki kolaylık vardır" (94/5).

499. Tenasuk,144; Burhan, I/186

500. Meraği, XXX/241; Bkz. Elmalılı, IX/6147-6161

106. KUREYŞ SURESİ

4 Ayettir. Tin suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

- a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat
- b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Şu insanoğlunun mayasının bozukluğuna bak! Bir tarafta "*Kureyş'e kolaylaştırıl*" (106/1)ma, diğer tarafta işleri kolaylaştırılan bırakım Kureyşli'lerin gösteriş yapmaları ve hayır yapmaya mani olarak (17/6-7) zorluk çıkarmaları. Ne kadar tezat değil mi?

- c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Ey Rasülüm! Rablerinin kendilerine ihsan ettiği bunca nimetlere (açlık ve her türlü korkudan emniyet) rağmen(106/4) senin Mekke'li hemşehrilerinden "*Dini yalanlıyanları gördüm mü?...*"(107/1).

- d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede: "*Kendilerini açlıktan doyuran*"(Kureyş,106/4) buyrulmuştu. Gelen suredeyse bu meyanda: "*Yoksulu doyurmaya teşvik etmez*"(107/3) kimseler zemmedilmiştir. Keza burada: "*Şu evin Rabbine kulluk etsinler*"(106/4) buyrulmuştu. Gelen suredeyse bu babta: "*Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar*"(107/4-5) ayetiyle ibadetteki ciddiyet ve hassasiyete işaret buyurmaktadır(501).

Yine burada, Kureyş kabilesine pek çok nimetler(*) [1. Kur'an-ı Kerim'de onlar adına özel sure inzal edilmesi 2. Ebrehe ordusunun bertaraf edilmesi 3. Yaz ve kış ticaret yollarının emniyetli kılınması v.b.]. verildiği halde onların ba's ve cezayı inkar etmeleri sayılmıştı. Gelen suredeyse, kafirleri Allah(c.c.)'ın azabından korkutma ve tehdit takip etmiştir(502).

- e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet
- f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

....Ve bir zıtlık daha. Her çeşit korkudan uzak tutan ve nimetlere boğan bir Allah. Ve O'nun arzusunu yerine getirmediği gibi, getirmek isteyen (fakir-fukaraya kanat ger- mek, yedirmek-giydirmek isteyen)lere de mani olan bahil ve fakir bir kul(107/6-7).

501. Tenasuk, 144; R.Meani,XXX/241; Meraği,XXX/247

(*) . Bkz. Tenasuk, 144 muhakkik dipnotu

502. R.Meani,XXX/241; Meraği,XXX/247; Elmalılı,IX/ 6163

107. el - MAUN SURESİ

7 Ayettir. Alimlerin ekserisinin reyine göre Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Dini yalanlamak(107/1), var olan hakikati yok addederek ondan tefeyyüz etme temayülünde olanların kalplerini "acaba ?" düğümleriyle bağlayarak hakka ulaşmalarına engel olmak, en kötü amel ve en büyük hayra (107/7) mani olmaktadır.

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Ey Rasülüm ! tebliğiyle mükellef olduğun ekmel dinimi şimdilik yalanlayanları görüyorsun(107/1). Çok kısa zamanda seni ve davayı tekzip eden, sana hiç besleyenlerin nesli ve kökü kesilecek(108/3)tir. Onların bizzat ekserisi ve sulplerinden gelenler, şirk karanlıklarını, pırl pırl tevhit bıçağıyla kurban edecekler ve sana -hak davanda- büyük yardımcılar olacaktır.

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Hayra mani olanlar ve büyüklük taslayarak gösteriş yapanlar(107/6-7) boşuna kabarıp durmasınlar. Sana, Kevser iksirini -daha dünyada iken- verdik (108/1). Bu nimetimiz büyüklük taslayan gürühü boğacak kadar vasi'; ve sana müştak olanları da kana kana içmekle tüketemeyecekleri, içtikçe daha da susayacakları kevser olarak kıldık. Bu yüce rütbeni, ibadet şükrüyle (108/2) takviye ve tesbit et!

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bunun gelen sureye münasebeti, birbirine mukabele gibi olmasıdır. Çünkü Allah(c.c.), bu surede münafıkları(107/1); cimrilik(107/2-39, namazı terk(107/4-5), namazda riya ve zekattan kaçınma(107/6-7)larından ibaret dört vasıfla (Maun,107/1-7) zikretmişti. Gelen sure, "cimrilik"e mukabil "Rasülüm biz kuşkusuz sana Kevser'i verdik"(108/1); "Namazı terk"e mukabil: "Şimdi sen Rabbine kulluk et (namaz kıl)"(108/2); "Riya"ya mukabil: "İnsanlar için değil, sadece Allah(c.c.) rızası için"(108/2) ve "yardım yapmamak, zekat vermeme"ye mukabil:"... kurban kes!"(108/3)(onun etinden bir kısmını yetim, fakir ve düşkünlere tasadduk et!)(503).

503. T.Kebir,XXXII/117v.d.;
Meraği,XXX/251; Elmalı'lı, IX/6179

Tenasuk,144-145;

R.Meani,XXX/244;

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Dini yalanlayan, yetimi itip kakan(lar)ı sen görüyorsun (107/1-2). Fakat o, itilip kakılan yetimlerden birisi olmana rağmen Kevser'e sahip olduğunu(108/1) görmüyor(lar) mu?. Hadi onu görmediler diyelim, namaz kılıp-kurban kesiyorsun. Gözleri o kadar kör(2/6,18) müdür ? ki önlerinde yaptığın fiili davetlerine ibret nazarlarıyla bakıp değerlendirmiyorlar?

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

108. el - KEVSER SURESİ

3 Ayettir. Mekke'de, Adiyat suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında "el-Kevser" (Çok hayır ve iyilik) manasındaki kelime zikredilmiştir. Sonundaysa, "el-Ebter"(Her türlü hayırdan mahrum) manasında bir kelime zikredilerek surenin evveli ve ahiri arasında mutabakat sağlanmıştır(504).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Bana baldan tatlı Kevser deryası bahşedildi(108/1). Tasdik edenlerim beri gelsin. İnkarcılarım ise kendileri bilirler. Dilerlerse onlar için de bundan kanmaları için davetim vardır. Ama kendi zulmet katmanlarından kaynakayan katranları tercih etmeleri halinde de yapacağım bir şey yoktur. Onların dini (karanlık katran deni-zi) kendilerine; benim dinim (saf, berrak , azb-ü fûratım) kendim(iz)edir(109/6).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Ey kökü kesik hınçlılarım !(108/3) (Allah(c.c.)'ın Rasülü olarak ben derim ki: "*Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam*"(109/1). Çünkü ben sizin karanlık gönüllerinize çıra yakmak için vazifelendirilmiş bulunuyorum. Hakikat güneşi bana verilmiş ise, sizin onun etrafında pervane misali dönmeniz gerektir. Fazla da inat etmeyin zira Rabbimden Nasr ve zafer müjdesi almışımıdır ki orada sizin fevc fevc bana akacağınız haber verilmektedir.

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede Rasûlullah(s.a.v.)'in, Allah(c.c.)'in nihayetsiz nimetlerine karşı şükür ve ihlas ile ibadet etmesi(108/1-3) emrolunmuştur. Gelen suredeyse, burada işaret edilen hususlar tasrih edilmiştir(505).

Yine burada Rasûlullah(s.a.v.)'e "*Şimdi sen Rabbine kulluk et ve kurban kes !*"(108/2) emri, kafirler için: "*O Rasûlullah(s.a.v.) ancak Rabbine ibadet eder. Katiyetle sizin inandıklarınıza ibadet etmez*"(109/1-2) şeklinde bir hitabı ifade eder(506).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

504. Saffet,III/612

505. Meraği, XXX/254

506. Tenasuk,145; Elmalı'lı,IX/6214-6216

109. el - KAFİRÜN SURESİ

6 Ayettir. Mekke'de, Maun suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Surenin başı, kafirlere sık sık hitabederek şiddetli bir üslup kullanmıştır. Sonundaysa: "*Sizin dininiz size, benim dinim banadır*"(Kafirun,109/6) ayetiyle, kolaylık ve yumşaklık getirilmiştir. Bu iki zıt üslup nasıl bir arada bulunabilir? denilirse, bunun cevabı sanki şöyle denilmiş gibidir: "Ey kafirler! ben tebliğ vazifemi kusursuz ve noksansız olarak yaptım. Eğer davetimi kabul etmiyorsanız beni yavaş yavaş terkediniz"(507).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

(*Rasülüm !*)De ki: *Ey kafirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam*(109/ 1-2). Ben ancak Rabbimin istekleri doğrultusunda yaşar ve insanların da o yola dahil olmaları için davette ısrar ederim. Bu vazifemde üzerime düşeni hakkıyla ifa edemediğim hususlar için de Rabbimden mağfiret diler ve O tevbeleri çok kabul eden kapıya sığınırım(110/3).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda: "*...benim dinim banadır*"(109/6) buyurmakla, İslam dinini, kafir ve muhaliflerin şaibelerinden muhafaza buyurduğuna işaret etmiştir. Ve bunun vakti olarak fetih ve nusretin geleceği haberi takip(110/1) etmiştir. Çünkü insanlar bölük bölük islama girdikleri zaman, bu din kemale erecek, küfür son bulacak ve İslam, kendisine kastedenlerden halas bulacaktır(508).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Allah-ü Teala, Rasülullah(s.a.v.)'a geçen surede bol hayır olan Kevser'i vermesinden bahsettiği gibi, o büyük lütfun meşakkati, zorlukları ve çileleri olması münasiptir. Bu sebeple, Kafirun'u, kafirlerle cihat, onlardan uzak durması takip etmiştir. Bu emre hakkıyla imtisal eden Rasülullah(s.a.v.)'a nusret-i rabbani ve feth-i mübin ve insanların grup grup fitrat dinine dönme müjdesi, Nasr suresiyle verilmiştir. Gelen sure, Ahmed-i Mahmud-u Muhtar(s.a.v.)'ın ecelinin yaklaş-masına da işaret eder. Zira, her kemalin bir zevali vadir(509).

507. T.Kebir, XXXII/147

508. Tenasuk,145; R.Meani,XXX/257; Meraği,XXX/255

509. Tenasuk, 145-146; Elmalı'lı,IX/6235

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Ey Kafirler ! (Allah(c.c.)'ın Rasülü olarak ben derim ki: *"Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam"*(109/1). Ben sizin karanlık gönüllerinize çıra yakmak için vazifelendirilmiş bulunuyorum. Hakikat güneşi bana verilmiş ise, sizin onun etrafında pervane misali dönmeniz gerektir. Beni tasdik edip kabullenmekte fazla da inat etmeyin zira Rabbimden Nasr ve zafer müjdesi almışımıdır ki orada sizin fevc fevc benim davetime akacağınız (110/1-2) haber verilmektedir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

110. en - NASR SURESİ

3 Ayettir. Mekke'nin fethi sırasında inmiş olmakla beraber, Medine devrinde, yani hicretten sonra nazil olduğu için Medeni surelerden sayılmıştır.

- a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat
- b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Ne büyük acı ve ne büyük mahrumiyet! *"Allah(c.c.)'ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah(c.c.)'ın dinine girmekte olanlar..."(110/1-2)*ın büyük saadeti yanında *"odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısıyla (ateşe girecek)(11/4-5)* bahtsız insanların sonsuz kaybı ve acısı. Be hey zavallı, Allah(c.c.)'ın yüce dininin nuruyla ısınıp aydınlanmak varken cehennemini ateşini artırmak için odun toplamana ne lüzum vardı. Onun yakıtının insanlar ve taşlar olduğunu (*Tahrim,66/6*) bilmiyor muydun?

- c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet
- d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Bu surede, Allah(c.c.)'a itaatkar olanın sevabının; nasr (yardım) ve dünyada yücelmesi, ahirette daha büyük mükafata nail olmak olduğu: *"Allah(c.c.)'ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah(c.c.)'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir"(Nasr,110/1-3)* zikredildi(510). Peki ! putlara ibadete davet eden kimselerin hali ne olacak? süali de gelecek surede cevaplanmaktadır:

Allah(c.c.), bu surede insanların bölük bölük islama girişini zikretmişti. Müteakiben gelen Tebbet suresindeyse, İslam'a girmeyen bazılarının hüsrana ve helakini zikretmiştir: *"Ebu Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek) (Tebbet,111/1-5)(511).*

Bu sure, Medine'de nazil olan surelerin sonuncularındandır. Gelen sure Tebbet ise, Mekke'de nazil olan surelerin ilklerindedir. Bu da iki sure arasında ayrı bir uyum ve münasebet arz etmektedir(512).

- e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet
- f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

510. Tenasuk,146; Meraği,XXX/260

511. Tenasuk, 146; R.Meani, XXX/259; Elmalılı,IX/6253

512. Tenasuk,146

111. TEBBET SURESİ

5 Ayettir. Mekke'de, Fatiha suresinden sonra nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başındaki: *"Ebu Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da"*(111/1) ayetiyle verilen haberin keyfiyeti sonunda veciz bir şekilde izah edilmiştir. Bir ailede iki el vardır ki onlar karı ve kocadır. Hayatın yükü, ailenin dertleri hep o iki elle kaldırılıp dindirilir .Ama şu zavallı ailenin ellerine bakınız ki cehennemın ateşinde nasıl kuruyup-kavrulmuştur: *"O, alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek)"*(111/3-5).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Eli (idrak ve beyni) kuruyan Ebu Leheb (111/1) ve emsalleri, Kainatın Halik ve Mübdii olan Allah(c.c.)'a heykeli-taşı, toprağı, ekmeğı-aşı ilah edindiler. En aciz mahlükunu O'na denk tuttular. Halbuki *"O'nun hiçbir dengi yoktur"*(112/4).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Ey Ebu Leheb ve onun benzerlerini rehber edinen müşrikler ! taptığınız ilahlar, tuttuğunuz yollar sizi şeytanla komşu kılacak memleketlere götürür. Rasülüm ! *"De ki: O, Allah(c.c.) birdir. Allah(c.c.) sameddir"*(112/1-2) ilahi ikaz ve irşadı havi bu levhalarımıla onların önlerine seddet.

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Şimdi biri tesbih ve hamd ve istiğfar ile Allah(c.c.)'a giden (Nasr suresinde işaret edilen Rasülullah(s.a.v.) Efendimiz, biri de hüsrana ve hakaretle ateşe giden (Ebu Leheb ve karısı) iki akıbet böyle beyan ve hülasa edildikten sonra o güzel hatimeye ermek ve o tebab-ı hüsrandan kurtulmak için yegane çare Allah(c.c.)'ın dinine sarılmak ve onun için de evvela tevhid ve ihlas ile O'nu(c.c.) tanımak, sonra da masivanın şerrinden O'nun hıfz-ı inayetine sığınmaktan ibaret olduğu anlatılmak, marifetullahta karar kılmak üzere hatime olarak da Allah(c.c.) tarif edilerek tevhit ve ihlas ile O'na iltica emrolunacaktır (513).

Burada, Allah(c.c.)'a ve Rasülü'ne inanmayan, müşrik Ebu Leheb ve karısının akibetini anlattı: *"Ebu Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek) (Tebbet, 111/1-5)* Gelen surede ise, insanlara -o kötü akibete düşmemeleri için- vahdaniyet delilleri ve iman esasları zikredilmiştir: *"De ki: O, Allah(c.c.) birdir. Allah(c.c.) sameddir. O, doğmamış ve doğurulmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur"(İhlas, 112/1-4).*

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

Cehenneme girecekler sadece Ebu leheb ve *"Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı..."(Tebbet, 111/4-5)* değildir. Oraya, *"Allah(c.c.)'in hiçbir dengi yoktur"(112/4)* ilahi gerçeğini kabullenmeyen bütün inatçı ikarcılar girecektir.

112. el- İHLAS SURESİ

4 Ayettir. Mekke'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında, "*Ehad*"(*Bir*)(*İhlas*,112/1) kelimesi vardı. Sonunda da yine Allah(c.c.)'ın birliğine delalet eden "*Ehad*"(112/4) kelimesi sevk edilmiştir(514).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

d. Bu Surenin Muhtevası İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Taatların en büyüğü olan Allah(c.c.)'ı güzel isimleriyle tanıma İhlas suresinde zikredilmişti. Bu kadar büyük nimet kendisine verilen kul sanki şöyle demiştir: "Ey Rabbimiz! bu kadar büyük nimete hakkıyla vefa göstermekte kendime güvenemem" Allah(c.c.) da şöyle buyurmuştur: "*Yarattığı şeylerin şerlerinden...Rabbine sığınırım*"(113/1) Keza "Sen Allah(c.c.)'a sığın, en güzel şekilde bu nimetin edasını vermeye O sana kafidir" denilmiştir(515).

...Hatime olarak hakka-yakin tesbit edilmek üzere bu surei celilede tevhidin sırrı her şaibeden ari, her süpheden azade halis ve ikan ile talim ve telkin olunarak, Allah Tealanın doğuramaz, doğurulmaz ve hiç bir veçhile dengi bulunmaz, ehadiyyet ve samediyet ile tanınması lüzumu bildirilmiştir. O halde peygamber dahi dahil olmak üzere bütün alemin ve bilhassa akil sahipleri için mahlukatın meratibinde yekdiğerine karşı olan şerlerinden onun samediyetine sığınmaktan başka bir selamet çaresi olmayacağı aşikar olmakla, *Fatiha*'da "*Ancak sana ibadet eder ve ancak Sen'den yardım bekleriz*"(*Fatiha*,1/5) buyrulduğu gibi, sonunda da o samediyetin hüküm ve manasını, bir beyan olmak üzere bu İhlasın akabinde afaki veya enfüsi her hangi bir şer karşısında son selamet çaresinin O'na güzel isimleriyle iltica ederek sığınmaktan ibaret olduğu ber veçh-i ati, biri afaki biri enfüsi iki sığınma suresi olan "*Muavvezeteyn*" ile son emir olarak tebliğ ve ferman buyrulmuştur(516).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun başında Allah(c.c.)'ın "*Bir*" olduğu (112/1) beyan edilmişti. Gelen surenin başındaysa yine O'nun "*Sığınılacak (melce)*"(113/1) olduğu ilan edilmiştir.

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

514. Metali',10

515. T,Kebir,XXXII/189

113. el - FELAK SURESİ

5 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başında Rasûlullah(s.a.v.)'e hitaben "*(Allah(c.c.)'ın) yarattığı şeylerin şerrinden...*" (113/2) sabahın rabbi olan(113/1) kendisine sığınmasını emretmişti. Sonundaysa, yarattığı şeylerin en şerlilerinden özellikle en tehlikeli iki tanesini beyan etmeyi münasip kılmıştır. Bunlar: Düğümlere üfürüp büyü yapan üfürükçüler ve kıskanç kimselerin hasetleri (ki her ikisi de insan cinsindedir).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Şerlerinden, sabahın Rabbi olan Allah(c.c.)'a sığınılacak mahlûklar(113/1-2) içinden en tehlikelisine (insan), gelen surenin sonunda biri daha eklenmiştir "cinler" (114/6).

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

Bunun sonunda, şerlerinde Allah(c.c.)'a sığınılacak insanların iki azgın kısmı (Düğümlere üfürüp büyü yapan üfürükçüler ve kıskanç kimselerin hasetleri) (113/4-5) zikredilmesine rağmen gelen sure "*De ki: İnsanların Rabbine, Meliki ne, İlahına..sığınırım(114/1-3)*" ifadelerinde Uluhiyetini insanlara izafe etmekle sanki şöyle buyurmuştur: "Şerlilerinden bana sığınmanızı istediğim en tehlikeli mahlûkum insanların tamamını tehlikeli görmeyin. Zira ben onları "en güzel surette yarattım"(Tin,95/2) ve içlerinde melekleri kıskandıracak şekilde asaletli suretini daima muhafaza edenler vardır. Şerlerinden uzak durmak şöyle dursun, onlarla yardımlaşın(Maide,5/2).

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

Şimdi görülüyor ki : Bu surede sığınılan, ancak bir sıfat ile zikrolunmuştu. "*(Sabahın Rabbi)*", halbuki sığınılan afet, yaratılanların şerri üç nevi afet sayılmıştı: "*Ğasık, Neffasat ve Hasid*". Gelen surede ise sığınılan "*Rabbinnas*", "*Melikinnas*" ve "*İlahinnas*" olmak üzere üç sıfatla zikrolunuyor. Sığınılan ise bir şerdir. Demek ki bu şer bu afet evvelki afetlerin hepsinden büyük, hepsinden tehlikelidir ve bundan korunmayı insan hayatının bütün safahatında ve bahusus son deminde ehassı maksat bilmek lazım gelir, ve demek ki istiaze için sena dahi, istenilen matluubun kadrine göre olmak icabeder...(517).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

516. Elmalılı, IX/6349-6350, 6366; R.Meani, XXX/278

517. Elmalılı, IX/6421; T.Kebir, XXXII/199

114. en - NAS SURESİ

6 Ayettir. Medine'de nazil olmuştur.

a. Bu Surenin Başı İle Sonu Arasındaki İrtibat

Başı "*Nas*"(*İnsanlar*) ile başladığı gibi sonu da aynı kelime ile nihayete ererek bir münasebet doğuyor(518).

b. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

c. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

d. Bu Surenin Muhtevasi İle müteakip Surenin Muhtevası Arasındaki Münasebet

...İşte bütün bunların (insanlar, cinler) şerlerinden ve bhusus vesvesesi şerrinden insanların Rabbi, insanların Meliki, insanların İlahı olan Ehad, Samed, Allah-ı Zülcelal'a sığınmak, hatime olarak emredilmiş ve bu veçhile sığınanların inayet-i ilahiyeye mazhariyetle korunarak hüsn-i hatimeye erecekleri va'd buyrulmuştur. Ki bunun üzerine şükran olarak "*Alemlerin Rabbine hamd*" (*Fatiha, 1/1*) diye Fatiha'dan başlamak ne güzeldir(519).

...K.Kerim'in evvelinde şüpheyi nefiy ile iman(1/5-7) ve ahirete iman(2/2-5), korunmanın, felahın ilk şartı olarak tesbit edildiği gibi, sonunda da her şerre sürükleyen, sinsi vesvesenin şerrinden istiaze emrolunuyor(520).

e. Bu Surenin Başı İle Müteakip Surenin Başı Arasındaki Münasebet

f. Bu Surenin Sonu İle Müteakip Surenin Sonu Arasındaki Tenasüp

518. Metali', 10

519. Elmalı'lı, IX/6429

520. Elmalı'lı, IX/6422; İ.Beyan, 324; Saffet, III/625

N E T İ C E

Müslümanların dünyada yaşadıkları müddet içinde, üzerine en çok titremeleri ve mesailerini bezletmeleri gereken husus hiç şüphesiz hidayet meş'aleleri olan (2/2) kitaplarıdır. O, Rasûlullah(s.a.v.)'ın da, sünnetine uyanların da istinatgahıdır. Kitabı sünnetsiz; sünneti de kitapsız olarak düşünmek ne kadar muhal ise, müminlerin de her iki kaynağı ciddi olarak esas almadan -kamil mü'min olarak- yaşamalarını düşünmek o kadar muhaldir. Bu iki düstura sımsıkı sarılmak; onları bilgisizce kuru müdafaadan ibaret olmayıp, en ince teferruatına kadar tahlillere tabi tutmak ve mutalarına yutkunmadan uymak ise, her bir kelimesinin hatta harfinin ayrı ayrı ilim kollarınca incelenip araştırılmasının lüzumuna kaniiz. Bu araştırmaların, eski dönemlerdeki yetkin ilmi çalışmalar temel alınarak, zamanımızın renklerini de katmak suretiyle atıye müjdecî şuleler haline getirilmesi şartıyla, beşeriyetin önünü aydınlatan o kudsi meş'alenin en ücra köşe ve gönüllere kadar zıyalar vereceğini ümit ediyoruz.

Yüce Kitab'ımız, semadan indirildiği yalın haliyle de mezkûr vazifeyi pekala eda etmektedir. Ancak onun indirildiği şartlar ve konumdan uzaklaşmamız hasebiyle düşebileceğimiz yanlışlardan kurtarmak ve bu hususta hakikati öğretmek vazifesini tefsir ilmi yüklenmiş ve pek çok alt konulara ayrılarak onun daha iyi anlaşılmasına zemin hazırlamıştır. Bu alt konulardan bir tanesi de "Sureler Arasındaki Tenasüp ve İncicam"dır. İnsanlığa faidesi hakkında ihtilaf mevcut olmasına rağmen bu konuyu çalışmamıza esas almaktan kastımız, -yakın zamanda bu konuyu ele alan müstakil bir çalışma olmadığı için- Kitab'ımızı o yönüyle tanımaya müteveccihiti.

Önce K. Kerim'in indiriliş seyri, bu haliyle iki kapak arasında toplanılması, ayet ve surelerinin tertibi, surelerin değişik açılardan tanıtımı hakkında kısaca malûmat verdik. Daha sonra asıl konumuzu daha iyi anlamamıza yardımcı olacak tenasüp ilmini tanımaya koyulduk. Gördük ki Kur'anımız'ın ayet ve sureleri arasında birçok yönden münasebetler var ve geçmiş alimlerimiz ayet ve surelerin hangi noktalarda irtibat bulunduğunu tesbit etmişler ve her biri kendi vüsati ölçüsünde uyum vecihlerini ortaya koymuşlar. Ayet ve surelerin arasında -ilmi esaslar çerçevesinde- kurulan irtibatları, yüce kitabımızın icazı ve doyumsuz letafeti olarak görmüşler, bunu imanın kemale ermesi için bir vesile addetmişler. Diğer bir kısım alimler ise bu konuyla uğraşmayı malaya'ni ile iştiğal saymışlar ve bu konulara girmeyi, ümmeti altından kalkamayacağı külfete sokmak olarak değerlendirmişlerdir.

Bu konunun lehinde ve aleyhinde olanların şahidi olan biz ise, onların sözlerini insaf terazimizde tartmak suretiyle lehte olanlara meylettik. Zira karanlık geceleri delen titrek mum ışığının yanında -pırıl pırıl aydınlanan göz ve gönül- gözlerinden damlayan marifet damlalarını alelade saymak kabil değil.

Kur'an-ı Kerim'in tamamının, dini ve beşeri ilim mütehasısları tarafından tefsir edilmesi zarureti gibi surelerin arasındaki tenasüp ve insicamı bulmak için de aynı uzmanlar gerekli. Çünkü her ilim erbabı, kendi gözüyle farklı bir ciheti ortaya çıkarabilir. Böylelikle DNA moleküllerinin örgü ağı ve onların birbirine muntazam irtibat ve ahenginin yaşayan bir vücudu oluşturması gibi, Kur'an'ımızın canlılığı ve ahengi -bu yönüyle de- tam olarak gözler önüne serilmiş olabilir. Şahsi olarak bizim yaptığımız ise, farklı yönlerden irtibatı görmüş olan müfessirlerin beyanlarını konu birliği içinde toplamak ve -tafsilata girmede- kendi gönlümüze damlayanları ilave etmek olmuştur.

Şuna kesin olarak inanıyoruz ki bu ilmin hedefi, kendisiyle uğraşmayı din bilginlerine farz kılmak değildir. Olsa olsa, bununla iştigal etmeyi, -ilgi ve alaka duyanlar için- hobi olarak inci çıkarmak gibi göstermesidir. Farz olan ilimler öğrenildikten sonra Kur'anımız'ın bu tadına da bakmak gönlü hoş kılan bir ameliye olarak görülmelidir. Tıpkı Rasülullah'ın (s.a.v.) Efendimiz farz ibadetlerinden sonra itiyat edindiği nafilere iştiyak duyması gibi.

BİBLİYOGRAFYA

1. el-Burhan Fi Ulumi'l-Kur'an, İmam Bedrü'd-Din Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşi, Darü'l-Ma'rife, 1972, Beyrut.
2. Hak Dini Kur'an Dili, Elmalı'lı Muhammed Hamdi Yazır, Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1992, İstanbul
3. İ'cazü'l-Beyan Fi Süveri'l-Kur'an, Muhammed Ali es-Sabuni, Mektebetü'l-Ğazzali, 2. BASKI, 1979
4. el-İtkan Fi Ulumi'l-Kur'an, Celalüddin Abdürrahman es-Suyuti, Darü Kahraman, 1978, İstanbul.
5. Lübabü'n-Nukül Fi Esbabü'n-Nüzul, Celalüddin Abdurrahman es-Suyuti, Mektebetü'l-İslamiyye, Tarihsiz
6. Mebahis Fi Ulumi'l-Kur'an, Menna' Kattan, Müessesetü'r-Risale, 22. Baskı, 1987, Beyrut.
7. Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an, Dr. Subhi Salih, Der Saadet, Tarihsiz, İstanbul.
8. Mebahis Fi't-Tefsiri'l-Mevzui, Dr. Mustafa Müslim, Darü'l-İlm, 1989, Birinci Basım, Beyrut
9. Mefatihü'l-Ğayb (Tefsiru'l-Kebir), İmam Fahrüddin er-Razi, Dar-ü İhya-i Türasi'l-Arabi, 3. Baskı, Tarihsiz, Beyrut.
10. Mehasinü't-Te'vil, Muhammed Celalüddin Kasımi, Darü'l-Fikr, İkinci Baskı, 1978, Beyrut,
11. Menahilü'l-İrfan Fi Ulümi'l-Kur'an, Ahmed Abdül'azim ez-Zerkani, Darü İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Tarihsiz, Kahire.
12. Muhtaru's-Sıhah, Zeynüddin muhammet b. Ebi Bekr b. Abdülkadir er-Razi, Müessesetü'r-Risale, 1988, Beyrut.
13. Ruhü'l-Meani Fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim Ve's-Seb'i'l-Mesani, Ebu's-Sena Şihabüddin es-Seyyid Mahmud Efendi el-Alusi, Darü İhya-i Türasi'l-Arabiyye, Tarihsiz, Beyrut.

14. Saffetü't-Tefasir, Muhammed Ali es-Sabuni,
15. Tefsirü'l- Kur'an-i'l-Azim, İmam Hafız İmadüddin Ebü'l-Fida İsmail b. Kesir, Darü'l-Ma'rife, 1988, Beyrut.
16. Tefsir-u Ruhü'l-Beyan, İsmail Hakkı el-Bursevi, 1968, İstanbul.
17. Tefsirü'l-Meraği, Mustafa Ahmet el-Babi el-Hilli, Şirket-ü Mektebe, 1962 Mısır.
18. Tenasuku'd-Dürer Fi Tenasübi's-Süver, Celalüddin es-Suyuti, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986, Beyrut.
19. el-Vahdetü'l-Mevduiyye Fi'l-Kur'ani'l-Kerim, Dr. Muhammed Mahmud el-Hicazi, Daru'l-Kütübi'l-Hadise, 1970, Kahire.

